

ANKARA ÜNİVERSİTESİ SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR BİLİMLERİ DERGİSİ

CİLT:19

SAYI: 2

YIL:2021

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Adına Sahibi – Owner
Dr. Semiyha TUNCEL

Baş Editör – Editor in Chief
Dr. Velittin BALCI, E-posta: vbalci@ankara.edu.tr

Baş Editör Yardımcıları – Assistant Editors

Dr. Yalçın UYAR
Halil Erdem AKOĞLU

Alan Editörleri – Field Editors

Beden Eğitimi ve Spor- Physical Education and Sports Sciences
Dr. Nevin GÜNDÜZ

Hareket ve Antrenman Bilimleri- Movement & Training Sciences
Dr. R. Sürhat MÜNİROĞLU

Spor Sağlık Bilimleri- Sciences of Sports Health
Dr. Burcu ERTAŞ DÖLEK

Spor Yönetim Bilimleri- Science of Sport Management
Dr. Hakan SUNAY

Yayın Kurulu-Publishing Board

Dr. Cengiz AKALAN, E-posta: cengizakalan@hotmail.com
Dr. Fırat AKÇA, E-posta: fakca@ankara.edu.tr
Dr. Dicle ARAS, E-posta: daras@ankara.edu.tr
Dr. Seçkin DOĞANER, E-posta: doganer@ankara.edu.tr
Dr. Burcu ERTAŞ DÖLEK, E-posta: bdolek@ankara.edu.tr
Dr. Özkan GÜLER, E-posta: oguler@ankara.edu.tr
Dr. Nevin GÜNDÜZ, E-posta: ngunduz@ankara.edu.tr

Dr. Ferda GÜRSEL, E-posta: fgursel@ankara.edu.tr
Dr. Mitat KOZ, E-posta: mkoz@ankara.edu.tr
Dr. R. Sürhat MÜNİROĞLU, E-posta: smuniroglu@ankara.edu.tr
Dr. Hakan SUNAY, E-posta: hsunay@ankara.edu.tr
Dr. F. Neşe ŞAHİN, E-posta: neseshahin@ankara.edu.tr
Dr. H. Süha YÜKSEL, E-posta: hsyuksel@ankara.edu.tr

İngilize Dil Editörü

Dr. Dicle ARAS
Tugay DURMUŞ

Editörler Kurulu – Editorial Board

Dr. Cengiz AKALAN, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Fırat AKÇA, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Kostas ALEXANDRIS, Aristotle University of Thessaloniki
Dr. Dicle ARAS, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Antonino BIANCO, Palermo University, Sport and Exercise Sciences
Dr. Seçkin DOĞANER, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Burcu ERTAŞ DÖLEK, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Alan W. EWERT, Indiana University, School of Public Health
Dr. Özkan GÜLER, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Nevin GÜNDÜZ, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Ferda GÜRSEL, Ankara University, Faculty of Sport Sciences

Dr. Ian JONES, Bournemouth University
Dr. David M. KOCEJA, Indiana University, School of Public Health
Dr. Mitat KOZ, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. R. Sürhat MÜNİROĞLU, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Antoni PAOLİ, Padova University, Department of Biomedical Sciences
Dr. Robert SCALES, Arizona State University, College of Health Solutions
Dr. Atara SIVAN, Hong Kong Baptist University, Hong Kong
Dr. Hakan SUNAY, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Neşe ŞAHİN, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Hidayet Süha YÜKSEL, Ankara University, Faculty of Sport Sciences

Yönetim Yeri – Administration Office

Yazışma Adresi – Correspondence Address

Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Gölbaşı Yerleşkesi
06830 Gölbaşı - ANKARA / TURKEY
Tel: +90(312) 221 16 01 - Fax: +90(312) 212 29 86
E-mail: spormetre@ankara.edu.tr

187 Sayılı Basın Yasasına Uygundur

It is proper to press law No: 5187 in Turkey

Dizinlenme Bilgileri

Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi TÜBİTAK-ULAKBİM, EBSCO SPORTDiscuss Fulltext, Asos İndex, Cab Abstracts, Crossref, Sobiad tarafından dizinlenmektedir.

Abstracting and Indexing Information

Ankara University Faculty of Sport Sciences SPORMETRE Journal of Physical Education and Sports Science has been indexed in TÜBİTAK-ULAKBİM, EBSCO SPORTDiscuss Fulltext, Asos İndex, Cab Abstracts, Crossref, Sobiad.

Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi yılda dört kez yayımlanır ve hakemli bir dergidir. Yaygın sürelidir.

Ankara University Faculty of Sport Sciences SPORMETRE Journal of physical Education and Sports Sciences in published four times a year.

All the articles appeared in this journal are published on the opinion of advertiser.

ISSN: 1304-284X

e-ISSN 2717-6347

Derleme

- E-SPOR ORGANİZASYONLARINDA LİDERLİK: KURAMSAL BİR ÇERÇEVE**
LEADERSHIP IN E-SPORT ORGANIZATIONS: A THEORETICAL FRAMEWORK
Orçun KEÇECİ¹, Veli Onur ÇELİK²1-13

Araştırma Makalesi

- BİREYLERİN REKREATİF AMAÇLI BİSİKLET KULLANMA DENEYİMLERİNİN NİTEL BİR BAKIŞ AÇISIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ**
EVALUATION OF THE INDIVIDUALS' EXPERIENCE WHO CYCLING FOR RECREATIONAL PURPOSE FROM A QUALITATIVE PERSPECTIVE
Seçkin YILDIZ¹, Fatih BEKTAŞ¹ 14-31

- HİPPOTERAPİ VE ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLAR: EBEVEYN GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA NİTEL BİR ARAŞTIRMA**
CHILDREN WITH HIPPOThERAPY AND SPECIAL REQUIREMENTS: A QUALITATIVE RESEARCH IN ACCORDING PARENTAL VIEWS
Dilek UZUNÇAYIR^{1*}, Ekrem Levent İLHAN²32-50

- SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN UYKU KALİTESİ VE İNTERNET BAĞIMLILIKLARININ AKADEMİK BAŞARILARINA ETKİSİ**
THE EFFECT OF SLEEP QUALITY AND INTERNET ADDICTION ON ACADEMIC ACHIEVEMENTS OF FACULTY OF SPORT SCIENCES STUDENTS
Bijen FİLİZ¹, Didem Gülçin KAYA¹51-60

- MİLLİ BADMİNTONCULARDA SPORA ÖZGÜ ADIMLAMA SÜRATİ İLE BAZI ANTROPOMETRİK VE MOTORİK PERFORMANS ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ**
RELATIONSHIP BETWEEN SPORT SPECIFIC FOOTWORK SPEED AND SOME ANTHROPOMETRIC AND MOTOR PERFORMANCE CHARACTERISTICS IN NATIONAL BADMINTON PLAYERS
Beyhan ÖZGÜR¹61-71

- AKADEMİSYENLER PERSPEKTİFİNDEN SPOR YÖNETİCİLİĞİ BÖLÜMLERİNDE MERKEZİ YERLEŞTİRME SİSTEMİNİN İNCELENMESİ**
AN INVESTIGATION OF THE CENTRAL PLACEMENT SYSTEM IN SPORTS MANAGEMENT DEPARTMENTS FROM ACADEMICIANS PERSPECTIVE
Özgün PARASIZ¹, Alperen HALICI¹, Mustafa Yaşar ŞAHİN¹, Ahmet Azmi YETİM¹72-86

- FUTBOLCULARIN PSİKOLOJİK PERFORMANS PROFİLLERİNİN ANTRENÖRLERİ İLE İLİŞKİLERİNE YÖNELİK KULLANDIKLARI METAFORLAR İLE KARŞILAŞTIRILMASI**
COMPARISON OF PSYCHOLOGICAL PERFORMANCE PROFILES OF FOOTBALL PLAYERS WITH METAPHORS USED FOR THEIR RELATIONSHIP WITH THEIR COACHES
Şeval KAYGUSUZ^{1**}, Hakan Ramazan ŞENSES¹, Tuna USLU³87-101

- TENİS HAKEMLERİNİN EMPATİK EĞİLİM DÜZEYLERİ VE KARAR VERME STİLLERİNİN İNCELENMESİ**
EXAMINATION OF EMPHATIC TENDENCY LEVELS AND DECISION MAKING STYLES OF TENNIS UMPIRES
Esin KIRATLI¹, H. Can İKİZLER²102-111
- BİREYSEL VE TAKIM SPORCULARININ ÖZ-YETERLİK VE STRESLE BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİ**

SELF-EFFICACY AND STRESS COPING STRATEGIES OF INDIVIDUAL AND TEAM ATHLETES
Buse SULU¹^{ID}, Perican BAYAR²^{ID}, Erdem ÇAKALOĞLU²^{ID}112-122

BİREYSEL VE TAKIM SPORLARI ANTRENÖRLERİNİN LİDERLİK DAVRANIŞLARININ ÇEŞİTLİ DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE GÖRE İNCELENMESİ
INVESTIGATION OF LEADERSHIP BEHAVIOURS OF SPORTS TRAINERS WORKING IN INDIVIDUAL AND TEAM SPORTS IN TERMS OF VARIOUS DEMOGRAPHIC VARIABLES
Demet ÖZTÜRK ÇELİK¹^{ID}123-134

BOKS ANTRENÖRLERİNİN PERSPEKTİFİNDEN SPORCULAR VE EBEVEYNLERİN BOKSA YÖNELİK TUTUMLARI
ATHLETES' AND THEIR PARENTS' ATTITUDES TOWARDS BOXING FROM BOXING COACHES' PERSPECTIVE
İhsan SARI^{1*}^{ID}, Ümmühan BULUT²^{ID}135-155

TENDENCY OF VIOLENCE IN TEAM SPORTS ATHLETES: A SCALE DEVELOPMENT STUDY
TAKIM SPORLARI YAPAN SPORCULARDA ŞİDDET EĞİLİMİ: BİR ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI
Murat ASLAN^{1*}^{ID}, Sinan UĞRAŞ¹^{ID}156-167

OTURMAYA MI GELDİK ! COVID-19 SÜRECİNDE GENÇ KADINLARIN HEDONİK TABANLI BOŞ ZAMANLARINA İLİŞKİN BİR FOTOGRAF ARAŞTIRMASI
WILL WE JUST SIT IDLY ! PHOTOVOICE RESEARCH ON HEDONIC-BASED LEISURE TIME IN THE COVID-19 PROCESS
Halime DİNÇ^{1*}^{ID}, Esra Çetin İZMİRLİOĞLU²^{ID}, Okan ÜNVER³^{ID}, Metin ARGAN⁴^{ID}168-184

İŞ TATMİNİ VE ÇALIŞAN PERFORMANSI ÜZERİNE İÇSEL PAZARLAMANNIN ETKİSİ: SPOR – FİTNESS MERKEZLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*
THE EFFECT OF INTERNAL MARKETING ON JOB SATISFACTION AND EMPLOYEE PERFORMANCE: A STUDY ON SPORTS - FITNESS CENTERS
Hüseyin CAN¹^{ID}, Ersin ESKİLER²^{ID}185-198

FUTBOL HAKEMLİĞİ İLE İLGİLİ MAKALELER ÜZERİNE BİR İÇERİK ANALİZİ
A CONTENT ANALYSIS ON ARTICLES RELATED TO FOOTBALL REFEREEING
Ferhat GÜNDOĞDU¹^{ID}199-210

MULTI CRITERIA DECISION MAKING APPROACHES FOR EVALUATION OF EQUIPMENT SELECTION PROCESSES IN ROWING
KÜREK SPORUNDA EKİPMAN SEÇİM SÜREÇLERİNİN ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME YAKLAŞIMLARI İLE DEĞERLENDİRİLMESİ
Şeyma BOZKURT UZAN^{1*}^{ID}, Mustafa SUBAŞI²^{ID}, Merve VURAL ALLAHAM¹^{ID}211-222

E-SPOR ORGANİZASYONLARINDA LİDERLİK: KURAMSAL BİR ÇERÇEVE

Orçun KEÇECİ^{1*}, Veli Onur ÇELİK²

¹Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ESKİŞEHİR

²Eskişehir Teknik Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, ESKİŞEHİR

Öz: Dijital oyunların dünyasından doğan e-spor, son yıllarda hızla büyümektedir. Kendi ekosistemini kuran bu ilgi çekici branşta federasyonlar, turnuvalar, takımlar vb. örgütsel yapılanmalar yer almaktadır. Bu örgütlerin temel faaliyet alanı, dijital oyunların sosyal bir ortamda rekabetçi şekilde oynanmasını sağlamaktır. Söz konusu oyunlar, pek çok bileşenin bir araya gelip birbirleriyle uyum içerisinde hareket etmesiyle gerçekleşmektedir. Sosyal bir yapıdan söz edilen bu ortamda, bir liderlik sürecinin var olduğu anlaşılmaktadır. E-sporla liderliğe dair araştırmalar yapabilmek için organizasyonlar içerisindeki en uygun rolün takım koçluğu olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda araştırmanın amacı, e-spor organizasyonlarında liderlik sürecinin işleyişi, gereklilikleri ve geleneksel sporlar ile kıyasını içeren bir literatür incelemesi yapmaktır. Amaca yönelik olarak, geleneksel ve modern liderlik kuramlarının e-spor ile bağdaştırılabileceği bir derleme yapılmıştır. İnceleme sonucunda, e-sporla liderlik sürecinin geleneksel sporlardaki liderlik süreci ile benzer özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Fakat e-sporla liderliğin dijital oyunlar hakkında bilgi ve deneyim sahibi olma, siber becerilere sahip olma ve teknolojik gelişmeleri takip etme açısından özgün yanlarının da olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: E-spor, liderlik, dijital oyunlar, video oyunları

LEADERSHIP IN E-SPORT ORGANIZATIONS: A THEORETICAL FRAMEWORK

Abstract: E-sports, born out of digital games world, has been growing rapidly in recent years. In this interesting branch that establishes its own ecosystem, federations, tournaments, teams, etc. organizational structures are included. The main activity of these organizations is to ensure that digital games are played competitively in a social environment. These games take place when many components come together and act in harmony with each other. In this environment where a social structure is mentioned, it is understood that there is a leadership process. It is thought that the most appropriate role in organizations is the team coach in order to conduct research on leadership in e-sports. In this context, the aim of the research is to make a literature review that includes the functioning of the leadership process in e-sports organizations, the requirements and comparison with traditional sports. For the purpose, a compilation has been made in which traditional and modern leadership theories can be reconciled with e-sports. As a result, it is seen that the leadership process in e-sports has similar characteristics with the leadership process in traditional sports. However, it is understood that leadership in e-sports has unique aspects in terms of having knowledge and experience about digital games, having cyber skills and following technological developments.

Key Words: E-sports, leadership, digital games, video games

GİRİŞ

Liderlik olgusu, sosyal bilimlerde günümüze kadar pek çok araştırmaya konu olmuştur ve hakkında çeşitli teoriler üretilmiştir. İlgili literatürde, liderliğin karakteristik özelliklerle ilgili olduğunu öne süren kuramlar (özellik), karakteristik yapıdan ziyade davranışların önemli olduğunu öne süren kuramlar (davranış) ve davranışların içinde bulunulan koşullara göre belirleyici olduğunu öne süren kuramlar (durumsallık) temel yaklaşımlar olarak ele alınmaktadır (Browning ve Sparks, 2002; Fleenor, 2011; Gürüz ve Gürel, 2009; Judge, Bono ve Joyce, 1999; Northouse, 2010). Çağdaş dönemde ise etkileşimsel, dönüşümsel, karizmatik,

etik ve antrenör tipi liderlik gibi kavramlar alanyazını zenginleştirmiştir (Robbins ve Judge, 2015). Söz konusu teorilerde liderlik olgusu; misyon, vizyon, karar verme yetisi, kültür, kişilik, iletişim, motivasyon, otorite, ikna, etkileme, ahlak, çatışma ve stres yönetimi gibi kavramlarla ilişkilendirilmiştir (Güney, 2015).

Liderlik, spor bilimleri alanında gerek antrenörlerin gerek yöneticilerin liderlik süreçlerini incelemek adına ilgi çeken bir araştırma alanı konumundadır ve pek çok spor branşında bireylerin liderlik yönelimleri, becerileri, algıları, tipolojileri bilimsel araştırmalara konu olmuştur (O'Boyle ve ark., 2020). E-sporun da spor olup olmadığı tartışmaları süregelirken bu branş, dünyada yaklaşık 50 ülkede federasyonunun bulunması, 2022 Asya Oyunları'nda yer alacak bir branş olması ve 2024 Yaz Olimpiyat Oyunları'nda yan faaliyet olarak beklenmesi nedeniyle spor bilimlerinin ilgi alanına girmiştir (Kabadayı, 2020). Bu bağlamda, liderlik, spor ve e-spor kavramlarının bir arada incelenbilmesine zemin oluşmuştur.

E-spor, çoğunlukla profesyonel statüde olan oyuncuların, internet aracılığıyla oynanan dijital oyunlar üzerinden belirli bir sanal oyun alanındaki rekabetçi müsabakalarda, zihinsel ve fiziksel yeteneklerini sergileyerek karşı karşıya gelmesidir (Wagner, 2006). Ortaya çıkışı itibariyle 2000'li yılların öncesine dayanan, 2000'li yıllarda yaygınlaşan e-sporun özellikle 2010'lu yıllardan itibaren ise önemli bir kariyer yoluna dönüştüğü anlaşılmaktadır (Mustafaoğlu, 2018). Geleneksel sporlardakine benzer bir şekilde e-sporun da kendi içinde bir örgütsel yapılanması bulunmaktadır (Kabadayı, 2020). Bu araştırma kapsamında, söz konusu örgütsel yapının içerisinde ise bir liderlik sürecinin olduğu varsayılmaktadır.

Bu bağlamda araştırmanın amacı, liderlikle ilgili literatürde yer alan kuramlar ışığında e-sporunda liderlik sürecinin işleyişini, gerekliliklerini ve geleneksel sporlardaki liderlik sürecinden ayrılan yönlerini ortaya koyabilmektir. Bu amaç doğrultusunda, gelecek araştırmalar için e-sporunda liderlik konusunun hangi pencerelerden ele alınabileceğine dair temellerin atılması, ilgili alan için önem arz etmektedir.

Geleneksel Sporlarda Liderlik

Liderlik, spor bilimleri alanında da pek çok kez araştırma konusu olmuş bir kavramdır. Sporun kendine has yapısında başkanlık, müdürlük, baş antrenörlük, takım kaptanlığı gibi rollerin bulunmasından dolayı liderlik ile ilgili bir sürecin varlığı söz konusudur. Bu süreçte liderlik olgusundan bahsedebilmek için atanmış yöneticilerden ziyade seçilmiş ve takipçileri tarafından kabul görmüş bireylerin etkileri daha fazla önem arz etmektedir. Dolayısıyla yapay bir yolla öncü pozisyonuna getirilen bireyler yerine doğal bir yolla insanları çevresinde toplamayı başarıp yol gösterici rolüne bürünen spor liderleri, bu araştırmanın esas kapsamıdır. Bu noktada, formal liderlik ve informal liderlik ayrımı ortaya çıkmaktadır (Erçetin ve Düzer, 2008; Yetim, 1996).

Sporunda etkili liderlik ile ilgili bilimsel çalışmalar sonucunda her koşulda geçerli olan kalıpların olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak duruma göre farklılık göstermenin az yaşandığı ve genellikle birbirine benzer şekilde sonuçlanan bir olgunun varlığından söz etmek gerekirse o da spor örgütlerindeki başarısızlık durumlarında hedef olarak gösterilen kişilerin liderler olmasıdır (Tekin ve Zorba, 2001). Yetim (1996), spor yöneticilerinin spor organizasyonlarını başarı ile yönetebilmelerinin ancak çağdaş yönetim anlayışı doğrultusunda liderlik fonksiyonlarının etkili ve verimli kullanılmasına bağlı olduğunu belirtmektedir. Scott (2014), çağdaş modeller bağlamında sporda liderliği ilişkiler geliştirme, sonuçları üstlenme, sorumlulukları belirleme, duygusal zeka, kültür oluşturma, vizyon belirleme, strateji geliştirme, problem çözme, değişim ve kriz yönetme, farklılık ve çeşitlilik yönetme eylemleri ile ilişkilendirmektedir. Westerbeek

ve Smith (2005) ise sporda liderliği; örgütsel değişim, performans yönetimi, adil oyun, takım mühendisliği, koçluk ve mentörlük, duygusal zekâ, etik ve ahlak, gelecek tasarımı ve öz farkındalık kavramları ile açıklamaktadır.

Spordaki rekabet ortamında sporcular teknik, taktik, fizik ve zihin becerileriyle faaliyet göstermektedir. Elit seviyedeki sporda birbirine çok yakın düzeyde teknik, taktik ve fizik becerilerine sahip olan sporcular ve takımlar arasındaki farkın ortaya çıkmasında zaman zaman zihinsel beceriler belirleyici olmaktadır (Ekmekçi, 2017). Bu doğrultuda sporda liderlik olgusu ile en çok ilişkilendirilen kavramlardan biri zihinsel beceriler üzerinde etkili olan motivasyon kavramıdır. Spor örgütlerinde liderlik misyonunu üstlenmiş bireyler motivasyon sağlama konusunda; başarılı olanı ön plana çıkarma, maddi şekilde ödüllendirme, sorumluluk arttırarak veya mevki vererek ödüllendirme, sporcunun kişiliğine değil performansına dair eleştiride bulunma, kıdem ayırt etmeksizin herkesle iletişime geçme, ortak amacı vurgulama gibi tutum ve davranışlar sergileyebilmektedir (Donuk, 2007).

Spor alanında liderlik, bireyleri ve grupları hedeflerine doğru yönlendirirken onlara etki eden davranışsal süreç olarak ifade edilmektedir. Spor yönetimi açısından düşünüldüğünde, sporcuyu yönetici, sporcu-spor teşkilatı ve spor teşkilatları-halk arasındaki mekanizmanın sorunsuz bir şekilde işleyebilmesi, liderliğin koordinasyon sağlama fonksiyonu ile yakından ilgilidir (Çelik, 2016). Parks, Quarterman ve Thibault (2013) ise spor örgütleri için yönetsel liderlik kavramını öne sürmektedir. Bu kavram yöneticilik ile liderliği bütünleştiren bir kavramdır. Kavramsal, sosyal ve teknik olarak üç kategoride toplanan yönetim becerileri ile liderlik rollerinin bir arada icra edilmesi, sporda yönetsel liderlik olgusunu oluşturmaktadır.

Dijital Oyundan E-Spora Geçiş ve Liderlik

E-spor alanında bir kişinin diğerlerini etkilediği ve onları yönlendirdiği bir süreçten bahsedebilmek için öncelikle “e-spor” ve “e-sporcu” kavramları yerine “dijital oyunlar” ve “gamer” kavramlarını açıklayarak başlamak gerekmektedir. Ankara Kalkınma Ajansı (2016), dijital oyunu bilgisayar tabanlı, metin ya da görsellik üzerine inşa edilmiş, bilgisayar ya da oyun konsolu gibi elektronik platformlar üzerinde bir veya birden fazla kişinin klavye, mouse ve gamepad gibi arabirimler aracılığıyla, fiziksel ya da çevrimiçi ağ üzerinden birlikte kullanabileceği boş zaman aktivitesi yazılımları olarak tanımlamaktadır. Hem dijital oyun hem e-sporun tanımları düşünüldüğünde; dijital oyun için rekreatif bir aktivite, e-spor için ise sportif bir aktivite demek mümkündür.

Çağdaş dönemin en popüler eğlence tüketim ürünlerinden biri olan dijital oyunlar, esasında 1950’li yıllardan beri insanların hayatında yer almaktadır. Teknolojinin gelişimi ile doğrudan ilgili olan dijital oyunların ilki 1952 yılında Alexander Douglas’ın geliştirdiği Tic-Tac-Toe olarak da bilinen OXO oyunu olarak kabul edilmektedir (Ünal ve Batı, 2011). Bahsedilen bu ilk oyundan 1990’lı yılların sonlarına dek oyunlar, genellikle tek kişilik olarak oynanmakta ve yapay zeka ile rekabete girilmekteydi. 2000’li yılların başlamasıyla internetin yaygınlaşması sonucunda, bireylerin farklı cihazlardan birbirlerine bağlanarak aynı oyun oturumunda yer alabilmesi ise yapay zekâ yerine gerçek bir insan ile rekabete girmeyi mümkün kılmıştır. Bunun sonucunda gamer kavramının doğuşu gerçekleşmiştir. Bu araştırmanın sonrasında “gamer” terimi yerine “dijital oyuncu” kelimesinin kullanılması Türkçe literatür açısından olumlu olacaktır.

E-sporun ortaya çıkışı ise dijital oyunculuğun popülerleşmesi sonucunda çeşitli turnuvaların düzenlenmeye başlaması ile gerçekleşmiştir. Bilinen en eski dijital oyun turnuvası 1972 yılında Stanford Üniversitesi’nde Spacewar isimli oyun kapsamında gerçekleşmiştir. Ardından 1980

yılında ilk büyük ölçekli turnuvarın Atari firması tarafından organize edildiği bilinmektedir. 1997 yılında, Quake oyunu kapsamında gerçekleştirilen turnuva ise ilk e-spor turnuvası olarak kabul edilmektedir (Kabadayı, 2020). Bu faaliyet alanının e-spor adıyla icra edilme serüvenine etki eden üç unsur ön plana çıkmaktadır. Bunlar; internetin yaygınlaşması, dijital oyuna yönelik kafelerin kurulması ve gerçek insanlara karşı rekabet içeren oynanış türünün (multiplayer) geliştirilmesidir (Akın, 2008).

Dijital oyuncu olmak, ilk başlarda tek başına hareket etmeyi gerektiren bir olgu iken oyunların takım halinde oynanmaya başlanması ile sosyal oyundan ve informal liderlerin ortaya çıkmasından söz etmek mümkündür. Günümüzde dijital oyun sektörünün içinden doğup bu sektörden kısmen ayrılarak e-spor adıyla icra edilen alan, içerisinde ferdi sporcuları barındırır bile çoğunlukla bireylerin değil takımların rekabetine sahne olmaktadır (Bireysel oyunlarda bile sporcu, takımına puan kazandırmaktadır). Takımların söz konusu olduğu bir ortamda ise liderlik sürecinden bahsedebilmek için gerekli zeminin oluştuğu düşünülebilir.

E-Sporla Liderliğe Olan Gereksinim Unsurları

E-spor faaliyetlerinin icra edilebilmesi için geleneksel sportlardakine benzer şekilde bazı temel bileşenlere ihtiyaç vardır. Oyun şirketleri, ligler ve turnuvalar, oyuncular, takımlar, yayın platformları, oyun konsolları ve ekipmanları bu temel bileşenler arasında sayılmaktadır. Seyirciler ve sponsorlar ise yardımcı bileşenler olarak faaliyetlerin içerisinde yer almaktadır (Kilci, 2019). Pek çok unsurun birbiriyle etkileşim halinde olduğu bu tip kompleks bir yapı içerisinde e-sporcuların e-spor faaliyetleri ile ilgili her konuyla bizzat ilgilenmeleri mümkün görünmemektedir. Bu noktada bir yol göstericiye ihtiyaç olacağı öngörülebilir bir durumdur.

Bir e-spor takımının kurulması ve yönetilmesi, dijital oyun tutkunlarının kendi evlerinde internet üzerinden oyun oynamasından oldukça farklıdır. Öncelikle kuruluş için resmi prosedürleri yerine getirmek, gerçekçi bir hedef ve felsefe belirlemek, misyon ve vizyon ortaya koymak, faaliyet gösterilecek branşları seçmek (oyun türü), temel personeli belirlemek, konaklama faaliyetleri ile ilgilenmek ve sağlık faaliyetleri ile ilgilenmek gibi temel fonksiyonların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bunların dışında; marka değeri yaratmak, internet sitesi ve sosyal medya hesaplarını oluşturmak, lisanslı kulüp ürünleri oluşturmak ve tanıtımlarını yapmak, dijital yayıncılık hakları ile ilgilenmek, taraftar kitlesi yaratmak, reklam ve sponsor bulmak, ortaklık anlaşmaları yapmak gibi ikincil fonksiyonlar da e-spor takımlarını ilgilendiren önemli konulardır (Özenç ve Yörük, 2019). Bu yönüyle e-sporun geleneksel spor kurumlarındakine benzer şekilde, hem mali hem idari boyutuyla yönetilmesi gereken bir süreç olduğu söylenebilir. Wilson'a (2011) göre mali açıdan bakıldığında; bilet, sponsorluk, medya, lisanslı ürün ve bahis gelirleri finansman kaynakları arasında sayılabilmektedir. Gider kalemleri arasında ise oyuncular da dahil tüm personelin maaşları, ekipman ücretleri, seyahat ve sigorta ücretleri yer almaktadır. İdari açıdan bakıldığında ise sporun yönetim kademesinde görev yapan bireylerin genel kültür, spor alanı ve spor yöneticiliği mesleğine dair bilgi ve becerileri olması gerekmektedir (Sunay, 1998). Bu temel ve ikincil fonksiyonların her birinin özenle yerine getirilmesi açısından analitik bir düşünce yapısıyla planlamayı ve koordinasyonu sağlayacak etkili bir liderliğe gereksinim olduğu anlaşılmaktadır.

Günümüz koşullarında bireyler, dijital oyunlar oynamaya bebeklikten itibaren başlamakta ve gelişen teknoloji neticesinde farklı oyun konsolları üzerinde gerek kendi istekleri gerekse ailelerinin yönlendirmeleriyle oldukça fazla zaman geçirmektedirler (Güler ve Ünel, 2019). Buna paralel olarak bireylerin e-sporculuk kariyeri de oldukça erken yaşta başlayabilmektedir. Red Bull Leipzig Gaming organizasyonunun FIFA takımında yer alan 14 yaşındaki Andres Vejrgang, küçük yaşta profesyonel bir kariyer yoluna adım atmanın en önemli örneklerinden

biridir (Twitch, 2021). E-spor kariyerleri hakkında oyuncuların profesyonel bir kimlik kazandığını belirten Seo (2016), Campbell'ın kahramanın yolculuğu analogisi üzerine üç aşama belirlemiştir. E-spor oyuncularının anlatıları üzerine ilk aşama olan “macera çağırısı” basamağında oyuncular oyunları gündelik boş zaman aktivitesi olarak görmektedir. Bu aşamada ilk algılar oluşmaya başlar ve kişiler arası ilişkiler gelişir. İkinci aşama olan “yarışmanın yolu” basamağında oyuna katılanlar bir e-spor oyuncusuna dönüşmektedir. Oyun mekanikleri konusunda bilgi ve becerilerin geliştiği bu aşamada davranışlar değişmekte ve müsabakalara düzenli katılım başlamaktadır. Son aşama olan “iki dünyanın efendisi” (gerçek dünya ve sanal dünya) basamağında ise oyuncular profesyonel bir kimlik kazanırlar ve bu durum yaşamlarının diğer alanlarına da sirayet eder. Böylelikle küresel bir sporcu olma yolunda fırsatlar oluşur. Kocadağ (2017) ise e-sporculuk kariyeri hakkında “oyun bağımlılığının maddi kazanca dönüşmesi” benzetmesini yaparak genç yaşta böyle bir kariyerin eğitimden bağımsız düşünülmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Henüz reşit olmayan bireylerin (reşit olanların dahi) böyle bir profesyonel kariyer yolunda bir lider tarafından yönlendirmeye gereksinim duyacağı tahmin edilebilir bir durumdur.

E-spor takımlarının oyuncu profillerine bakıldığında, oyuncular arasında formal bir şekilde iş bölümü yapıldığı ve her bir oyuncunun farklı bir rolde mücadele ettiği bilinmektedir. Bu durumu örneklemek için Beşiktaş Jimnastik Kulübü'nün League of Legends (LOL) oyununda faaliyet gösteren takım kadrosuna göz atıldığında; oyuncuların üst koridor, ormancı, orta koridor, nişancı ve destek rollerinde görev yaptığı görülmektedir (BJK, 2020). Farklı bir araştırmada ise Counter-Strike: Global Offensive (CS:GO) oyunu üzerinden e-sporcuların informal şekilde edindikleri roller bulgulanmıştır. Bu bulgulara göre e-sporcular; sözlü lider, sözsüz lider, kötü çocuk, komedyen, takım oyuncusu, uygulayıcı, buji, dikkat dağıtıcı, mentör, yıldız oyuncu, yalancı hasta ve sosyal düzenleyici rollerinde oyun oynamaktadır (Drenthe, 2016). Bu tip rol dağılımlarının olduğu organizasyonlarda koordinasyonu sağlayarak ekip üyelerinin birbirleriyle senkronize şekilde hareket edebilmesine imkan tanımak, genellikle liderlik davranışları sonucunda gerçekleşmektedir.

Takımların misyon ve vizyonları doğrultusunda turnuvalara kabulünün sağlanması, bürokratik işlemlerin sorunsuz bir şekilde halledilmesi, oyuncuların antrene ve motive edilmesi, finansal ve sosyal desteklerin sağlanması, örgütteki bireylerin ve örgütün kariyer planlamalarının yapılması, fiziksel tesisleşme için gerekli altyapının oluşturulması gibi eylemler e-spor ortamında faal olabilmenin önemli unsurlarıdır. Bu anlatılar doğrultusunda, profesyonel e-spor ortamında takımların ve oyuncuların bir lidere ihtiyaç duyabileceği muhtemeldir. Ancak bu noktada, e-spor organizasyonlarında “formal ve informal lider kimdir?” sorusu gündeme gelmektedir. Hâlihazırda liderliğe aday olarak gösterilebilecek bazı pozisyonlar bulunmaktadır. Kulüp başkanı, e-spor branş müdürü, takım koçu, yapay zeka destekçisi, stratejist, analist, mentör ve takım kaptanı gibi pozisyonlar bu adaylar arasında sıralanabilir. Sayılan pozisyonlar arasında organizasyon şemasına bakarak formal liderin kim olduğu kolaylıkla bulunabilir. Tabak (2016) örgütsel liderliğin belirlenmesinde yapay bağın kullanılmasının, bir zorunluluk olduğunu belirtmektedir. Çünkü bu sürecin kendi haline bırakılarak doğal bağın oluşmasını beklemek çok uzun olabilecek veya hiç gerçekleşmeyebilecektir. Bu anlayışın geleneksel sporlarda ve spor dışındaki sektörlerde geçerli olabildiği bilirse de e-spor organizasyonlarında geçerli olup olmayacağı şüphelidir. Bu nedenle gerçekte liderin kim olduğunun organizasyon üyelerinin ve oyuncuların algılarına göre şekilleneceği anlaşılmaktadır.

E-Sporla Liderlik İçin Gerekli Nitelikler

E-spor organizasyonlarında etkili liderlik yapabilmek için gerekli nitelikleri açıklayabilmek adına geleneksel kuramlardan bir temel oluşturmak yararlı bir düşünce olabilir.

Tablo 1. Geleneksel liderlik teorileri (Koçel, 2010)

Teori	Çalışma adı	Nitelikler
Özellikler Teorisi	Liderlerin özellikleri	Fiziksel özellikler / Kişisel özellikler
Davranışlar Teorisi	Ohio Devlet Üniversitesi çalışmaları	Kişiyi dikkate alma / İnisiyatif
	Michigan Üniversitesi çalışmaları	Kişiye yönelik davranış / İşe yönelik davranış
	Blake ve Mouton'un yönetim tarzı matrisi	Kişilere yönelik olma / Üretime yönelik olma
	McGregor'un X ve Y modeli	X otorite gerektirir / Y demokrasi gerektirir
	Likert'in Sistem 4 modeli	İstismarcı otokratik / Yardımsever otokratik / Katılımcı / Demokratik
Durumsallık Teorisi	Fried'in etkin liderlik modeli	Lider ile takipçileri arasındaki ilişkiler Başarılan işin niteliği Liderin mevkiye dayanan otoritesinin derecesi
	Amaç-Yol teorisi	Amaçların ve amaçlara ulaşılacak yolun belirlenmesi

Tablo 1'de liderlik ile ilgili geleneksel kuramlar çerçevesinde gerçekleştirilmiş başlıca çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalar detaylıca incelendiğinde, e-spor için ne derecede geçerli olduklarının ancak e-spor organizasyonlarının üyesi olan bireylerin katılımıyla yapılacak araştırmalar sonucunda anlaşılması beklenmektedir. Çağdaş dönem teorilerine bakıldığında ise; metaforik, örtük, kültürlerarası, otantik, algısal, hizmetkar, paternalist, öz, yönetsel, dönüştürücü, girişimci, stratejik, bütünleştirici liderlik isimleriyle çeşitli teoriler üretildiği görülmektedir (Tabak, Şeşen ve Türköz, 2012). Geleneksel teorilerin e-spora uygunluğu açısından eksiklik hissedilen bilimsel araştırma niceliğinin çağdaş teorilerin e-spora uygunluğu açısından da geçerli olduğunu belirtmek mümkündür.

E-spor organizasyonlarında liderlik yapabilmeyi sağlayacak gerekli nitelikleri ortaya koyabilmek için geleneksel sporlardan yola çıkmakta fayda vardır. Chelladurai (1990), sporda liderliği üç boyutta ele almaktadır. Bu boyutlar “önceller”, “lider davranışı” ve “sonuçlar” olarak belirtilmektedir. Önceller boyutunda; spor branşının bireysel veya takım sporu olması, sporunun ve takımın hedefi gibi detayların yer aldığı “durumsal özellikler” alt boyutu, lider kabul edilen kişinin yaş, cinsiyet, meslek deneyimi, yetenek, kişilik özelliklerini içeren “liderin özellikleri” alt boyutu ve lideri takip edenlerin yaş, cinsiyet, yetenek, kişilik özelliklerini içeren “üyelerin özellikleri” alt boyutu yer almaktadır. Lider davranışı boyutunda; kuralların ve disiplin yönetmeliğinin yer aldığı “zorunlu davranış” alt boyutu, sporcuların liderden bekledikleri davranışları içeren “tercih edilen davranış” alt boyutu ve liderin gösterdiği “gerçek davranış” alt boyutu yer almaktadır. Sonuç boyutunda ise önceller ve lider davranışlarının etkileri açısından performans ve haz alt boyutu ortaya çıkmaktadır. Spora özel bu çok boyutlu modelden yola çıkıldığında, e-spor da etkili liderlik yapabilmenin bazı durumsal özelliklere, üye özelliklerine ve liderin kendi özelliklerine bağlı olduğunu belirtmek mümkündür. Bu özelliklerin neticesinde ortaya çıkan davranışlar e-spor organizasyonunun performansı üzerinde doğrudan etkili olabilmektedir.

Sporda etkili liderlik için hitap gücü, heyecanlı olma, ufku genişletme, istekli bir okuyucu olma, iyi not alma, etkili iletişim kurma, uyum sağlama, zamanı iyi kullanma, vizyon sahibi olma, güvenilir olma, baskı altında kontrollü olma, disiplinli olma, hataları tekrarlamama, herkese saygılı olma, iyi bir öğretmen olma, empati kurma, şahsi bütünlük ve ikna edebilme özelliklerinin olması gerektiğine değinilmektedir (Donuk, 2016). Sunay (2009) ise sporda liderlik için durumu kavrama, işbirliği yapabilme, ruhsal denge, uyumlu olma, özgün olma, hırslı olma, duyarlı olma, güçlü hafıza, uzağı görme, coşkusal kararlılık, yargılama gücü, iletişim becerisi, akıl yürütme, ısrarlı olma, örnek olma, hoşgörülü olma, genel kültür ve motive

edebilme özelliklerinin olması gerektiğini belirtmektedir. Bu özelliklerin, sosyal hayatın her alanında etkili liderliği ortaya çıkarabilmesi gibi e-spor alanında da tamamen geçerli olduğunu söylemek mümkündür.

Genel liderlik becerilerinin ve geleneksel sportlardaki etkili liderlik niteliklerinin e-spor alanında da faydalı olacağını öne sürmenin yanı sıra bu modern branşın kendine has liderlik ihtiyaçları olduğundan da bahsetmek gereklidir. Örneğin, kişilik özellikleri takdir edilen, yönetim kavramını bilen, sporu tanıyan ve sosyal ilişkileri olumlu olan bir bireyin bile e-sporunda liderlik rolünü üstlenmesine engel teşkil edebilecek bazı faktörler bulunabilir. Bu faktörler; dijital oyunları tanımamak, siber düzeyde bilgi ve deneyim sahibi olmamak, bilgisayar ve oyun konsolları ile ilgili jargona yabancı olmak, teknoloji kullanımında zayıf olmak gibi durumlarla örneklendirilebilir. Bu düşünceye paralel olarak Samur (2018) sporda bilgi çağı ile birlikte bir liderin önderlik ettiği topluluk ile bütünleşme içerisinde olabilmesi için asgari müşterekte onlarla aynı düzeyde alan bilgisine sahip olması gerektiğinin zorunluluk haline geldiğini belirtmektedir. Bu nedenle, geleneksel sportlarda nadiren örneklerine rastlanılan “sporculuk geçmişi üst düzey olmadığı halde başarılı şekilde liderlik yapabilen antrenör” (Çık, 2019) modelinin e-sporunda geçerli olmama ihtimali bulunmaktadır.

Ayrıca liderlik kavramının, geleneksel kuramların dışında pek çok modern bakış açısıyla da ele alınmasından yola çıkarak e-spor ile ilişkilendirilmesinde fayda vardır. Tabak ve ark. (2012)’na göre liderlikte güncel yaklaşımlar adı altında; metaforik, örtük, kültürlerarası, otantik, algısal, hizmetkar, paternalist, karizmatik, yönetsel, dönüştürücü, girişimci, stratejik ve bütünleştirici liderlik kavramlarına değinilmektedir. Bu kavramların her birinin e-spor organizasyonlarında da pratikteki karşılığını bulmak ihtimaller dahilindedir.

Söz konusu modern teoriler, 21. yüzyıldaki yeni dünya paradigmasına göre düşünülmüş içeriklere sahiptir. Bu yeni dünyada etkili bir liderlikten bahsedebilmek için ise temel dinamiklerin modelleme kapasitesi, etkileme becerisi ve çekim gücü olduğuna değinilmektedir. Modelleme kapasitesi, liderin gelecek tehditleri ve fırsatları algıladığı düşünsel kapasiteyi ifade eder. Böylece lider, etrafındakiler için yol gösterebilme becerisi sergileyebilir (Tabak ve ark., 2012). Etkileme becerisi, liderin geliştirdiği modele dayalı hayat görüşünün takipçiler tarafından da kabul görmesini sağlayacak iletişim ortamının tesis edilmesidir. Bu iletişim ortamı, lider ile takipçilerinin birbirlerine yaklaşımlarını sağlamaktadır (Goertzel, 1995). Çekim gücü ise liderin kendini takipçilerine referans kılma imkanını açıklayan bir kavramdır. “X etmenleri” olarak tanımlanmakta ve bu etmenler karizma, cüret ve coşkunluktan oluşan bir kompozisyonu ifade etmektedir (Fora, 2005). E-spor açısından düşünüldüğünde, pek çok spor kulübünün bu yeni dünya branşında geri kalmayıp ekosisteme dahil olması; modelleme kapasitesi, etkileme becerisi ve çekim gücü yüksek bir liderlik sürecinin sonucunda gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Barret (2017), yeni dünyadaki liderlik paradigmasını toplumsal sorumluluk, dayanıklılık ve uyum sağlayabilirlik başlıkları altında açıklamaktadır. Toplumsal sorumluluk, şahsi menfaatler yerine küresel düzeyde insanlığın menfaatlerini ifade etmektedir. Dayanıklılık, kurum değerlerine uymayı sürdürebilme ve örgüt misyonuna bağlı kalabilme olarak açıklanmaktadır. Uyum sağlayabilirlik ise dış çevreye adapte olabilen kurum kültürü oluşturma ile ilgili bir kavram olarak belirtilmektedir. E-sporunda liderlik açısından düşünüldüğünde, bu üç özelliğin verimli süreçler doğurabileceğini düşünmek olağandır.

Modern liderlik teorilerini e-spor ile ilişkilendirmek, gelecek araştırmalara zemin hazırlamak açısından faydalı olabilir. Aşağıda bu teorilerden bazılarına değinilmektedir.

Stratejik liderlik: Stratejik yönetim sürecinin bir unsuru olup örgütün geleceğine dair kararlar alan ve örgütün gidişatını belirleyen bir anlayıştır (Turan, 2014). Bu anlayış; çıktı ve süreç odaklı, bilgi elde etmeye çalışan, yaratıcılığı serbest bırakan, farklılıkları hoş görmekten ziyade arayan, değişimi öngören, takipçilerinin gelişimine yatırım yapan bir felsefe benimsemektedir (Ireland ve Hitt, 2005). Bu tip bir liderliğin e-spor oyuncularını açısından beklenen bir stil olması muhtemeldir.

Otantik liderlik: Takipçileri ile işbirliği içerisinde bulunup onlarla ilişkilerini kuvvetlendiren, kişilerin değer yargılarına daima saygı içerisinde hareket eden ve bu eylemleri içtenlikle ve orijinal bir şekilde gerçekleştiren liderlik stildir (Avolio ve ark., 2004). Öz farkındalık, ilişkilerde şeffaflık, içselleştirilmiş ahlak anlayışı ve karar almada bilginin dengeli değerlendirilmesi adlarıyla dört boyutta ele alınmaktadır (Walumbwa ve ark., 2008). Özellikle Z kuşağına hitap eden e-spor organizasyonlarında, anne-baba figürü olarak algılanan paternalist liderlere göre otantik liderliğin daha etkin olabileceği öne sürülebilir.

Hizmetkâr liderlik: Hizmet etme ve liderlik kavramları ilk bakışta birbirine zıt gibi algılsa da esasen çağdaş dönemin verimli sonuç alınabilen liderlik türlerinden biridir (Spears, 2004). Hizmetkâr liderlerde takipçilerine karşı gönüllü itaat etme, otantik benlik sergileme, güven ilişkisi kurma, ahlaki sorumluluk üstlenme, üstün maneviyatı benimseme ve dönüştürücü etki oluşturma özellikleri bulunmaktadır (Sendjaya ve ark., 2008). Geleneksel sporlarda gözlemlenebilen bu liderlik stiline e-spor da etkili olabileceği düşünülebilir.

Girişimci liderlik: Hızla değişen ve belirsizliğin hakim olduğu çevresel ortamda daha yenilikçi olmayı ve takipçilerinin de girişimcilik fırsatlarını yakalaması yönünde örgütsel hedefler koymayı benimseyen liderlik modelidir (Renko ve ark., 2015; Surie ve Ashley, 2008). E-sporun bir spor dalı olarak kabul edilip edilmeyeceğinin tartışıldığı bir ortamda bile bu branşta var olabilmenin yolunu arayan liderlerin zaten girişimci liderlik sergileyerek e-sporu bir spor dalı olarak literatüre kazandırdıklarını söylemek mümkündür.

Dönüştürücü liderlik: Bu liderlik tipi, kapasitesinin farkında olmayan takipçilerin çatalarını yükseltmesine katkı sağlayan bir modeldir. Bu eylemi, bir vizyon oluşturup takipçileri bu vizyon doğrultusunda harekete geçirerek, yeni olana ilginin sürekliliğini sağlayarak ve mevcut sistemleri değiştirerek sağlamaktadır (Pehlivan, 2019). Hızla gelişen teknoloji göz önüne alındığında teknolojik bir branş olan e-sporun dönüştürücü liderlere ihtiyaç duyabileceği olasıdır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Sporun yeni bir formu olarak sunulan e-spor, gerek popülaritesi gerek ekonomisi ile son yıllarda oldukça dikkat çekici bir branş olmayı başarmıştır. Gösterdiği hızlı büyüme ile girişimcilik faaliyetlerine ve çeşitli istihdam pozisyonlarına oldukça açık olan bu branşın uygun görüldüğü zaman bir tesise ihtiyaç duyulmadan bireylerin kendi evleri veya ofislerinden etkinliklere katılım sağlayabilmesi gibi önemli bir avantajı bulunmaktadır (Dağlı Ekmekçi, 2020). Potansiyeli bu kadar yüksek olan ve spor branşları arasında popülarite anlamında dünyada birinci sırada yer alan futbola gelecekte en büyük rakip olarak görülebilecek e-sporun (Keçeci, 2020) vasat ve geleneksel bir bakış açısıyla yürütülmemesi gerektiği öne sürülebilir. Nitekim, hem sadece e-spor da hizmet vermek üzere kurulmuş kulüplerin hem de e-sporu mevcut branşlarının yanına ekleyen kulüplerin atılımlarına bakıldığında, bu alanda öncü oldukları için etkili bir liderlik süreci içerdikleri düşünülebilir.

E-spor organizasyonları zaman zaman medyada ve kamuoyunda sadece oyuncular etrafında dönen bir faaliyet olarak algılanabilmektedir. Burada baş aktörlerin oyuncular olduğunu kabul etmek gerekir. Ancak e-spor bünyesinde oyuncular haricinde takımlar ve takım sahipleri, oyun üreticileri, menajerler, organizatörler, seyirciler, ekipman üreticileri, sponsorlar, federasyonlar,

koçlar, analistler, stratejistler, yayıncılar vb. pek çok bileşen yer almaktadır (Yükçü ve Kaplanoğlu, 2018). Kendi ekosistemini çoktan kurmuş olan bu dev faaliyet alanının spor olup olmadığı yönündeki tartışmaları geride bırakıp spor olarak kabul edildiği gerçeğini (Kane ve Spradley, 2017) göz önünde bulundurarak etkili bir liderlik süreci ile yönetilmesi gerektiğini vurgulamak önemlidir. Bu doğrultuda, doğal liderin meydana çıkmasını beklemek yerine yapay bağların kurulması ve e-spor organizasyonunun başındaki bireyin lider olarak kabul edilmesi, sürecin daha verimli geçirilmesine yardımcı olabilir. Ancak Türkiye E-Spor Federasyonu raporunda da belirtildiği gibi, e-spor endüstrisinin hızlı büyümesine aldanarak başarıların da bir an önce gelmesini beklemek e-spor organizasyonlarında görev alacak liderlerin üzerindeki baskıyı arttıracaktır. Bu nedenle tüm paydaşların temkinli ve gerçekçi tutum ve davranışlarda bulunması gerekmektedir (TESFED, 2019).

E-spor organizasyonlarında liderden beklentilerin geleneksel sporlarda ihtiyaç duyulan liderlik becerileri ile benzerlik gösterebileceği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda, e-spor organizasyonlarında lider rolünü üstlenecek bireylerin planlama, icraat, politika belirleme, uzmanlık, temsil, iç ilişkiler kontrolörü, ödüllendirme ve cezalandırma, hakemlik, örnek olma, sembol olma, bireysel sorumluluk, ideoloji oluşturma, isteklendirme, dönüşüm gerçekleştirme, özür yüklenme ve dostluk geliştirme (Yenel, 2019) fonksiyonlarını yerine getirmesi gerekmektedir. Ayrıca geleneksel sportlardaki gibi e-spor organizasyonlarında da sorumluluk ve yetki dağıtımının liderin yapması gereken önemli bir eylem olduğuna yönelik bulgular mevcuttur (Falkenthal ve Byrne, 2020). Ancak e-sporadaki liderlik sürecinin geleneksel sportlardakine kıyasla ekstra özelliklere de gereksinimi olduğu görülmektedir. “Ekstra özellikler” ifadesi ile dijital oyunlar, siber ortamlar ve teknolojik gelişmeler hakkında bilgi ve deneyim sahibi olmaktan bahsedilmektedir. E-spor alanına özgü olan bu özellikler hakkında kendini geliştirmek ve dijital oyunlara yönelik olarak oyuncular kadar yetenekli olunmasa bile en azından onlar kadar bilgili olabilmek, etkili bir liderlik için önemlidir. Argan, ve ark. (2006)’nın araştırmasına göre e-sporcular, oyunlarda başarıyı belirleyici unsurların zeka, görme yeteneği, çabuk düşünme, sezgi, takım oyunu, el çabukluğu ve konsantrasyon olduğunu düşünmektedir. Benzer bir çalışmada Banyai ve ark. (2019), e-spor da başarının e-sporcuların oyun hakkında üst düzey bilgi sahibi olmasına, stratejik düşünüp hızlı karar verebilmesine, günlük yaşamı oyun performansından ayrı tutabilmesine, dikkat dağınıklığından kaçınıp odaklanmayı başarabilmesine, rahatsızlıkla başa çıkabilmesine, gelişim zihniyetini sürdürebilmesine ve performans öncesinde hem fiziksel hem zihinsel açıdan ısınmasına bağlamaktadır. Bu yönden bakıldığında, liderin e-sporcuların beceri düzeylerini sağlıklı bir şekilde değerlendirebilmesi için bahsi geçen becerilerin nasıl gözlemlenebileceğinin farkında olması gerekmektedir.

Taylor’a (2012) göre e-spor da profesyonelleşmenin birtakım bileşenleri bulunmaktadır. Bunlar; somutlaşmış beceride ustalık, teknik altyapı, oyun ve sistemde ustalık, taktik ve stratejik düşünme, yetenek gelişimi, hayal gücü, sosyal ve psikolojik kabiliyet, kariyer yönetimi ve kurumsal anlayış olarak sıralanmaktadır. E-sporun günümüzde ulaştığı noktaya bakıldığında, bu bileşenlerin tamamının ekosisteme dahil olduğu görülmektedir. Bu yapının ise bir liderlik sürecinden geçerek mevcut haline dönüştüğünü söylemek mümkündür ve bu süreç hâlihazırda devam etmektedir.

Sonuç olarak; ekonomik açıdan büyümesi (Karhulahti, 2017), rekabetçi yapı içerisinde analitik düşünce sistemini içermesi (Schubert ve ark., 2016), dijital oyunculuğun profesyonelleşmesi (Griffiths, 2017), sponsorluk ilişkilerinin yürütülmesi (Chalmet, 2015), yayıncılık ilişkilerinin yürütülmesi (Sell, 2015), bahis gelirlerinin finanse edilmesi (Grove ve Krejcik, 2015), kişisel gelişimin sağlanması (Carbonie ve ark., 2018), bir hevesten daha fazlası olduğunun farkına

varılması (McTee, 2014) ve organizasyonlara ait bileşenler arası koordinasyonun sağlanması açısından e-spor da liderlik süreci, önem arz etmektedir. Geleneksel sportlardakine benzer bir şekilde e-spor da liderliğin sadece olumlu sonuçlar doğuran bir süreç olmayabileceği görülmektedir. E-spor organizasyonlarında başarılı bir yönetim sürecinin sağlanabilmesi için çeşitli liderlik gerekliliklerine ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda, e-sporun sportif, iktisadi ve idari faaliyetleri içeren sosyal bir alan olması sebebiyle liderlik ile bağdaştırılarak incelenmeye açık olduğunun farkına varılması gerekmektedir. Bu nedenle, dijital oyunlar, e-spor ve liderlik konularına ilgi duyan spor bilimleri öğrencilerinin ve akademisyenlerinin e-sporun spor olup olmadığı konusundaki tartışmaları hızla geride bırakıp bu alandaki bilimsel çalışmaların niceliğini ve niteliğini artırmaları önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Akın, E. (2008). *Elektronik spor: Türkiye'de elektronik sporcular üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Ankara Kalkınma Ajansı. (2016). *Dijital oyun sektörü raporu*. Ankara: Ankara Kalkınma Ajansı.

Argan, M., Özer, A., Akın, E. (2006). Elektronik spor: Türkiye'deki siber sporcuların tutum ve davranışları. *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 1(2), 1-11.

Avolio, B. J., Gardner, W. L., Walumbwa, F. O., Luthans, F. Ve May, D. R. (2004). Unlocking the mask: A look at the process by which authentic leaders impact follower attitudes and behaviors. *The Leadership Quarterly*, 16(3), 315-338.

Banyai, F., Griffiths, M. D., Kiraly, O., Demetrovics, Z. (2019). The psychology of esports: A systematic literature review. *Journal of Gambling Studies*, 35(2), 351-365.

Barrett, R. (2017). *Yeni liderlik paradigması*. (Çev: N. B. Uğurlu) Ankara: İdea Koçluk Eğitim Danışmanlık.

BJK. (2021, 12 Nisan). Erişim adresi: <https://bjk.com.tr/tr/takim/516/takim.html>.

Browning, P., Sparks, W. (2002). Are leaders made or born- or both? *Charlotte Business Journal*, 17(26), 1-3.

Carbonie, A., Guo, Z., Cahalane, M. (2018). Positive personal development through esports. *Pacific Asia Conference on Information Systems*.

Chalmet, X. (2015). *Sponsorship within esports: Examining the sponsorship relationship quality constructs*. Sweden: University of Gothenburg School of Business, Economics and Law.

Chelladurai, P. (1990). Leadership in sports: A review. *International Journal of Sport Psychology*, 21(4), 328-354.

Çelik, V. O. (2016). Sporda yönetimsel uygulamalar ve liderlik. R. Ekmekçi içinde, *Sporda yönetim ve organizasyon (uygulanmalı örnekler ile birlikte)* (s. 61-88). İstanbul: Ergün Yayınevi.

Çik, B. (2019). *Sporcular tarafından algılanan antrenör davranışlarının antrenörlerin yeterliğiyle ilişkisinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Dağlı Ekmekçi, Y. A. (2020). *Girişimcilik ve spor*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Donuk, B. (2007). *Liderlik ve spor*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Donuk, B. (2016). *Spor yönetim sanatı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Drenthe, R. (2016). *Informal roles within esports teams: Analysis of the game Counter-Strike: Global Offensive*. Finland: University of Jyväskylä, Department of Sport Sciences.

Ekmekçi, R. (2017). *Sporda zihinsel antrenman: Bir adım önde*. Ankara: Detay Yayıncılık.

- Erçetin, Ş., Düzer, A. (2008). Multidimensional perceptual leadership model. *World Applied Sciences Journal*, 8, 25-33.
- Falkenthal, E., Byrne, A. M. (2020). Distributed leadership in collegiate esports. *Simulation & Gaming*, Ekim, 1-19.
- Fleenor, J. W. (2011). Trait approach to leadership. *Encyclopedia of Industrial and Organizational Psychology*. Sage Publications
- Fora, C. (2005). The x-factors of success. *Psychology Today*. Mayıs-Haziran.
- Goertzel, B. (1995). *Belief systems as attractors*. R. Robertson ve A. Combs içinde, *Chaos theory in psychology and the life sciences*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 123-134.
- Griffiths, M. (2017). The psychosocial impact of professional gambling, professional video gaming and esports. *Casino & Gaming International*, 28, 59-63.
- Grove, C., Krejciak, A. (2015). *Esports betting: It's real, and bigger than you think*. Digital & Interactive Gaming.
- Güler, C., Ünel, A. (2019). Espora başlama ve sporcu olma organizasyonu. C. Güler, & D. B. Çakar içinde, *Sporda dijital devrim: Espor* (s. 65-74). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Güney, S. (2015). *Liderlik*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Gürüz, D., Gürel, E. (2009). *Yönetim ve organizasyon: Bireyden örgüte, fikirden eyleme*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Ireland, R. D. ve Hitt, M. A. (2005). Achieving and maintaining strategic competitiveness in the 21st century: The role of strategic leadership. *Academy of Management Executive*, 19(4), 63-74.
- Judge, T. A., Bono, J. E., Ilies, M.W. (2002). Personality and leadership: A qualitative and quantitative review. *Journal of Applied Psychology*, 87(4), 765-780.
- Kabadayı, O. K. (2020). *A'dan Z'ye e-spor (bir profesyonelden)*.
- Kane, D., Spradley, B. D. (2017). Recognizing esports as a sport. *The Sport Journal*, 20, 1-9.
- Karhulahti, V. M. (2017). Reconsidering esports: Economics and executive ownership. *Physical Culture and Sport Studies and Research*, 74(1), 43-53.
- Keçeci, O. (2020). Popülerlik bazında futbolun en büyük rakibi: Pazarlama perspektifinden elektronik spor. *FOCUSS Spor Yönetimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-16.
- Kilci, A. K. (2019). *Spor ve dijital oyunda son nokta: Espor*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kocadağ, M. (2017). Elektronik spor kariyeri ve eğitim. *Doğu Anadolu Sosyal Bilimlerde Eğilimler Dergisi*, 1(2), 49-63.
- Koçel, T. (2010). *İşletme yöneticiliği*. İstanbul: Beta Yayınları.
- McTee, M. (2014). E-sports: More than just a fad. *Oklahoma Journal of Law and Technology*, 10(1), 1-27.
- Mustafaoğlu, R. (2018). E-spor, spor ve fiziksel aktivite. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 84-96.
- Northouse, P. G. (2010). *Leadership theory and practice*. USA: Sage Publications.
- O'Boyle, I., Murray, D., Cummins, P. (2020). *Sporda liderlik*. (Çev: F. P. Bilir, Y. Eratlı Şirin). Ankara: Akademisyen Kitabevi

- Özenç, O. E., Yörük, İ. (2019). *Her yönüyle e-spor: Takım sahibi, sponsor ve e-sporcu adaylarının el kitabı*. İstanbul: Benim Kitap.
- Parks, J. B., Quarterman, J., Thibault, L. (2013). *Çağdaş spor yönetimi*. (Çev: G. Doğu, D. Sevimli ve E. A. Durusoy) Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Pehlivan, Ç. (2019). Dönüştürücü liderlik. İçinde: A. Gürer, *21. yüzyılda liderlik yaklaşımları* (s. 291-311). İstanbul: Hiper Yayınları.
- Renko, M., Tarabishy, A. E., Carsrud, A. L., Brannback, M. (2015). Understanding and measuring entrepreneurial leadership style. *Journal of Small Business Management*, 53(1), 54-74.
- Robbins, S. P., Judge, T. A. (2015). *Örgütsel davranış*. (Çev: Ç. Erdem) Ankara: Nobel Yayınları.
- Samur, S. (2018). *Bilgi çağında spor yönetimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Schubert, M., Drachen, A., Mahlmann, T. (2016). Esports Analytics Through Encounter Detection. *Sports Analytics Conference*. MIT Sloan.
- Scott, D. (2014). *Contemporary leadership in sport organizations*. United States: Human Kinetics.
- Sell, J. (2015). *E-sports broadcasting*. United States: University of Pittsburgh Department of Anthropology.
- Sendjaya, S., Sarros, J., Santora, C. (2008). Defining and measuring servant leadership behaviour in organizations. *Journal of Management Studies*. 45(2), 402-424.
- Seo, Y. (2016). Professionalized consumption and identity transformations in the field of esports. *Journal of Business Research*, 69(1), 264-272.
- Spears, L. C. (2004). Practicing servant leadership. *Leader to Leader*, 34, 7-11.
- Sunay, H. (1998). Spor yöneticilerinin nitelikleri ve eğitimi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 59-68.
- Sunay, H. (2009). *Spor yönetimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Surie, G., Ashley, A. (2008). Integrating pragmatism and ethics in entrepreneurial leadership for sustainable value creation. *Journal of Business Ethics*, 81(1), 235-246.
- Tabak, A. (2016). Örgütsel liderlik. H. N. Basım, & M. Argan içinde, *Spor yönetimi* (s. 101-122). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tabak, A., Şeşen, H., Türköz, T. (2012). *Liderlikte güncel yaklaşımlar (ve uygulamada kullanılacak ölçekler)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Taylor, T. L. (2012). *Raising the stakes. E-sports and the professionalization of computer gaming*. England: MIT Press.
- Tekin, A., Zorba, E. (2001). Spor ve rekreasyon organizasyonlarında etkili liderlik. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 28-36.
- TESFED. (2019). 1. Espor Çalıştayı Sonuç Raporu. İstanbul: Türkiye E-spor Federasyonu.
- Turan, B. (2014). *Yöneticilerin çevresel belirsizlik algısının stratejik liderlik davranışları üzerindeki rolü: Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi yöneticileri üzerinde bir uygulama*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Twitch. (2021, 12 Nisan). Erişim adresi: https://www.twitch.tv/anders_vejrgang/about
- Ünal, G. T., Battı, U. (2011). *Dijital oyunlar: Kendi dünyanda yaşa, bizimkinde oyna*. İstanbul: Derin Yayınları.

Wagner, M. G. (2006). On the scientific relevance of esports. *Internet Computing & Computer Games Development*, 437-442

Walumbwa, F. O., Avolio, B. J., Gardner, W. L., Wernsing, T. S., Peterson, S. J. (2008). Authentic leadership: Development and validation of a theory-based measure. *Journal of Management*, 34(1), 89-126.

Westerbeek, H., Smith, A. (2005). *Business leadership and lessons from the sport*. United States: Palgrave Macmillan.

Wilson, R. (2011). *Managing sport finance*. London: Routledge.

Yenel, İ. F. (2019). Liderlik. A. Yetim içinde, *Yönetim ve spor* (s. 283-304). Ankara: Gazi Kitabevi.

Yetim, A. A. (1996). Spor yönetiminde liderlik. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(3) 85-94.

Yükçü, S., Kaplanoğlu, E. (2018). E-spor endüstrisi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 17. UİK özel sayısı, 533-550.

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.709329

Geliş Tarihi (Received): 25.03.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 01.04.2021

Online Yayın Tarihi (Published): 30.06.2021

BİREYLERİN REKREATİF AMAÇLI BİSİKLET KULLANMA DENEYİMLERİNİN NİTEL BİR BAKIŞ AÇISIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ

Seçkin YILDIZ^{1*}, Fatih BEKTAŞ¹

¹Trabzon Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, TRABZON

Öz: Bu araştırma, rekreatif amaçlı bisiklet kullanan bireylerin; bisiklet kullanma nedenleri, bisiklet kullanmanın bireylere sağladığı faydalar, bisiklet kullanırken karşılaştıkları zorluklar ve bisiklet kullanımının yaygınlaştırılması için yapılması gerekenler hakkındaki görüşlerini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yönteminin iç içe geçmiş tek durum deseninden yararlanılmış ve veriler, araştırma ekibi tarafından geliştirilen görüşme formu kullanılarak Artvin ili Arhavi ilçesinde rekreatif amaçlı bisiklet kullanan 13 katılımcıdan toplanmıştır. Ölçüt ve kartopu örnekleme teknikleri ile belirlenen bisiklet kullanıcıları ile ofis ortamında yüz yüze görüşmeler yapılmış ve veriler yarı yapılandırılmış açık uçlu soruların betimsel analize tabi tutulması marifetiyle deşifre edilmiştir. Çalışma neticesinde; katılımcıların fiziksel ve ruhsal sağlıklarını korumak için bisiklet kullandıkları, coğrafyanın getirdiği bazı güçlüklerin ve bisiklet kültüründeki eksikliğin bisiklet kullanmada performansı düşürdüğü, bisiklet kullanımının yaygınlaştırılması için kamu sektörü ve özel sektör iş birliği ile merkez yönetimin de desteğinin alınması ve şehirleri güvenli bisiklet kullanımına uygun hale getirerek çeşitli kulüpleşme ve eğitsel faaliyetlerin yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin jeolojik özellikleri dikkate alındığında ilçede bisiklet kullanımının gelişip yaygınlaşabilmesi için merkezi ve yerel yönetimler tarafından yol güvenliğinin sağlanması amacıyla alınacak her önlemin bisiklet sporuna katılımı ve motivasyonu artıracak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bisiklet, rekreasyon, Doğu Karadeniz, Arhavi

EVALUATION OF THE INDIVIDUALS' EXPERIENCE WHO CYCLING FOR RECREATIONAL PURPOSE FROM A QUALITATIVE PERSPECTIVE

Abstract: This research, was designed to determine the opinions of individuals who use bicycles for recreational purposes; of about the reasons for cycling, the benefits of using bicycles to individuals, the difficulties they encountered while using bicycles and what should be done to promote the use of bicycles. In the study, the interwoven single state pattern of the qualitative research method was used and the data were collected from 13 participants who used bicycles for recreational purposes in the Arhavi district of Artvin, using the interview form developed by the research team. In the office environment, face-to-face interviews were made with bicycle users determined by the criterion and snowball sampling technique, and the data were deciphered by subjecting structured questions to descriptive analysis. As a result of the study, it was concluded that the participants used bicycles to protect their physical and mental health, some difficulties brought by the geography and deficiency of cycling culture decreased performance in cycling, public and private sector cooperation and the support of the central administration are needed in order to spread the use of bicycles, various clubs and educational activities should be done by making the county suitable for safe cycling. Considering the geological features of the Dogu Karadeniz Region, it is evaluated that every measure to be taken by the central and local administrations for the road safety will increase the participation and motivation of riding bicycle in order to improve and expand riding bicycle in the county.

Key Words: Bicycle, recreation, Eastern black sea, Arhavi

GİRİŞ

Sanayi devrimiyle birlikte iş dışı zamanı artan ve gitgide hareketsizleşen insanoğlu serbest zamanını nasıl değerlendireceği arayışına girmiş, çeşitli rekreatif aktivitelerle serbest zamanlarını değerlendirmeye çalışmıştır. Fakat son yıllarda bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, kentleşme hızı, hareketsiz yaşantıyı adeta desteklemiş ve günümüz insanları kilo almaya, hareketsizliğin getirdiği fizyolojik ve psikolojik rahatsızlıklara eskiye oranla daha da fazla yakalanmaya başlamıştır (Demir ve Demir, 2014). Bu durum çeşitli araştırmalara konu olmuş ve hareketsizliği azaltmak, beden ve ruh sağlığını korumak için çeşitli eğlenceli rekreatif aktiviteler ortaya çıkmıştır (Yurcu, Kasalak ve Akıncı, 2018). Bu rekreatif aktivitelerden bir tanesi de bisiklet kullanımınıdır. Bilindiği kadarıyla bisikletin kullanımı 12'nci yüzyılda Çin'de başlanmıştır (Ardahan ve Mert, 2014). Bisiklet kullanımı, özel kıyafet ve donanım gerektirmeden bir kez ücret ödenerek ve başka bir masrafa gerek kalmaksızın her yaşta insan tarafından çeşitli amaçlarla yapılabilen bir aktivitedir (Akbaş, 2016). Literatür incelendiğinde bisikletin üç farklı kullanım türü olduğu görülmektedir (Ardahan ve Lapa, 2011). Bunlardan ilki ulaşım amaçlı kullanımdır (Ardahan ve Mert, 2014). Ulaşım amaçlı bisiklet kullanımı; okula gitmek, işe gitmek, alışverişe gitmek gibi günlük rutin işleri bisiklet ile ulaşım sağlayarak yapmaktır (Yıldız, 2018). İkinci kullanım ise sportif kullanım türüdür ve bu türde yarışma güdüsü mevcuttur (Ardahan ve Lapa, 2011). Birey yarışma amaçlı kullanımda bireysel veya takım halinde bir yarış kazanmak amacıyla mücadele etmektedir (Balcı ve ark. 2018). Üçüncü kullanım türü rekreatif amaçlı kullanımdır (Balcı ve ark., 2017). Rekreatif amaçlı kullanım; işten ve diğer yaşam streslerinden uzaklaşmak için orman içerisinde, mevcut şehir içi ve şehirlerarası yollarda veya trafikten tamamen ayrılmış bisiklet yollarında bireysel veya grup olarak, yarışma amacı olmadan çeşitli içsel sıkıntılardan arınmak, fiziksel ve ruhsal sağlığı korumak amacıyla yapılan açık alan aktivitesidir (Koçak, 2016). Kavramsal çerçevenin zihinlerde daha rahat çizilebilmesi için aşağıdaki çalışmaların incelenmesi faydalı olacaktır.

Ardahan ve Mert (2014) tarafından geliştirilen bisiklet motivasyonu ölçeğinde, bireyleri bisiklet kullanmaya motive eden faktörler açığa çıkarılmıştır. Bu faktörler; doğayı deneyimleme, hız tutkusu tatmini, zor koşullarla başa çıkma güdüsünü tatmin, başkaları tarafından onaylanma, kendini başkalarına gösterme ve fark edilmeyi sağlama, çevre hassasiyeti, ulaşım sağlama, beden eğitimi, sağlıklı olma, sosyalleşme, bireyin kendisini geliştirmesi için kendisiyle rekabeti, rutinden kaçış, dinlenme, başkalarına örnek olma, özgürlük hissi, istediğini yiyebilme, kalori dengesi ve coğrafi uygunluk olduğu görülmektedir.

Ho, Liao, Huang ve Chen'in (2015) rekreatif amaçlı bisiklet kullanıcılarının motivasyon kaynaklarını genel ve özel motivasyon kaynakları şeklinde iki kategoride gruplandıkları görülmektedir. Genel motivasyon kaynaklarını; bisiklet kullanmanın sağlığa olan katkıları, çevresel kaygılar, yeterlilik sağlama, yalnızlık, yeni yerler keşfetme, fiziksel zorluklarla başa çıkabilme, macerayı deneyimleme, uyarıcı arayışı, sosyalleşme, rahatlama ve stresten kaçış olarak, özel motivasyon kaynaklarını ise aitlik, benlik saygısı, hedefe ulaşma isteği, kendini gerçekleştirme, mutlu olma olarak belirlenmiştir.

Ardahan ve Lapa (2011), bireylerin doğa sporları yapma nedenlerini ve elde ettikleri faydaları araştırmış ve açık alanda yapılan her aktiviteyi doğa sporu olarak kabul etmiştir. Araştırma sonuçlarına göre bireyler; doğayla iç içe olmak, sağlığı güçlü kılmak, doğaya ilgi duymak, içsel sıkıntılardan arınmak, gerginlikten ve stresten kaçış, rutinin dışına çıkmak için doğa sporları yapmaktadırlar. Yine katılımcılar mutlu, coşkulu ve sağlıklı hissetmek, esenlik, duygusal olarak rahatlama, yeni insanlarla diyalog kurabilme ve yeni deneyimler yaşamak konusunda fayda sağladığı için açık alan aktivitelerine katıldıklarını belirtmektedir.

Çeyiz ve Koçak'ın (2015) Ankara'da bisiklet kullananların karşı karşıya kaldıkları zorluklar ve çözüm önerilerine yönelik yaptıkları çalışmada, bisiklet kullanıcılarının karşılaştıkları zorlukları; sosyo-kültürel sorunlar, kadınların bisiklet kullanması ile ilgili sorunlar, otomobil sürücülerinin olumsuz yaklaşımları, bisiklet kültürünün olmayışı, şehir içi trafikteki zorluklar, hız limitlerinin yüksek oluşu, fiziki altyapı sorunları, bisiklet yollarının olmayışı, toplu taşımaya uyum ve yasal düzenlemenin yetersiz oluşu olarak belirlemişlerdir. Çözüm olarak ise bu sorunların giderilmesi gerektiğinin önerildiği görülmektedir.

Uz ve Karaşahin'in (2004) Türkiye'de bisiklet sürücülerinin başlıca sorunları ile ilgili yaptıkları çalışmada; kilitlemeli bisiklet parklarının olmayışı, halk tarafından bisiklet kullananlara farklı bakılması, arazi koşulları (yokuşlu engebeli arazi), iklimsel engelleri (soğuk ve sıcak hava, kar, buz, yağmur) bisiklet sürücülerinin başlıca sorunları olduğu söylenebilir.

Koçak'ın (2016) "Türkiye'de Bisiklet Kullanımı: Bisiklet Kullanma Nedenleri ve Elde Edilen Faydalar" isimli 606 katılımcı üzerinde yaptığı çalışmada, bisiklet kullanıcılarının elde ettikleri faydaları; zinde ve sağlıklı hissetmek, mutlu hissetmek, iş ve normal yaşantının getirdiği stres faktörlerinden uzaklaşmak olduğunu ifade etmiştir.

Yine Çeyiz ve Koçak'ın (2015) çalışmasında, bisiklet kullanmanın sağladığı avantajlar; kolay ulaşım, ekonomiklik, çevreyi kirletmeme, yaşam kalitesini artırma, spor, enerji verimliliği, sosyal ilişki kurma ve geliştirme olduğu ifade edilmektedir.

Balcı ve arkadaşlarına göre (2018) bisiklet kullanımının yaygınlaşması için öncelikle kullanımı engelleyen nedenlerin neler olduğunu ortaya koymak gerekmektedir. Mevcut engellerin ortadan kaldırılmasıyla bisiklet kullanımının yaygınlaşacağını ortaya koymuşlardır. Bu kapsamda, kullanımın önündeki en büyük engelin, güvenli bisiklet sürüş ortamlarının olmayışı olarak tespit etmişlerdir. Güvenli sürüş ortamı içinse altyapı eksiklerinin tamamlanması gerektiği, altyapı ile birlikte yasal düzenlemelerin de stratejik bir plan çerçevesinde eşgüdümlü şekilde hayata geçirilmesi gerektiği, merkezi yönetimin de çeşitli politikalarla bisiklet kullanımı ile ilgili avantajlar getirerek gelir düzeyine bağlı engelleri aşmak için bireylere çeşitli faydalar sağlanması gerektiğini ortaya koydukları görülmektedir.

Literatüre bakıldığında mevcut çalışmaların bireylerin doğa sporlarını yapma nedenlerini ve elde ettikleri faydaları, bireyleri bisiklet kullanımına motive eden faktörleri, bireylerin bisiklet kullanırken karşılaştıkları güçlükleri, bireylerin bisiklet kullanma nedenlerini ve elde ettikleri faydaları araştırdıkları ve çeşitli çözüm önerileri sundukları görülmektedir. Fakat yapılan bu çalışmaların bazılarının elde ettikleri sonuçları genelledikleri, bazılarının ise bisiklet kullanımı ile ilgili bir veya iki durumu çözüme kavuşturdukları görülmektedir. Sporun sosyal ve kültürel bir olgu olması, uygulandığında genel itibarıyla benzer sonuçlar vermesi normal karşılanmaktadır. Fakat özele doğru gidildiğinde, farklı kültürlerde farklı sonuçların ortaya koyulabileceği ihtimali araştırmanın yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur.

Ülkemizin farklı kültür yapısına sahip bölgelerinden olan Doğu Karadeniz'in, Artvin'de karayolu ile sonu olan Sarp Kara Sınır Kapısı'ndan Rize istikametine, daha batıya doğru gidildikçe Samsun iline kadar arazi yapısının engebeli olmasına rağmen bisiklet kullanımına uygun engebemiz bir karayolunun mevcut olduğu bilinmektedir. Ayrıca bölgede bisiklet ve yedek parça satan ticari firmalar bulunmasına rağmen bisiklet kullanımının beklentileri karşılamadığı görülmektedir (Karasu, 2016). Tüm bunlara rağmen bisiklet kullanımının bölgede yaygınlaşmamasının altında yatan sebeplerin araştırmaya değer olduğu

düşünülmektedir. Arhavi ilçesinde bir bisiklet satış merkezi ve bir bisiklet kulübü olması, ilçe nüfusunun Rize ve Trabzon illerinin sahil ilçelerine göre daha az olması araştırma evrenine ulaşımında kolaylık sağlayacağı düşünüldüğünden çalışma Artvin ili Arhavi ilçesinde yapılmıştır. Dolayısıyla bu çalışma, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin bir ili olan Artvin'in Arhavi ilçesinde, rekreatif amaçlı bisiklet kullanan bireylerin bisiklet kullanma nedenleri, bisiklet kullanımının sağladığı faydalar, bisiklet kullanırken karşılaşılan zorluklar ve kullanımın yaygınlaştırılması için yapılması gerekenleri ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Bu bağlamda aşağıdaki sorulara yanıt bulunması hedeflenmiştir.

1. *Artvin ili Arhavi ilçesindeki rekreatif amaçlı bisiklet kullanıcılarının bisiklet kullanma nedenleri nelerdir?*
2. *Artvin ili Arhavi ilçesindeki rekreatif amaçlı bisiklet kullanıcılarının bisiklet kullanımından elde ettikleri faydalar nelerdir?*
3. *Artvin ili Arhavi ilçesindeki rekreatif amaçlı bisiklet kullanıcılarının bisiklet kullanırken karşılaştıkları zorluklar nelerdir?*
4. *Artvin ili Arhavi ilçesindeki rekreatif amaçlı bisiklet kullanımının yaygınlaştırılmasına ilişkin yapılması gerekenler nelerdir?*

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Çalışmada, nitel araştırma yönteminin iç içe geçmiş tek durum deseni kullanılmıştır. İç içe geçmiş durum çalışmaları, bir durum içinde olabilecek birden fazla alt birimleri derinlemesine analiz ederek olası sonuçlarını ortaya çıkarmak amacıyla yapılmaktadır (Şimşek ve Yıldırım, 2018). Araştırmada, Hopa-Rize uluslararası karayolunda, rekreatif amaçlı bisiklet kullanıcılarının bisiklet kullanma nedenleri, karşılaştığı güçlükler, bisiklet kullanmanın sağladığı faydalar ve bisiklet kullanımının yaygınlaştırılabilmesi için yapılması gerekenlere ait deneyimlerin görüşme ve gözlem yoluyla derinlemesine anlaşılabilmesi düşünüldüğünden, araştırma verileri iç içe geçmiş tek durum deseni ile toplanmıştır. Araştırmanın veri toplama aracının etik açıdan uygunluğu ile alakalı olarak Artvin Çoruh Üniversitesi Etik Kurulundan 25.03.2020 tarih ve 78646441-050.01.04 sayılı karar ile gerekli onay alınmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırmanın verileri, Artvin İli Arhavi ilçesinde rekreatif amaçlı bisiklet kullanan ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 13 yetişkin bireyden 2019 yılı Aralık ayı içerisinde toplanmıştır. Çalışmada incelenmesi amaçlanan konunun "Rekreatif amaçlı bisiklet kullanımı" olması sebebiyle katılımcı grubunun öncelikle araştırılan konuyu alanda yeterince deneyimlemiş olması gerektiği değerlendirilerek ilk olarak ölçüt örneklem tekniğine başvurulmuştur (Creswell, 2013: 113). Bu bağlamda araştırma konusu ile ilgili derinlemesine veri toplamak amacıyla katılımcılarda; bisiklet sahibi olma, ilçede en az beş yıldır ikamet ediyor olma ve haftada en az 2 saat bisiklet kullanıyor olma özellikleri aranmıştır. Ölçütler belirlendikten sonra ilçede belirlenen özelliklere sahip bireylere ulaşabilmek amacıyla kartopu ve zincir örnekleme teknikleri kullanılarak katılımcı grubuna ulaşılmıştır.

Tablo 1. Araştırma grubunun belirlenmesinde dikkate alınan ölçütler ve katılımcı grubuna dair bilgiler

Katılımcı	Cinsiyet	İlçede bulunma süresi	Haftalık bisiklet Kullanma süresi	Sahip olduğu bisiklet sayısı
B1	Erkek	7 yıl	3 saat	1
B2	Erkek	5 yıl	3 saat	1
B3	Kadın	5 yıl	4 saat	1
B4	Erkek	6 yıl	6 saat	2
B5	Erkek	8 yıl	6 saat	2
B6	Erkek	10 yıl	10 saat	1
B7	Erkek	9 yıl	10 saat	1
B8	Erkek	6 yıl	5 saat	1
B9	Erkek	10 yıl	10 saat	3
B10	Erkek	12 yıl	7 saat	2
B11	Erkek	20 yıl	6 saat	2
B12	Erkek	10 yıl	4 saat	2
B13	Erkek	10 yıl	3 saat	2

Veri Toplama Araçları

Çalışmadaki veriler, araştırma ekibince hazırlanan yarı yapılandırılmış soruların olduğu görüşme formu aracılığıyla elde edilmiştir. Bahsi geçen görüşme formunun oluşturulmasında ilk olarak daha önce benzer konularda yapılan çalışmalar taranmış sonrasında açık alan rekreasyonu konusunda akademik çalışmaları olan iki akademisyenin görüşüne başvurulmuştur. Alanında uzman akademisyenlerle yapılan istişare sonucunda, araştırma konusu ile ilgili benzer çalışmaların olduğuna dikkat çekilmiş ve soruların mevcut literatür ile birlikte yapılandırılması kararlaştırılmıştır. Ardından görüşme formu araştırma grubuna dahil iki katılımcı üzerinde uygulanmış, araştırmanın amacı doğrultusunda değişiklikler yapıldıktan sonra iki bölümden oluşan toplam sekiz soruluk nihai veri toplama aracı elde edilmiştir. Veri toplama aracının ilk bölümünde katılımcılara dair kişisel bilgileri belirlemek ve elde edilen verileri çok yönlü karşılaştırabilmek amacıyla dört soru, ikinci bölümünde ise araştırmanın ortaya çıkarılması gereken ana ve alt problemlerini çözüme kavuşturabilmek amacıyla rekreatif amaçlı bisiklet kullanımına dair yarı yapılandırılmış açık uçlu dört soru yer almaktadır.

Veri Toplama Süreci

Veri toplama aracı, Artvin ilinin kıyı şeridinde bulunan Arhavi'deki rekreatif amaçlı bisiklet kullanıcılarına ofis ortamında uygulanmıştır. Verilerin toplanma aşamasında, araştırmaya katılan bireylere, kişisel bilgilerinin hiçbir suretle kullanılmayacağı, isimlerinin gizli tutulacağı, istemedikleri takdirde görüşmeyi sonlandırabilecekleri, yanıtlamak istemedikleri sorulara cevap vermeyebilecekleri, verdikleri yanıtların yalnızca bilimsel amaçlı olarak kullanılacağı bildirilmiş ve her bir katılımcıya aydınlatılmış onam formu imzalatılmıştır. Yüz yüze görüşmeler esnasında serbest bir tutum izlenmiş, katılımcıların cevaplarına bir sınırlama yapılmamıştır. Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilerek teyit edilebilirliği sağlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen ham veriler, öncelikle bilgisayar ortamında düz yazı haline getirilmiş ve ardından Microsoft Office Word ve Excel programları üzerinde el notasyon tekniği ile betimsel analiz yapılmıştır. Verilerin deşifre işlemi neticesinde ilk olarak kodlar elde edilmiş ve bu kodlardan da alt temalara ulaşılmıştır. Son olarak her bir araştırma sorusuyla ilişkili olan alt temalar sınıflandırılmış ve araştırma soruları, amacıyla ilgili ana temalara göre kategorize edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın amacı istikametinde çözümlenmesi hedeflenen her bir araştırma sorusuna ilişkin toplanan bulgular yer almaktadır. Yapılan betimsel analizlere göre rekreatif amaçlı bisiklet kullanıcılarının bisiklet kullanma nedenleri, karşılaştığı zorluklar, bisiklet kullanmanın sağladığı faydalar ve bisiklet kullanımının yaygınlaştırılması için yapılması gerekenler ile ilgili ana kategoriler, alt kategoriler ve kodlar bu bölümde tablolar halinde sunulmuştur. Kod ve kategorilerin doğruluğunu güçlendirmek amacıyla alt kategorileri oluşturan bazı katılımcı görüşleri bu kısma eklenmiştir.

Birinci araştırma sorusuna ilişkin bulgular

Araştırmanın birinci sorusunda, katılımcıların bisiklet kullanma nedenlerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Katılımcı görüşlerinden elde edilen bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların bisiklet kullanma nedenlerine ilişkin bulgular

Ana Kategori	Alt Kategoriler	Görüşme Sonucu Ortaya Çıkan Kodlar	f	Katılımcı
Bisiklet Kullanma Nedeni	Sağlık	Beden ve Ruh Sağlığı	5	B6, B7, B11, B12, B3
		Bireyin Kendiyle Rekabeti	1	B8
		Kilo Kontrolü	9	B1, B3, B4, B10, B1, B2, B4, B8, B13
		Sağlığa Olumlu Etki	13	B5, B6, B9, B11, B12, B13, B1, B1, B2, B3, B3, B4, B10
	Rekreasyon	Hobi ve Spor	4	B4, B8, B9, B10
		Gezi ve Eğlence	1	B4
		Monotonluktan Kurtulma	4	B1, B1, B3, B2
		Pratiklik	3	B2, B4, B2
	Sosyal Tatmin	Özgürlük Hissi	3	B1, B4, B13
		Sosyalleşme İhtiyacı	9	B2, B2, B2, B4, B1, B1, B2, B3, B7
	İmaj	3	B8, B8, B13	

“**Sağlık**” ile ilgili olarak B11: “*Belirli yaşta spor yapmak önemli. Hem psikolojik rahatlama sağlıyor hem fiziki sağlığımı koruyorum.*”, B3: “*Fiziken ve ruhen iyi hissetmemi sağlıyor.*” ve B10: “*Ayrıca formda tutuyor, spor yapmış oluyorum.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“**Rekreasyon**” ile ilgili olarak B4: “*Bisiklet tutku bizim için. Boş zamanımızı değerlendirme aracı.*”, B9: “*Spor amaçlı, boş zamanlarımı değerlendiriyorum. Hem hobi hem spor.*”, B4: “*Fotoğraf çekiyoruz, doğayı geziyoruz, eğleniyoruz.*” ve B1: “*Küçükken bindiğim bisikletler geliyor aklıma, çocukluğumu yaşıyorum sanki yeniden.*” şeklinde görüş belirtmişlerdir.

“**Sosyal Tatmin**” ile ilgili olarak B2: “*İnsan muhabbet istiyor, topluyoruz 3-5 kişi, alıyoruz bisikletlerimizi, sohbet ede ede başka ilçelere gidiyoruz.*”, B4: “*Sosyal olarak insanlarla sözleşiyoruz, grup olarak aktivite yapıyoruz.*”, B3: “*Bisiklet yaygınlaşırsa bölge halkı olarak bizler daha çok sosyalleşiriz.*” ve B8: “*Düzenli bir vücuda sahip olmak ve performansımın yerinde olması günlük yaşamımdaki özgüvenimi olumlu etkiliyor, yükseltiyor.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

İkinci araştırma sorusuna ilişkin bulgular

Araştırmanın ikinci sorusunda, katılımcıların bisiklet kullanırken karşılaştıkları zorlukların belirlenmesi hedeflenmiştir. Katılımcı görüşlerinden elde edilen bulgular Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların bisiklet kullanımında karşılaştığı zorluklara ilişkin bulgular

Ana Kategori	Alt Kategoriler	Görüşme Sonucu Ortaya Çıkan Kodlar	f	Katılımcı
Karşılaşılan Zorluklar	Bisiklet Güvenliği	Bisiklet Parkı İhtiyacı	4	B3, B4, B5, B6
		Çalınma Riski	2	B1, B6
	Kültürel Risk	Düzensiz Araç Parkı	5	B3, B4, B9, B5, B11
		Bisiklete Karşı Duyarsızlık	14	B1, B3, B4, B6, B8, B9, B10, B11, B11, B13, B1, B2, B4, B9,
	Altyapı Yetersizliği	Coğrafi Güçlükler	9	B1, B2, B4, B5, B8, B9, B11, B13, B1
		Mevcut Yolların Dönüşümü	14	B6, B7, B8, B11, B12, B1, B1, B2, B4, B4, B7, B7, B8, B1
		Yol Kirliliği	7	B2, B7, B9, B12, B13, B2, B7
	İklimsel Güçlükler	Yağış Rejimi	7	B1, B2, B4, B8, B8, B9, B11
	Can Güvenliği	Motorlu Araç Tehdidi	4	B1, B2, B4, B12

“**Bisiklet Güvenliği**” ile ilgili olarak B6: “*Bisikletimizi kilitleyip güvenle bir yerlere oturup çayımızı, kahvemizi içebilmeliyiz, marketten alışverişimizi yapabilmeliyiz. “Bisikletim çalınır mı; endişesi yaşamadan camiye, işe, hastaneye gidebilmeliyiz.”*”, B1: “*Buralar bisiklet için çok güvenli, hırsızlık pek olmuyor. Bisikleti kilitlemeye ihtiyaç duymadan her yere gidiyoruz. Fakat yine de içimizin rahat etmesi için bisiklet parkı yapılmalı, ne olur ne olmaz.”* ve B3: “*Kamu kurumlarının ve okulların bahçelerine, çocuk parklarına, bisiklet parkları yapılabilir.”* şeklinde görüş belirtmiştir.

“**Kültürel Risk**” ile ilgili olarak B1: “*Bölge halkı bisiklete karşı duyarsız, bisikletin önüne atlıyor. Araba kullananlar bisikleti çok önemsemiyor, yol vermiyorlar.”*”, B8: “*Araç sahiplerinin bisikletlilere karşı duyarsızlığı en büyük problem. Tüm dikkatimi yola vermiş gidiyorken ya korna çalıyorlar veya yanımızdan hızlı geçiyorlar, kavşaklarda yol vermiyorlar.”* ve B9: “*Gelişigüzel araç parkları yüzünden şehir içinde rahat süremiyoruz.”* şeklinde görüş belirtmiştir.

“**Altyapı Yetersizliği**” ile ilgili olarak B2: “*Tünel çok fazla, tünellerden geçiş çok tehlikeli bu bizi korkutuyor.”*”, B7: “*Araçların geçtiği yollar bisiklet kullanımına uygun hale getirilmeli, tüm yollarda bisikletlilerin olabileceği ile ilgili işaretler olmalı.”* ve B1: “*Emniyet şeritlerine bisiklet resmi çizilebilir, uyarıcı işaretler konabilir, orta refüj bence en güvenlisi. Sarp Sınır Kapısı’ndan Samsuna kadar iki yolun ortasına kullanılmayan atıl bir alan var, orası bisiklet yolu olsa çok güzel olur.”* şeklinde görüş belirtmiştir.

“**İklimsel Güçlükler**” ile ilgili olarak B1: “*Bu bölgede bisiklete binerken en büyük olumsuzluk yağışlı gün sayısının fazlalığı.”*”, B2: “*Bu bölge de yağmur çok fazla. Yaz kış fark etmiyor çok yağmurlu, bu bizi olumsuz etkiliyor.”* ve B8: “*Doğu Karadeniz çok yağışlı olduğundan dağdan denize doğru sürekli su akıntısı var. Bizlerde emniyet şeridinde bisiklet kullandığımız için oluşan su birikintileri bizi etkileyebiliyor.”* şeklinde görüş belirtmiştir.

“**Can Güvenliği**” ile ilgili olarak B2: “*Karadeniz sahil yolunda tır çok fazla, tır ve ağır tonajlı tüm araçlar bize tehdit oluşturuyor.*”, B4: “*Anayol üzerinde tır ve kamyon çok fazla, can güvenliğimizi riske atıyor.*” ve B12: “*Büyük kamyon ve tırların kurallara uymaması ve bu bölgede çok fazla olması bize güçlük çıkarıyor.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

Üçüncü araştırma sorusuna ilişkin bulgular

Araştırmanın üçüncü sorusunda, katılımcıların bisiklet kullanırken elde ettikleri bireysel ve sosyal faydaların belirlenmesi hedeflenmiştir. Katılımcı görüşlerinden elde edilen bulgular Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların bisiklet kullanımından elde ettiği faydaya ilişkin bulgular

Ana Kategori	Alt Kategoriler	Görüşme Sonucu Ortaya Çıkan Kodlar	f	Katılımcı	
Bireysel ve Sosyal Fayda	Çevre Bilinci	Ekolojik Duyarlılık	4	B7, B1, B3, B9	
	Ekonomiklik	Maliyet	2	B5, B4	
	Fiziksel Aktivite	Hareketlilik		1	B2
		Kondisyon		3	B5, B8, B10
		Serbest Zaman		1	B6
		Spor		1	B13
	Sosyal Tatmin	Kendini Gösterme Takdir Edilme		3	B8, B8, B13
		Örnek Olma		4	B8, B9, B10, B13
	Sosyalleşme	Sosyal Çevre Edinme		10	B1, B5, B6, B7, B8, B9, B10, B11, B12, B13
		Yeni Diyalog Geliştirme		4	B4, B6, B13, B3
	Rekreasyon	Stres Atma		6	B1, B1, B4, B1, B2, B4
		Uzaklaşma ve Dinlenme		1	B8
		Yeni Yerler Keşfetme		3	B8, B1, B12
Ulaşım	Ulaşım Sağlama		7	B1, B3, B13, B2, B3, B1, B2	
	Pratiklik		2	B1, B1	

“**Çevre Bilinci**” ile ilgili olarak B7: “*Bisiklete doğayı sevdiğim için, doğayı doyasıya yaşamak için, doğaya saygılı olmak ve doğaya zarar vermemek için biniyorum.*”, B9: “*Bisiklete binmek ayrıca doğaya muazzam bir özen göstermek demektir. Bisikletin çevreye zarar vermeyen bir taşıt olduğunu herkese anlatmalıyız.*” ve B3: “*Bisikletler çoğalır arabalar azalırsa hava kirliliği azalır, biz ve çocuklarımız daha sağlıklı oluruz.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“**Ekonomiklik**” ile ilgili olarak B5: “*Ekipmanları pahalı olmadığı için avantajlı bir spor. Bir kez bisikleti alırken para ödüyorsunuz ve başka bir aidat vs. gerekmiyor.*”, B4: “*Bizim için bisiklet ayrıca ücretsiz ulaşım aracıdır. Alırken bir ücret ödüyoruz ama sonrasında pek masrafi olmuyor.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“**Fiziksel Aktivite**” ile ilgili olarak B2: “*Bisiklete binmek boş zamanlarımıza bir hareket katıyor. Hareketle birlikte kilo kontrolü tabii kaçınılmaz.*”, B6: “*Kendimi güçlü hissediyorum. Spor yapmış oluyorum. Boş zamanlarımı hareket ederek değerlendirmiş oluyorum.*” ve B10: “*Form tutuyoruz ayrıca, sağlıklı yaşam için birebir.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“**Sosyal Tatmin**” ile ilgili olarak B8: “*Bireysel olarak, kendime özen göstermeyi seviyorum. Dışarıda fit görünmeyi seviyorum.*”, B13: “*Toplu sohbetlerde bisiklet sürmenin faydalarından diğer insanlara bahsediyorum, örnek olmaya çalışıyorum, özendirme istiyorum.*” ve B9: “*Bisikletin öneminden bahsediyorum, diyalog kurmuş oluyorum insanlarla.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“**Sosyalleşme**” ile ilgili olarak B1: “*Sosyal olarak birbirimizle görüşüyoruz, sohbet ediyoruz, yeni insanlarla karşılaşıyoruz tanışıyoruz, iş ilişkilerimiz oluyor.*”, B6: “*Kişiler arasında sosyal bağları güçlendiriyor. Farklı kültürden insanları tanımış oluyoruz.*” ve B8: “*Sosyal faydaları ise değişik insanlarla bisiklet sporu sayesinde karşılaşıyorum, tanışıyorum.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“**Rekreasyon**” ile ilgili olarak B2: “*Meslek içinde yaşadığımız sorunları birbirimizle konuşuyoruz. Stres atıyoruz.*”, B4: “*İş ve diğer stres faktörlerinden bisiklet sayesinde uzaklaşıyoruz.*” ve B1: “*Bisiklet grubumuz var, birbirimizle konuşup iş stresini atıyoruz.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“**Ulaşım**” ile ilgili olarak B1: “*Bazen de günlük işleri hallediyorum. Mesela markete gideceksem bisikletle gidiyorum.*”, B3: “*Öğretmenim, sabahları okula giderken bisikletle gidiyorum, ulaşım için para ödemiyorum.*” ve B13: “*Ulaşım aracı olarak da kullanıyorum. Hem kalori harcıyorum hem günlük işlerimi hallediyorum.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

Dördüncü araştırma sorusuna ilişkin bulgular

Araştırmanın dördüncü sorusunda, bisiklet kullanımının yaygınlaştırılması için yapılması gerekenlerin belirlenmesi hedeflenmiştir. Katılımcı görüşlerinden elde edilen bulgular Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Bisiklet kullanımının yaygınlaştırılmasına ilişkin bulgular

Ana Kategori	Alt Kategoriler	Görüşme Sonucu Ortaya Çıkan Kodlar	f	Katılımcı
Kullanımın Yaygınlaştırılması İçin Yapılması Gerekenler	Sosyal Farkındalık	Bisiklet Bilinci Oluşturma	1 4	B6, B2, B7, B8, B8, B9, B11, B12, B12, B13, B1, B4, B6, B7
		Farkındalık Yaratma	2 2	B5, B1, B2, B3, B10, B12, B13, B13, B13, B1, B1, B2, B3, B4, B5, B6, B7, B8, B9, B10, B11, B12
		Toplumsal Cinsiyet Sorunları	3	B6, B8, B11
	Kültürel Risk	Bisiklete Karşı Duyarsızlık	1 4	B1, B3, B4, B6, B8, B9, B10, B11, B11, B13, B1, B2, B4, B9
		Düzensiz Araç Parkı	5	B3, B4, B9, B5, B11
	Kültür	Bisiklet Kültürü Oluşturma	9	B1, B4, B10, B1, B1, B2, B5, B12, B13
		Bisiklete Özendirme	8	B3, B5, B6, B6, B10, B11, B12, B13
	Bisiklet Güvenliği	Bisiklet Parkı İhtiyacı	4	B3, B4, B5, B6
	Altyapı Desteği	Bisiklet Yolu İhtiyacı	2 1	B3, B5, B9, B11, B12, B1, B2, B3, B3, B4, B4, B5, B6, B7, B8, B9, B10, B11, B13, B2, B4
		Mevcut Yolların Dönüşümü	1 5	B6, B7, B8, B11, B12, B1, B1, B2, B4, B4, B4, B7, B7, B8, B1
		Yol Kirliliği	7	B2, B7, B9, B12, B13, B2, B7

“**Sosyal Farkındalık**” ile ilgili olarak B6: “*Yayaların bisiklete binenlere saygıları eksik. Halkın bisiklete olan bakışı olumsuz yönde. Bisiklete binmeyi özellikle bayanlar ayıp sayıyor. Bu yaştan sonra ayıp, el alem ne der gibi takıntılar var.*”, B7: “*Yollarda bisiklet sporu yapan pedalaşlara araç sürücülerinin daha saygılı ve anlayışlı olmaları gerekmektedir. Kurallara uyulmasını istiyorum.*” ve B12: “*Seminer ve benzeri toplantılar yapılmalıdır. Vatandaş devlet iş birliği ile toplumu bilinçlendirme çalışması yapılmalı.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“**Kültürel Risk**” ile ilgili olarak B1: “*Bölge halkı bisiklete karşı duyarsız, önüne atıyor bisikletin. Araba kullananlar da bisikleti hiçe sayıyor, yol vermiyorlar.*”, B8: “*Araç sahiplerinin bisikletlilere karşı duyarsızlığı en büyük problem. Yolda tam yoğunlaşmış gidiyorken ya korna çalıyorlar ya da yanımızdan hızlı geçiyorlar, kavşaklarda yol vermiyorlar.*” ve B2 : “*Doğu Karadeniz de mi böyle yoksa her yerde mi bilmiyorum ama bisiklete saygı yok, yayalar da bisikletin önüne atıyor araçlar da.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“**Kültür**” ile ilgili olarak B3: “*Devlet çalışanlarına bisiklet hediye edebilir. Bisiklet kullananlara teşvik için çeşitli vergi avantajları sağlanabilir.*”, B5: “*Bisiklet kullananlara vergi teşvikleri, kamuda çalışan memurlara, öğrencilere bisiklet dağıtımı, kamuda verilen ödüller bisiklet ödülü şeklinde verilirse kullanım artacaktır.*” ve B1: “*Öncelikle çocuklardan başlanabilir. Kültür oluşturulacaksa önce her zaman çocuklar, gençler akla gelir. Okullarda beden eğitimi derslerinde öğretmenleri bisikletlerinizi getirin dese mesela.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“**Bisiklet Güvenliği**” ile ilgili olarak B3: “*Kamu kurumlarının, okulların bahçelerine, çocuk parklarına, bisiklet parkları yapılabilir.*”, B4: “*Günlük alışveriş için kullanacaklara bisiklet parkları yapılabilir. Özellikle büyük marketlerin önlerine.*” ve B5: “*Okullarda, şehir içlerinde halkın toplu kullandığı yerlerde ve diğer kamu binalarında bisiklet park alanları oluşturulabilir.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

“**Altyapı Desteği**” ile ilgili olarak B12: “*Yollar bisiklet sürmeye uygun değil. Can güvenliğimiz yok. Büyük şehirlerde bisiklet yolu var fakat bu coğrafyada maalesef yok.*”, B1: “*En büyük eksiklik bisiklet yolu, devlet, belediyeler bisiklet yoluna önem vermeli. Öyle göstermelik 1-2 km değil, bir ilçeden diğerine yol olmalı.*” ve B9: “*Bisiklet yolları yapılmalı. Mesela denizi doldurup bir sürü balıkçı barınağı yapıyorlar, denizi doldurup Artvin-Rize arası bisiklet yolu yapabilirler.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmanın bu bölümünde, her bir araştırma sorusuna yönelik elde edilen bulgular tartışılarak sunulmuş ve gözleme dayalı veriler ışığında yorumlanmıştır.

Araştırmanın birinci sorusuna “*Artvin ili Arhavi ilçesindeki bisiklet kullanıcılarının bisiklet kullanma nedenleri nedir?*” verilen yanıtlar sağlık, rekreasyon ve sosyal tatmin şeklinde kodlanarak aşağıda yorumlanmıştır.

“Sağlık” kategorisinin içeriği incelendiğinde; katılımcıların fizyolojik ve psikolojik sağlıklarını korumak ve sürdürmek için bisiklet kullandıkları anlaşılmaktadır. Daha da ayrıntılı ele almak gerekirse; stres atmak, stres atarken eğlenmek, kalori harcamak, hedefler belirlemek ve rekabet ederek hedeflerine ulaşmak, kilo kontrolünü sağlayarak hareketsizlik ve yaşlanmanın getirdiği çeşitli rahatsızlıkların oluşmasını önlemek amacıyla bisiklet kullandıkları ifadelerinden anlaşılmaktadır.

“Rekreasyon” kategorisinin içeriği incelendiğinde; katılımcıların serbest zamanlarını verimli değerlendirmek amacıyla bisiklet kullandıkları anlaşılmaktadır. Katılımcıların ifadelerinden bisiklet kullanmanın eğlenceli bir aktivite olduğu, eğlenerek sağlıklarını korudukları, ayrıca sosyalleştikleri, hobi ve sporu bir arada yaptıkları, iş yaşamının ve günlük yaşantının getirdiği

stres faktörlerinden uzaklaştırdığı, yapmak istendiğinde hazır bir aktivite olduğu, bisiklet kullanırken çocukluk anılarını hatırladıkları ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Titze, Merom, Rissel ve Bauman'ın (2014) Avusturalya'da yaptığı araştırmaya göre bisiklet, yürüyüşten sonra fiziksel sağlığı korumak için tercih edilen temel fiziksel aktivitelerden biridir. Orta yaş grubundaki erkeklerin bisikleti sıklıkla rekreatif amaçlı olarak kullandığını ve bu yaş grubunda rekreatif amaçlı bisiklet kullananların iş ve aile yaşantısı nedeniyle genellikle organize olamadığını bildirmektedir. Orta yaş grubundaki kadınlarda da bisiklet kullanım oranları yürüyüş ve diğer fiziksel aktivite oranlarından yüksektir fakat kadınların bisiklet kullanırken erkeklerden daha organize oldukları söylenebilmektedir. Yine aynı araştırmada katılımcıların bisiklet kullanmak için tehlikeli olabileceği gerekçesiyle otoyol kenarları ve şehir merkezlerini daha az tercih ettikleri, boş ve güvenli orman arazileri ve toprak yolları daha çok tercih ettikleri bildirilmiştir. Araştırma sonuçlarıyla Titze ve ark. (2014) araştırma sonuçları fiziksel aktivite ve rekreasyon faydaları yönünden paralellik gösterdiği görülmektedir. Sosyalleşme yönünden bakılacak olursa, Avusturalya da bisiklet kullanıcılarının bisiklet kullanırken organize olamadıkları ve sosyalleşemedikleri belirtilmektedir. Bu durum ülkemiz ve Avusturalya arasındaki iş yaşamı ve kültür farkından kaynaklandığı şeklinde yorumlanabilmektedir.

“Sosyal Tatmin” kategorisinin içeriği incelendiğinde; katılımcıların bisiklet kullanımı sayesinde bir araya geldikleri, sosyalleştikleri, sohbet ederek spor yaptıkları, bisiklet kullanmanın sosyalleşme fırsatı yarattığı, bu sosyalliğin aralarında gizli bir rekabet ve sinerji oluşturduğu, bu rekabet ve sinerjinin mesafe ve kalori bakımından kendilerini güdülediğini ve arkadaşlık ilişkilerini pekiştirdiği görüşlerinden anlaşılmaktadır.

Ardahan ve Mert (2014) tarafından geliştirilen bisiklet motivasyonu ölçeğinde, bireyleri bisiklet kullanmaya motive eden faktörleri; doğayı deneyimleme, hız tutkusu tatmini, zor koşullarla başa çıkma güdüsünü tatmin, başkaları tarafından onaylanma, kendini başkalarına gösterme ve fark edilmeyi sağlama, çevre hassasiyeti, ulaşım sağlama, beden eğitimi, sağlıklı olma, sosyalleşme, bireyin kendisini geliştirmesi için kendisiyle rekabeti, rutinden kaçış, dinlenme, başkalarına örnek olma, özgürlük hissi, istediğini yiyebilme, kalori dengesi, coğrafi uygunluk olarak tespit etmiştir.

Ardahan ve Lapa'nın (2011) yaptığı çalışmaya göre; bireylerin doğa sporlarını yapma nedenlerine ve elde ettikleri faydalara göre öncelik sıralaması; doğada vakit geçirmek için, sağlığını güçlü kılmak için, sevdiği ilgi alanının olması, içsel gerginliği azaltmak, stres atma ve değişiklik isteği, gerekçeleriyle doğa sporları yapmaktadırlar. Katılımcıların doğa sporlarından elde ettikleri faydalar ise sırasıyla; mutlu hissetmeleri, güç ve sağlık, içsel tazelenme hissi, yeni insanlar tanıma ve bilmedikleri farklı şeyler öğrenmeleridir. Açık alanda yapılan her aktivite doğa sporudur dolayısıyla bisiklet kullanımı da açık alan aktivitesidir. Ardahan ve Lapa (2011), Ardahan ve Mert (2014), araştırma bulgularıyla araştırma sonuçları birbirini doğrular niteliktedir.

Araştırmanın ikinci sorusuna “*Artvin ili Arhavi ilçesindeki bisiklet kullanıcılarının bisiklet kullanırken karşılaştıkları zorluklar nedir?*” verilen yanıtlar bisiklet güvenliği, kültürel risk, altyapı yetersizliği, iklimsel güçlükler ve can güvenliği şeklinde kodlanarak aşağıda yorumlanmıştır.

“Bisiklet Güvenliği” kategorisinin içeriği incelendiğinde; bisikletlerin çalınma riskinin bu bölgede düşük olduğu fakat yine de günlük rutin işlerin halledilirken bisikletlerin kilitlenmesinin rahat hissetmek için gerekli olduğu ifadelerinden anlaşılmaktadır.

“Kültürel Risk” kategorisinin içeriği incelendiğinde; Doğu Karadeniz Bölgesi’nde bisikletle ilgili bazı kültürel riskler olduğu, bölge halkının bisiklet sürücülerine karşı hem yaya olarak hem araç kullanırken duyarsız davrandıkları, bisikletin bölgede yaşayan insanların büyük çoğunluğu tarafından araç olarak görülmediği, şehir içlerinde araçların gelişigüzel park edildiği, düzensiz araç parklarından dolayı bisikleti yolun ortasında kullanmak zorunda kaldıklarını ve can güvenliklerinin bu şekilde tehlikeye girdiği, bazen de aniden açılan araç kapıları yüzünden kazalar yaşadıkları, bu kazalarda yaralanmaların olduğu, bisiklet kullananların sayısının artmasıyla bu sorunların azalacağı, bu sebeple bilinçlendirme çalışmaları yapılması gerektiği ifadelerinden anlaşılmaktadır. Kültürel riskin azaltılması veya önlenmesi ile ilgili olarak afiş çalışmasının yararlı olacağı ve sembolik de olsa bisikletli polis olması gerektiği, bisikletli polisin yalnızca trafikte bisiklet kullananlarla ilgili sorunları çözmekte yardımcı olmasını beklediklerini öneri olarak sunmuşlardır.

“Altyapı Yetersizliği” kategorisinin içeriği incelendiğinde; Doğu Karadeniz Bölgesi coğrafya olarak dağlık, engebeli bir arazi üzerine kuruludur ve tüneller ana yollarda çok fazladır. Tünellerden bisiklet ile geçerken araçlar tarafında fark edilmeme, tünel içlerinde bisikletin serbestçe gidebileceği bir bölümün olmayışı, tünel içerisinde bisikletlilerin olabileceği ile ilgili uyarıcı işaretlerin olmadığı, uluslararası karayolunun tünel olmayan bölümlerinde, işaretlemelerin olmadığı, şehir içlerinde ve şehirlerarası karayollarında su tahliyesi için yapılan mazgalların yol yönünde yapıldığı da tekerleklerinin mazgallara düşerek patladığı, anayolda araç sürücülerinin çöplerini araç camından yola attıkları ve araçların yarattığı rüzgârla bu çöplerin emniyet şeritlerine taşındığı, özellikle cam şişe gibi çöplerin bisiklet tekerleklerini patlattığı, yol üzerinde balıkçı barınakları ve hava yolu inşaatına kamyonlarla taşınan dolgu malzemelerinden taş parçaları döküldüğü, bu taş parçalarından bisikletlerin zarar görebildiği ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bu kapsamda sorunların çözülmesinin kendileri için önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Etminani-Ghasrodashti, Paydar ve Ardeshiri’nin (2018) uzunca sahili bulunan İran’ın Kish adasında rekreatif amaçlı bisiklet kullanan 426 kişi ile yaptığı araştırmada, doğal cazibe merkezlerine ve plajlara uzanan bisiklet yollarının bulunmasının turistik bir kıyı şehrinde bisiklet kullanımının artmasında olumlu katkılar sağlayacağı belirlenmiştir. Bisiklet kullanımının belirleyicileri arasında bisiklet ile ilgili peyzaj ve tesislerin kullanımı arttırmada motivasyon sağladığı ifade edilmektedir. Yine emniyetle ilgili önlemlerin alınmasının ve bisiklet yollarına bağlantıların şehir içinden çok uzakta olmamasının bisiklet kullanmada güven duygusu yaratarak kullanımı çekici hale getirdiği belirlenmiştir. Kıyı kentlerinde bisiklet kullanımından uzaklaştıran faktörler ise kıyı kentlerinin kalkınma ile ilgili faaliyetleri neticesinde doğallığın azalması, doğanın tahrip olması ve kıyı şeridinin peyzajının olmayışı olduğu vurgulanmıştır. Etminani-Ghasrodashti’nin, Paydar’ın ve Ardeshiri’nin araştırma sonuçlarıyla çalışmanın sonuçlarının bu bölümünün de paralellik gösterdiği görülmektedir.

“İklimsel Güçlükler ve Can Güvenliği” kategorilerinin içeriği incelendiğinde; bölgenin yağışlı bir iklime sahip olmasından dolayı bisiklet kullanmakta zorlandıkları anlaşılmaktadır. Tüm bu durumların kendileri için bisiklet kullanırken can güvenliği riski doğurduğu, Sarp Sınır Kapısı’nın yüksek ticaret hacmi dolayısıyla tır geçişinin Artvin-Rize-Trabzon bölgesinde çok olduğu, tır geçişleri esnasında motor sesinden, tırların yarattığı rüzgârdan ve çaldıkları kornalardan etkilendikleri, korku ve tedirginlik yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Çeyiz ve Koçak'ın (2015) Ankara ilinde bisiklet kullananların karşılaştığı zorluklar ve çözüm önerileri ile ilgili yaptıkları çalışmada, bisiklet kullanıcılarının karşılaştıkları zorlukları; sosyo-kültürel sorunlar, kadınların bisiklet kullanması ile ilgili sorunlar, otomobil sürücülerinin olumsuz yaklaşımları, bisiklet kültürünün olmayışı, şehir içi trafikteki zorluklar, hız limitlerinin yüksek oluşu, fiziki altyapı sorunları, bisiklet yollarının olmayışı, toplu taşımaya uyum ve yasal düzenlemenin yetersiz oluşu olarak belirlemişlerdir. Araştırma sonuçları Çeyiz'in ve Koçak'ın (2015) araştırma sonuçlarıyla toplu taşımaya uyum sorunu hariç benzeşmektedir. Artvin ilinde özellikle denize kıyısı olan ilçelerinde ulaşım devlete ait toplu taşıma araçları ile yapılmadığından toplu taşıma ile bisiklet uyumu şu an için imkânsızdır.

Uz ve Karaşahin'in (2004) Türkiye'de bisiklet sürücülerinin başlıca sorunlarını belirlemek için yaptıkları çalışmada bu sorunları; kilitlemeli bisiklet parklarının olmayışı, halk tarafından bisiklet kullananlara farklı bakılması, arazi koşulları (yokuşlu engebeli arazi), iklimsel engeller (soğuk ve sıcak hava, kar, buz, yağmur) olarak belirlemişlerdir.

Araştırmanın üçüncü sorusuna "Artvin ili Arhavi ilçesindeki bisiklet kullanıcılarının bisiklet kullanımından elde ettiği fayda nedir?" verilen yanıtlar çevre bilinci, fiziksel aktivite, rekreasyon, sosyalleşme, sosyal tatmin, ulaşım ve ekonomiklik şeklinde kodlanarak aşağıda yorumlanmıştır. Katılımcıların hem bireysel hem sosyal faydalar elde ettikleri anlaşılmaktadır. Bu kategoride sosyal ve bireysel faydaların iç içe geçmiş kavramlar olması dolayısıyla birlikte verilmesi uygun görülmüştür.

"Çevre Bilinci" kategorisinin içeriği incelendiğinde; katılımcıların çevreye karşı duyarlı bir aktivite yaptıkları, doğaya zarar vermedikleri, emisyon ve doğaya zarar veren diğer zehirli gazların bisiklet kullanırken ortaya çıkmadığını, bu yüzden mümkün olduğunca bisiklet kullanımının teşvik edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

"Fiziksel Aktivite" kategorisinin içeriği incelendiğinde; bisiklet kullanmanın oluşturduğu fiziksel aktivite ile sağlıklarına katkı yaptıkları, bunu yaparken de ayrıca eğlendikleri, bisiklet sayesinde aynı anda birçok kazanım elde ettikleri ve mutlu oldukları anlaşılmaktadır.

"Rekreasyon" kategorisinin içeriği incelendiğinde; bisiklet kullanmanın katılımcılar açısından serbest zamanı değerlendirme aracı olduğu ve birçok faydasının olduğu ifade edilmiştir. Serbest zamanı değerlendirme açısından faydalarını ele almak gerekirse katılımcılar, iş yaşamının ve diğer stres faktörlerinden uzaklaşmak, yenilenmek, ruhsal ve fiziksel streslerden aynı anda kurtulmak, serbest zamanlarında yeni yerler keşfetmek, yeşil, dağ ve deniz manzarası eşliğinde özgürce bisiklet kullanmak olduğu ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Blondia, Zeebroeck ve Haubold'un (2016) araştırmasında bisiklet kullanımı ve kullanımın yaygınlaştırılması ekonomik açıdan ele alınmıştır. Buna göre bisiklet kullanımı yaygın olan bir bölgede bisiklet ve parçalarını üreten fabrikalar, perakende bisiklet satışı ile tamir ve onarımı yapan firmalar, bisiklet altyapısı için malzeme üretimi ve hizmet üretimi, bisiklet turizmi için tesisler ve çalışanları şeklinde sıralanabilecek ekonomik katkılardan bahsetmenin mümkün olduğu vurgulanmıştır. Yine aynı çalışmada, özellikle Avrupa ülkelerinde bisiklet yollarına yakın konutların gelecekte avantajlı olacağını ve konutların fiyat artış kıstaslarının değişime uğrayacağı ifade edilmektedir. Bisikletin sağladığı fiziksel aktivite sayesinde sağlıklı yaşamın getirdiği hastane harcamalarının düşmesi durumu da kalkınmayı ve olumlu ekonomik gelişimi sağlayacağı ifade edilmiştir.

“Sosyalleşme ve Sosyal Tatmin” kategorilerinin içeriği incelendiğinde; bisiklet kullanmanın insanları sosyalleştirdiği, mevcut arkadaşlarıyla bu aktivite sayesinde sık sık bir araya geldikleri, gittikleri illerde ve ilçelerde yeni insanlarla tanıştıkları, sosyal ortamlar oluşturdukları, bisiklet kullanmaya başladıklarından beri günlük sohbetlerinde farklılaşma olduğu, kendilerini zinde hissettikleri, çevresindeki insanlara dış görünüş olarak iyi görünmek istedikleri, formda görünmenin özgüvenlerini yükselttiği, bisiklet kullanmanın yararlarından diğer insanlara bahsederek insanları bisiklet kullanmaya davet ettikleri, örnek olmaya çalıştıkları, sosyal bir tatmin yaşadıkları ifadelerinden anlaşılmaktadır.

“Ulaşım ve Ekonomiklik” kategorilerinin içeriği incelendiğinde; katılımcıların bisikleti günlük rutin işlerini görmek amacıyla da kullandıkları, bu sayede ulaşımına şehir içinde para harcamadıkları, bisiklet kullanımının yaygınlaşması durumunda bölge ekonomisine ciddi ekonomik katkılar sağlayacağı ifadelerinden anlaşılmaktadır. Yine bisikletin ekonomik bir aktivite olduğu, alırken bir kez ücret ödendiği sonrasında herhangi bir aidat, yakıt vb. masrafın olmamasının bisiklet kullanırken elde ettikleri faydalardan olduğu ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Koçak’ın (2016) “Türkiye’de Bisiklet Kullanımı: Bisiklet Kullanma Nedenleri ve Elde Edilen Faydalar” isimli 606 katılımcı üzerinde yaptığı araştırmada, bisiklet kullanıcılarının elde ettikleri faydaları; zinde ve sağlıklı hissetmek, mutlu hissetmek, iş ve normal yaşantının getirdiği stres faktörlerinden uzaklaşmak olarak belirlemiştir.

Çeyiz ve Koçak’ın (2015) yaptıkları çalışmada bisiklet kullanmanın sağladığı faydaları: Ulaşımında kolaylık, ekonomiklik, çevrecilik, yaşam boyu sağlık, spor, enerjiyi verimli kullanabilme, sosyal çevre edinebilme olarak belirlemiştir ve araştırma sonuçlarıyla uyum sağlamaktadır.

Araştırmanın dördüncü sorusuna “*Artvin ili Arhavi ilçesinde rekreatif amaçlı bisiklet kullanımının yaygınlaştırılmasına ilişkin yapılması gerekenler nedir?*” verilen yanıtlar sosyal farkındalık, kültürel risk, kültür, bisiklet güvenliği, altyapı desteği şeklinde kodlanarak aşağıda yorumlanmıştır.

“Sosyal Farkındalık” kategorisinin içeriği incelendiğinde; bisiklet kullanmanın yaygınlaşması için kaymakam, belediye başkanı gibi yerel yöneticilerin desteğinin düşük olduğu, artırılması gerektiği, bölgede yapılan geleneksel festivallerde bisiklet yarışları düzenlenebileceği, yerel bazda bisiklet dernekleri ve kulüplerinin yaygınlaştırılması gerektiği, kamu ve özel sektör işbirliği ile bisiklet kullanımının sağladığı yararlar hakkında yöresel çalışmaların etkili olabileceği, milli bayramlarda bisiklet yarışları tertip edilebileceği, bisiklet kullanımının kadın erkek fark etmeksizin insanların yapabileceği aktivite olduğu, özellikle çocukların yanında bu konuda cinsiyetçi söylemlerin yapılmaması gerektiği ve tüm bunların kullanımın yaygınlaştırılmasında etkili olacağı katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır.

“Kültürel Risk” kategorisinin içeriği incelendiğinde; bölge halkında bisiklet kültürünün eksik oluşundan kaynaklanan duyarsızlığın olduğu ve bu duyarsızlığın bisiklet kullanımında olumsuzluklara yol açtığı anlaşılmaktadır. Bu risklere karşı erken dönemde yetkililerce önlemlerin alınmasının zamanla önlemlere ayak uydurma çabasına dönüşeceği ve kültürün bu basamaklama ile gelişebileceği söylenebilir.

“Kültür” kategorisinin içeriği incelendiğinde; bisikletle ilgili kültür oluşturulmak isteniyorsa çocukların ve gençlerin bu konularda eğitilmesi gerektiği, okullarda bisikletle ilgili derslerin

verilmesi ve faydalarının anlatılmasının etkili olacağı, bisiklet kullanan memurlara, öğrencilere bisiklet almaları için maddi teşvikler verilebileceği, bölgede yedek parça üretimi yapacak müteşebbislere kamu tarafından vergi avantajları sağlanarak bölge insanına iş olanağı sağlanabileceği, bisiklet ile anılabilecek bir kent oluşturulabileceği, bisiklet kullanmayı bilmeyen yetişkinlere belediye ve dernekler aracılığıyla bisiklet kullanma eğitimleri verilebileceği, bisikletin güvensiz bir taşıt olduğu algısının yıkılarak güvenli ulaşım aracı algısının getirilmesinin bisiklet kullanımının yaygınlaşması ve bisiklet kültürü oluşumunda etkili olacağı katılımcı görüşlerinden anlaşılmaktadır.

“Bisiklet Güvenliği” kategorisinin içeriği incelendiğinde; şehir içi yollarda ve halkın ortak kullanım alanlarında bisiklet güvenliğinin sağlanmasının kullanımın yaygınlaştırılması için önemli olduğu görülmektedir. Yine rekreatif amaçlı kullanımda orman için yollarda ve sahil hattı boyunca mola yerlerinin kurulmasının ve mola yerlerinde çeşitli ihtiyaçları gidermek için yapılar oluşturulmasının bisiklet kullanımının yaygınlaşmasında önemli olduğu söylenebilir.

“Altyapı Desteği” kategorisinin içeriği incelendiğinde; bisiklet yollarının yapılması, bisiklet parkları yapılması, mevcut yolların işaretlenerek bisiklet kullanmaya uygun hale getirilmesi, halkın toplu halde kullandığı alanlara altyapı ile ilgili çalışmaların yapılmasının bisiklet kullanımını arttıracak katılımcı görüşlerinden anlaşılmaktadır.

Balcı ve arkadaşlarına (2018) göre; bisiklet kullanımının yaygınlaşması için kullanımın önündeki engellerin stratejik plan çerçevesinde, yerel yönetimlerin desteği ile yapılacak yasal düzenlemelerle, altyapı ve bilinçlendirme çalışmaları eşgüdümlü yürümelidir. Bisiklet kullanımının yaygınlaşabilmesi için bireylerin bisiklet kullanabilecekleri güvenli ortamın yaratılması gerekmektedir. Güvenli ortamın yaratılması da bisiklet ulaşım planlamalarının bir an evvel hayata geçirilmesiyle mümkündür. Bisiklet kullanımını engelleyen bir önemli faktörde gelir düzeyidir. Merkezi yönetimin çeşitli vergi avantajları gibi uygulamalarla kullanımın önündeki gelir engelini bir nebze hafifleteceği düşünülmektedir. Böylece bisiklet kullanımı günlük yaşamda sürdürülebilir hale gelecektir. Balcı ve arkadaşlarının (2018) yaptığı çalışmayla araştırma sonuçları paralellik göstermektedir.

Çalışma neticesinde; katılımcıların fiziksel ve ruhsal sağlıklarını korumak için bisiklet kullandıkları, coğrafyanın getirdiği bazı güçlüklerin ve bisiklet kültüründeki eksikliğin bisiklet kullanmada performansı düşürdüğü, bisiklet kullanımının yaygınlaştırılması için kamu sektörü ve özel sektör iş birliği ile merkez yönetimin de desteğinin alınması ve şehirleri güvenli bisiklet kullanımına uygun hale getirerek çeşitli kulüpleşme ve eğitsel faaliyetlerin yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin jeolojik özellikleri dikkate alındığında ilçede bisiklet kullanımının gelişip yaygınlaşabilmesi için merkezi ve yerel yönetimler tarafından yol güvenliğinin sağlanması amacıyla alınacak her önlemin bisiklet sporuna katılımı ve motivasyonu artıracak değerlendirilmektedir.

Araştırma kapsamında karar vericilere yönelik bölgede bisiklet kullanımının gelişmesi ve yaygınlaştırılması için çeşitli öneriler sunulmuştur.

- Sembolik de olsa bisikletli polis ekibi kurulması halinde bu ekibin trafikte bisikletlilerin haklarını koruyacağı, düzensiz araç parklarını engelleyebileceği, bisiklet kullananların araç gereç eksiklerini denetleyeceği, bisiklet gruplarına tünel geçişlerinde eskortluk yapabileceği, yollarda bisikleti zorlayıcı faktörler için devletin gerekli birimleri ile iletişim kurabileceği önerilmektedir.

- Beden eğitimi derslerinde öğretmenlerin çocuklara bisikletlerini getirtmesi, bisiklet kullanmayı bilmeyen çocuklara bu konularda dersler vermesi faydalı olacaktır.
- Kamuda memurlara ve öğrencilere verilecek ödüllerin “bisiklet” olarak verilmesi yine özendirme açısından faydalı olacaktır.
- Kaymakam, belediye başkanı, polis müdürleri, ilçe jandarma teşkilatı yöneticilerinin bisiklet ile halkın arasında dolaşması örnek olma açısından faydalı olacaktır.
- Ulaşım yönünden öneri ise, Sarp Sınır Kapısında, Hopa ve Kemalpaşa ilçelerinde çalışan birçok memur olduğu, bu ilçeler arasında yapılacak bisiklet yolu ile memurların işe bisikletle gitmelerine olanak sağlanabileceği yönündedir.

Araştırmada bu bölgede bisiklet ile ilgili başka çalışmalar yapmak isteyen araştırmacılara yönelik önerilerde bulunmaktadır.

- Doğu Karadeniz’de bisiklet kullanmayanların neden bisiklet kullanmadıkları ile ilgili çalışma yapılması halinde kullanıcı sayısındaki artışın daha da hızlanacağı düşünülmektedir.
- Bisiklet kullanımının bölgede yaygınlaşması halinde bisiklet trafiği yaşanabileceği olasıdır ve bu konuda alternatif güzergâhların belirlenmesi ile ilgili çalışmalar yapılması faydalı olacaktır (Balcı ve Koçak, 2014).
- Bisiklet yolu ve bisiklet parkları gibi altyapı çalışmalarının nerelerde nasıl başlanması gerektiğini belirlemeye yönelik çalışmaların yapılması ileride yaşanabilecek sorunların kolay çözüme kavuşturulması için gereklidir (Koçak ve Balcı, 2010).

Sonuç olarak; yukarıda irdelenen sosyal farkındalık çalışmalarının yapılması, kültürel risklerin önlenmesi, bisiklet kültürü oluşturma çabalarına bir an evvel başlanması, bisiklet güvenliği, kullanıcının can güvenliğinin sağlanması ile ilgili çalışmaların yapılması, altyapı yetersizliklerinin giderilmesi, mevcut sorunların ve bisiklet kullanımıyla ilgili çekince yaratan durumların giderilmesi, bisiklet kullanmayı özendirici faaliyetlerin yapılması, kamu ve özel sektör işbirliği ile çeşitli teşviklerin verilmesi, bisiklet kullanmanın çevreye ve insan sağlığına faydalarının okullarda küçük yaşlardan itibaren anlatılması, altyapı ile ilgili yatırımlar yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Böylece bisiklet kullanımı kademeli artış gösterecek ve bölge halkı hem ekonomik hem sağlık hem de ekolojik bakımdan kazanımlar elde edebilecektir.

Çatışma Beyanı: Bu araştırmanın yazarları arasında bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırma, Artvin Çoruh Üniversitesi Etik Kurulu’nun 25.03.2020 tarih ve 78646441-050.01.04 sayılı kararı ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

KAYNAKLAR

Akbaş, S. (2016). *Türkiye’de karayolu ulaşımına kapalı mekânlarda bisiklet turizmi güzergâh standartlarının belirlenmesi: Kemalpaşa Mahmutdağı ekoturizm planlama alanı örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ekoturizm Anabilim Dalı, İzmir.

Ardahan, F. (2012). Bireyleri rekreatif spor etkinliklerine motive eden faktörlerin remm ölçeğini kullanarak çeşitli demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Antalya Örneği. Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 4(2), 1-15.

Ardahan, F., Yerlisu - Lapa, T. (2011). Açık alan rekreasyonu: Bisiklet kullanıcıları ve yürüyüşçülerin doğa sporu yapma nedenleri ve elde ettikleri faydalar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 1328-1341.

- Ardahan, F., Mert, M. (2014). Bisiklet kullanan bireylerin profillerinin belirlenmesi ve bireyleri bisiklet kullanmaya motive eden faktörlerin çeşitli demografik değişkenlere göre değerlendirilmesi: Türkiye örneği. *Türkiye Klinikleri J Sports SCI*, 6(2), 53-67.
- Aytaçlı, B. (2012). Durum çalışmasına ayrıntılı bir bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-9.
- Balcı, V., Koçak, F. (2014). Spor ve rekreasyon alanlarının tasarımında ve kullanımında çevresel sürdürülebilirlik. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 46-58.
- Balcı, V., Özbek, O., Koçak, F., Çeyiz, S. (2017). Bisiklet engelleri ölçeği'nin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Journal of Human Sciences*, 14(3), 2352-2363.
- Balcı, V., Özbek, O., Koçak, F., Çeyiz, S. (2018). Kent yaşamında bisiklet kullanım engellerinin belirlenmesi. *Journal of Human Sciences*, 15(1), 35-50.
- Blondiau, T., Zeebroeck, B. ve Haubold, H. (2016). Economic benefits of increased cycling. *Transportation Research Procedia*, 14(2016), 2306 – 2313.
- Creswell, J. W. (2013). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. New York: Sage.
- Çeyiz, S., Koçak, F. (2015). Ankara ilinde bisiklet kullanan bireylerin karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Mediterranean Journal of Humanities*, 2(1), 203-221.
- Demir, Ş.Ş., Demir, M. (2014). Kamu kesimindeki yöneticilerin serbest zaman etkinliklerini algılaması ve değerlendirmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 62-76.
- Etminani-Ghasrodashti, R., Paydar, M. ve Ardeshiri, A. (2018). Recreational cycling in a coastal city: Investigating lifestyle, attitudes and built environment in cycling behavior. *Sustainable Cities and Society*, 39 (2018), 241–251. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2018.02.037>
- Ho C., Liao, T., Huang, S. ve Chen, H. (2015). Beyond environmental concerns: using means–end chains to explore the personal psychological values and motivations of leisure/recreational cyclists. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(2), 234-254. <https://doi.org/10.1080/09669582.2014.943762>
- Karaküçük, S., Gürbüz, B. (2007). *Rekreasyon ve kent(li)leşme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karaküçük, S. (2016). *Rekreasyon bilimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karasu, S. (2016). Rize için alternatif bisiklet turizmi. II. *Rize Sempozyumu: Turizm bildiriler kitabı içinde* (ss. 4-6). Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Koçak, F. (2016). Türkiye’de bisiklet kullanımı: bisiklet kullanma nedenleri ve elde edilen faydalar. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 5760-5771.
- Koçak, F., Balcı, V. (2010). Doğada yapılan sportif etkinliklerde çevresel sürdürülebilirlik. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 2(2), 213-222.
- Titze, S., Merom, D., Rissel, C. ve Bauman, A. (2014). Epidemiology of cycling for exercise, recreation or sport in Australia and its contribution to health-enhancing physical activity. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 17 (2014), 485-490. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jsams.2013.09.008>
- Uz, V. E., Karaşahin M. (2004). Kent içi ulaşımında bisiklet. *Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi*, 429(1), 41-46.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, Y. (2018). *Boş zaman faaliyeti olarak bisiklet sporu yapan bireylerin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman.

Yurcu, G., Kasalak, M. A., Akıncı, Z. (2018). Turistlerin boş zaman motivasyonunu ve tatminini etkileyen faktörler: Beldibi örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 517-536.

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.714936

Geliş Tarihi (Received): 05.04.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 06.04.2021

Online Yayın Tarihi (Published): 30.06.2021

HİPPOTERAPİ VE ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLAR: EBEVEYN GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Dilek UZUNÇAYIR^{1*}, Ekrem Levent İLHAN²

¹Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, ANKARA

²Gazi Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, ANKARA

Öz: Bu araştırmada, özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin hippoterapi eğitimine yönelik bakış açılarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarından fenomenoloji modeli kullanılmıştır. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile toplanmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde içerik analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırmada çalışma grubu, İstanbul ilinde yaşayan özel gereksinimli çocuğa sahip 7 ebeveynden oluşmaktadır. Araştırmada hippoterapi eğitimine katılım sağlayan özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin görüşleri 9 tema altında toplanmıştır. Bu temalar sırasıyla; “yönlendiriciler,” “hippoterapi eğitimi ile ilgili farkındalık,” “motivasyon,” “eğitim uygulamaları ve beklentiler,” “hippoterapiye ilişkin genel görüşler,” “fiziksel gelişim,” “zihinsel beceri gelişimi,” “ruhsal durum gelişimi” ve “sosyal gelişim” başlıkları ile ortaya konulmuştur. İlgili temalardan toplamda 31 alt tema elde edilmiştir. Araştırmada öne çıkan bulgular doğrultusunda sonuç olarak; ebeveynlerin hippoterapi eğitimi konusunda yeterli bir bilgi düzeyine sahip olmadıklarını, doktor, kurum ve öğretmen yönlendirmesi ile çocuklarının hippoterapiye başladıklarını, atın üzerinde yapılan aktivitelerin çeşitlendirilmesi gerektiğini ve eğitim süresinin daha fazla olmasını ve seansların artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Atın terapi amaçlı kullanımı çocukların hayvanlar ile bir bağ kurması eğiliminde olumlu etkileri olduğunu belirterek tüm özel gereksinimli çocuklara önermişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Hippoterapi, özel gereksinimli çocuklar, ebeveyn görüşü, terapötik binicilik.

CHILDREN WITH HIPPO THERAPY AND SPECIAL REQUIREMENTS: A QUALITATIVE RESEARCH IN ACCORDING PARENTAL VIEWS

Abstract: In this study, it is aimed to examine the point of view of parents with special needs children towards hippotherapy education. In the research, phenomenology qualitative research model, one of the qualitative research approaches, was used. In the research, semi-structure dinter view form was used as data collection tool. In the research, content analysis method was used to analyze the data obtained from the study group. In the research, the working group consists of 7 parents with special needs children living in Istanbul. In the research, the opinions of the parents of children with special needs who participated in hippotherapy education were collected under 9 categories. These categories are put forward under the titles respectively; “routers,” “awareness bout hippotherapy training,” “motivation,” “educational practices and expectations,” “with the general views of hippotherapy,” “physical development,” “development of mental skill,” “mental status development,” and “social development”. A total of 31 codes were obtained from there levant categories. In accordance with the featured findings in the research, the state that the parents dont have enough knowledge about hippotherapy, their children start hippotherapy with the guidance of a doctor, teacher or institution, the activities ona horse should be varied, the period of study should be more and the sessions should be increased. They suggest all the children with special needs this by indicating that using a horse for therapy has positive effects on children’s tendency to establish a mutual relation with animals.

Key Words: Hippotherapy, children with special needs, parental expression, therapeutic horse-riding.

GİRİŞ

Yetersizlikten etkilenme, buna bağlı olarak hareket kısıtlılığı veya duygusal yitimlerden kaynaklı eksiklik bireyi diğerlerinden farklı kılabilir (Tekkurşun Demir ve ark., 2018). Toplumun diğer bireylerinden farklı olma durumu, yeti kaybı, engellilik olarak tanımlanır (Tekkurşun Demir ve İlhan, 2019). Engellilik; yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak bireyden beklenen davranışların yerine getirilememesi veya yetersizliği nedeniyle sosyal yaşama ve çevreye uyum sağlayamama durumudur (Ataman, 2005).

Her birey sağlıklı bir yaşam için sportif, rekreatif ve sosyal etkinliklere katılım sağlayarak yaşamının bir parçası haline getirmelidir (Phillips ve Black, 2007). Spor ve fiziksel aktivite, normal gelişim gösteren akranlarının gelişimini geriden takip eden özel gereksinimli bireylerin motor beceri düzeylerinin geliştirilmesinde günlük ve sosyal yaşamlarını kolaylaştırmakta önemli bir rol oynamaktadır (Uzunçayır, 2016). Sosyal rolün evrensel dili olan spor, özel gereksinimli bireyin normal gelişim gösteren bireylerle sosyal ve kültürel etkinliklere katılımı iletişim, sorumluluk ve anlayış becerisine katkı sağlamaktadır (İlhan, 2008).

Sporun, fiziksel ve ruhsal gelişime sağladığı katkının yanı sıra hareket temelli etkinliklere katılımın özel gereksinimli bireyler için engelli farkındalığını azaltarak kendi yeteneklerinin farkına varmasına, bağımsız iş yapabilme becerisini, paylaşımcılık, özveri, arkadaşlık duygusu ve kendini önemseme gibi birçok olumlu etkileri olduğu bilinmektedir (İlhan ve Esentürk, 2015). Nitekim ulusal literatür kapsamında farklı gelişim gösteren bireylerde beden eğitimi ve sporun etkilerine yönelik pek çok örneklem gruplarında yapılan araştırmaların olduğu görülmektedir (İlhan, 2008; İlhan, 2009; İlhan ve Suveren, 2009; İlhan, 2010; Kırimoğlu ve ark., 2016; Uzunçayır, 2016; Tekkurşun Demir ve ark., 2016; Namlı ve Suveren, 2017; Yılmaz ve ark., 2017; Yarımkaya ve ark., 2017; Güvendi ve İlhan, 2017; Tekkurşun Demir ve ark., 2017; Kemeç ve ark., 2018; Bozkurt ve ark., 2019; Çar ve ark., 2019; Tekkurşun Demir ve İlhan, 2020). Bununla birlikte literatür kapsamında, İlhan (2008), Demirdağ (2010), Yaman (2015), Tekkurşun Demir ve ark., (2017), Kozak ve ark., (2019), Namlı ve Suveren (2019), Güngör ve ark., (2019), Tekkurşun Demir ve İlhan'ın (2020) araştırmalarında özel gereksinimli bireylerin düzenli olarak spor ve fiziksel aktivitelere katılımının, bireylerin ruhsal uyum düzeyleri, grup içi aktivitelere katılım motivasyonu, başkalarıyla iletişim kurabilme, paylaşımcılık ve sosyalleşme gibi özelliklerinde olumlu etkileri olduğunu belirtmektedirler. Tüm bunlar özel gereksinimli bireylerin sosyal yaşamda aktif olarak günlük yaşam becerilerini daha rahat yapabilmesi ve yaşam kalitesinin de artmasına katkı sağlayabilmektedir.

Hippoterapi eğitimi, eğitici, sağlık, spor ve eğlence unsurlarını birleştiren disiplinler arası bir yöntemdir (Taylor ve ark., 2009). Ata binmenin ve atlara olan yakınlığı hissetmenin özel gereksinimli çocukların fiziksel, bilişsel, duyuşsal, psikolojik ve sosyal beceri gelişimini desteklemektedir (Granados ve ark., 2011; Gabriels ve ark., 2012; Pluta ve Firlej, 2006; Ward ve ark., 2013). Hippoterapi eğitimi fiziksel, psikolojik ve sosyal etkilerinin yanı sıra eğitim süresince çocukların doğal dünyayı keşfetmesini sağlayarak eğlenceli bir aktivite süreci geçirmelerine fırsat sunmaktadır (Hernandez ve Lujan, 2006).

Özel gereksinimli bireylerin gelişiminde ideal bir terapötik yöntem olan hippoterapi, insan ve hayvan etkileşimi göz önünde bulundurarak uzun yıllardır etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Atın ritmik hareketleri bireyin sinir sistemini harekete geçirerek özgüven, dikkat, mekansal algı ve konuşma gelişiminde olumlu etkiler sağlar (Casady ve ark., 2004). Falke'de (2009) hippoterapi eğitiminin özel gereksinimli bireylerin kişilik gelişimine, özgüven ve grup iletişim beceri gelişimine olumlu katkı sağlayan "yardımcı terapist" olduğunu belirtmektedir.

Atın yürüyüşünün ritmik ve tekrar eden hareketler şeklinde olmasından dolayı atın üzerinde gövde kontrolünü sağlayarak bireyin kendilerini dik tutabilme becerisini geliştirerek denge, yürüme, koşma, koordinasyon ve hareketlilik gibi aktivitelerin gelişimini desteklemektedir (Casady ve ark., 2004; Shurtleff ve ark., 2009). Dranch ve ark., (2010) araştırmasında hippoterapi eğitiminin özel çocuklarda postüral dengeyi sağlayarak yürüme, koşma gibi aktivitelerin gelişimini desteklediğini belirtmişlerdir. Atın üzerinde yapılan egzersizler ve öğretilen oyunlar sayesinde sıralama, atma, tutma gibi becerilerin öğretilmesi çocukların el göz koordinasyon beceri gelişimini destekleyerek bireyin günlük yaşam aktivite düzeyine ve yaşam kalitesine olumlu katkılar sağlamaktadır (Bass ve ark., 2009; Low ve ark., 2005).

Dünya da hippoterapi ilk kez 1940'lı yıllarda Almanya ve İsviçre'de uygulanmaya başlamıştır. 1950'lerde İngiliz terapistler, biniciliğin her tür engelli için uygulanabilecek bir terapi yöntemi olduğunu belirtmişlerdir. 1952'den itibaren Avrupa'da Hippoterapi merkezleri açılmış ve 1960'larda Hippoterapi merkezleri Avrupa, Kanada ve Amerika'da yaygınlaşmaya başlamıştır. İngiltere'de "Riding for the Disabled Association -United Kingdom -RDA (İngiltere Engelliler Binicilik Derneği)", Amerika'da "North American Riding for the Handicapped Association-NARHA (Kuzey Amerika Engelliler Binicilik Derneği)" 1993'te ise "American Hipotherapy Association - AHA (Amerikan Hippoterapi Derneği)", 1980 yılında da "Federation of Riding for the Disabled International-FRDI (Uluslararası Engelliler Binicilik Federasyonu)" kurulmuş ve dünyanın pek çok ülkesinde hippoterapi eğitimi terapötik amaçlı olarak yaygınlaşmıştır (Parlak, 2006).

Türkiye'de ise son zamanlarda gelişim gösteren hippoterapi eğitimi, bazı büyük kentler başta olmak üzere az sayıdaki merkezde yürütülmektedir. Hippoterapi eğitimi faaliyetlerinde bulunan bazı merkezlerde yapılan çalışmaların teknik ve bilimsel olmaktan uzak, kulaktan dolma bilgilerle yapıldığı gözlenmektedir. Yeterli sayıda donanımlı tesislerin olmayışı ve bilgili personel eksikliği, terapötik amaçlı kullanılacak atlar ve atlı terapi yöntemleri üzerinde yeterli bilimsel ve teknik araştırmanın olmayışı, dünyada özel gereksinimli bireylerin gelişiminde hippoterapi üzerine bilimsel araştırmaların yapılmasına rağmen ülkemizde çok fazla araştırmaya rastlanılmaması ve amacına uygun, eğitilmiş ve yeterli sayıda at yetiştirilmemesi, bu amaçlı yetiştiricilerinin olmayışı gibi faktörlerin büyük rol oynadığı düşünülmektedir (Köşemen ve Şişman, 2015). Falke'de (2009) hippoterapi eğitiminin psikologlar, sosyal hizmet uzmanları, psikiyatristler, veteriner hekimler, beden eğitimi öğretmenleri ve binicilik eğitmenlerinden oluşan eğitilmiş, nitelikli bir disiplinler arası ekiple geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Amaca uygun tesis ve eğitilmiş atlarla nitelikli personel ile gerçekleştirilen hippoterapi eğitimlerine olan ilgi özel gereksinimli bireylerin fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimine katkı sağladığı için aileler ve uzmanlar tarafından dünyada gittikçe kabul görmektedir.

İncelenen literatür araştırmaları sonucunda dünya da önemli bir yeri olan hippoterapi eğitiminin özel gereksinimli bireylerin fiziksel ve sosyal beceri gelişimine katkı sağladığı görülmektedir. Bu araştırma ile özel gereksinimli çocukları hippoterapi eğitimine katılan ebeveynlerin, bu uygulamanın çocukları üzerinde etkilerini, deneyimlerini ve beklentilerini betimlemek suretiyle hippoterapi eğitime yönelik programların oluşturulmasına, geliştirilmesine ve gelecekte eğitim programına katılmak isteyen ailelere, eğitmenlere ve uzmanlara kaynak oluşturulması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarından fenomenoloji (olgubilim) deseni modeli kullanılmıştır. Fenomenoloji, birkaç kişinin yaşadığı gibi bir olgunun derinlemesine anlaşılmasını sağlayan yöntemdir (Creswel, 2007). Bu bağlamda çalışmada özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin hippoterapi eğitimine ilişkin düşünceleri incelenmiştir.

Araştırma Grubu

Araştırma katılımcıları, 2019 yılında İstanbul ilinde yerel yönetimlerin sunduğu hippoterapi eğitimine katılım sağlayan özel gereksinimli çocuğu olan 7 ebeveynden oluşmaktadır. Çalışma grubunu belirlemek için amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem seçiminde sorulara cevap verebilmesi açısından, ölçüt olarak özel gereksinimli çocuğu olan ve hippoterapi eğitimine katılım sağlayan ebeveynler tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmanın amacına uygun açık uçlu yarı yapılandırılmış soru formu oluşturulmuştur. Görüşme katılımcının uygun olduğu bir zamanda yapılmış ve araştırmacı ile katılımcı arasında bire bir olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeye başlamadan önce araştırmacı tarafından çalışmanın amacı ve detayları açıklanmış, “Bilgilendirilmiş Gönüllü Onay Formu” ve “Veli Onay Mektubu” doldurmaları istenmiş ve istediği zaman görüşmeye ara verebileceği ya da görüşmeyi sonlandırabileceği belirtilmiştir. Her görüşmenin sonunda katılımcılara konu ile ilgili ekleme yapmak istediği herhangi bir şey olup olmadığı sorularak, katılımcılara teşekkür edilmiştir. Katılımcıların demografik verilerine ilişkin bilgiler Tablo 1’de verilmiştir. Ayrıca katılımcıların ebeveynlerine yönelik demografik bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya katılan çocukların demografik özellikleri

Katılımcılar	Çocuğun Yaşı	Çocuğun Tanısı	Hippoterapi Eğitim Süresi
H1	9	Otizm Spektrum Bozukluğu	6 ay
H2	8	Otizm Spektrum Bozukluğu	4 ay
H3	9	Otizm Spektrum Bozukluğu	4 ay
H4	7	Otizm Spektrum Bozukluğu	3 ay
H5	12	Otizm Spektrum Bozukluğu	3 ay
H6	9	Otizm Spektrum Bozukluğu	3 ay
H7	9	İşitme Engelli	12 ay

Tablo 1’e göre araştırmaya katılan çocukların 4’nün 9 yaşında, diğerlerinin ise 8, 7 ve 12 yaşında olduğu, çocukların 6’sının tanısının otizm, 1’nin ise işitme engelli olduğu ve hippoterapi eğitim sürelerine bakıldığında en az 3 ay en fazla 12 ay eğitime katıldıkları görülmektedir. Araştırmaya katılan çocuklar hippoterapi eğitimi dışında yüzme, cimnastik, basketbol branşlarında eğitim aldıkları ebeveynleri tarafından bildirilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaya katılan ebeveynlerin demografik özellikleri

Katılımcılar	Ebeveyn	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Gelir Durumu
H1	Anne	33	Lise	Ev hanımı	Orta
H2	Anne	35	Lisans	Ev hanımı	Düşük
H3	Anne	39	Lise	Ev hanımı	Orta
H4	Anne	43	Lise	Ev hanımı	Orta
H5	Anne	39	İlkokul	Ev hanımı	Orta
H6	Anne	38	Ortaokul	Ev hanımı	Orta
H7	Anne	39	İlkokul	Ev hanımı	Orta

Tablo 2'e göre araştırmaya katılan ebeveynlerin eğitim seviyeleri incelendiğinde 3'ü lise düzeyinde, 2'si ilkokul düzeyinde, 1'i ortaokul düzeyinde diğer 1'i ise lisans düzeyinde eğitim aldığı görülmektedir. Araştırmaya katılan 7 ebeveynin ev hanımı olduğu ve 6'sının gelir durumunun orta düzeyde olduğu 1'in ise düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, daha detaylı ve derin verilere ulaşabilmek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu tarz görüşmede farklı sorularla konunun açılmasına, konu hakkında yeni fikirlere ulaşılmasına, görüşmenin büyük bir kısmının netleşmesine yardımcı olur (Merriam, 2013). Bu formunun hazırlanmasında öncelikle araştırmanın amacı göz önünde bulundurulmuş ve konu hakkında literatür taraması yapılmıştır. İlgili literatür araştırması sonucunda bu çalışma kapsamında yer alabilecek soru havuzu oluşturulmuştur. Ardından oluşturulan bu soru havuzundan, nitel çalışmada yer alabilecek soru sayısı göz önünde bulundurularak "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formunun" soruları oluşturulmuştur. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu araştırmanın amacı ve nitel çalışmaya uygunluğu açısından değerlendirilmek üzere 3'ü Engelliler için beden eğitimi ve spor alanında, 2'si fizyoterapist alanında araştırmaları olan toplam 5 uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşlerinin değerlendirilmesi amacıyla, araştırmacı tarafından uzman değerlendirme formu oluşturulmuştur. Hazırlanmış olan formda her soru için, "uygun", "kısmen uygun" ve "uygun değil" kategorileri düzenlenmiştir. Uzmanların değerlendirmeleri sonucunda sunulan görüşler dikkate alınarak Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formuna son şekli verilmiştir. İlk hali 12 soru olan formu değerlendirme süreci sonrası 7 soruyu kapsamaktadır. Uzman görüşleri sonrasında öneriler doğrultusunda düzeltmeler yapılarak bir pilot görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu pilot görüşmede soruların anlaşılabilirliğine dikkat edilmiş ve ardından düzeltmeler yapılarak kullanılmıştır. Uzmanlardan alınan dönütler ve yapılan bir pilot uygulama ile soru formu yeniden düzenlenerek son hali verilmiştir. Katılımcıların uygun oldukları bir zamanda ve yerde gönüllü olarak 7 farklı katılımcı ile yaklaşık 20-35 dakika yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme aşamasında katılımcılardan izin alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşme sorularına vermiş oldukları cevaplar çerçevesinde kodlamalar yapılmış ve temalar oluşturulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Katılımcılara sorulan örnek sorular aşağıda belirtilmiştir.

Katılımcılara Sorulan Örnek Sorular

Hippoterapi eğitimine katılmaya karar verme

Çocuğunuzu hippoterapi eğitimine yönlendirmedeki temel nedeniniz? Daha önce hippoterapi eğitimi hakkında bilginiz var mıydı? Sizi hippoterapi eğitimine katılmaya kim veya hangi faktörler yönlendirdi? Tavsiye eder misiniz?

Hippoterapi eğitimine katılma motivasyonu ve beklentiler

Çocuğunuzun hippoterapi eğitimi süresince başlangıçtan bugüne kadar istekliliği hakkında ne düşünüyorsunuz? Eğitiminde herhangi bir sorun ile karşılaşılıyor mu? Bunlar ne tür sorunlar? Üstesinden nasıl geldiniz?

Hippoterapi eğitmeninden beklentileriniz nelerdir? Eğitmenin çocuğunuzla iletişimini nasıl değerlendiriyorsunuz? Ebeveynler olarak eğitmen ile iletişim sağlıyor musunuz? Sağlıyorsanız hangi konularda?

Özel hippoterapi merkezleri tercihi

Hippoterapi merkezinden beklentileriniz nelerdir? Beklentilerinizin karşılandığını düşünüyor musunuz? Hippoterapi merkezinin donanımlarının yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Sizce neler olmalıdır? Maddi olarak sizi etkiliyor mu?

Kazanımlar

Hippoterapi eğitimine katılım gelişimin bedensel, ruhsal, zihinsel, sosyal ve hareket boyutlarına ne tür etkileri olduğunu gözlemlediniz?

Verilerin Analizi

Görüşmeler sonucunda veriler betimsel ve içerik analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizi, verilerin tanımlanması, kodlanması ve kategorileştirilmesi sürecinde kodların ortak özelliklerine göre temalar listesi oluşturularak hem çalışmanın kuramsal çerçevesi oluşturulmuş hem de ortaya çıkan kavramlar uygun temalar altında toplanarak değerlendirilmeye çalışılmıştır (Patton, 2014). Verilerin kodlanması araştırmacıların yanı sıra iki uzman tarafından gerçekleştirilmiştir. Kişi isimleri gizli tutularak katılımcılara harf ve numara verilmiş “H1, H2, H3, H4” şeklinde kodlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

BULGULAR

Araştırmada hippoterapi eğitimine katılım sağlayan özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin görüşleri doğrultusunda toplanan verilerin analiz edilmesiyle ulaşılan temalar, alt temalar ve ilgili kodların tekrarlanma sıklığını ifade eden frekans değerleri Tablo 3.’de verilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların hippoterapi eğitimi ile ilgili tema, alt tema ve frekans değerleri

Tema	Alt tema	Frekans
Yönlendiriciler (7)	-Doktor Yönlendirmesi	f(1)
	-Kurum Yönlendirmesi	f(5)
	-Ebeveyn Yönlendirmesi	f(1)
Hippoterapi Eğitimine Yönelik Farkındalık f(10)	-Eğitime Yönelik Bilgi Düzeyi	f(5)
	-Eğitim Tavsiyesi	f(5)
Motivasyon f(6)	-İstekli Olmaları	f(3)
	-Mutlu Olmaları	f(3)
Eğitim Uygulamaları ve Beklentiler f(22)	- Uygulama Eğitimine Yönelik Görüşler	f(4)
	-Uygulama Eğitiminden Beklentiler	f(3)
	-Eğitmen Eğitim Bilgisi	f(4)
	-Eğitmeden Beklentiler	f(3)
	-Eğitim Süresine İlişkin Görüşler	f(4)
	-Eğitim Merkezinden Beklentiler	f(4)
Hippoterapiye İlişkin Genel Görüşler f(6)	-Devlet ve Yerel Yönetim Desteği	f(3)
	-Ulaşım Hizmeti ve Ekonomik Destek	f(3)
Fiziksel Gelişim f(4)	-Hareket Gelişimi	f(2)
	-Hareketlerini Kontrol Etme	f(2)
Zihinsel Beceri Gelişimi f(11)	-Algıda Artış	f(3)
	-Temasla İletişime Geçme	f(2)
	-Farkındalıkta Artış	f(3)
	-Komut Almada Artış	f(1)
	-Sıra Kavramını Öğrenme	f(1)
	-Göz Teması Kurabilme	f(1)
Ruhsal Durum Gelişimi f(7)	-Korkularının Azalması	f(3)
	-Özgüven	f(2)
	-Sakin Olma	f(2)
	-Sosyal Ortama Adaptasyon	f(3)
Sosyal Gelişim f(8)	-Konuşmaya Başlama	f(1)
	-İletişim Kurma	f(1)
	-Akranlarıyla Oyun Oynama	f(2)
	-İsteklerini İfade Edebilme	f(1)

Tablo 3 incelendiğinde, Hippoterapi eğitimine katılım sağlayan özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin görüşleri 9 tema altında toplanmıştır. Bu temalar sırasıyla; “yönlendiriciler,” “hippoterapi eğitimi ile ilgili farkındalık,” “motivasyon,” “eğitim uygulamaları ve beklentiler,” “hippoterapiye ilişkin genel görüşler,” “fiziksel gelişim,” “zihinsel beceri gelişimi,” “ruhsal durum gelişimi” ve “sosyal gelişim” başlıkları ile ortaya konulmuştur. İlgili temalardan toplamda 31 alt tema elde edilmiştir. Temalar dikkate alındığında, yönlendiriciler temasında; doktor yönlendirmesi, kurum yönlendirmesi ve ebeveyn yönlendirmesi alt temaları, hippoterapi eğitimi ile ilgili farkındalık temasında; eğitime yönelik bilgi düzeyi, eğitim tavsiyesi alt temaları, motivasyon temasında; istekli olmaları, mutlu olmaları alt temaları, eğitim uygulamaları ve beklentiler temasında; uygulama eğitimine yönelik görüşler, uygulama eğitiminden beklentiler, eğitmen eğitim bilgisi, eğitmenden beklentiler, eğitim süresine ilişkin görüşler, eğitim merkezinden beklentiler alt temaları, hippoterapiye ilişkin genel görüşler temasında; devlet ve yerel yönetim desteği, ulaşım hizmeti ve ekonomik destek temaları, fiziksel gelişim temasında; hareket gelişimi, hareketlerini kontrol etme alt temaları, zihinsel beceri gelişimi; algıda artış, temasla iletişime geçme, farkındalıkta artış, komut almada artış, sıra kavramını öğrenme, göz teması kurabilme alt temaları, ruhsal durum gelişim temasında; korkularının azalması, özgüven, sakin olma alt temaları, sosyal gelişim temasında; sosyal ortama adaptasyon, konuşmaya başlama, iletişim kurma, akranlarıyla oyun oynama, isteklerini ifade etme alt temaları yer almıştır.

Tablo 3’de yer alan frekans değerleri incelendiğinde, ebeveynlerin çocuklarının hippoterapi eğitimine yönelik en fazla görüş bildirdikleri temanın “eğitim uygulamaları ve beklentiler f(22)” olduğu görülmektedir. Bununla beraber Tablo 3’de ebeveynlerin hippoterapi eğitimine yönelik en az görüş bildirdikleri temanın ise; “zihinsel gelişim ve “motivasyon” olduğunu görülmektedir. Ebeveynlerin hippoterapi eğitimine yönelik görüşleri önem derecesine göre sıralandığında; “eğitim uygulamaları ve beklentiler,” “hippoterapi eğitime yönelik farkındalık” “sosyal gelişim,” “yönlendiriciler,” “ruhsal durum gelişimi,” “hippoterapiye ilişkin genel görüşler,” “motivasyon” ve “fiziksel gelişim” şeklinde olduğu görülmüştür. Bu bölümde hippoterapi eğitimine katılım sağlayan özel gereksinimli çocukların ebeveynlerin görüşleri tema doğrultusunda ayrı ayrı incelenmiş ve alt temalara ilişkin katılımcı görüşlerine ait doğrudan alıntılar ile birlikte sunulmuştur.

Yönlendiriciler

Hippoterapi eğitimine katılan özel gereksinimli çocukların ebeveynlerinin yönlendiriciler temasına ilişkin görüşleri “doktor yönlendirmesi” f(1), “kurum yönlendirmesi” f(5) ve “ebeveyn yönlendirmesi” f(1) alt temalarda toplanmıştır. Bu alt temalara ilişkin frekansın 7 olduğu tespit edilmiştir.

Doktor yönlendirmesi alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H6) “Doktorlar giderse iyi olur dediler o yüzden kasları rahatsız olduğu için doktor yönlendirdi kas hastalığından dolayı gevşeklik var ellerinde bileklerinde, ayak bileklerinde, el bileklerinde ata binerse iyi olur dediler.”

Kurum yönlendirmesi alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H4) “Biz değil, İSEM tavsiye etti çocukların hayvanlarda iletişiminde daha etkili rol aldığını konuşmasını destek olduğunu yani sevginin ona daha iyi gelebileceğini söylediler bizde tamam dedik onun üzerine gittik.”

Ebeveyn yönlendirmesi alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H1) *“Oğlumun ihtiyacının olacağını düşündüm çünkü insanlara çok dokunmak istemeyen bir çocuğu atın üstüne binince biraz illaki o bacaklar değişiyor el ona değişiyor onun değmesi oğluma daha faydalı olacağını düşündüğüm için at ile terapiye başvuru yaptım.”*

Sonuç olarak hippoterapi eğitimine katılım sağlayan özel gereksinimli çocukların ebeveynleri doktor yönlendirmesi ve kurum yönlendirmesiyle eğitime katıldıkları öne çıkan ifadeler olmuştur.

Hippoterapi Eğitimi İle İlgili Farkındalık

Hippoterapi eğitimine katılan özel gereksinimli çocukların ebeveynleri hippoterapi eğitimi ile ilgili farkındalık temasına ilişkin görüşleri **“eğitime yönelik bilgi düzeyi” f(5) ve “eğitim tavsiyesi” f(5)** alt temalarda toplanmıştır. Bu alt temalara ilişkin frekans değerleri incelediğinde her iki alt temanın da eşit sayıda tekrar edildiği tespit edilmiştir.

Eğitime yönelik bilgi düzeyi alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H2) *“Hayır, yok at ile terapiyi ilk defa duydum.”*

Eğitim tavsiyesi alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H3) *“Tabi ki tavsiye ediyorum ya sosyalleşmesine gerçekten bir katkısı var çocukların sosyalleşmesine daha iyi geldiğini düşünüyorum Daha sakinleşmeye başlıyorlar, dengede durmasına yardımcı oluyor ondan sonra hayvanlarla iletişimi ilerliyor o korkusunu filan atıyor hani bir bağlılık farkındalık.”*

Sonuç olarak hippoterapi eğitimine katılım sağlayan özel gereksinimli çocukların ebeveynleri hippoterapi eğitimini konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ancak tüm özel gereksinimli çocukların hippoterapi eğitimine katılım önerisi öne çıkan ifade olmuştur.

Motivasyon

Hippoterapi eğitimine katılan özel gereksinimli çocukların ebeveynleri motivasyon temasına ilişkin görüşleri **“istekli olmaları” f(3) ve “mutlu olmaları” f(3)** alt temalarda toplanmıştır. Bu alt temalara ilişkin frekans değerleri incelediğinde her iki alt temasında eşit sayıda tekrar edildiği tespit edilmiştir.

İstekli olmaları alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H4) *“ Çok sevdi bir sıkıntı yaşamadık biz. Kesinlikle istekli gitti çünkü söylüyordu sürekli yani bunu mutlulukla söylüyordu çocuk işte ata bineceğiz, gideceğiz, geleceğiz işte ondan sonra ben ona sürpriz yapıp hamburgerciye götürüyordum sonra hamburgerciye gideceğiz bu kadar akıcı bir şekilde olmasa da söylüyordu.”*

Mutlu olmaları alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H5) *“Atı gördüğünde çok mutlu oluyordu eskiden atları gördüğünde korkuyordu şimdi hiç korkmuyor gözlerinin içi gülüyordu. Söylüyordu sürekli ata bindik. Sürekli ata geldik dimi kardeşine söylüyordu işte görüntülü aramada anneannesine söylüyordu çünkü mutlu oluyordu. Oraya gideceğinde mutlu oluyordu ata bineceğiz hadi gidelim hadi gidelim diyor.”*

Sonuç olarak hippoterapi eğitimine katılım sağlayan özel gereksinimli çocukların ebeveynleri çocuklarının eğitim süresi boyunca mutlu ve istekli katılım sağladıkları öne çıkan ifadeler olmuştur.

Eğitim Uygulamaları ve Beklentiler

Hippoterapi eğitimine katılan özel gereksinimli çocukların ebeveynleri eğitim uygulamaları ve beklentiler temasına ilişkin görüşleri “uygulama eğitime yönelik görüşler” f(4), uygulama eğitiminden beklentiler” f(3), “eğitmen eğitim bilgisi” f(4), “eğitmenden beklentiler” f(3), eğitim süresine ilişkin görüşler” f(4) , “eğitim merkezinden beklentiler” f(4) alt temalarda toplanmıştır. Bu alt temalara ilişkin frekans değerleri incelediğinde 22 olduğu tespit edilmiştir.

Uygulama eğitime yönelik görüşler alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H4)“*Top attırıyorlardı birbirlerine. Yerdeki labutları vurduruyorlar işte atın üzerinde attırmaya çalışıyorlardı birbirlerine bir şeyler verdiriyorlardı bu şekilde yani çocukları da birbirleriyle iletişime geçiriyorlardı.*”

Uygulama eğitiminden beklentiler alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H2)“*Aynı zamanda atın üzerinde farklı aktiviteler yapılıns dediğim gibi oyun anlamında onu geliştirerek yapabilirler yani biraz daha yani çok bir diyalogumuz olmadı hocalarla bizden bir bilgi filan almadılar yani çocukla ilgiline yapar ne sever böyle şeyler. Hayır, yok olmadı dediğim gibi kurs ortamı onlar işini yapıyor çocukları alıyorlar belli bir tur gezdiriyorlar o kadar yani sonra bize teslim ediyorlardı yani biz sadece seyrettik.*”

Eğitmen eğitim bilgisi alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H1)“*Aslında öğretmenler az çubuk bir şeyler biliyorlar onu fark ettim. Çocukla göz teması kurması, onunla iletişime geçebilmesi bunlar çok önemli şeyler o yönden iyiler. Ağlamaması için onu sakinleştirdi böyle ses tonunu bile alçaltarak hem atın ürkmemesini hem çocuğumun ürkmemesini bunu çok iyi sağladılar.*”

Eğitmenden beklentiler alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H2)“*Tabi önce çocukları hiç tanımıyorlar birden bire bir şey beklemiyorsun ama zamanla alıştıkça birbirine ne bileyim ismi ile hitap etmeye başlayabilirler mesela ya da yapabileceği ya da yapamayacağı şeyleri yavaş yavaş tahmin edebilirler.*”

Eğitim süresine ilişkin görüşler alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H2)“*Kursun bence biraz daha uzun sürmesi gerektiği ortaya çıkıyor çünkü birkaç hafta oluyor ve bitiyor sonra bir daha çok yoğun bir talep olduğu için tekrar gitme şansın olmuyor. Bu gibi sıkıntılar ortadan kaldırılmalı bence onun dışında dediğim gibi bu sürekli eğitim haline gelirse çocuklar gelişim sağlar atlarla, hayvanlarla ilgilenmek diyalog kurmak yani onları sevmek bakımından iyi olur diye düşünüyorum.*”

Eğitim merkezinden beklentiler alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H1)“*Hippoterapi merkezlerinde evet atlara iyi bakılıyordu ama atlara da çok şey olarak kullanılması tarafı değilim yani eğitim amaçlı evet ama ne bileyim orada biraz hor görülmesin*

veya çocukların yanında kırbaçlanıp dışarı çıkartılmasın çocuklar onu algılıyor yani onların çok iyi denetlenmesi lazım. Atların yaşadıklarını çocuklar görüyor yani yeri geliyor yemi bir şeker alıp ahıra sokup çocuğun o şekeri ata yedirmesi gerekiyor oralarda yapmıyorlardı sadece çocuk kaskını taksın atın üstüne binsin yapılınsın bitsin gitsin. Bu çocuk ahıra da girsin, eline bir şeker alsın ata yedirsin o duyuyu da yaşasın bunlarda yapılabilir bence.”

Sonuç olarak hippoterapi eğitimine katılım sağlayan özel gereksinimli çocukların ebeveynleri uygulama eğitiminde çocukların gelişimine yönelik atın üzerinde aktiviteler yapıldığını ifade etmişlerdir. Ancak ebeveynler tarafından bildirilen eğitim süresinin yetersizliği ve atın üzerinde çocukların gelişimine yönelik aktivitelerin çeşitlendirilmesi gerekliliği öne çıkan ifadeler olmuştur.

Hippoterapiye İlişkin Genel Görüşler

Hippoterapi eğitimine katılan özel gereksinimli çocukların ebeveynleri eğitimin geliştirilmesine yönelik görüşler temasına ilişkin görüşleri “**devlet ve yerel yönetim desteği**” f(3), “**ulaşım hizmeti ve ekonomik destek**” f(3) alt temalarda toplanmıştır. Bu alt temalara ilişkin her iki frekans değerleri incelediğinde eşit olduğu tespit edilmiştir.

Devlet ve Yerel Yönetim desteği alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H1) “*Bazılarının devlet tarafından belediyelerin karşıladığı var ben onlara da gittim. Sadece her veli için 6 seans sunmuşlardı ben dedim ne 6 seans yeterli değil fakat bir sürü sırada bekleyenler var demişlerdi. Yani 6 seans veriyor belediye, bir 6 devlet desteklese hatta 6 değil de 20 seans olsa da bu çocuklar orada bir fayda görse devletin desteklemesi gerekiyor.”*

Ulaşım hizmeti ve ekonomik destek alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H1) “*Seansı 150TL olan at terapilerine gittik ve sadece çocuk 45 dakika at ile beraber duruyordu. Ben haftanın 1’i ile başladım biri ile devam ettim çok maliyetli olduğu için haftanın biri üç ay boyunca götürdüm üç ay boyunca çocuktan çok verim aldım ama bu sefer maddi olarak bizi zorlamaya başladı... Dediğim gibi daha çok gitsin isterdim ama çok maliyetli olduğu için devlet desteklesin istiyoruz yani anneleri çok zorluyorlar aslında bilmiyorlar bizim neler yaşadığımızı bu çocuk otobüse binebiliyor mu bu çocuk minibüse binebiliyor mu bu çocuk nasıl gelecek ya taksiye para vermeye gücü yetmeye bilir arabası olmaya bilir velinin.”*

Sonuç olarak hippoterapi eğitimine katılım sağlayan özel gereksinimli çocukların ebeveynleri yerel yönetimlerde tarafından hippoterapi eğitim merkezlerinin artırılması gerektiğini seans ve eğitim sürelerinin daha uzun olması gerektiği öne çıkan ifadeler olmuştur.

Fiziksel Gelişim

Hippoterapi eğitimine katılan özel gereksinimli çocukların ebeveynleri fiziksel gelişim temasına ilişkin görüşleri “**hareket gelişimi**” f(2) ve “**hareketleri kontrol etme**” f(2) alt temalarda toplanmıştır. Bu alt temalara ilişkin frekans değerleri incelediğinde her iki alt temasında eşit sayıda tekrar edildiği tespit edilmiştir.

Hareket gelişimi alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H4) “*Ya biraz o dönemlerde el kasları çalışması yapıyorduk işte el kasları hareket ettirme açıp kapama hareketleri o tabi atı tutarken ayaklarını orada denge de tutma hepsi gayet şey oldu hani el ayak göz koordinasyonu kurmaya başladı.”*

Hareketleri kontrol etme alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H1)“*El kolların hareketi benim çok dikkatimi çekmişti o yürürken anlamsız bir sallamalar falan gitmeye başladı daha dik ve daha kendinden emin bir şekilde yürümeye başladı.*”

Sonuç olarak hippoterapi eğitimine katılım sağlayan özel gereksinimli çocukların ebeveynleri çocukların fiziksel gelişimine katkı sağladığı öne çıkan ifade olmuştur.

Zihinsel Beceri Gelişimi

Hippoterapi eğitimine katılan özel gereksinimli çocukların ebeveynleri zihinsel gelişim temasına ilişkin görüşleri “**algıda artış**”f(3), “**temasla iletişime geçme**” f(2), “**farkındalıkta artış**” f(3), “**komut almada artış**” f(1), “**sıra kavramını öğrenme**” f(1), “**göz teması kurabilme**” f(1) alt temalarda toplanmıştır. Bu alt temalara ilişkin frekans değerleri incelediğinde 11 olduğu tespit edilmiştir.

Algıda artış alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H1)“*Algısı çok açıldı ve farkındalığı etrafa bakışı diyelim algısal olarak at ile terapiye başlamadan önce diyelim yolda motor bisiklet mi geçiyormuş araba mı geçiyormuş hiç böyle dikkati yoktu algısal olarak hani bu araba bana çarpar mı bir şey olur mu vs. ama atın yanına gelince kocaman bir at yanında küçücük kaldı bacaklarına kadar boyu yetişiyordu ve yanından bir at geçiyor onun farkındalığını ilk bir iki hafta hiç yaşamadı anlayamadı ama üçüncü haftadan sonra fark ettim.*”

Temasla iletişime geçme alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H1)“*Attan dolayı öyle bir şey yaşadım ki şimdi diyelim otobüste minibüste bir yere gidiyoruz yanındaki adam yabancı değilmiş gibi hop adamın bacağına dokunuyor şey yapıyor ama diyelim bazıları çocuktur çok umursamıyor bazıları da elini çek diyor benim oğlum kimseyi ellemiyordu bile bu atın etkisinden dolayı.*”

Farkındalıkta artış alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H3)“*Mesela hayvanlara karşı daha çok ilgisi oldu at bindikten sonra kuş, kedi, köpeğe ilgisi olmaya başladı diğer hayvanlara karşıda bir ilgisi olduğunu düşünüyorum ya önceden hiç kuş geçse, kedi geçse farkında olmuyordu bir köpeğin yanından geçse farkında olmuyordu burada bir köpek varmış diye ama sonraları fark etmeye başladı diğer hayvanları.*”

Komut almada artış alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H3)“*Zihinsel olarak tabi komut alma becerisi daha geliyor çünkü şimdi bekledik, şimdi sıra sende... Tabi mesela at ile beraber gezdirirken bekletiyorlardı beklemeyi öğretiyorlardı bir önceki atın gitmesini bekliyorlardı şuan da bekliyoruz deyip seviniyordu bekliyoruz deyip telkinler verdiği zaman atın üstünden indikten sonra bekleme açısından faydası oluyordu.*”

Sıra kavramını öğrenme alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H3)“*Oradaki süre içerisinde gayet güzel sırasını bekliyordu işte binecekler sıraya geçsin dediklerinde gayet güzel bekliyordu sırasını sıra almada faydası oldu beklemeye faydası oldu yoksa otizmliler çocuklar çok beklemeyi sevmiyorlar değişiklikleri sevmiyorlar mesela bazen siyah ata bazen beyaz ata tepki göstermeleri oluyordu ilkten onu zamanla yendiler değişikliklere karşı faydası oldu yani.*”

Göz teması kurabilme alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur. (H4) “Göz kontağı kurmada etkisi oldu onlara dokundukça sevgi dilini oluşturmaya başladı o sevgi dili ile beraber göz kontağımız biraz bizim daha ilerledi şuan çok şükür daha güzel tabi.”

Sonuç olarak hippoterapi eğitimine katılım sağlayan özel gereksinimli çocukların ebeveynleri çocuklarının zihinsel gelişimine katkı sağladığı öne çıkan ifade olmuştur.

Ruhsal Durum Gelişimi

Hippoterapi eğitimine katılan özel gereksinimli çocukların ebeveynleri ruhsal durum gelişimi temasına ilişkin görüşleri “**korkularının azalması**” f(3), “**özgüven**” f(2), “**sakin olma**” f(2) alt temalarda toplanmıştır. Bu alt temalara ilişkin frekans değerleri incelendiğinde 7 olduğu tespit edilmiştir.

Korkularının azalması alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H1) “Hippoterapiden önce korkuları vardı diyelim çok basit güvercinden korkuyordu ya güvercin gelince kaçıyordu at ile terapiden sonra o hayvanlarla ilişkisi daha iyi oldu darıca hayvanat bahçesine götürdüm oradan çıkaramadık anlatamam size eşim dedi ki iyi ki götürmüşsün at terapısından sonra hayvanlara karşı aşırı bir hassasiyeti uyandı kuşlara karşı balıklara karşı hepsine karşı zürafanın önüne oturdu yarım saat kaldıramamıştık o zürafayı o kadar inceledi ki anlatamam size farkındalığı çok arttı at ile terapi ile.”

Özgüven alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H1) “Emin bir şekilde yürümeye başladı attan önce biraz tırsak tırsak elimi bırakmıyordu. Şimdi özgüveni gelişmiş önümden yürüyor çocuk zaten bunları fark ettikçe ben at terapisine devam ettim.”

Sakin olma alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H3) “Daha sakinleşti daha rahatladı yani ruhsal olarak ta vücudunda bir rahatlama ondan sonra böyle bir gevşeme atın sıcaklığıyla ilgili mi artık orasını bilmiyorum hani güzeldi yani atın üzerinden indikten sonra sakindi. Gayet sakin ve mutlu oluyorlardı yani.”

Sonuç olarak hippoterapi eğitimine katılım sağlayan özel gereksinimli çocukların ebeveynleri at ile temasın çocuklarının ruhsal duygu durumuna olumlu yönde desteklediği öne çıkan ifade olmuştur.

Sosyal Gelişim

Hippoterapi eğitimine katılan özel gereksinimli çocukların ebeveynleri sosyal gelişim temasına ilişkin görüşleri “**sosyal ortama adaptasyon**” f(3), “**konuşmaya başlama**” f(1), “**iletişim kurma**” f(1), “**akranlarıyla oyun oynama**” f(2), “**isteklerini ifade edebilme**” f(1) alt temalarda toplanmıştır. Bu alt temalara ilişkin frekans değerleri incelendiğinde 8 olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal ortama adaptasyon alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H1) “Minibüse otobüse bineceğiz o kalabalığa binmek istemezdi üçüncü haftadan sonra kalabalık minibüse bindi ayakta durdu demiri tuttu bunlar benim için çok önemli şeyler bilmiyorum dışarıdan çok nasıl görünüyor ama bunlar benim için seyahat esnasında yemin ediyorum yarım saatlik bile yolda çocuğunuz ağlamadan geliyorsa bu en büyük nimetmiş. At terapısından sonra çocuğumu her yere götürmeye başladım, zor bir çocuğu topluluğa

karışmayı bırakın biz toplu kalabalık bir yere gidemiyorduk o düğünler müğünler bizim için hiç bir şeydi yani gitmemi imkânı yoktu yani ben hasret kalmıştım Sultanahmet'e gitsekte şöyle bir gezsek benim çocuğum bir açıldı ve anlatamam size ben şuan Yerebatan Sarnıcına soktum ve oradan çıkaramadık o karanlığı ve hissiyatı yaşadı oradan haz aldı her şeyden çok haz alan bir çocuk değildi atın etkisinin olduğunu gördüm."

Konuşmaya başlama alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur. (H1) *"Konuşmalarını bile hafiften etkiliyordur yani çok etkiledi mi bilemiyorum çünkü at ile beraber ben haftada bir gün aldırıyordum ondan sonraki duyu terapi alıyordum ondan sonraki yüzme ondan sonraki konuşma terapisine gidiyordu hani bunların toplu bir sonucumu konuşmaya başlaması sadece atın mı ya da ben bunların hepsini yaptırdığım için konuşma çıktı bu da olabilir. Zaten hep tek kelimeyi yani bir ikili üçlü cümle kursun diye uğraşıyoruz yani o kadar rahatına geliyor ki ayakkabı –otobüs- ata cümle yok ama bu kelimeler vardı sonra ne oldu yavaş yavaş ayakkabı giyeceğim, otobüse bineceğim filan gelmeye başladı at ile terapinin çok faydası oldu ama ben at ile beraber diğer eğitimleri de aldığım için belki de hepsinin birlikte etkisi oldu."*

İletişim kurma alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur. (H2) *"Hocalar ile diyalog kurmaya başladı... Ne kadar farklı insanla diyalog kurarsa onun için o kadar iyi tabi oraya gelen veliler diyalog kurma çabaları ona soru sormaları işte hocaların ona yönergeler vermeleri iyi bir şey hani farklı ortamlarda nasıl davranılması gerektiğini ona öğreten bir şey neticede o konuda ona iyi bir şey olduğunu düşünüyorum. Birbirinden farklı insanlar ile karşılaşması benim için iyi her insan ona farklı şeyler söyleyebilir bir şey katabilir."*

Akranlarıyla oyun oynama alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H4) *"10 dakika bile bize müthiş geliyor biraz onlarla oynuyor konuşmaya çalışıyor sorularına cevap veriyor arkadaşlarıyla onlarla iletişime geçiyor bu bizim için güzel bir şey oldu."*

İsteklerini ifade edebilme alt temasına yönelik ebeveynlere ait örnek bir görüş aşağıda sunulmuştur.

(H3) *"İsteklerini belirtmede faydası olduğunu düşünüyorum mesela dışarı çıkma istediğini belirtmeye başladı kapıyı açıp gitme isteğini belirtti önceden çok fazla belirtmiyordu o yönde bir katkısı olduğunu düşünüyorum."*

Sonuç olarak hippoterapi eğitimine katılım sağlayan özel gereksinimli çocukların ebeveynleri çocukların sosyal gelişimine olumlu katkı sağladığı öne çıkan ifade olmuştur.

TARTIŞMA

Ebeveynlerin bakış açısına göre, özel gereksinimli çocukların hippoterapi eğitimine katılımın çocuklara etkilerini ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmadan elde edilen veriler betimsel ve içerik analizi tekniği kullanılarak ortaya çıkan bulgulara dayanarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Özel gereksinimli çocukların tedavisinde birçok terapötik yaklaşım uygulanmaktadır. Son yıllarda terapötik amaçlı uygulanan yöntemlerden biri de hippoterapi eğitim uygulamasıdır. Araştırmaya katılan ebeveynler at terapi eğitiminden sonra çocuklarının kaslarının güçlendiğini, postüral kontrol, denge koordinasyonu sağlayabilme ve yürüme beceri gelişimine

olumlu etkisi olduğunu belirtmişlerdir (Ajzenman ve ark., 2013). Hilton ve ark., (2011) hippoterapi eğitiminin özel gereksinimli çocukların motor beceri gelişimini desteklediğini söylemişlerdir. Casady ve ark., (2004); Low ve ark., (2005); Sterba, (2007); Cherng ve ark., (2009); hippoterapi eğitiminin özel gereksinimli çocukların yürüyüş, koşma ve atlama becerilerinde gelişmeler sağladığını ifade etmişlerdir. Benzer bir şekilde Zadnikar ve Kastrin (2011) yaptığı araştırmada Serebral palsi’li çocuklarda hippoterapi eğitiminin postüral kontrol ve denge gelişimini desteklediği sonucuna ulaşmıştır. Araştırmada hippoterapi eğitimine katılan özel gereksinimli çocukların ebeveynleri çocuklarının belirgin ölçüde fiziksel gelişimlerinde olumlu yönde kazanımlar gözlediklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcı ebeveynler, hippoterapi eğitimi programı sonucunda çocuklarının zihinsel olarak, algı artış, yönerge alma, odaklanma, iletişim ve farkındalığın arttığını belirtmişlerdir. Bu bulguyu destekler nitelikte, Gabriels ve ark., (2012) yaptığı araştırmada ebeveynlerin çocuklarının odaklanma süresinde artış olduğunu ve konuşma becerisinde gelişim olduğunu bildirmişlerdir. Benzer şekilde Bass ve ark., (2009) 12 haftalık otizmli çocukların hippoterapi eğitimine katılım sağladıktan sonra dikkat ve odaklanma süresinin arttığını vurgulamışlardır.

Özel gereksinimli çocukların atı sürme sırasında verilen komutlar ile etkinliklere aktif katılımı çocukların bilişsel beceri gelişim düzeyini desteklediğini söyleyebiliriz. Fiziksel ve zihinsel gelişimin yanı sıra çocukların aynı zamanda bir başka canlı ile etkileşim içerisinde olması çocuğun özgüven geliştirme, benlik saygısı, öz yeterlilik ve yeni aktivitelere katılma motivasyonunda artışın çocukların üzerinde gözlenen ruhsal bir gelişim olduğu ebeveynler tarafından ifade edilmiştir. (Schultz ve ark., 2007). Yine Surujlal ve Rufus’da (2011) özel gereksinimli çocukların at ile iletişim kurabildiğini ve başarı duygusu ve motivasyonlarını artırmada etkili olduğunu belirtmişlerdir. Davis ve ark.,(2009); Drnach ve ark., (2010); Thompson ve ark., (2014); Bae ve ark., (2017); özel gereksinimli çocukların eğitim süresince at ile temas ettikten sonra, atı sürebilme ve kontrol edebilmenin öz güveni arttığını ebeveynler tarafından bildirilmiş ve çocukların yaşam kalitesine olumlu yönde etki sağladığı tespit edilmiştir. Mevcut araştırmadaki ebeveynler eğitimin olduğu günlerde çocuklarının daha sakin olduğunu ve rahatladığını söylemişlerdir. Gabriels ve ark., (2012) atın sıcaklığının çocukların sakinliğine ve rahatlamasına etki ettiğini belirtmişlerdir. Elde edilen bulguların sonuçlarına göre özel gereksinimli çocukların başka canlılar ile iletişim sağlaması eğlenceli bir terapi süresi geçirmelerine olumlu katkı sağladığını söyleyebiliriz.

Ebeveynler, hippoterapi eğitim programına katıldığından beri çocuklarının sosyal yaşam becerilerinde iyileşme ve gelişme olduğunu bildirmişlerdir. Hilton ve ark., (2011) da çalışmasında at terapi eğitiminin özel gereksinimli çocuklarda sosyal becerilerin geliştirilmesinde önemli bir faktör olarak vurgulamaktadır. Elliott ve ark., (2008); Surujlal ve Rufus, 2011) yaptıkları araştırmada at terapi eğitiminin özel gereksinimli çocukların sosyal gelişimlerini desteklediğini ve diğer çocuklar ile etkileşime içerisinde olduğunu belirtmişlerdir. Mevcut araştırmadaki ebeveynler, çocuklarını hippoterapi eğitimine götürdüklerinde çocuklarının mutlu ve istekli olduğunu ve çeşitli ifadeler ile sevinç gösterdiklerini bildirmişlerdir. Drnach ve ark., (2010) özel gereksinimli çocukların ata binmekten keyif aldığını ve engellilerini aşma konusunda yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. At ile doğaya yakın bir ortamda olma özel gereksinimli çocukların sağlığına ve mutluluğuna katkı sağladığı belirtilmiştir (Nimer ve Lundahl, 2007). At ile iletişimin özel gereksinimli çocuklara eğlenceli ve rekreasyonel bir aktivite ortamına katılma fırsatı sunarak engelli farkındalığını azaltarak sosyal beceri gelişimini desteklediğini söyleyebiliriz.

Ata binme, keyif verici ve eğlenceli bir aktivite olmasına rağmen özel gereksinimli çocuklar için tehlike oluşturabilmektedir. Özel gereksinimli çocukların eğitime başlarken ilk seanslarda ata yaklaşmaktan ve dokunmaktan korktuğu, üzerine binmekten çekindiği halde kısa sürede at ile iletişime geçebildiği görülmektedir. Bu nedenle atların terapi aracı olarak kullanılmasından önce tepkilerinin nasıl olacağı bilinmeli ve her türlü önem alınmalıdır. Özellikle özel gereksinimli çocuklara hippoterapi eğitiminin uygulanabilmesi için uygun atların, at eğitmenlerinin, seyis, manej, fizyoterapist ve beden eğitimcilerden oluşan bir ekibin oluşturulmasına ihtiyaç vardır. Ekipte bulunan bireylerin kendi alanında yeterli bilgi düzeyi dışında hem atlar ile ilgili hem de özel gereksinimli çocuklar hakkında yeterli bilgi ve donanıma sahip olması gerekmektedir (Başken, 2004).

Çoğu ebeveyn hippoterapi eğitimi konusunda yeterli bir bilgi düzeyine sahip olmadıklarını doktor, kurum ve öğretmen yönlendirmesi ile hippoterapi eğitimlerine katılım sağladıklarını bildirmişlerdir. Ebeveynler eğitime katılım süresince atın üzerinde yapılan aktivitelerin çeşitlendirilmesi gerektiğini ve eğitim süresinin daha fazla olmasını ve seansların artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Atın terapi amaçlı kullanımı çocukların hayvanlar ile bir bağ kurması eğiliminde olumlu etkileri olduğunu belirterek tüm özel gereksinimli çocuklara önermişlerdir. Ancak ülkemizde hippoterapinin uygulama alanı oldukça sınırlıdır. Özel gereksinimli çocukların hippoterapi eğitimlerine aktif olarak katılımının artırılması için daha çok uygulama alanlarına ve uzun süreli araştırmalara ihtiyaç vardır.

Ebeveynler ayrıca yerel yönetimlerce ücretsiz bir hizmet olan hippoterapi eğitiminin önemli bir hizmet olduğunu söylemişler, çocuklarının eğitim süresince mutlu olduklarını ve keyifli zaman geçirdiklerine ilişkin memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. Tüm ebeveynler çocukların hippoterapi eğitiminin yaşamlarında önemli bir deneyim olduğunu ve bu tür aktivitelere ihtiyaç duyduklarını ifade ederek eğitim programlarının geliştirilmesi ve mevcut programların iyileştirilmesi, eğitim merkezlerinin çoğaltılmasını, eğitim süresi ve seanslarının artırılması, daha fazla atın terapötik amaçlı eğitilmesini ve daha fazla özel gereksinimli çocuğun katılımının sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu araştırma ebeveynlerin bakış açısına göre özel gereksinimli çocukların sosyal beceri gelişiminin yanı sıra fiziksel, bilişsel ve duyuşsal olarak olumlu yönde etkileyen bir eğitim olduğunu ortaya koymaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak; ebeveynlerin hippoterapi eğitimi konusunda yeterli bir bilgi düzeyine sahip olmadıklarını, doktor, kurum ve öğretmen yönlendirmesi ile çocuklarının hippoterapiye başladıklarını, atın üzerinde yapılan aktivitelerin çeşitlendirilmesi gerektiğini ve eğitim süresinin daha fazla olmasını ve seansların artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Özel gereksinimli çocuklarda hippoterapi eğitimine aktif olarak katılım sağlayabilmesi için gerekli personele ve eğitim merkezlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Son yıllarda ülkemizde hippoterapiye olan ilginin artmasına rağmen çok az sayıda araştırma olduğu görülmektedir. Bu konu ilgili araştırmalar genişletilip bilimsel olarak desteklenerek hippoterapinin özel gereksinimli çocukların rehabilitasyonlarına destek veren yöntemlerden geleceğinde tedavi yöntemlerinde biri olması sağlanabilir. Araştırma bulguları doğrultusunda ebeveynlerin görüş ve beklentileri ışığında aşağıda belirtilen öneriler sunulabilir;

-Kamu kurumları ve yerel yönetim desteğiyle ücretsiz hippoterapi merkezlerinin kurulup yaygınlaştırılması,

-Yerel yönetimler tarafından terapötik rekreasyon uygulamalarında biri olan hippoterapinin yaygınlaştırılması, ulaşım ve erişim desteğinin sağlanması,

-Özel eğitim merkezleri başta olmak üzere, hippoterapi gibi paralel etkinliklerin fizyoterapi programlarının kapsamı içerisine alınması,

-Toplumda farklı gelişim gösteren bireyler için özellikle oyun, rekreasyon ve harekete dayalı ihtiyaçlarının karşılanması bakımından farkındalığın artırılması ve bu konuda spor bilimleri eğitimi alan bireylere gerekli eğitsel altyapı ve formasyon kazandırılarak istihdamın genişletilmesi,

-Hippoterapi merkezlerinde özel gereksinimli bireylerin gelişimine yönelik programların geliştirilmesi, zenginleştirilmesi, uzman ekibin oluşturulması ve çocukların gelişimlerinin çok boyutlu olarak takip edilmesi,

-Ayrıca, ülkemizde hippoterapinin özel çocuklar üzerindeki etkilerine ilişkin betimsel ve deneysel araştırmaların teşvik edilmesi.

KAYNAKLAR

Ajzenman, H. F., Standeven, J.W., Shurtleff, T. L. (2013). Effect of hippotherapy on motor control, adaptive behaviour, and participation in children with autism spectrum disorder. A pilot study. *American Journal of Occupational Therapy*, 67(6), 653-663.

Ataman, A. (2005). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Bae M., S., Yun, C., Han., Y., G. (2017) . The effects of hippotherapy for physical, cognitive and psychological factors in children with intellectual disabilities. *Korean Soc Phys Med*, 12(3), 119-130.

Bass, M., Duchowny, C., Llabre, M. (2009). The effect of therapeutic horse back riding on social functioning in children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 39, 1261-1267.

Başken, A. G. (2004). *Serebral parezili çocuklarda hipoterapi programının yeri*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Nörolojisi Bilim Dalı, İstanbul.

Bozkurt, T. M., Demir, G. T., Dursun, M. (2019). Bedensel, işitme ve görme engelli sporcuların spora katılım motivasyonlarının incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(67).

Casady, R. L., Nichols-Larsen, DS. (2004). The effect of hippotherapy on ten children with cerebralpalsy. *Pediatr Phys Ther*, 16, 165-172.

Cherng, R. J., Liao, H. F., Leung, H. W. C., Hwang, A. W. (2009). The effectiveness of therapeutic horse back riding in children with spastic cerebralpalsy. *Adapted Physical Quaterly*, 21, 103-121.

Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches (2nd ed.)*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Çar, B., Yarayan, Y. E., İlhan, E. L., Güzel, N. A. (2019). Zihinsel yetersizliği olan bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık: fizyoterapist adaylarına yönelik bir araştırma. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13(3), 267-273.

Demirdağ, M. (2010). *Sporun öğretilebilir zihinsel engelli çocukların sosyalleşmeleri üzerine etkisinin araştırılması*. Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Ana Bilim Dalı, Kütahya.

Drnach, M., O., Brien, P., Kreger, A. (2010). The effects of a 5-week therapeutic horse back riding program on gross motor function in a child with cerebralpalsy: A case study. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 16, 1003-1006.doi: 10.1089/acm.2010.0043.

Elliott, S., Funderburk, J. A., Holland, J. M. (2008). The impact of the stirrup some fun therapeutic horse back riding program: a qualitative investigation. *American Journal of Recreation Therapy*, 7, 19-28.

Falke, G. (2009). Equine therapy clinical, psychological and social approach. *Magazine of the Argentine Medical Association*.

Gabriels, R. L., Agnew, J. A., Holt, K. D., Shoffner, A., Zhaoxing, P., Ruzzano, S., Mesibov, G. (2012). Pilot study measuring the effects of therapeutic horse back riding on school-age children and adolescents with autism spectrum disorders. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 6, 578-588. doi: 10.1016/j.rasd. 2011.09.007.

Granados,A, C., Agis, I. F. (2011). Why children with special needs feel beter with hippotherapy sessions: a conceptual review. *Journal of Alternative Complementary Medicine*, 17(3), 191-197.

Güngör, N. B., Yılmaz, A., İlhan, E. L. (2019). Yaşam kalitesi bağlamında özel bir sporcunun kazanımları: ebeveyn görüşleri doğrultusunda bir durum çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, Elektronik Yayın. doi: 10.21565/ozelegitimdergisi.488740.

Güvendi, B., İlhan, E. L. (2017). Effects of adapted physical activity applied on intellectual disability students toward level of emotional adjustment, self managing and the socialization: parent and teacher interactive research. *Journal of Human Sciences*, 14(4), 3879-3894.

Hernández, C., Luján, J. (2006). Equine therapy holistic rehabilitation. *New Horizons*. vol. 5 no. 1. retrieved at <http://www.medigraphic.com>

Hilton, C.L., Zhang, Y., Whilte, M.R., Klohr, C.L., Constantino, J. (2011). Motor impairment in sibling pairs concordant and discordant for autism spectrum disorders. *Autism*, 16(4), 430-441.

İlhan, E. L. (2010). Hareketsiz yaşamlar kültürü ve beraberinde getirdikleri. *Milli Prodüktivite Merkezi Verimlilik Dergisi*, 3, 195-210.

İlhan, E. L., Esentürk, O. K. (2015). Zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık ölçeği (ZEBSEYFÖ) geliştirme çalışması. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(1), 19-36.

İlhan, L. (2008). Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve sporun sosyalleşme düzeylerine etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(1), 315-324.

İlhan, L. (2009). Voleybolda servis becerisi öğretimine motivasyonel bir yaklaşım. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(3), 196-203.

İlhan, L., Suveren, S. (2009). Zihinsel engelli çocuğu olan anne-babaların çocuklarının özel eğitimleri sürecinde beden eğitimi ve spor etkinliklerine yaklaşımlarının değerlendirilmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 38-48.

Kemeç, D. G., Demir, G. T., Koç, S. (2018). Doktor adaylarının zihinsel yetersizliği olan bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalıkları. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 3(4), 153-168.

Kırımoglu,H., Esentürk, O., İlhan, E. L., Yılmaz, A., Kaynak, K. (2016). İlköğretim, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi öğretmenleri ile beden eğitimi ve spor öğretmen adaylarının zihinsel engelli bireylerin fiziksel egzersize katılımlarının etkilerine yönelik farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*.

Kozak, M., İlhan, E. L., Yarayan, Y. E. (2019). Zihinsel yetersizlik, spor ve ruhsal uyum ilişkisi. *Niğde Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13(1).

Kösemen, A., Şeker, İ., (2015). Atların terapötik amaçlı kullanımı. *İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(2), 44- 49.

Low, S., Collins, G., Dhagat, C., Hanes, P., Adams, J., Fischbach, R. (2005). Therapeutic horse back riding: Its effects on gait and gross motor function in children with cerebralpalsy. *Scientific and Educational Journal of Therapeutic Riding*, 11, 12-24.

Merriam, S., B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Namlı, S., Suveren, S. (2019). Üniversitelerin beden eğitimi ve spor bölümlerinde okuyan engelli öğrencilerin uyum düzeyleri ve beklentileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(3), 445-470.

Namlı, S., Suveren, S. (2017). Beden eğitimi ve spor programlarında okuyan engelli öğrencilerin bölümlerine uyumlarını tespit etmek amacıyla ölçek geliştirme çalışması. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(3).

Nimer, J., Lundahl, B. (2007). Animal-assisted therapy: A meta-analysis. *Anthrozoos*, 20(3), 225-238.

Parlak, S. (2006). *Otistik çocuklara sahip annelerin empatik becerilerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uygulamalı Psikoloji Programı, İstanbul.

Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün, S. B. Demir, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.

Phillips M, Black J. (2007). The effect of social disadvantage on motor development in young children: a comparative study. *Journal of Child Psychology*, 48(12), 1214-1222.

Pluta M., Firlej I. (2006). Określenie przydatności koników polskich do zajęć w hipoterapii na podstawie testów behawioralno-emocjonalnych. *Rocz. Nauk. PTZ*, 2(1), 167-177.

Schultz, P. N., Remick-Barlow, G. A., Robbins, L. (2007). Equine-assisted psycho therapy: a mental health promotion/intervention modality for children who have experienced intra-family violence. *Health and Social Care in Community*, 15(3), 265-271.

Shurtleff, T., Standeven, J., Engsborg, J. (2009). Changes in dynamic trunk/head stability and functional reach after hippotherapy. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 90, 1185-1195.

Sterba, J. A. (2007). Does horse back riding therapy or therapist-directed hippotherapy rehabilitate children with cerebralpalsy. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 49, 68-73. doi: 10.1017/S0012162207000175.x.

Surujlal, J., Rufus, S. (2011). Perceptions of parents about equine therapy for children with intellectual disabilities. *African Journal for Physical, Health Education, Recreation and Dance (AJPHERD)*, 1, 372-385.

Taylor, R., Kielhofner, G., Smith, C., Butler, S., Cahill, S., Ciukaj, M., Gehman, M. (2009). Volitional change in children with autism: a single-case design study of the impact of hippotherapy on motivation. *Occupational Therapy in Mental Health*, 25, 192-200.

Tekkurşun Demir, G., İlhan, E. L. (2019). Spora katılım motivasyonu: görme engelli sporcular üzerine bir araştırma. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 157-170.

Tekkurşun Demir, G., İlhan, E. L. (2020). Engelli sporcularda spora katılım motivasyonu. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 1-21.

Tekkurşun Demir, G., İlhan, E. L., Cicioğlu, H. I., Serkan, K. (2017). Head master and teacher opinions for special olympics young athletes program. *Ovidius University Annals, Series Physical Education and Sport/Science, Movement and Health*, 17(2), 302-311.

Tekkurşun Demir, G., Yılmaz, A., Esentürk, O. K., İlhan, E. L. (2016). Why does my child swim mechanism of parent guidance. *Science, Movement and Health*, 16(2), 442-448.

Tekkurşun Demir G., İlhan, E. L., Esentürk, O. K., Adnan, K. (2018). Engelli bireylerde spora katılım motivasyon ölçeği (eskmö): geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(1), 95-106.

Thompson, F., Ketcham, C. J., Hall, E. E. (2014). Hippotherapy in children with developmental delays: physical function and psychological benefits. *Advances in Physical Education*, 4, 60-69.

Uzunçayır, D. (2016). *Özel gereksinimli bireylerde su içi aktivitelerin sosyal beceri ve yaşam kalitesine etkisi*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Gedik Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Ward, S., Whalon, K., Rusnak, K., Wendell, K., Paschall, N. (2013). The association between therapeutic horse back riding and the social communication and sensory actions of children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43, 2190-2198. doi: 10.1007/s10803-013-1773-3.

Yaman, T. (2015). *Beden eğitimi ve oyunun hafif düzey zihinsel engelli bireylerin sosyal beceri kazanımları üzerine etkisinin araştırılması*. Yüksek lisans tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Ana Bilim Dalı, Burdur.

Yarımkaya E., İlhan E., L., Karasu, N. (2017). Akran aracılı uyarlanmış fiziksel aktivitelere katılan otizm spektrum bozukluğu olan bir bireyin iletişim becerilerindeki değişimlerin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 18(2), 225-252.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, A., Esentürk, O. K., Demir, G. T., İlhan, E. L. (2017). Metaphoric perception of gifted students about physical education course and physical education teachers. *Journal of Education and Learning*, 6(2), 220-234.

Zadnikar, M., Kastrin, A. (2011). Effects of hippotherapy and therapeutic horse back riding in postural control balance in children with cerebralpalsy: a meta-analysis. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 684-691. doi: 10.1111/j.1469- 8743.2011.03951.x.

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.730516

Geliş Tarihi (Received): 01.05.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 31.03.2021

Online Yayın Tarihi (published): 30.06.2021

SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN UYKU KALİTESİ VE İNTERNET BAĞIMLILIKLARININ AKADEMİK BAŞARILARINA ETKİSİ

Bijen FİLİZ^{1*}, Didem Gülçin KAYA¹

¹Afyon Kocatepe Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, AFYONKARAHİSAR

Öz: Eğitim sürecinde akademik başarıyı düşüren bazı etmenler vardır; uyku kalitesi ve internet bağımlılığı bu etmenlerden bazılarıdır. Bu çalışmada, Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin uyku kalitesi ve internet bağımlılıklarının akademik başarılarını yordama düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. İlişkisel tarama modeliyle gerçekleştirilen araştırmanın çalışma grubunu Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören 213'ü kadın, 197'si erkek olmak üzere toplam 410 gönüllü öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak akademik başarı için öğrencilerin güz dönemindeki akademik not ortalamaları, Pittsburg Uyku Kalitesi Ölçeği ve Young İnternet Bağımlılığı Testi kullanılmıştır. Araştırmada verilerin analizinde öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemede tanımlayıcı istatistiklerden yüzde ve frekansdan yararlanılmıştır. Ayrıca, öğrencilerin uyku kalitesi, internet bağımlılığı ve akademik başarıları arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla pearson korelasyon katsayısı tekniği kullanılmıştır. Bunun yanında, öğrencilerin uyku kalitesi ve internet bağımlılık düzeylerinin akademik başarıları üzerindeki yordayıcılığını belirlemek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizinden yararlanılmıştır. Araştırmada, öğrencilerin internet bağımlılığı ve uyku bozukluğu arttıkça akademik başarılarının düştüğü, internet bağımlılığı arttıkça uyku bozukluğunun da arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca, internet bağımlılığı, öznel uyku kalitesi ve uyku bozukluğunun akademik başarı üzerinde önemli ve anlamlı bir yordayıcı olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada sonuç olarak; uyku bozukluğu ve internet bağımlılığının üniversite öğrencilerinde akademik başarıyı düşürdüğü görülmüştür. Araştırmadan elde edilen sonuçtan hareketle; uyku bozukluğuna sebep olan etkenlerin giderilmesi ve bilinçli internet kullanımı ile öğrencilerin akademik başarılarının artacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Akademik başarı, internet bağımlılığı, uyku bozukluğu

THE EFFECT OF SLEEP QUALITY AND INTERNET ADDICTION ON ACADEMIC ACHIEVEMENTS OF FACULTY OF SPORT SCIENCES STUDENTS

Abstract: There are some factors that decrease academic success in the education process; sleep quality and internet addiction are some of these factors. In this study, it was aimed to determine the predictive level of sleep quality and internet addiction of academic achievement of Faculty of Sports Sciences students. The study which was carried out with the relational screening model and the study group consisted of 410 volunteer students of whom 213 females and 197 males studying at the Faculty of Sport Sciences. As a data collection tool, for the academic achievement of students' fall term academic grade point averages, Pittsburg Sleep Quality Scale and Young Internet Addiction Test were used as data collection tools. In the analysis of the data, descriptive statistics, percentage and frequency were used to determine the demographic characteristics of the students. Also, Pearson correlation coefficient technique was used to determine the relationships between students' sleep quality, internet addiction and academic achievement. In addition, multiple linear regression analysis was used to determine the predictions of students' sleep quality and internet addiction levels on their academic achievement. In the study, it was determined that as internet addiction and sleep disorder increase academic achievement decreases, and sleep disorder increases as internet addiction increases. In addition, internet addiction, subjective sleep quality, and sleep disorder were found to be an important and significant predictor of academic achievement. As a result of the study; it has been seen that sleep disorder and internet addiction reduce academic achievement in university students. Based on the result obtained from the study; it is thought that the academic success of students will increase with the elimination of the factors that cause sleep disorders and conscious internet use.

Key Words: Academic success, internet addiction, sleep disorder

GİRİŞ

Uyku, her insanın bir sonraki güne daha zinde ve mutlu olarak uyanması ve yaşamını devam ettirebilmesi açısından günlük hayatın gereksinimlerinden biridir. Fakat uyku bir gereksinim olmasına karşın, çoğu insanın hayatında bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Bir gencin sınav kaygısı, stres, bir yetişkinin geçim derdi, iş yoğunluğu ve sorumlulukları gibi problem durumları uyku bozukluklarını doğurmaktadır. Bugün, belirtilen problem durumlarına bir yenisinin daha eklendiği görülmektedir. Bu problem, çocuklardan, gençlere; yetişkinlerden yaşlılara ve hatta mühendislerden sporculara kadar geniş bir kitleye hitap eden internet bağımlılığıdır. Bilinçli olan bireyler, belirli sınırlamalarla hayatlarına yön verebilirken; plan ve programa ihtiyaç duymayan bireyler de uyku bozukluğu ve internet bağımlılığı gibi olumsuz durumlardan etkilenebilmektedirler. Araştırma konusu ile ilgili olarak, öğrencilerin internet bağımlılıklarının arttıkça genel akademik başarılarının düştüğünü (Tekin, 2020); Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin Diş Hekimliği Fakültesi öğrencilerine göre sosyal medya kullanımlarının daha yüksek, uyku kalitelerinin ise daha düşük düzeyde olduğunu (Eroğlu ve Yıldırım, 2017) bildiren çalışmalar olduğu görülmektedir. Mevcut çalışmalar ve yapılan gözlemler ışığında ise “Spor Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin akademik başarılarının uyku kalitesi ve internet bağımlılığı üzerinde etkisi var mıdır?” sorusunun cevabı merak edilmektedir.

Akademik başarı, eğitimde yer alan derslere yönelik gösterilen performans ve bilginin aktarılması durumu olarak bilinir. Her yaşta ve sınıfta kazanılması gereken bilgi ve beceriler belirlenmektedir. Bu bilgi ve becerilerin kazanılıp kazanılmadığı, öğretmenler ya da kurumlar tarafından çeşitli şekillerde (sözlü, sınav, test, quiz vb.) ölçülmekte ve yapılan değerlendirmelerle öğrenci başarısı belirlenmektedir (Sarier, 2016). Öğrenci başarısını yani akademik başarıyı etkileyen bazı faktörler vardır. Bu faktörler; bireysel farklılıklar göstermekte olup kimi insanlarda derse devam (Rençber, 2012), sınavlarda kullanılan süre, ev ödevi yapma, bilgi ve iletişim teknolojilerini doğru bir şekilde kullanma (Akaslan, 2017); kimi insanlarda ise uyku kalitesi, ekonomik durum vb. şekillerde olumlu ve olumsuz olarak ortaya çıkabilmektedir. Bireyin yaşam kalitesini doğrudan etkilediği düşünülen uyku, sağlığın önemli bir parçası olarak nitelendirilmektedir (Jensen ve Herr'den aktaran Ertekin, 1998).

Uyku; beslenme, yeme, içme gibi temel gereksinimlerden biri olup organizmanın fizyolojik ve mental olarak dinlenmesini sağladığı kabul görmektedir (Karagözoğlu ve ark., 2007). Farklı tanımlamaları yapılan uyku kavramı, halk arasında “yarı ölüm” tabiriyle açıklanmaktadır. Uyku, insanların çeşitli şekillerde, farklı uyaranlarla tekrar uyanabileceği yani bilinçli hale geri gelebileceği bir bilinçsizlik durumu olmasının (Şahin ve Aşçıoğlu, 2013) yanı sıra vücudun bir sonraki güne sağlıklı bir biçimde hazırlanmasını sağlayan yenilenme dönemi olarak tanımlanmaktadır (Karadağ, 2007). Uyku kalitesi ise, uyku latensi yani uyuyana dek geçen zaman dilimi, günlük uykuya ayrılan süre, uyku sürecindeki uyanma sayısı, derin uyku safhası ve dinlenme yönünü kapsayan; bireyin kendini, günlük hayatı içerisinde karşılaşılabileceği unsurlara karşı sağlıklı, hazır ve zinde hissederek uyanması olarak açıklanmaktadır (Günaydın, 2014). Enerjinin olumlu aktarımı, vücudun yenilenmesi, beynin işlevlerinin iyi çalışması, fiziksel olarak taze bir görünüm ve hastalıkların önlenmesi adına kaliteli uyku yaşamın en önemli parçalarından biridir (Göktaş ve ark., 2015). Alan yazında yapılan çalışmalar incelendiğinde; diyabet hastalarının (Güneş ve ark., 2009), yoğun çalışma saatleri olan, vardiyalı çalışan hemşirelerin (Karakaş ve ark., 2017) ve obez bireylerin (Göktaş ve ark., 2015) yaşam ve uyku kalitelerinin düşük olduğu tespit edilirken; antrenman süresi arttırılan ve antrenmanları verimli olan takım ve bireysel sporcuların uyku kalitelerinin olumlu yönde arttığı saptanmıştır (Eliöz ve ark., 2018). Özellikle öğrencilerin okul zamanında uyku saatlerinin düzensiz olması, hafta sonunda değişen uyku saatleri, televizyon ve bilgisayarda geçirilen

sürenin fazla olması gibi sebeplerle uyku alışkanlıklarının değiştiği bildirilmektedir (Dorofaeff ve Denny, 2006). Yapılan çalışmalarda uyku bozukluklarının akademik başarıyı olumsuz yönde etkilediği açıklanmaktadır (Curcio, Ferrara ve Gennaro, 2006; Gibson ve ark., 2006).

Uyku kalitesini etkilediği varsayılan internet bağımlılığı da çağın popüleritesi olarak güncel sorunlardan biri olarak kabul görmekte ve temelinde bağımlılık kavramı olarak ele alınmaktadır. Bağımlılık, ilk başlarda kontrol edilebilen davranışların belli bir süreden sonra kontrol edilememesi ile birlikte günlük hayatın işlevlerinin aksaması ve yoksunluğun ortaya çıkması (Sert-Ağır, 2018); bir maddeyi ya da davranışı sürekli tekrar etme, alışkanlık haline getirme ve problemlili, patolojik, aşırı kullanma durumları olarak tanımlanmaktadır (Ayas, Çakır ve Horzum, 2011; Can, Demir ve Yirci, 2018; Topal, Şahin ve Topal, 2018). Bu kavrama istinaden internet bağımlılığı ise bilişim teknolojilerinin amacı dışında kullanılması sonucunda ortaya çıkan kontrol bozukluğu olarak açıklanmakta (Young, 1998); yapılan araştırmalar neticesinde, kontrol etme yeteneğini kişilerarası ilişki, iş/meslek boyutu ve toplumsal sorunlara sebep olabilecek nitelikte etkileyen yeni ve henüz net olarak bilinmeyen klinik bir problem olarak ifade edilmektedir (Young, 2007). Griffiths'in (2000) çalışmasında internet bağımlılığı için altı kriter belirtilmiştir. Bu kriterler; 1. dikkat çekme, göze çarpma, 2. duygu durum değişikliği, 3. hoşgörü, 4. yoksunluk belirtileri, 5. fikir ayrılığı ve 6. tekrar, nüks etmektir. Bugün hemen herkesin mutlaka bir akıllı telefona, bilgisayara ve internet erişimine kolaylıkla ulaştığı bilinen bir gerçektir. Basit bir gözlem yapıldığında, bilişim teknolojilerine erişimi olan çoğu bireyin sözü edilen belirtilere sahip olduğu da görülmektedir. Bu belirtilerin nedenleri, bilgiye ulaşmanın yanı sıra oyun oynama, sohbet etme, toplumsal kabul görme, hayatın zorluklarından uzaklaşma ve farklı bir yaşam içinde olma isteği olarak sıralanabilir.

Sözü edilen kavramlar kapsamında, uyku bozukluğu ve internet bağımlılığının öğrencilerin akademik başarılarını olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Üniversite öğrencilerinin akademik başarılarını olumsuz yönde etkileyen bu faktörlerin giderilmesi ile üniversite yaşantıları ve sosyal ilişkileri daha nitelikli bir hale gelebilir. Ayrıca akademik başarıları yükselen öğrenciler, mesleki yaşamlarına daha yetkin ve başarılı olarak geçiş yapabilirler. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, uyku bozukluğu ve internet bağımlılığının Spor Bilimleri Fakültesi (SBF) öğrencilerinin akademik başarılarını etkileyip etkilemediğinin belirlenmesidir. Araştırma bulgularının ileride yapılacak kapsamlı çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırma öncesinde araştırma etik onayı Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Komitesinden (27.04.2020 / 2020-62) alınmıştır. Ölçekler, COVID-19 Pandemisi döneminde uzaktan eğitime geçilmesinden dolayı, Google Anket formu aracılığıyla öğrencilere ulaştırılmıştır. Formda öncelikle öğrencilere araştırmanın içeriği ve sahip oldukları haklar hakkında bilgiler sunulmuştur ve katılımda gönüllülüğün temel alındığı belirtilmiştir.

Araştırma Modeli

Araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden olan ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu modeller, iki ya da daha fazla değişken arasındaki var olan değişimi veya bu değişimin derecesinin belirlenmesini amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2018).

Araştırma Grubu

Araştırma grubunu, 2019-2020 bahar yılı, Afyon Kocatepe Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinde öğrenimine devam eden, kolay örnekleme yöntemine göre seçilen, 213 kadın, 197 erkek olmak üzere toplam 410 gönüllü öğrenci oluşturmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin 213'ü (% 52) kadın, 197'si (% 58) erkek; 144'ü (% 35.1) Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği bölümünde, 134'ü (% 32.7) Antrenörlük Eğitimi bölümünde, 132'si (% 32.2) Rekreasyon bölümünde öğrenim görmekte; 136'sı (% 33.2) 18-20 yaşında, 146'sı (% 35.6) 21-23 yaşında, 128'i (% 31.2) 24 ve üstü yaşındadır.

Veri Toplama Araçları

Akademik başarı için öğrencilerin güz dönemindeki akademik not ortalamaları, Pittsburg Uyku Kalitesi Ölçeği ve Young İnternet Bağımlılığı Testi veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

Pittsburg Uyku Kalitesi Ölçeği (PUKÖ): Buysse ve ark. (1989) tarafından uyku kalitesini ölçmek için geliştirilen PUKÖ'nün Ağargün ve ark. (1996) tarafından Türk diline uyarlanması yapılmıştır. PUKÖ, toplamda 24 maddedir, fakat farklı bir yaklaşımla maddelerin 19'u bireyin kendisini değerlendirme sorusu iken beş bireyin eşi veya arkadaşı tarafından cevaplanmaktadır. Ayrıca puanlama kapsamında da 19. soru dikkate alınmamaktadır. PUKÖ, yedi alt boyuttan oluşmaktadır: öznel uyku kalitesi, uyku latensi, uyku süresi, alışılmış uyku etkinliği, uyku bozukluğu, uyku ilacı kullanımı ve gündüz işlev bozukluğu. Uyku kalitesi için "Geçen ay uyku kalitenizi tümüyle nasıl değerlendirebilirsiniz?", uyku latensi için "Geçen ay geceleri uykuya dalmanız genellikle ne kadar zaman (dakika olarak) aldı?", uyku süresi için "Geçen ay, geceleri kaç saat gerçekten uyudunuz?", alışılmış uyku etkinliği için "Geçen ay geceleri genellikle ne zaman uyudunuz?", uyku bozukluğu için "Uyuyamadığınız için kalkmak zorunda kaldınız.", uyku ilacı kullanımı için "Geçen ay, uyumanıza yardımcı olması için ne kadar sıklıkla uyku ilacı (reçeteli ya da reçetesiz) aldınız?" ve gündüz işlev bozukluğu için "Geçen ay, araba sürerken, yemek yerken veya sosyal bir aktivite esnasında ne kadar sıklıkla uyanık kalmak için zorlandınız?" ifadeleri örnek verilebilir. Her bileşen 0-3 arasında puanla değerlendirilmektedir. Toplam puanının beş ve üzerinde olması kötü uyku kalitesini gösterir. Ölçeğin iç tutarlık güvenilirlik katsayısı .80 olarak bildirilmiştir.

Bu çalışma için ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .70 olarak hesaplanmıştır. Geçerlik için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda tek alt boyutlu modele ilişkin Ki-kare değeri $\chi^2_{(224, n=419)} = 1075.68$, $p < .001$ olarak saptanmıştır. Yapılan hesaplama sonucunda $\chi^2/sd=4.80$ değeri ile iyi düzeyde bir değere sahip olduğu görülmüştür. RMSA= .09, SRMR= .08, NFI= .80, NNFI= .79, CFI= .83, GFI= .81 uyum değerlerinin iyi düzeyde olduğu saptanmıştır (Brown, 2006).

Young İnternet Bağımlılığı Testi (YİBT): Young (1988) tarafından geliştirilen ve Pawlikowski ve ark. (2013) tarafından kısa forma dönüştürülmüştür. Beşli Likert tipinde olan YİBT, 12 madde ve tek alt boyuttan oluşmaktadır. Örnek olarak "Ne kadar süre internette olduğunuzu hangi sıklıkta saklamaya çalışırsınız?" maddesi verilebilir. Ölçeğin iç tutarlık güvenilirlik katsayısı .85 olarak bildirilmiştir.

Bu çalışma için ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .75 olarak hesaplanmıştır. Geçerlik için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda tek alt boyutlu modele ilişkin Ki-kare değeri $\chi^2_{(46, n=419)} = 216.01$, $p < .001$ olarak saptanmıştır. Yapılan hesaplama sonucunda $\chi^2/sd=4.69$ değeri ile iyi düzeyde bir değere sahip olduğu görülmüştür. RMSA= .09, SRMR= .05, NFI= .96, NNFI= .95, CFI= .97, GFI= .92 uyum değerlerinin iyi ve mükemmellik düzeyinde olduğu saptanmıştır (Brown, 2006).

Verilerin Analizi

Öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin bulgular için frekans ve yüzde analizi; alt boyutlar arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Pearson korelasyon çarpımı testi ve öğrencilerin uyku kalitesi ve internet bağımlılık düzeylerinin akademik başarılarını tahmin etme derecesini belirlemek için çoklu doğrusal regresyon analizi (enter yöntemi) kullanılmıştır.

Araştırmada parametrik testler kullanılmadan önce histogram ve dağılım grafikleri incelendiğinde eğrinin simetrik bir dağılım gösterdiği, çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1.5 ile +1.5 arasında olduğu görülmüştür. Bu değerlerin normallik dağılımı için uygun olduğu bildirilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Ayrıca örneklemin homojenliği Levene testi ile incelenmiş ve p değeri .05'ten yüksek bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre veri setinin parametrik testlere uygun olduğuna karar verilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1’de öğrencilerin akademik not ortalaması, uyku kalitesi ve internet bağımlılığı düzeyleri arasındaki ilişki verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin akademik başarı, uyku kalitesi ve internet bağımlılığı düzeyleri arasındaki ilişki

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Akademik başarı	1								
2. İnternet bağımlılığı	-.43**	1							
3. Öznel uyku kalitesi	-.05	.06	1						
4. Uyku latensi	-.03	.05	-.03**	1					
5. Uyku süresi	-.02	.02	-.02**	.22**	1				
6. Alışılmış uyku etkinliği	-.04	.03	.35**	.68**	.66**	1			
7. Uyku bozukluğu	-.24**	.19**	-.23**	.48**	.44**	.59**	1		
8. Uyku ilacı kullanımı	-.04	-.00	-.04*	.02	.06	.08	.09	1	
9. Gündüz işlev bozukluğu	-.02	.00	.43**	.23**	.24**	.34**	.45**	.13**	1
Aritmetik ortalama	2.27	2.70	2.47	2.57	1.83	2.32	2.50	1.19	2.06
Standart sapma	.58	.74	.87	.88	1.00	.87	.86	.56	.84

*p<.05, **p<.001

Tablo 1’e göre öğrencilerin akademik başarı, uyku kalitesi ve internet bağımlılığı düzeyleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, akademik başarı ile internet bağımlılığı arasında ($r = -.43$, $p < .01$) ve akademik başarı ile uyku bozukluğu arasında ($r = -.24$, $p < .01$) negatif yönlü; internet bağımlılığı ile uyku bozukluğu arasında ($r = .19$, $p < .01$) pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin internet bağımlılığı ve uyku bozukluğu arttıkça akademik başarılarının düştüğü, internet bağımlılığı arttıkça uyku bozukluğunun da arttığı ifade edilebilir. Çalışmada, öğrencilerin uyku kalitesi ve internet bağımlılığının akademik başarılarını yordama düzeyini belirlemek için çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Sonuçlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Uyku kalitesi ve internet bağımlılığının akademik başarıyı yordama düzeyi

Bağımlı değişken	Bağımsız Değişkenler	β	Standart Hata	B	t	p
Akademik başarı	Sabit	3.531	.151		23.368	.000
	İnternet bağımlılığı	-.029	.003	-.430	-9.601	.000*
	Öznel uyku kalitesi	-.026	.003	-.383	-8.577	.000*
	Uyku latensi	.030	.022	.089	1.365	.173
	Uyku süresi	.041	.038	.069	1.087	.278
	Alışılmış uyku etkinliği	-.008	.013	-.030	-.624	.533
	Uyku bozukluğu	-.041	.008	-.315	-5.194	.000*
	Uyku ilacı kullanımı	.006	.017	.018	.381	.703
	Gündüz işlev bozukluğu	-.037	.046	-.035	-.794	.428
R= .490		R ² =.240	F= 15.804	p= .000		

*p<.05

Tablo 2'ye göre, uyku kalitesi ve internet bağımlılığının öğrencilerin akademik başarılarını yordama düzeyi denklemi anlamlıdır. İnternet bağımlılığı, öznel uyku kalitesi, uyku latensi, uyku süresi, alışılmış uyku etkinliği, uyku bozukluğu, uyku ilacı kullanımı ve gündüz işlev bozukluğu akademik başarının %24'ünü açıklamaktadır (R=.490; R²=.240; F (3,406) = 15.804, p<.05). Yapılan regresyon analizi sonucunda, akademik başarı ile internet bağımlılığı (β = -.029, p<.05), öznel uyku kalitesi (β = -.026, p<.05) ve uyku bozukluğu (β = -.041, p<.05) arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu kaydedilmiştir. Uyku latensi, uyku süresi, alışılmış uyku etkinliği, uyku ilacı kullanımı ve gündüz işlev bozukluğunun akademik başarının anlamlı bir yordayıcısı olmadığı belirlenmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Akademik başarıyı etkileyen birçok etmen vardır. Bu araştırmada, uyku kalitesi ve internet bağımlılığının akademik başarıya etkisi incelenmiştir. Analiz sonucunda uyku kalitesi ve internet bağımlılığının akademik başarının önemli bir yordayıcısı olduğu ve aralarında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla bu araştırma, uyku bozukluğunun ve internet bağımlılığının SBF öğrencilerinin akademik başarılarını olumsuz yönde etkilediğini göstermiştir.

Elde edilen bulgulara göre, bilgi teknolojileri kapsamında internet erişimini gereğinden fazla kullanan ve uyku problemi yaşayan SBF öğrencilerinin akademik başarılarının düştüğü görülmektedir. Alanyazında yapılan birçok çalışmada; okul çağındaki çocukların, ergenlik dönemindeki bireylerin (Esen ve Siyez, 2011; Yavuz, 2018) ve üniversite öğrencilerinin (Akdağ ve ark., 2014) internetin aşırı kullanımından olumsuz yönde etkilendiği, başarılarının düştüğü yönünde tespitler bildirilmiştir (Alyanak, 2016). Lowry, Dean ve Manders (2010) tarafından yapılan çalışmada, uyku kalitesi açısından geceleri beş saat ve daha kısa süre uyuyan öğrencilerin akademik başarısının düştüğü ve bu kapsamda gece uykusunda geçirilen süre ile akademik başarı faktörü arasındaki ilişkinin pozitif yönlü olduğu görülmüştür. Benzer şekilde, uyku bozukluğunun akademik başarı, zeka, dikkat ve hafıza üzerinde olumsuz etkisinin olduğu ve davranış problemlerini artırdığı (Perez-Chada, 2007), uykudan uyanırken problem yaşamayan öğrencilerin ise başarı motivasyonlarının olumlu yönde etkilendiği yönünde çalışmalar da mevcuttur (Am Meijer ve Van Den Wittenboer, 2000). İnternet bağımlılığı ve/veya uyku bozukluğu yaşayan üniversite öğrencilerinin akademik başarılarının yükselmesi için internet bağımlılıklarından kurtulmaları ve kaliteli uyku ile birlikte uyku sürelerini istenen seviyede arttırmaya yönelik yaşamlarında düzenlemeler yapmaları önemli görülmektedir.

Bir başka bulguya göre, aşırı ya da problemlili internet kullanımı yaşandığında uyku bozukluğunun arttığı kaydedilmiştir. Öğrencilerin uzun saatler internette zaman geçirmeleri uykuya dalma sürelerini geciktirmekte, bu da uyku süresini kısaltmakta belki de kalitesiz bir uyku süresi geçirmelerine sebep olmaktadır. Akbaş-Güneş ve arkadaşlarının (2018) çalışmasında, sosyal medya (Facebook) bağımlılık ölçeği puanları artan lise öğrencilerinin uyku kalitesinin düştüğü tespit edilmiştir. Benzer şekilde araştırmayı destekleyen çalışmalar da mevcuttur (Eroğlu ve Yıldırım, 2017; Kumcağız, Özdemir ve Demir, 2019). Bu bulgular öğrencilerin internet kullanım saatlerini sınırlandırarak günlük uyku sürelerini düzenlemeleri gerektiğini göstermektedir.

Analiz sonucunda uyku kalitesi ve internet bağımlılığının akademik başarının önemli bir yordayıcısı olduğu ve akademik başarı ile internet bağımlılığı, öznel uyku kalitesi ve uyku bozukluğu arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu kaydedilmiştir. Uykuya dalma süresi, uykuda geçirilen süre, alışılmış uyku etkinliği, uyku ilacı kullanımı ve gündüz işlev bozukluğunun akademik başarının anlamlı bir yordayıcısı olmadığı belirlenmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin akademik başarıyı elde etmek için uyku bozukluğuna yol açan etmenlerden ve internet bağımlılıklarından kurtulmaları önemli görülmektedir. Kaliteli uykuya sahip olmak için; uyku bozukluklarına bağlı sağlık problemleri varsa tedavi olmak (uyku apnesi, horlama, uykusuzluk, reflü, psikiyatrik rahatsızlıklar, vb.), stres, olumsuz çevre faktörleri, alkol ve uyarıcılardan (kafein, nikotin, vb.) uzak durmak, uyku haplarını kontrolsüz kullanmamak, çok geç saatlerde uyumamak, aynı saatte uyuyup aynı saatte uyanarak belli uyku rutinine sahip olmak, egzersiz yapmak gibi faktörlerin etkili olacağı düşünülmektedir. Uyku bozukluğuna sebep olan etkenlerin giderilmesi sonucu akademik başarının artacağı öngörülmektedir. Ayrıca akademik başarı için, gece çok geç saatlerde internette zaman geçirmemek, gerekirse internet kullanım süresini kısıtlamak, akademik sorumlulukları, ders çalışmayı ya da ödevleri yapmayı aksatmadan internette vakit geçirmek gibi davranışlara dikkat edilmesi ve bu davranışların alışkanlık haline getirilmesi önemlidir. Toniette ve ark., (2015) öğrencilerin akademik başarı durumunun uyku kalitesi düzeyine göre değişkenlik gösterdiği; nitelikli uykuya sahip olanların başarısının kaliteli uyku düzeyine sahip olmayanlara göre daha iyi olduğunu, Karatay ve ark. (2016) ise akademik başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin uyku kalitelerinin bağlantılı şekilde düşük olduğunu bildirmişlerdir. Destekleyici nitelikte Esen ve Siyez (2011), internet bağımlılığının akademik başarının yordayıcısı olduğunu tespit etmişlerdir. Mythily, Qiu ve Winslow (2008) de, akademik başarının internet bağımlılığı düzeyini yordadığını; başarısı düşük öğrencilerin başarısı yüksek olan öğrencilere göre internet bağımlılık düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir.

Bu çalışma bir ilde ve sadece üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Çalışmanın ilkokuldan lise son sınıfa kadar tüm sınıf düzeylerinde genişletilmesi önerilmektedir. Ayrıca çalışma birden fazla ildeki öğrencilerden elde edilen verilerle genişletilebilir. Ek olarak, veriler Google anket üzerinden toplanmıştır, öğrencilere çalışma hakkında ön bilgi verilmiştir, fakat öğrencilerin maddelere içtenlikle cevap verip vermedikleri bilinmemektedir.

Gelecek çalışmalarda öğrencilerde uyku bozukluğunu meydana getiren faktörlerin neler olduğu, internette geçirilen zaman ve etkililiğine ilişkin verilerle birlikte başka değişkenler de eklenerek (yeme alışkanlıkları, beslenme, fiziksel aktivite gibi) derinlemesine çalışmalar yapılabilir.

ÖNERİLER

Araştırma sonuçları doğrultusunda birtakım öneriler sunulabilir. Öğrencilere internet bağımlılığı ve uyku bozukluğu arasındaki ilişki vurgulanmalı ve akademik başarılarını arttırmaya yönelik önlemler almaları sağlanmalıdır. Bu bağlamda, öğrencilere alışkanlıklarını değiştirmeleri yönünde rehberlik yapılabilir. İnternet bağımlılığının çözülebilmesi için bağımlılığa sebep olan etmenlerin (oyun, sohbet etme, sosyal medyada gezinme gibi) giderilmesine yönelik çalışmalar yapılması yerinde olacaktır. Olumsuz alışkanlıkların giderilmesi ya da en aza indirilmesi psikolojik destek gerektirebilir. İhtiyacı olan öğrencilere danışmanlık ya da psikolojik destek sağlanması önemlidir. Öğrencilerin ilgi odaklarının sosyal ortamlara yönlendirilmesi, farklı sosyal etkinliklerin düzenlenmesi internet bağımlılıklarından kurtulmalarına katkı sağlayabilir. Öğrencilere bilinçli internet kullanımı ve zaman yönetimi hakkında seminerler düzenlenebilir.

KAYNAKLAR

Ağargün, M. Y., Kara, H., Anla, Ö. A. (1996). Pittsburg uyku kalite indeksinin geçerliliği ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 7(2), 107-115.

Akaslan, D. (2017). Yüksek öğretimde okul başarısını etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Social Science Studies*, 5(4), 224-241.

Akbaş-Güneş, N., Akbıyık, D. İ., Aypak, C., Görpelioğlu, S. (2018). Lise öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı ve uyku kalitesi. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 22(4), 185-192. doi: 10.15511/tahd.18.00475

Akdağ, M., Şahan-Yılmaz, B., Özhan, U., Şan, İ. (2014). Üniversite öğrencilerinin internet bağımlılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (İnönü Üniversitesi Örneği). *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 73-96. doi: 10.17679/iuefd.98972

Alıyanak, B. (2016). İnternet bağımlılığı. *Klinik Tıp Pediatri Dergisi*, 8(5), 20-24.

Am, M., Ht, H., Gl, V. D. W. (2000). Time in bed, quality of sleep and school functioning of children. *Journal of Sleep Research*, 9(2), 145-153. doi: 10.1046 / j.1365-2869.2000.00198.x

Ayas, T., Çakır, Ö., Horzum, M. B. (2011). Ergenler için bilgisayar bağımlılığı ölçeği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 439-448.

Brown, T. A. (2006). *Confirmatory factor analysis for applied research*. Guilford Press: New York.

Buysse, D. J., Reynolds, C. F., Monk, T. H., Berman, S. R., Kupfer, D. J. (1989). The pittsburgh sleep quality index: A new instrument for psychiatric practice and research. *Psychiatry Research*, 28(2), 193-213. doi: 10.1016/0165-1781(89)90047-4

Can, Ö., Demir, C., Yirci, R. (2018). Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, 66, 145-163.

Curcio, G., Ferrara, M., Gennaro, L. (2006). Sleep loss, learning capacity and academic performance. *Sleep Medicine Reviews*, 10, 323-337.

Dorofaeff, T. F., Denny, S. (2006). Sleep and adolescence. Do New Zealand teenagers get enough. *J Paediatr Child Health*, 42, 515-520.

Eliöz, M., Çebi, M., İslamoğlu, İ. (2018). Takım ve bireysel sporcuların uyku kalitelerinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 13(26), 581-591.

Eroğlu, O., Yıldırım, Y. (2017). Sosyal medya ağlarının kullanım amacı ve bağımlılığının uyku kalitesi ile ilişkisinin incelenmesi. *Türkiye Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-10.

Ertekin, Ş. (1998). *Hastanede yatan hastalarda uyku kalitesinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Sivas.

Esen, E., Siyez, D. M. (2011). Ergenlerde internet bağımlılığını yordayan psiko-sosyal değişkenlerin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 127-138.

Gibson, E., Powles, A., Thabane, L., O'Brien, S., Molnar, D., Trajanovic, N. et al. (2006). "Sleepiness" is serious in adolescence: Two surveys of 3235 Canadian students. *BMC Public Health*, 6(1), 116-124.

Göktaş, E., Çelik, F., Özer, H., Çıray-Gündüzoğlu, N. (2015). Obez bireylerin uyku kalitesinin belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi (DEUHFED)*, 8(3), 156-161.

Günaydın, N. (2014). Bir devlet hastanesinde çalışan hemşirelerin uyku kalitesi ve genel ruhsal durumlarına etkisi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 5(1), 33-40. doi: 10.5505/phd.2014.63935

Güneş, Z., Körükcü, Ö., Özdemir, G. (2009). Diyabetli hastalarda uyku kalitesinin belirlenmesi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(2), 10-17.

Karadağ, M. (2007). Uyku bozuklukları sınıflaması (ICSD-2). *Akciğer Arşivi*, 8, 88-91.

Karagözoğlu, Ş., Çabuk, S., Tahta, Y., Temel, F. (2007). Hastanede yatan yetişkin hastaların uykusunu etkileyen bazı faktörler. *Toraks Dergisi*, 8(4), 234-240.

Karakaş, S. A., Gönültaş, N., Okanlı, A. (2017). Vardiyalı çalışan hemşirelerde uyku kalitesi. *Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(1), 17-26.

Karasar, N. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler ve teknikler*. Nobel: Ankara.

Karatay, G., Baş, N. G., Aldemir, H., Akay, M., Batır, M., Onaylı, E. (2016). Hemşirelik bölümü öğrencilerinin uyku alışkanlıkları ve etkileyen etmenlerin incelenmesi. *HSP*, 3(1), 16-22.

Kumcağız, H., Özdemir, T. Y., Demir, Y. (2019). Ergenlerde sosyal medya kullanımının akademik başarı ve arkadaşlık ilişkilerine etkisi. *International Journal of Social Science Research*, 8(2), 1-17.

Griffiths, M. (2000). Internet addiction- time to be taken seriously?. *Addiction Research*, 8(5), 413-418. doi: 10.3109/16066350009005587

Mythily, S., Qiu, S., Winslow, M. (2008). Prevalence and correlates of excessive internet use among youth in Singapore. *The Annals, Academy of Medicine*, 37(1), 9-14.

Pawlikowski, M., Altstötter-Gleich, C., Brand, M. (2013). Vali-dation and psychometric properties of a short version of Young's Internet Addiction Test. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 1212-1223. doi: 10.1016/j.chb.2012.10.014

Perez-Chada, D., Perez-Lloret, S., Videla, A., Cardinali, D., Bergna, M., Fernández-Acquier, M. et al. (2007). Sleep disordered breathing and daytime sleepiness are associated with poor academic performance in teenagers. A study using the pediatric daytime sleepiness scale (PDSS). *Sleep*, 30(12), 1698-1703.

Rençber, B. A. (2012). Üniversite öğrencilerinin akademik başarılarını etkileyen faktörler. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 191-198.

Sarıer, Y. (2016). Türkiye'de öğrencilerin akademik başarısını etkileyen faktörler: bir meta-analiz çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 609-627. doi: 10.16986/HUJE.2016015868

Sert-Ağır, M. (2018). Ergenlerde psikolojik sağlık, okul tükenmişliği ve internet bağımlılığı üzerine bir inceleme. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 6(16), 5-19.

Şahin, L., Aşçıoğlu, M. (2013). Uyku ve uykunun düzenlenmesi. *Sağlık Bilimleri Dergisi (Journal of Health Sciences)*, 22(1), 93-98.

Tabachnick, B., Fidell, L. (2013). *Using multivariate statistics* (6th International edition cover edn). New Jersey: Sage Publications, Thousand Oaks.

Tekin, O. (2020). Lise öğrencilerinin internet bağımlılık seviyelerinin genel akademik başarıları ve devamsızlık durumları ile ilişkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(1), 36-56.

Tonetti, L., Fabbri, M., Filardi, M., Martoni, M., Natale, V. (2015). Effects of sleep timing, sleep quality and sleep duration on school achievement in adolescents. *Sleep Medicine*, 16(8), 936- 940.

Topal, B., Şahin, H., Topal, B. (2018). İnternet bağımlılığı üzerine sakarya ilinde bir araştırma. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2, 118-136.

Yavuz, O. (2018). Ergenlik döneminde internet bağımlılığının okul başarısı üzerinde etkileri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 1056-1080. doi: 10.26466/opus.426914

Young, K. S. (1998). *Caught in the net: How to recognize the signs of internet addiction and a winning strategy for recovery*. New York: John Wiley & Sons.

Young, K. S. (1998). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *Cyberpsychology and Behavior*, 1(3), 237-244. doi: 10.1089/cpb.1998.1.237

Young, K. (2007). Cognitive behavior therapy with internet addicts: Treatment outcomes and implications. *CyberPsychology and Behavior*, 10(5), 671- 679. doi:10.1089 / cpb.2007.9971

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.743963

Geliş Tarihi (Received): 28.05.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 31.03.2021

Online Yayın Tarihi (Published): 30.06.2021

MİLLİ BADMİNTONCULARDA SPORA ÖZGÜ ADIMLAMA SÜRATİ İLE BAZI ANTROPOMETRİK VE MOTORİK PERFORMANS ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Beyhan ÖZGÜR^{1*}

¹Mardin Artuklu Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, MARDİN

Öz: Bu çalışmada, milli badmintoncuların spora özgü adımlama sürati ile bazı antropometrik ve motorik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemek hedeflendi. Çalışmaya, 4 erkek (yaş; 16 yıl, antrenman geçmişi; 7 yıl, boy uzunluğu; 176,5 cm, vücut ağırlığı; 70,5 kg) ve 8 kız (yaş; 15,5 yıl, antrenman geçmişi; 6,50 yıl, boy uzunluğu; 166,0 cm, vücut ağırlığı; 54,0 kg) milli badminton oyuncusu gönüllü olarak katıldı. Katılımcılara, boy uzunluğu ve vücut ağırlığı ölçümleri, 20 m sürat, 20 m reaksiyon sürati, 20 m geri sürat, çeviklik, dikey sıçrama, durarak uzun atlama, bacak kuvveti, sırt kuvveti, esneklik ve spora özgü adımlama sürati testleri (öne, arkaya, sağa ve sola adımlama) uygulandı. İlaveten, boy uzunluğu ve vücut ağırlığı ölçüm sonuçlarına göre sporcuların beden kütle indeksleri de hesaplanmıştır. Verilerin analizi için tanımlayıcı istatistikleri (medyan, Q1 ve Q3) hesaplanmıştır. Spora özgü adımlama sürati ile antropometrik ve motorik performans değerleri arasındaki ilişki incelemek için Spearman Korelasyon analizi uygulanmıştır. Erkeklerde, sağ-yana adımlama sürati ile boy uzunluğu ve geri sürat, sol-yana adımlama sürati ile vücut ağırlığı ve reaksiyon sürati, öne adımlama ile geri sürat arasında anlamlı ilişki bulundu ($p<0,05$). Kızlarda, arkaya adımlama sürati ile boy uzunluğu ve durarak uzun atlama, sağ-yana adımlama sürati ile vücut ağırlığı, sol-yana adımlama sürati ile bacak kuvveti arasında anlamlı ilişki görüldü ($p<0,05$). Hem erkek hem de kızlarda boy uzluğu ve vücut ağırlığı artışı ile adımlama süratinde düşüş görüldü, erkeklerde 20 m reaksiyon ve geri sürat, kızlarda da alt ekstremite kuvvet ve patlayıcı kuvvet artışı ile adımlama süratinin arttığı tespit edildi. Badmintoncuların fiziksel performans seviyeleri belirlenirken, genel testler ile birlikte spora özgü test ve ölçümlere de yer verilmelidir. Ayrıca, spora özgü adımlama süratini geliştirici egzersizler oluşturmalı ve antrenman programlarına dâhil edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Badminton, antropometri, motorik özellikler, adımlama sürati

RELATIONSHIP BETWEEN SPORT SPECIFIC FOOTWORK SPEED AND SOME ANTHROPOMETRIC AND MOTOR PERFORMANCE CHARACTERISTICS IN NATIONAL BADMINTON PLAYERS

Abstract: In this study, it was aimed to investigate the relationship between the specific footwork speed and some anthropometric and motoric characteristics of national badminton players. Material and Method: 4 boys (median data, age; 16 years, sports experience; 7 years, height; 176.50 cm, bodyweight; 70.50 kg) and 8 girls (median data, age; 15.50 years, sports experience; 6.50 years, height; 166.00 cm, bodyweight; 54.00 kg) national badminton players participated voluntarily in the study. Height and body weight measurements, 20 m speed, 20 m reaction speed, 20 m backward speed, agility, vertical jump, standing long jump, leg strength, back strength, flexibility and specific footwork speed (forward, backward, right and left) tests were performed to the participants. In addition, body mass indexes of athletes were calculated according to the results of height and body weight measurements. Spearman Correlation analysis was applied to examine the relationship between the specific footwork speed with anthropometric and motoric performance values. Results: A significant relationship were found between right-to-side footwork speed and height and backward speed, left-to-side footwork speed with body weight and reaction speed, forward footwork speed and backward speed in men ($p<0.05$). There was a significant correlation between backward footwork speed with height and standing long jump, right-to-side footwork speed and body weight, left-to-side footwork speed and leg strength in girls ($p<0.05$). There was a decrease in the footwork speed when height and body weight increased in both boys and girls. On the contrary, an increase in the footwork speed was found when 20 m reaction and backward speeds in boys and lower extremity strength and explosive power increase in girls. While determining the physical performance levels of badminton players sport specific tests and measurements should be included along with general tests. Moreover, exercises that improve the specific footwork speed should be created and included in the training programs

Key Words: Badminton, anthropometry, motoric characteristics, footwork speed

GİRİŞ

Badminton, 13x6 m'lik (80m²) sahada karşılıklı iki veya dört kişi ile oynayan Olimpik bir spor dalıdır. Bu branş Dünya'nın en hızlı oynanan sporlarından biridir; sporcuların yaklaşık olarak her 2 sn.'de bir vuruş yaptıkları müsabakalar sırasında tüytopun hızı 400 km/s'nin üzerine çıkmaktadır (Paterson ve ark., 2016). Özellikle, üst düzey yarışmalarda vuruş süresi daha da kısalmaktadır; Olimpiyat Oyunları'nda, erkeklerin 1,09 vuruş sayısı/sn. ile 9,1 saniye süren rallilerde 9,9 vuruş, kadınların ise 0,92 vuruş sayısı/sn. ile 8,1 sn.'lik rallilerde 7,4 vuruş yaptıkları raporlanmıştır (Abian-Vicen ve ark., 2013). Oyuncular, 30-60 dakika süren müsabakalarda birçok ralli, adımlama hareketi ve vuruş tekniği gerçekleştirir; Afrika şampiyonasına katılan badmintoncuların maç boyunca 68 ralli, 584 adımlama ve 444,3 vuruş (Abdullahi ve Coetsee, 2017), Rio Oyunlarına katılan oyuncuların gruplarda 747,6, play-off maçlarında da 1001,0 vuruş yaptıkları raporlanmıştır (Chiminazzo ve ark., 2016). Oyuncuların bu zorlayıcı ve rekabetçi oyun koşullarıyla başa çıkabilmeleri için yüksek düzeyde fiziksel hazırlığa sahip olmaları oldukça önemlidir; hız, çeviklik, denge, koordinasyon, kas dayanıklılığı, maksimum kas kuvveti ve patlayıcı kas gücü gibi bileşenlerin üst seviyede olması gerekir (Andersen ve ark., 2007; Coşan, 2016; Gao, 2017).

Fiziksel becerilerden en iyi şekilde faydalanabilmek; doğru, hızlı ve verimli bir şekilde hareket edebilmek için doğru adımlama tekniğine sahip olmak gereklidir (Omosegaard, 1996). Badmintonda adımlama teknikleri iyi bir performans için en temel ve kritik bileşenleri oluşturmaktadır (Hong ve ark., 2014). Kortta etkili vuruşlar yapabilmek için doğru pozisyon almak esas olduğundan, bacak ve ayakların verimli bir şekilde kullanılması talep edilir (Chen, 2014). Doğru ayak ve adımlama tekniklerine sahip oyuncular, topun olduğu bölgeye verimli bir şekilde hareket edebilirler; merkez korttan köşelere, köşelerden merkeze hareket edebilmek oldukça kolaylaşır (Omosegaard, 1996). Adımlamalardaki mükemmellik sayesinde, oyuncular minimum çaba ve performans süresi ile tüytopa olabildiğince çabuk ulaşır (Hu, 2015). Bu sayede, vuruşlardaki tekniksel bütünlük korunarak başarılı sonuçlar elde edilir (Cümşütoğlu Memedov ve Kale, 1994). Badmintonda, kayma adım, koşar adım, makas adım, hamle adım (lunge) gibi farklı adımlama teknikleri kullanılır. Genel olarak adımlamalar hamle adım ile sonuçlanır; özellikle, fileye yakın ve oyunculara uzak düşmüş topları uzanarak yakalamak için yapılır (Gülmez, 2007).

İlgili literatür incelendiğinde; genellikle hamle adımın (lunge) biyomekanik ve kinetik analizi üzerine çalışmalar yapıldığı görülmektedir (Hong ve ark., 2014; Kuntze ve ark., 2010; Mei ve ark., 2017). Diğer bir çalışmada ise profesyonel ve amatör badmintoncuların hamle (lunge) adımlarının eklem yüklenmeleri arasında fark olup olmadığı araştırılmıştır (Fu ve ark., 2017). Dahası, tek ve tekrarlı hamle adımların zemin reaksiyon kuvvetleri ve diz kinetiği de incelenmiştir (Lam ve ark., 2017). Ayrıca, badmintoncuların fiziksel ve motorik performans özelliklerini incelemeye yönelik birçok çalışma da yapılmıştır (Campos ve ark., 2009; Cinthuja ve ark., 2015; Gahlot, 2016; Omveer, 2017; Ooi ve ark., 2009; Sonoda ve ark., 2018; Tiwari ve ark., 2011). Bu çalışmalar genel fiziksel performans testleri uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan, badmintonda uygulanan hareketlere yönelik spora özgü performans testlerine (adımlama sürati) daha önceki çalışmalarda yer verilmemiştir. Spora özgü adımlama sürati ile temel motorik özellikler arasındaki ilişkiyi araştırmak, atletik performansın artırılması bakımından antrenörlere ve oyunculara verimli ve özel antrenman programları oluşturulması hakkında faydalı bilgiler sunabilir (Tiwari ve ark., 2011). Bu nedenle, mevcut çalışmada badmintonda spora özgü adımlama sürati ile bazı antropometrik ve motorik özellikler arasındaki ilişkiyi araştırmak hedeflenmiştir.

YÖNTEM

Katılımcılar

Çalışmaya, 4 erkek (yaş; 14-17 yıl, antrenman geçmişi; 6-7 yıl) ve 8 kız (yaş; 15-17 yıl, antrenman geçmişi; 5-7 yıl) milli badminton oyuncusu (Türkiye şampiyonasında ilk 5-8 sırayı alan) gönüllü olarak katıldı. Çalışma öncesi, sporcu ve antrenörlere çalışma ile ilgili bilgilerin yer aldığı (başlık, amaç, testler) bilgi formu verildi; kabul edenler araştırmaya dahil edildi. Bunlara ilaveten, katılımcıların yasal temsilcilerine veli onay formu verildi; yazılı izinleri alındı. Çalışmada, Helsinki Deklarasyonu Prensiplerine (2013, Brezilya) uygun hareket edilmiştir. İlaveten, bu çalışma için Mardin Artuklu Üniversitesi Bilimsel Yayın Etiği Kurulu tarafından onaylanmıştır (13.05.2020/4 no'lu oturum-8 no'lu karar).

Verilerin Toplanması

Sporcular, 10 dakikalık hafif koşu ve 10 dakikalık germe egzersizlerini içeren ısınma sonrasında, sırasıyla aşağıdaki testleri iki farklı günde uyguladı. Birinci gün 1 ve 8, ikinci günde 9 ve 16 numaralı ölçüm ve testler uygulandı. Ölçümler kapalı spor salonunda saat 09.00-12.00 arasında yapıldı. Testler arası 5 dk'lık dinlenme süresi verildi.

Boy uzunluğu (cm): Düz bir duvara metre yapıştırıldı. Katılımcılar, çıplak ayakla topukları bitişik bir şekilde metreye yaslandı. Sırt, kalça, başın arkası ve topuklar dikey skalaya yanaşarak dik bir şekilde duruldu. Daha sonra cetvel başın en üst noktasına getirilerek ölçüm not edildi (Coşan ve ark., 2002).

Vücut ağırlığı (kg): Ölçüm Tefal (Bien Cam Dijital Baskül) marka 100 gr hassaslığındaki tartıda çıplak ayakla yapıldı.

Beden kütle indeksi (BKİ): Vücut ağırlığının boy uzunluğunun metre cinsinden karesine bölünmesiyle (vücut ağırlığı/boy²) elde edildi.

Öne adımlama sürati (sn): Bu test ölçüleri belirlenmiş 20 m'lik düz bir alanda yapıldı. Sporcular, ayakta öne adımlama pozisyonunda; sağ ayak önde sol ayak arkada (dominant eli sağ olanlar için) başlama pozisyonunu aldı. Katılımcılara adımlama pozisyonunu bozmamaları konusunda açıklamada bulunuldu; sağ ayağın önde ve sol ayağın arkada olması gerektiği ve sol ayağın sağ ayağı geçmeyecek şekilde sağ ayağı takip etmesi konusunda bilgi verildi. Katılımcı hazır olduğunda öne doğru kayma adım yaparak 20 m'lik parkuru en kısa sürede tamamlamaya çalıştı. Katılımcılar teste başladığında fotosel (Newtest Powertimer 300, Finlandiya) otomatik olarak çalıştı ve bitiş çizgisini geçtiklerinde durdu. İki deneme yapıldı ve en iyi derece dikkate alındı.

Arkaya adımlama sürati (sn): 20 m'lik düz bir parkurda yapıldı. Sporcular, ayakta geriye adımlama pozisyonunda; sol ayak önde sağ ayak arkada (dominant eli sağ olanlar için) başlama pozisyonunu aldı. Katılımcılara adımlama pozisyonunu bozmamaları konusunda açıklamada bulunuldu; sol ayağın önde ve sağ ayağın arkada olması gerektiği ve sol ayağın sağ ayağı geçmeyecek şekilde sağ ayağı takip etmesi konusunda bilgi verildi. Katılımcı hazır olduğunda geriye doğru kayma adım yaparak 20 m'lik parkuru maksimum hızda bitirmeye çalıştı. Katılımcılar teste başladığında fotosel otomatik olarak çalıştı ve bitiş çizgisini geçtiklerinde durdu. İki deneme yapıldı ve en iyi derece dikkate alındı.

Sağ-yana adımlama sürati (sn): 20 m'lik düz bir parkurda yapıldı. Katılımcılar, ayakta sağ yöne doğru adımlama pozisyonunda; sağ ayak önde sol ayak arkada (dominant eli sağ olanlar için) başlama pozisyonunu aldı. Katılımcılara adımlama pozisyonunu bozmamaları konusunda açıklamada bulunuldu; sağ ayağın önde ve sol ayağın arkada olması gerektiği ve sol ayağın sağ ayağı geçmeyecek şekilde sağ ayağı takip etmesi konusunda bilgi verildi. Katılımcı hazır olduğunda sağa doğru kayma adım yaparak 20 m'lik parkuru en kısa sürede tamamlamaya çalıştı. Katılımcılar teste başladığında fotosel otomatik olarak çalıştı ve bitiş çizgisini geçtiklerinde durdu. İki deneme yapıldı ve en iyi derece dikkate alındı.

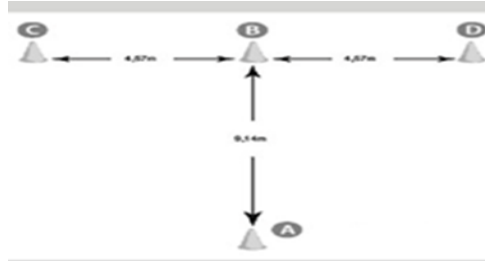
Sol-yana adımlama sürati (sn): 20 m'lik düz bir parkurda yapıldı. Sporcular, ayakta sol yöne doğru adımlama pozisyonunda; sol ayak önde sağ ayak arkada (dominant eli sağ olanlar için) başlama pozisyonunu aldı. Katılımcılara adımlama pozisyonunu bozmamaları konusunda açıklamada bulunuldu; sol ayağın önde ve sağ ayağın arkada olması gerektiği ve sol ayağın sağ ayağı geçmeyecek şekilde sağ ayağı takip etmesi konusunda bilgi verildi. Katılımcı hazır olduğunda sola doğru kayma adım yaparak 20 m'lik parkuru en kısa sürede tamamlamaya çalıştı. Katılımcılar teste başladığında fotosel otomatik olarak çalıştı ve bitiş çizgisini geçtiklerinde durdu. İki deneme yapıldı ve en iyi derece dikkate alındı.

20 metre sürat koşusu (sn): Katılımcılar 20 m'lik parkuru maksimum süratte koştu. Katılımcıların koşu süresi otomatik fotosel ile ölçüldü. Sporculara koşu esnasında sözlü isteklendirme yapıldı. İki deneme yapıldı ve en iyi derece dikkate alındı (Kamar, 2003).

20 metre reaksiyon sürati koşusu (sn): Katılımcılar tam olarak ölçülmüş 20 m'lik düz bir parkurda ayakta başlama pozisyonu aldı. Hazır olduklarında test uygulayıcısı fotoselin üzerinde bulunan düğmeye bastı; ses sinyalinin duyulmasıyla birlikte fotosel çalıştı. Katılımcılar sinyali duyar duymaz koşuya başlayarak parkuru en kısa sürede tamamlamaya çalıştı. Bitiş bölgesine geldiklerinde fotosel otomatik olarak durdu. İki deneme yapıldı ve en iyi derece dikkate alındı (Kamar, 2003).

20 metre geri sürat koşusu (sn): Katılımcılar 20 m'lik parkuru geri geri koşarak en kısa sürede tamamlamaya çalıştı. Katılımcılar koşuya başladıklarında fotosel çalıştı ve bitiş bölgesine geldiklerinde otomatik olarak durdu. İki deneme yapıldı ve en iyi derece dikkate alındı (Kamar, 2003).

T-test (sn): Katılımcıların çabukluk özelliğini ölmek için uyulandı. Sporcular A'dan B noktasına, B' C noktasına kayma, C'den B noktasına kayma, B'den D noktasına kayma, D'den B noktasına kayma ve B'den A noktasına geri geri koşular (36,576 m). Katılımcılar teste başladıklarında otomatik fotosel çalıştı; testi tamamladıklarında durdu. Katılımcılar iki deneme yaptı; en iyi dereceleri kaydedildi (Patterson ve ark., 2008).

Şekil 1: T-test parkuru

Durarak uzun atlama (cm): Alt ekstremite patlayıcı kuvvet değerlerini ölçmek amacıyla yapıldı. Düz bir zemine şerit metre yapıştırıldı ve katılımcılar başlangıç çizgisinin gerisinde yerini aldı. Hazır olduklarında başlama çizgisinden mümkün olduğunca ileri atlamaya çalıştılar. Başlama çizgisiyle katılımcıların bu çizgiye en yakın topuğu arasındaki mesafe skor olarak kaydedildi. İki deneme yapıldı ve en iyi derece not edildi (Kamar, 2003).

Dikey sıçrama (cm): Takai Jump metre aleti kullanılarak sporcuların alt ekstremite patlayıcı kuvvet değerleri test edildi. Katılımcılar dizler hafif bükülü pozisyondan en yüksek noktaya sıçramaya çalıştı. (Hotaman ve ark., 2018).

Sırt kuvveti (kg): Sırt kuvveti ölçümünde Takai marka (TKK 5406, Japonya) dinamometre kullanıldı. Katılımcılar dinamometre sehпасına ayaklarını yerleştirdiler. Daha sonra, sırt düz, gövde hafif öne eğik, dizler ve kollar gergin pozisyonda elleri ile kavradıkları dinamometre barını maksimum oranda yukarı çektiler. Üç deneme yapıldı; en iyi sonuç kaydedildi (Heyward, 2002; Özer, 2006).

Bacak kuvveti (kg): Bacak kuvveti Takai marka dinamometre ile test edildi. Katılımcılar dizleri 130-140° durumda dinamometre sehmasına ayaklarını yerleştirdiler. Daha sonra kollar gergin, sırt düz ve gövde hafif öne eğik pozisyonda elleri ile kavrandıkları dinamometre barını dizleri ekstansiyona getirene kadar bacaklarını kullanarak maksimum oranda yukarı çektiler. Üç deneme yapıldı; en iyi sonuç kaydedildi (Heyward, 2002; Özer, 2006).

Otur-uzan (esneklik) testi (cm): Bu test, hamstring ve sırt kaslarının esnekliğini belirlemek için uygulandı. Katılımcılar oturuş pozisyonunda bacakları gergin olacak şekilde ayak tabanlarını sehpa duvarına yerleştirdi. Dizler bükülmeden sehpa üzerinde iki el üst üste gelecek şekilde ileriye doğru uzanmaya çalıştılar. Üç uzanma sonunda uzanılan mesafede 2 saniye kadar bekleme yapılarak bu mesafe kaydedildi (Özer, 2006).

Verilerin analizi

Verilerini analizi için katılımcıların tanımlayıcı istatistikleri (medyan, Q₁ ve Q₃) hesaplanmıştır. Spora özgü adımlama sürati ile antropometrik ve motorik performans değerleri arasındaki ilişki incelemek için Spearman Korelasyon analizi uygulanmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Araştırma grubunun spora özgü adımlama sürati değerleri

Değişkenler	Erkek (n=4)	Kız (n=8)
	Medyan (Q ₁ /Q ₃)	Medyan (Q ₁ /Q ₃)
Öne adımlama sürati (sn)	4,36 (4,14/4,71)	5,21 (5,07/5,55)
Arkaya adımlama sürati (sn)	4,73 (4,52/5,03)	5,50 (5,17/5,68)
Sağ-yana adımlama sürati (sn)	4,32 (4,09/4,55)	4,87 (4,70/5,62)
Sol-yana adımlama sürati (sn)	4,52 (4,34/4,63)	5,49 (5,30/5,60)

Tablo 1’de sporcuların spora özgü adımlama sürati değerleri gösterilmiştir.

Tablo 2. Araştırma grubunun antropometrik ve fiziksel performans değerleri

Değişkenler	Erkek (n=4)	Kız (n=8)
	Medyan (Q ₁ /Q ₃)	Medyan (Q ₁ /Q ₃)
Boy uzunluğu (cm)	176,50 (175,25/178,75)	166,00 (161,00/170,00)
Vücut ağırlığı (kg)	70,50 (62,50/77,50)	54,00 (50,25/57,75)
BKİ (kg/boy ²)	22,71 (20,41/24,76)	19,67 (18,46/20,90)
20 m sürat (sn)	3,29 (3,14/3,36)	3,68 (3,41/3,75)
20 m reaksiyon sürati (sn)	3,72 (3,70/3,83)	4,13 (4,04/4,28)
20 m geri sürat (sn)	4,00 (3,84/4,03)	4,92 (4,52/5,59)
T-Test (sn)	9,27 (9,07/9,42)	11,02 (10,80/11,21)
Durarak uzun atlama (cm)	246,50 (235,50/254,50)	194,00 (182,00/212,25)
Dikey sıçrama (cm)	60,50 (57,75/70,00)	46,00 (41,00/49,75)
Sırt kuvveti (kg)	152,50 (136,50/155,90)	92,75 (81,87/101,87)
Bacak kuvveti (kg)	141,25 (123,00/148,17)	82,75 (77,37/89,12)
Esneklik (cm)	27,00 (19,50/33,75)	34,50 (30,25/36,75)

BKİ: Beden kütle indeksi

Tablo 2’de sporcuların antropometrik ve fiziksel performans değerleri gösterilmiştir.

Tablo 3. Erkek badmintoncuların spora özgü adımlama sürati ile fiziksel performans değerleri arasındaki ilişki.

Değişkenler	Öne adımlama sürati	Arkaya adımlama sürati	Sağ-yana adımlama sürati	Sol-yana adımlama sürati
Boy uzunluğu (cm)	0,800	0,800	1,000**	0,400
Vücut ağırlığı (kg)	0,800	0,000	0,400	1,000**
BKİ (kg/boy ²)	0,000	-0,800	-0,400	0,600
20 m sürat (sn)	0,400	-0,400	-0,200	0,800
20 m reaksiyon sürati (sn)	0,800	0,000	0,400	1,000**
20 m geri sürat (sn)	0,949*	0,738	0,949*	0,632
T-Test (sn)	0,400	0,400	0,800	0,200
Durarak uzun atlama (cm)	-0,200	0,200	0,400	-0,400
Dikey sıçrama (cm)	-0,400	0,400	0,200	-0,800
Sırt kuvveti (kg)	0,400	0,400	0,800	0,200
Bacak kuvveti (kg)	0,400	0,400	0,800	0,200
Esneklik (cm)	-0,800	-0,800	-0,600	-0,400

BKİ: Beden kütle indeksi, **p<0,001, *p<0,05

Tablo 3'te gösterildiği gibi erkeklerde; boy uzunluğu ile sağ-yana adımlama sürati arasında ($r=1,000$; $p=0,001$), vücut ağırlığı ile sol-yana adımlama sürati arasında ($r=1,000$; $p=0,001$), 20 m reaksiyon sürati ile sol-yana adımlama sürati arasında ($r=1,000$; $p=0,001$), **20 m geri** sürat koşusu ile öne adımlama ($r=0,949$; $p=0,051$) ve sağ-yana adımlama ($r=0,949$; $p=0,051$) sürati arasında anlamlı ilişki bulundu.

Tablo 4. Kız badmintoncuların spora özgü adımlama sürati ile fiziksel performans değerleri arasındaki ilişki.

Değişkenler	Öne adımlama sürati	Arkaya adımlama sürati	Sağ-yana adımlama sürati	Sol-yana adımlama sürati
Boy uzunluğu (cm)	0,633	,838**	0,695	0,491
Vücut ağırlığı (kg)	0,287	0,570	0,982**	-0,097
BKİ (kg/boy ²)	0,431	0,452	-0,167	0,690
20 m sürat (sn)	0,311	0,690	0,405	0,548
20 m reaksiyon sürati (sn)	0,299	0,667	0,500	0,429
20 m geri sürat (sn)	0,311	0,690	0,405	0,548
T-Test (sn)	0,012	0,595	0,429	0,381
Durarak uzun atlama (cm)	-0,289	-0,731*	-0,263	-0,659
Dikey sıçrama (cm)	-0,380	-0,695	-0,228	-0,695
Sırt kuvveti (kg)	-0,018	0,168	0,275	-0,048
Bacak kuvveti (kg)	-0,367	-0,371	0,275	-0,826*
Esneklik (cm)	0,012	0,595	0,429	0,381

BKİ: Beden kütle indeksi, **p<0,001, *p<0,05

Tablo 4'te gösterildiği gibi kızlarda; boy uzunluğu ile arkaya adımlama sürati arasında ($r=0,838$; $p=0,009$), vücut ağırlığı ile sağ-yana adımlama sürati arasında ($r=0,982$; $p=0,001$), durarak uzun atlama ile arkaya adımlama sürati arasında ($r=-0,731$; $p=0,040$), bacak kuvveti ile sol-yana adımlama sürati arasında ($r=-0,826$; $p=0,011$) anlamlı ilişki tespit edildi.

TARTIŞMA

Bu çalışmada, milli (yıldız-geç) badmintoncuların spora özgü adımlama sürati ile bazı antropometrik ve motorik performans değerleri arasında ilişki olup olmadığı ilk kez değerlendirildi. Bu nedenle, literatürdeki yetersiz çalışma sayısından dolayı tartışma sınırlı kalmıştır. Bununla birlikte, bu araştırmanın bulguları yakın çalışmalarla desteklenmeye çalışıldı.

Bu çalışmada, erkeklerde boy uzunluğu ile sağ-yana adımlama sürati arasında, kızlarda da boy uzunluğu ile arkaya adımlama sürati arasında pozitif yönlü ilişki görüldü. Uzun boya sahip badmintoncuların korttaki her bölgeye kolayca ulaşabilmeleri bakımından oldukça avantajlı oldukları düşünülmektedir; özellikle baş üstü vuruşlarda topun mümkün olduğunca yukarıda yakalanmasıyla istenilen vuruşları gerçekleştirebilirler (Abdullahi ve ark., 2017). Diğer taraftan farklı görüşler de bulunmaktadır; badmintonda başarıya etki eden birçok değişken vardır; uzun boylu olmak bu faktörlerden sadece biri olabilir (Ooi ve ark., 2009; Reilly ve ark., 1990). Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, badmintoncuların boy uzunluğu ile badminton performansı arasında anlamlı ilişki olmadığı raporlanmıştır (Omveer, 2017). Hotaman ve ark., (2018) boy uzunluğu ile müsabaka ortamında yapılan basit hatalar arasında anlamlı ilişki olmadığını bildirmiştir. Hazır ve ark., (2018) tarafından yapılan çalışmada da erkek ve kadın badmintoncuların boy uzunluğu ile müsabaka sıralaması arasında anlamlı ilişki görülmemiştir.

Bu çalışmada, erkeklerde vücut ağırlığı ile sol-yana, kızlarda da sağ-yana adımlama sürati arasında pozitif yönlü ilişki bulundu. Badmintoncular için fazla vücut ağırlığı, yağ yüzdesi ve BKİ kort üzerinde hareket edebilme becerisine sınırlama getirir; çabukluk, patlayıcı kuvvet ve sürat bileşenleri olumsuz etkilenir; sıçrama gerektiren vuruşlarda dezavantaja neden olur (Cinhuja ve ark., 2015; Reilly ve ark., 1990). Yapılan bir çalışmada, kadınlarda vücut ağırlığı ve yağsız vücut kitlesi, erkeklerde de yağsız vücut kitlesi ile müsabaka sıralaması arasında anlamlı ilişki bulunmuştur; vücut ağırlığı ve yağsız vücut kitlesi düşük olan sporcular daha iyi sıralama elde etmiştir (Hazır ve ark., 2018). Diğer bir çalışmada da vücut ağırlığı artışı ile arka kortta yapılan basit hata sayısının arttığı rapor edilmiştir (Hotaman ve ark., 2018). Diğer taraftan vücut ağırlığı ile badminton performansı arasında ilişki olmadığını gösteren bir çalışma da mevcuttur (Omveer, 2017).

Bu çalışmada, erkeklerde 20 m reaksiyon sürati ile sol-yana adımlama sürati, 20 m geri sürat ile öne adımlama ve sağ-yana adımlama sürati arasında anlamlı ilişki görülürken, kızlarda ise adımlama sürati ile tüm sürat testleri arasında anlamlı tespit edilmedi. Sürat, oyun alanında hızlı hareket edebilmek ve topun geldi yöne en kısa sürede ulaşabilmek açısından maç performansını belirleyici bir özelliktir. Rakip oyuncu tarafından yapılan vuruşlara mümkün olan en kısa sürede karşılık verebilmek için iyi bir sürat seviyesine ihtiyaç duyulur (BWF, 2011; Omosegaard, 1996; Todd ve Mahoney, 1995). Daha önceki araştırmalarda sürat ile badminton oyun performansı arasında anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur; sürat niteliği iyi olan sporcular daha iyi performans göstermiştir (Omveer, 2017; Tiwari ve ark., 2011). Bununla birlikte, sürat ile badminton performansı arasında ilişki olmadığını gösteren çalışmalar da vardır. Örneğin, Yadav (2017) tarafından yapılan çalışmada sürat ile badminton performansı arasında anlamlı ilişki görülmemiştir. Hotaman ve ark., (2018) sürat ile müsabaka ortamında yapılan basit hatalar arasında ilişki olmadığını bildirmiştir. Hazır ve ark., (2018) hem erkek hem de kadın badmintoncuların sürat değerleri ile müsabaka sıralaması arasında anlamlı ilişki olmadığını raporlanmıştır.

Bu çalışmada hem erkek hem de kızların spora özgü adımlama sürati ile çeviklik performansları arasında herhangi bir ilişki görülmedi. Çabukluk, denge durumunu koruyarak vücut pozisyonunu ve yönünü hızlı ve doğru doğru bir şekilde değiştirebilme yeteneğidir; badmintoncuların ralliler esnasında, hızdaki, yükseklikteki ve topa yaklaşım açısındaki ani değişikliklere uyum sağlayabilme açısından oldukça önemli ve belirleyicidir (Patterson, 2008; Todd ve Mahoney, 1995). Literatürdeki araştırmalara bakıldığında, çeviklik ve badminton performansı arasında anlamlı ilişki bildirilmiştir; çeviklik artışı ile birlikte badminton performansı artmıştır (Omveer, 2017; Singh, 2011). Öte yandan, başka bir çalışmada, çabukluk ile badminton performansı arasında anlamlı ilişki görülmemiştir (Hazır ve ark., 2018). Diğer bir çalışmada da çeviklik ile badminton müsabakalarında yapılan basit hatalar arasında anlamlı ilişki görülmemiştir (Hotaman ve ark., 2018).

Bu çalışmada erkeklerde alt ekstremite patlayıcı kuvvet değerleri ve spora özgü adımlama sürati arasında hiçbir ilişki görülmezken, kızlarda ise arkaya adımlama sürati ile durarak uzun atlama arasında anlamlı ilişki görüldü. Badmintonda uygulanan hareketler gözlemlendiğinde çabuk kuvvet yeteneğinin önemli olduğu görülmektedir; ani durmalar, yön değiştirmeler, sıçramalı vuruşlar ve harekete başlamalar sırasındaki ivmenin patlayıcı kuvvete bağlı olduğu ifade edilmektedir (Omosegaard, 1996; Weicneck, 2011). Yapılan bir çalışmada, badmintoncuların alt ekstremite patlayıcı güç değerleri ile oyun performansı arasında ilişki olduğu rapor edilmiştir (Omveer, 2017). Diğer bir çalışmada dikey sıçrama ve badminton performansı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (Tiwari ve ark., 2011). Benzer bir araştırmada da oyuncuların durarak uzun atlama verilerindeki artış ile ön kort bölgesinde ve toplamda yaptıkları basit hatalarda azalma görülürken, dikey sıçrama ile basit hatalar arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Bu farkın, oyuncuların maç esnasında çoğunlukla yatay olarak hareket etmelerinden dolayı kaynaklanabileceği ifade edilmiştir (Hotaman ve ark., 2018).

Bu çalışmada erkeklerde sırt ve bacak kuvveti ile spora özgü adımlama sürati arasında anlamlı ilişki bulunmazken, kızlarda sol yana adımlama sürati ile bacak kuvveti arasında anlamlı ilişki tespit edildi. Badminton performansı kuvvet tarafından etkilenir; maç sırasında bilek, dirsek, omuz, göğüs, karın, sırt, uyluk gibi belirli kas gruplarının performans üzerine direkt bir etkisi vardır. Üst seviyedeki badmintoncuların, kuvvetli, diz, kalça ve ayak bileği ekstansörlerine sahip oldukları bildirilmiştir (Omosegaard, 1996). Daha önce yapılan bir araştırmada kol kuvveti, karın kuvveti ve bacak kuvveti ile badminton performansı arasında anlamlı ilişki rapor edilmiştir (Mahulkar, 2016). Diğer taraftan, başka bir araştırmada oyun performansı ile bacak kuvveti arasında anlamlı ilişki görülmediği bildirilmiştir (Yadav, 2017). Dahası, badmintoncuların alt ekstremite izokinetik kuvvet değerleri ile müsabaka sıralaması arasındaki ilişkiyi inceleyen diğer bir çalışmada, kızlarda anlamlı ilişki görülürken, erkeklerde herhangi bir ilişki bulunmamıştır (Hazır ve ark., 2018).

Bu araştırmada hem erkeklerde hem de kızlarda esneklik ile spora özgü adımlama sürati arasında herhangi bir ilişki görülmedi. Esneklik düzeyleri iyi olan badmintoncular birçok teknik vuruşu verimli bir şekilde uygulayabilirler. Esnekliğin önemi genellikle ön kort bölgesine yapılan adımlama hareketlerinde ortaya çıkmaktadır; omuz ve kalça eklemlerinin gelişmiş esneklik seviyeleri sayesinde isabetli vuruşlar yapılabilir (Elliott ve ark., 1989). Daha önce ele alınan bir çalışmada, badmintoncuların esneklik değerleri ile oyun performansı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (Omveer, 2017). Diğer bir araştırmada ise badmintoncuların bilek esnekliği ile oyun performansı arasında anlamlı ilişki görülürken, gövde esnekliği arasında anlamlı ilişki görülmemiştir (Singh ve ark., 2017).

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları vardır; katılımcı sayısının az olması. Bununla birlikte, katılımcıların Türkiye şampiyonasında ilk 5-8 sırayı alarak milli takıma seçtikleri de göz önüne alınmalıdır. Diğer bir sınırlama ise spora özgü adımlama süratının sadece 20 m'lik mesafede değerlendirilmesiydi. Gelecek çalışmalarda daha fazla katılımcı sayısı ile birlikte spora özgü adımlama süratının farklı mesafelerde (5 ve 10 m) test edilmesi önerilmektedir.

SONUÇ

Çalışma sonunda, erkek sporcularda; boy uzunluğu, vücut ağırlığı, 20 m reaksiyon sürati ve 20 m geri sürat, kızlarda da boy uzunluğu, vücut ağırlığı, durarak uzun atlama ve bacak kuvveti ile spora özgü adımlama sürati arasında anlamlı ilişkiler bulundu. Diğer bir deyişle, hem erkek hem de kızlarda boy uzunluğu ve vücut ağırlığı artışı ile adımlama sürati performanslarında düşüş görülürken, erkeklerde 20 m reaksiyon ve 20 m geri sürat, kızlarda da alt ekstremite kuvvet ve patlayıcı kuvvet artışı ile adımlama sürati performansında da bir artış olduğu tespit edildi. Buradan hareketle, badmintoncuların fiziksel performans seviyeleri belirlenirken, genel testler ile birlikte spora özgü test ve ölçümlere de yer verilmelidir. Bu nedenle, çalışmanın bulguları dikkate alındığında, badminton antrenörleri tarafından spora özgü adımlama süratini geliştirici egzersizler oluşturmalı ve antrenman programına dahil edilmelidir; örneğin, 5, 10 ve 20 m'lik mesafelerde öne, sağa, sola ve geriye adımlama hareketleri ile sürat çalışmaları yapılmalıdır. Dahası, aynı çalışmaların direnç lastikleriyle de yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Abdullahi, Y., Coetzee, B. (2017). Notational singles match analysis of male badminton players who participated in the African Badminton Championships. *Int J Perform Anal Sport*, 17(1-2), 1-16.
- Abdullahi, Y., Toriola, A.L., Ter Goon, D., Paul, Y., Igbokwe, N.U., Suarau, M.A. (2017). Anthropometric and motor performance characteristics of Nigerian badminton players. *Asian J Sci Res*, 10(3), 244-51.
- Abian-Vicen, J., Castanedo, A., Abian, P., Sampedro, J. (2013). Temporal and notational comparison of badminton matches between men's singles and women's singles. *Int J Perform Anal Sport*, 13(2), 310-20.
- Andersen L.L., Larsson B., Overgaard H., Aagaard P. (2007). Torque-velocity characteristics and contractile rate of force development in elite badminton players. *Eur J Sport Sci*, 7(3), 127-34.
- BWF, Wright, L, eds. (2011). *BWF coaches' manual level 1*. Kuala Lumpur, Malaysia: Badminton World Federation.
- Campos, F.A.D., Daros, L.B., Mastrascusa, V., Dourado, A.C., Stanganelli, L.C.R. (2009). Anthropometric profile and motor performance of junior badminton players. *Braz J Biomechanics*, 3(2), 146-51.
- Chen, C. Footwork teaching of college badminton elective course. (2014). In: *3rd International Conference on Science and Social Researc* (p. 281-83). Atlantis Press.
- Chiminazzo, J.G.C., Barreira, J., Luz, L.S., Saraiva, W.C., Cayres, J.T. (2018). Technical and timing characteristics of badminton men's single: comparison between groups and play-offs stages in 2016 Rio Olympic Games. *Int J Perform Anal Sport*, 18(2), 245-54
- Cinthuja, P, Jayakody, J.A.O.A., Perera, M.P.M., Weeraratna, W.V.D.N., Nirosha, S.E., Indeewari, D.K.D.C. et al. (2015). Physical fitness factors of school badminton players in Kandy district. *Eur J Sports Exerc Sci*, 4(2), 14-25.
- Cosan, F., Demir, G. (2016). *Sporda atletik hazırlığın denetimi ve değerlendirilmesinde yenilikçi yaklaşımlar*. Razgrat, Bulgaria: Razgrat-polygraph Ltd.

Coşan, F., Demir, A. (2002). *Türk Çocuklarının Fiziki Uygunluk Normları*. Mengütay, S (Ed.). İstanbul: Olimpiyat Oyunları Hazırlık ve Düzenleme Kurulu Eğitim Yayınları Yayın No 1.

Cümşütoğlu Memedov, R., Kale, R. (1994). *Uçan tüytop badminton*. İstanbul: Başak Ofset.

Elliott, B.C., Ackland, T.R., Blanksby, B.A., Hood, K.P., Bloomfield, J. (1989). Profiling junior tennis players Part 1: morphological, physiological and psychological normative data. *Aust J Sci Med Sport*, 21(3), 14-21.

Fu, L., Ren, F., Baker, J.S. (2017). Comparison of joint loading in badminton lunging between Professional and amateur badminton players. *Appl Bionics Biomech*, 1-8.

Gahlot, P. (2016). Study on physiological characteristics of elite and sub-elite male badminton players of Delhi region. *International Research Journal of Management Sociology & Humanity*, 7(1), 209-14.

Gao, R.Y. (2017). A comparison between talent Identification and Development (TID) for badminton in China and the UK. Master of Philosophy, the University of Stirling, Faculty of Health Sciences and Sport.

Gülmez, İ. (2007). *Her yönüyle badminton*. Ankara: Nüve Yayıncılık.

Hazır, S., Salman, M., Devrilmez, E., Şatıroğlu, S. (2018). Elit badmintoncularda bazı performans bileşenleri ve şampiyona sıralaması arasındaki ilişki: cinsiyetler arası karşılaştırma. *Spor Bilimleri Dergisi*, 29(1), 27-38.

Heyward, V.H. (2002). *Advanced fitness assessment and exercise prescription*. 4th ed. Champaign IL: Human Kinetics.

Hong, Y., Wang, S.J., Lam, W.K., Cheung, J.T.M. (2014). Kinetics of badminton lunges in four directions. *J Appl Biomech*, 30(1), 113-18.

Hotaman, F., Özgür, B., Coşan, F. (2018). 17 Yaş grubu milli badmintoncuların müsabaka sırasında yaptıkları basit hatalar ile fiziksel performansları arasındaki ilişki. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 73-84.

Hu, X., Li, J.X., Hong, Y., Wang, L. (2015). Characteristics of plantar loads in maximum forward lunge tasks in badminton. *PLoS One*, 10(9), 1-10.

Kamar, A. (2003). *Sporda yetenek beceri ve performans testleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kuntze, G., Mansfield, N., Sellers, W. (2010). A biomechanical analysis of common lunge tasks in badminton. *J Sport Sci*, 28, 183-91.

Lam, W.K., Ding, R., Qu, Y. (2017). Ground reaction forces and knee kinetics during single and repeated badminton lunges. *J Sport Sci*, 35(6), 587-92.

Mahulkar, S.S. (2016). Relationship of strength and flexibility with skill performance in badminton players. *Int J Phys Educ Sports Health*, 3(5), 38-40.

Mei, Q., Gu, Y., Fu, F., Fernandez J. (2017). A biomechanical investigation of right-forward lunging step among badminton players. *J Sport Sci*, 35(5), 457-62.

Omosegaard, B.O. (1996). *Physical training for badminton*. Denmark: Malling Beck.

Omveer. A study on prediction of playing ability in badminton from selected anthropometrical physical and physiological characteristics among inter collegiate players. *Int J Adv Res Dev*. 2017;2(5):50-4.

Ooi, C.H., Tan, A., Ahmad, A., Kwong, K.W., Sompong, R., Mohd Ghazali, K.A., et al. (2009). Physiological characteristics of elite and sub-elite badminton players. *J Sport Sci*, 27(14), 1591-9.

Özer, K. (2006). *Fiziksel uygunluk*. 2. Baskı, İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.

Paterson, S., McMaster, D.T., John Cronin, J. (2016). Assessing change of direction ability in badminton athletes. *Strength Cond J*, 38 (5), 18-30.

Patterson, S.M., Udermann, B.E., Doberstein, S.T., Reineke, D.M. (2008). The effects of cold whirlpool on power, speed, agility, and range of motion. *J Sports Sci Med*, 7, 387-94.

Reilly, T., Secher, N., Snell, P., Williams, C. (1990). *Physiology of sports*. 1st ed. London: E & F N Spon.

Singh, J., Raza, S., Mohammad, A. (2011). Physical characteristics and level of performance in badminton: a relationship study. *Journal of Education and Practice*, 2(5), 6-10.

Sonoda, T., Tashiro, Y., Suzuki, Y., Kajiwara, Y., Zeidan, H., Yokota, Y., et al. (2018). Relationship between agility and lower limb muscle strength, targeting university badminton players. *J Phys Ther Sci*, 30, 320-3.

Tiwari, L.M., Rai, V., Srinet, S. (2011). Relationship of selected motor fitness components with the performance of badminton player. *Asian J Phys Educ Comput Sci Sports*, 5(1), 88-91.

Todd, M.K., Mahoney, C.A. (1995). Determination of pre-season physiological characteristics of elite male squash players. In: Reilly T, Hughes M, Lees A, eds. *Science and Racket Sports* (p. 81-8). London: Taylor & Francis.

Weicneck, J. (2011). *Futbolda kondisyon antrenmani*. Ankara: Spor Yayınevi ve Kitapevi; 2011.

Yadav, S.K. (2017). Relationship of selected motor fitness variables with the performance of badminton players. *Int J Phys Educ Sports Health*, 4(2), 145-7.

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.762862

Geliş Tarihi (Received): 02.07.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 27.04.2021

Online Yayın Tarihi (Published): 30.006.2021

AKADEMİSYENLER PERSPEKTİFİNDEN SPOR YÖNETİCİLİĞİ BÖLÜMLERİNDE MERKEZİ YERLEŞTİRME SİSTEMİNİN İNCELENMESİ*

Özgün PARASIZ¹ , Alperen HALICI^{1**} , Mustafa Yaşar ŞAHİN¹ , Ahmet Azmi YETİM¹

¹Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliği, ANKARA

Öz: Bu araştırmada spor yöneticiliği bölümlerinde kullanılan öğrenci seçim yöntemlerinden merkezi yerleştirme sisteminin akademisyenler perspektifinden incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada veriler görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Çalışma grubunun seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tercih edilmiştir. Çalışma grubunun seçiminde hem bölüm hem de öğretim elemanı için ölçütler oluşturulmuştur. Bu ölçütler doğrultusunda 2018-2019 eğitim öğretim yılında, merkezi yerleştirme sistemiyle öğrenci alan 16 spor yöneticiliği bölümü arasından, çalışmanın ölçütlerini taşıyan 11 tanesi çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu kapsam doğrultusunda 11 öğretim elemanı ile bire bir görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde, veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen yedi soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve verilerin analizinde içerik analizi tekniği uygulanmıştır. Araştırma bulgularına göre, katılımcıların merkezi yerleştirme sistemine geçiş gerekçelerinde; yetenek sınavının olumsuz yönlerinin ve mesleğe daha uygun öğrenci alma amaçlarının ön plana çıktığı ancak merkezi yerleştirme sistemine geçiş sonrası bu beklentilerin büyük oranda sağlanamadığı ifade edilmiştir. Merkezi yerleştirme sistemi genel olarak değerlendirildiğinde olumsuz yönlerine dair belirtilen görüşler çoğunluktadır. Bu olumsuz görüşler arasında öğrencilerin uygulama derslerindeki başarısızlıkları, öğretmenlik mesleğine geçiş için gelmeleri ve kadın öğrenci sayısının düşmesi ifadeleri ön plana çıkmaktadır. Sonuç olarak; akademisyenler gözünden merkezi alım sistemi değerlendirildiğinde, sistemin olumlu yönleri olsa da olumsuz yönlerinin çoğunlukta olduğu ve merkezi alım sistemi ile alınan öğrencilerin beklentileri önemli ölçüde karşılayamadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Spor yöneticiliği, merkezi yerleştirme sistemi, akademisyen, özel yetenek sınavı

AN INVESTIGATION OF THE CENTRAL PLACEMENT SYSTEM IN SPORTS MANAGEMENT DEPARTMENTS FROM ACADEMICIANS PERSPECTIVE

Abstract: This study aims examination of central placement system, which is one of the students selection methods used in University's sports management departments, from the perspective of academicians. Interview method, one of the qualitative research methods, was used in collecting the research data. Criterion sampling method from purposeful sampling methods was used in the selection of the study group. In the selection of the study group, criteria were created for both the department and the faculty member. In the 2018-2019 academic year, there were 16 sports management departments that accept students through the central placement system. 11 of these sections fulfilling the conditions were included in the study. In line with this scope, one-to-one interviews were conducted with 11 faculty members. The study data was collected with the 7 questions semi-structured interview form which is developed by researchers and content analysis technique was used in the analysis of the data. According to research findings; reasons for the transition to the central placement system remarked by participants as, disadvantages of special skill exams and choosing more appropriate students for the sports management profession. However, it was stated that these expectations were not fully met after the transition. When the central placement system is generally evaluated, negative opinions have the majority. Among these negative opinions, students' failures in practice classes, come for the teaching profession and the decrease in the number of women come to the fore. As a result; when the central placement system is evaluated from the perspective of academicians, although it is seen that it has positive aspects, the negative aspects are the majority. However, it was found that the majority of students selected through the central placement system did not meet the expectations completely.

Key Words: Sports management, central placement system, academicians, special skill exams

*Bu çalışma 13-16 Kasım 2019 tarihleri arasında Antalya' da düzenlenen 17. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresinde sözel sunum olarak sunulmuştur

GİRİŞ

Spor örgüt ve etkinliklerinin hedeflerine etkili ve verimli bir şekilde ulaşabilmesi büyük ölçüde onların modern yönetim biliminin kural, ilke ve metotları çerçevesinde doğru şekilde yönetilmesine bağlıdır. Yönetim bilimi tekniklerinin spor yönetiminde doğru şekilde uygulanması ise ancak yeterli bilgi, beceri ve eğitime sahip spor yöneticileri ile gerçekleştirilebilir. Dolayısıyla spor yönetiminde başarı, sporu yönetenlerin niteliklerine ve performanslarına bağlıdır. Sporun iyi yönetilmesi ve sporun toplumsal ve performans hedeflerine ulaşabilmesi için spor yöneticiliği mesleğini başarılı şekilde icra edebilecek insan gücünü yetiştirmek ve bu insanlara spor sektöründe çalışma fırsatını vermek gereklidir (Gündoğdu ve Sunay, 2006; Güzeller ve Kelecioğlu, 2006; Sunay, 2009; Yetim, 2019a; Yetim, 2019b; Yetim ve Şenel, 2001).

Ülkemizde yüksek öğrenim düzeyinde spor sektörüne nitelikli eleman yetiştirmeyi amaçlayan yegâne kurumlar spor bilimleri fakülteleri ve beden eğitimi ve spor yüksekokullarıdır. Ülkemizin sportif temellerini ve başarısını daha ileriye taşıyacak insan gücünü yetiştirmeyi amaçlayan bu fakülte ve yüksek okullarının doğru tercihleri ülke sporu açısından çok önemlidir. Spor yönetimi özelinde 2020-2021 yılı eğitim öğretim dönemi itibariyle Türkiye'deki üniversitelerin 82 tanesinde lisans düzeyinde eğitim veren spor yöneticiliği bölümü bulunmaktadır. Bu bölümler kuruluşlarından itibaren 2009 yılına kadar öğrenci seçimlerinde özel yetenek sınavı sistemi ile birleştirilmiş merkezi alım puanlarını içeren öğrenci alım sistemini kullansalar da 2009 yılından itibaren bazı spor yöneticiliği bölümlerine tamamen merkezi yerleştirme sistemi ile öğrenci alınmaya başlanmıştır (Halıcı, Parasız ve Yetim, 2020).

Spor Bilimleri camiası içinde merkezi alım sisteminin olumlu ve olumsuz yönlerine yönelik tartışmalar devam ederken, Yükseköğretim Kurumu 10.10.2019 tarihli ve 75850160-301.01.01-E76066 sayılı kararı ile Türkiye'de özel yetenek sınavı ile öğrenci alan 128 bölümden, aralarında spor yöneticiliği ve rekreasyon bölümlerinin de yer aldığı 14 farklı bölümün 2020 Yükseköğretim Kurumları Sınavından itibaren tamamen merkezi yerleştirme sınavı ile öğrenci almasına karar vermiştir. Daha sonra ise bu karar gelen tepkilerin ardından 2021 yılından itibaren uygulanmak üzere bir yıl süreyle ertelenmiştir. 2021 yılında ise Covid-19 salgını nedeniyle bir yıl daha ertelenmiştir.

Üniversitelerin spor bilimleri fakülteleri ve beden eğitimi ve spor yüksekokulları içerisinde yer alan spor yöneticiliği programlarının müfredatları yönetim bilimi, hukuk, sosyoloji, anatomi, felsefe, psikoloji ve pazarlama gibi kuramsal derslerin yanı sıra performansa ve uygulamaya dayalı spor dalı dersleri de içermektedir. Bu doğrultuda özel yetenek sınavı sisteminde; ÖSYM tarafından yapılan ve öğrencilerin kuramsal becerilerini ölçen merkezi Yükseköğretim Kurumları Sınavında (YKS) alınan puanlar ile üniversiteler tarafından yapılan sportif becerileri değerlendiren özel yetenek sınavlarından alınan puanlar birleştirilerek oluşturulan aday puanları neticesinde yapılan sıralama ile bölümlerde okumaya hak kazanan öğrenciler belirlenmektedir. Merkezi yerleştirme sisteminde ise öğrencilerin sportif bilgi, beceri ve geçmişlerine temas etmeden, sadece kuramsal ve merkezi şekilde gerçekleştirilen YYS sınavı aracılığı ile spor yöneticiliği bölümlerine öğrenci alınmaktadır. Bu durum spordan her anlamda uzak, spor bilgi ve kültürü yetersiz bir öğrenci kitlesine spor yöneticiliği bölümlerine giriş yapma imkanı vermektedir.

Bu kapsamda 2009 yılından itibaren giderek artan oranda merkezi yerleştirme sınav sistemine geçiş yapan spor yöneticiliği bölümleri görülse de (Halıcı ve ark., 2020) birçok bölümün eğitim-öğretim programlarında herhangi bir köklü değişiklik olmaması yani uygulama ağırlıklı spor

derslerini içeren müfredatların devam ediyor olması, öğrenci ve mezunlarının bir çoğunun spor sektörünün uygulama kısmı içerisinde istihdam ediliyor olmaları ve bu öğrencilerin beden eğitimi öğretmenliği veya antrenörlük yapabiliyor olmaları, spor yöneticiliği bölümlerine *merkezi yerleştirme* sistemi ile öğrenci alımının detaylı şekilde değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Üstelik merkezi öğrenci alım sisteminin, YÖK tarafından 2 kere birer yıl ertelenen kararı ile 2022 yılından itibaren spor yöneticiliği bölümlerine öğrenci seçiminde zorunlu tutulduğu düşünüldüğünde, bu alım sisteminin spor yöneticiliği bölümlerinde 2009 yılından itibaren devam eden örneklerinin değerlendirilmesi büyük önem arz etmektedir. Ancak ilgili literatür incelendiğinde spor bilimleri fakültelerinde yaklaşık on iki yıldır uygulanan merkezi yerleştirme sistemi ile öğrenci alımını değerlendirmeye yönelik hiçbir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda bu araştırma; spor bilimleri literatürünün dikkatinin konuya çekilmesine katkı sağlayarak gelecek çalışmalara rehberlik etmesi ve sonuçlarının ileriye dönük planlama ve alım sistemi tercihlerine ışık tutması açısından önem arz etmektedir.

Bu noktadan hareketle bu çalışmada spor yöneticiliği bölümlerinde kullanılan öğrenci seçim yöntemlerinden merkezi yerleştirme sisteminin akademisyenler perspektifinden incelenmesi amaçlanmıştır.

Spor Yöneticiliği Bölümlerinde Merkezi Yerleştirme Sistemi Süreci

Türkiye’de spor yöneticiliği bölümlerinin kurulmasından 2009 yılına kadar geçen süreçte beden eğitimi ve spor yüksekokulları, spor yöneticiliği bölümlerine özel yetenek sınavı ve merkezi yerleştirme sınavı puanlarının birlikte değerlendirilmesi ile öğrenci alımı yapmaktaydı. Aday öğrencilere sportif beceri ve yetenek ölçümü yapılan özel yetenek sınavlarında her üniversite kendi hedefleri doğrultusunda en uygun öğrenciyi seçebilecek öğrenci alım sistemlerini geliştirme imkanlarına sahipti. 2009 yılı itibarıyla ise bazı üniversiteler spor yöneticiliği bölümlerine sadece merkezi yerleştirme sınavıyla alım yapmaya başlamışlardır (Halıcı ve ark., 2020).

Türkiye’de spor yöneticiliği bölümlerine merkezi sınav sistemiyle öğrenci alımını başlatan ilk üniversiteler 2009 yılında bu sisteme geçiş yapan Anadolu Üniversitesi ve Kırıkkale Üniversitesi olmuştur. Bu iki üniversite ile başlayan, spor yöneticiliği bölümlerine merkezi alım sistemi ile öğrenci alım yöntemine yıldan yıla başka üniversiteler de dahil olmuştur. 2013 yılına gelindiğinde 13 üniversite, 2016 yılında 15 üniversite 2019-2020 yılı eğitim öğretim döneminde ise toplam 75 spor yöneticiliği bölümünün 18 tanesi merkezi yerleştirme sistemiyle öğrenci alımı yapmıştır (Halıcı ve ark., 2020). 2020-2021 yılı eğitim öğretim dönemi içerisinde ise toplamda 82’ye çıkan spor yöneticiliği bölümü sayısı içerisinde 32 tanesi merkezi yerleştirme sistemiyle öğrenci alımı yapmaktadır. 2019 yılında Yükseköğretim Kurumunun bahsi geçen 10.10.2019 tarihli ve 75850160-301.01.01-E76066 sayılı kararının ardından sadece iki sene merkezi alım sistemi ile öğrenci kabul eden spor yöneticiliği bölümü sayısında görülen bu artış (14 yeni üniversite) oldukça dikkat çekicidir.

Türkiye’de spor yöneticiliği bölümlerine öğrenci alımında merkezi yerleştirme sisteminin görülmeye başladığı 2009 yılından bugüne, merkezi yerleştirme sistemi ile öğrenci alan bölümlerin sayısı giderek artsa da bazı üniversiteler ise bu sistemden vazgeçerek tekrar özel yetenek sınavının da dâhil olduğu sisteme dönüş yapmışlardır. Sırasıyla Çanakkale, Marmara, Dicle, Hitit, Karadeniz, Erzincan, Gedik, Okan ve Yozgat üniversitelerinin, spor yöneticiliği bölümlerine merkezi yerleştirme sistemiyle öğrenci alımından vazgeçerek tekrar özel yetenek sınav sistemiyle öğrenci almaya başladığı görülmektedir (Halıcı ve ark., 2020).

Tablo 1. Spor yöneticiliği bölümleri öğrenci alım sistemleri dağılımı

Bölüm	Sınav Türü	Sayı	Yüzde	Kontenjan	Yüzde
Spor Yöneticiliği	Özel Yetenek	50	%61	3173	%64
	Merkezi Yerleştirme	32	%39	1790	%36
TOPLAM		82		4963	100

Tablo 1'e göre; 2020-2021 yılı eğitim öğretim döneminde spor yöneticiliği eğitimi veren 82 üniversitenin bulunduğu, bu bölümlerin çoğunluğunun (%61) özel yetenek sınavıyla alım yaptığı ve merkezi yerleştirme sisteminin ise günümüzde %39 oranında tercih edildiği görülmektedir. Kontenjan dağılımı incelendiğinde, toplam kontenjanın %64'ünü merkezi yerleştirme sistemi, %36'sını ise özel yetenek sınavı oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Akademisyenlerin spor yöneticiliği bölümlerindeki merkezi yerleştirme sistemine yönelik bakış açılarını değerlendirmek amacıyla yürütülen bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgu bilim deseni, günlük hayatta farkında olduğumuz fakat derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olguları ve yoğun insan deneyimlerini araştırmak için uygun bir zemin oluşturması nedeniyle tercih edilmiştir (Merriam, 2015; Yıldırım ve Simsek, 2016). Araştırma verilerinin toplanmasında görüşme yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma Grubu

Çalışma grubunun seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tercih edilmiştir. Çalışma grubunun seçiminde hem bölüm hem de öğretim elemanı için ölçütler oluşturulmuştur. Bölüm seçiminde; öncelikle merkezi yerleştirme sistemiyle öğrenci alan spor yöneticiliği bölümleri tespit edilmiş ve bu bölümler arasından merkezi alım sistemine geçmeden önce en az iki yıl yetenek sınavı sistemiyle öğrenci almış olan bölümler çalışmaya dahil edilmiştir. Öğretim elemanı seçiminde ise; mevcut kurumlarında en az iki yıl yetenek ve merkezi alım sistemiyle çalışmış olma şartı aranmıştır. Böylelikle çalışma grubunun merkezi yerleştirme sistemi ve özel yetenek sınavı öğrencilerini karşılaştırabilmek ve iki sistemi değerlendirebilmek için yeterli tecrübeye sahip olması amaçlanmıştır.

Bu ölçütler doğrultusunda 2018-2019 eğitim öğretim yılında, merkezi yerleştirme sistemiyle öğrenci alan 16 spor yöneticiliği bölümü arasından, çalışmanın ölçütlerini taşıyan 11 tanesi çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu kapsam doğrultusunda yaş ortalaması 36.4 olan 3'ü kadın 8'i erkek 11 öğretim elemanı ile bireysel görüşmeler yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Görüşmelerde, veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen yedi soruluk "*Spor Yöneticiliği Bölümlerinde Merkezi Yerleştirme Sisteminin Değerlendirilmesi*" adlı yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunun geliştirilmesinde öncelikle problem durumunun tanımlanması işlemi gerçekleştirilmiştir. Bunun için öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması sonrasında araştırma problemi doğrultusunda genel niteliğe sahip sorular hazırlanmıştır. Sorular hazırlandıktan sonra soruların kapsam geçerliliğinin sağlanmasına çalışılmıştır. Söz konusu başlıklar belirlendikten sonra oluşturulan genel sorular spor yöneticiliği bölümünde görev yapmakta olan üç akademisyen ve alan dışından iki akademisyen tarafından incelenmiştir. Eksiklerin tamamlanmasından sonra çalışma

grubuna benzer özelliklere sahip 2 kişi üzerinde, pilot uygulama yapılmış ve uygulama sonucundaki dönütler dikkate alınarak 7 soruluk görüşme formu oluşturulmuştur.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada veriler nitel veri toplama tekniklerinden bireysel görüşme yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Bireysel görüşmeler yapılmadan önce 26.06.2020 tarihi E.67101 sayılı karar ile Gazi Üniversitesi Ölçme Değerlendirme Etik Çalışma Grubundan çalışmanın yapılmasıyla ilgili etik izinler alınmıştır. Yapılan görüşmeler öncesinde katılımcılara çalışmayla ilgili sözel bilgi verilmiştir. Ardından katılımcılara araştırmanın amacı, görüşmeden elde edilen verilerin isim kullanılmadan yalnızca araştırma sınırlılığı içinde kullanılacağı, görüşmelerin ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınacağı, istedikleri zaman görüşmeyi durdurabilecekleri gibi ifadelerin yer aldığı kapsamlı bir onam formu sunulmuş ve imzalatılmıştır. Yapılan açıklamalardan sonra gerçekleştirilen bireysel görüşmeler 20-30 dakika arasında sürmüş ve görüşmelerin ses kaydına alınması ile ilgili katılımcılardan gerekli onay alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen verilere içerik analizi uygulanmıştır. İçerik analizi uygulanırken Yıldırım ve Şimşek (2016) tarafından verilen aşamalar takip edilmiştir. Verilerin analizi için öncelikle katılımcılardan elde edilen görüşme kayıtları deşifre edilerek yazıya aktarılmıştır. Verilerin yazılı ortama aktarımı sırasında katılımcılara K1- K11 şeklinde kodlar verilerek kimlikleri gizlenmiştir. Eksik kalan bilgilerin tamamlanmasıyla verilere ayrı ayrı araştırmacılar tarafından kodlanmış, elde edilen kodlar ortak özelliklerine göre bir araya getirilerek kategori ve alt kategorilere ulaşılmıştır. Kategoriler, alt kategoriler ve kodlar birbirleriyle ilişkili biçimde açıklanarak yorumlanmış ve sonuçlara ulaşılmıştır. Elde edilen kategori, alt kategori ve kodlar Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinde görev yapan 2 öğretim elemanı tarafından incelenmiş, eleştirilmiş ve onaylanmıştır.

Geçerlilik- Güvenirlilik

Nitel araştırma literatüründe kullanılan inanırılık, nakledilebilirlik, güvenilirlik ve doğrulanabilirlik kavramları nicel araştırmalardaki iç geçerlik, dış geçerlik, güvenilirlik ve nesnellik kavramlarına karşılık gelmektedir. Bu kapsamda araştırmanın inandırıcılığını sağlamak için üçgenleme tekniklerinden (Merriam, 2015) birden fazla araştırmacının katılımı ile ortaya çıkan bulguları karşılaştırma yöntemleri kullanılmıştır. Analizci çeşitlemesi kapsamında araştırmacılar ayrı ayrı kodlamalar yapmış ardından her bir araştırmacının oluşturduğu kodları bir diğer araştırmacı kontrol etmiştir. Verilerin yanlış yorumlama ihtimalini ortadan kaldırmak (Maxwell, 2013) amacıyla katılımcı teyidine başvurulmuştur. Veri toplama sonrasında katılımcılara yazıya aktarılan deşifreler gönderilerek bunların doğruluğuna ilişkin düşüncelerini belirtmesi istenmiştir. Veri toplama araçlarının oluşturulması ve analiz edilmesi süreçlerinde uzman görüşüne başvurulmuştur. Verilerin çalışılan grup ve ortam içerisindeki aktarılabilişliğini artırmak için amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Merriam, 2015). Ayrıca nakledilebilirliği sağlayabilmek için çalışmanın aşamaları detaylı olarak açıklanmıştır (Lincoln ve Guba,1985'den aktaran Merriam, 2015). Kodlar tablolaştırılarak okuyuculara sunulmuş ve katılımcı görüşlerinden doğrudan aktarmalar yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen verilere ilişkin yapılan analizler ve sonuçlarına yer verilmiştir.

Katılımcıların görev yaptıkları spor yöneticiliği bölümlerinin öğrenci alımında merkezi yerleştirme sistemine geçiş gerekçelerine yönelik görüşleri ile ilgili alt kategoriler ve kodlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Merkezi yerleştirme sistemine geçiş gerekçelerinin değerlendirilmesi

Kategori	Alt Kategori	Kod	f
Geçiş Gerekçeleri	Mesleğe Uygunluk	Teorik ders başarısı	6
		Spor becerisi gerektirmemesi	3
		Mesleğe atanma sınavlarında başarı	2
		Analitik düşünebilme becerisi	1
	Yetenek Sınavı	Parkur Yetersizliği	3
		Branş sınavı	1
		Özgeçmiş	1
	Diğer	Rektörlük	2
		Sporcu öğrenci profilinin değişmeyeceği beklentisi	1
		Farklı kültürlerin bir araya gelmesi	1
Müfredata uygun öğrenci almak		1	

Tablo 2’ye göre katılımcıların merkezi yerleştirme sistemine geçiş gerekçeleri; mesleğe uygunluk, yetenek sınavı ve diğer gerekçeler olmak üzere 3 grupta sınıflandırılmıştır. Katılımcıların merkezi yerleştirmeye geçiş gerekçelerine yönelik en fazla ifade ettiği kodlar; teorik ders başarısının sağlanması, bölümün spor becerisi gerektirmemesi düşüncesi, özel yetenek parkurlarının yetersiz olması, öğrencilerin atanma şanslarını artırma ve bölümlerin inisiyatifi dışında rektörlüğün karar vermesi şeklindedir.

Katılımcıların merkezi yerleştirmeye geçilme gerekçelerine ilişkin görüşleri şu şekildedir:

- K10: «*Bu sisteme biz geçmedik, rektörlük geçti. Bizim ukdemiz dışında gerçekleşen bir olay. Burada rektörlük bu olaya karar verdi bizde aslında geçilmemesi yönünde görüş bildirdik ama nihai karar merci orası olması dolayısıyla geçtik*»(Rektörlük)
- K9: «*Biz Avrupa birliğindeki ülkelerdeki ders programlarını inceleyerek, kendi sistemimizi entegre ettik... Yönetim içerikli teorik dersler ağırlıklı olsun bu insanlar yönetici olacak diye düşündük ve merkezi sisteme geçerek bu müfredata uygun öğrenci almak istedik*» (Müfredata uygun öğrenci almak)
- K3: «*Merkezi yerleştirmeye geçmemizin en temel sebebi yetenek sınavı yapamıyor olmamız. Parkurda öğrencileri test ediyoruz. Ancak çok fazla dedikodu ve çekişme olduğundan dolayı da hiçbir zaman branş sınavı yapamadık. Diğer yandan yapılan test bataryalarını geçmek çok basit. Biz yine yöneticilik bölümlerine sporcu öğrenci alamıyorduk*»(Parkur Yetersizliği)
- K4: «*Bilimsel verileri ya da diğer verilerden hareket ederek bir geçiş uygulanmadı. Aslında bu başlangıçta bir denemeydi. Biz istiyorduk ki teoride başarılı olsunlar. Bu amaçla bir başlangıç yapıldı*» (Teorik ders başarısı)
- K7: «*...merkezi sisteme geçilmesiyle çocuklar KPSS’den yüksek puan alacak ve daha rahat atanabilecek şekilde düşündüler*» (Mesleğe atanma sınavlarında başarı)

Katılımcıların merkezi yerleştirme sistemine ilişkin görüşleri ile ilgili alt kategoriler ve kodlar Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3: Katılımcıların merkezi yerleştirme sistemine yönelik görüşleri

Kategori	Alt Kategori	Kod	f
Merkezi yerleştirme sisteminin değerlendirilmesi	Olumlu Görüşler (19)	Teorik ders başarısı	6
		Kamu sektörüne atanma	6
		Lisansüstü ilerleme	2
		Derse devam durumu	2
		Derse ilgi	2
		Ders çalışma kültürü	1
		Algılama becerisi	1
		Uygulamalı ders başarısızlığı	11
		Öğretmenlik ve Polisliğe geçiş aracı	8
	Olumsuz Görüşler (43)	Kadın öğrenci sayısında azalma	7
		Spor kültürünün olmaması	6
		Özel sektörde çalışamama	4
		İkinci üniversite	2
		Derse devam durumunun azalması	2
		Sporcu sayısının düşmesi	1
		Yatay geçiş	1
		İleri yaş	1

Katılımcıların merkezi yerleştirme sisteminin olumlu yönlerine ilişkin görüşlere bakıldığında, öğrencilerin teorik ders başarısının artması ve kamu sektörüne atanma oranının artması en fazla ifade edilen görüşler olarak görülmektedir. Bu görüşleri lisansüstü ilerleme ve derse devam durumu kodları takip etmektedir.

Katılımcıların merkezi yerleştirme sisteminin olumsuz taraflarına yönelik görüşlerine bakıldığında; en fazla ifade edilen görüşün öğrencilerin uygulama derslerindeki başarısızlığı olarak gösterilmiştir. Bu görüşleri bölüme öğretmenlik mesleğine geçiş yapılma amacı doğrultusunda kayıt yapılması ve kadın öğrenci sayısının azalması kodları takip etmektedir.

Katılımcıların merkezi yerleştirmenin olumlu yönlerine ilişkin görüşleri şu şekildedir:

- K11: «Teorik derslerde gayet iyiler, ben teorik derse girdiğim için rahat ders yapıyorum. Yetenek sınavı ile gelen öğrenciler derse dinlemek istemiyorlardı ilgisizlerdi. Uygulama hocaları ise çok rahatsızlar ve sporcu olmadıkları için zorlandıklarını söylüyor. Neredeyse hiç sporcu gelmemeye başladı» (Teorik ders başarısı)
- K3: «Kamu sektörüne daha yatkınlar, KPSS de daha yüksek puan alıyorlar, geçen yılki mezunlarımız öğretmenlik bölümünden daha çok sayıda öğretmenliğe atandılar» (Kamu sektörüne atanma)
- K5: «Mezun olduktan sonra yapılan sınavlarda merkezi yerleştirme ile giren öğrencilerin çok başarılı olduklarını görebiliyoruz. Akademik çalışmalar yapan yüksek lisansa giren öğrenci sayısı çok daha fazla» (Lisansüstü ilerleme)

Katılımcıların merkezi yerleştirmenin olumsuz yönlerine ilişkin görüşleri şu şekildedir:

- K8: «Uygulama derslerinde ben yüzme hocası olarak çok sorun yaşıyorum çünkü hiç havuz görmemiş çocuklar geliyor. Tamam çok iyi yüzmesin ama hiç yüzme bilmeden de geçirmek istemiyorum. (Uygulamalı ders başarısızlığı)
- K9: «Merkezi alım sistemi ile alınan öğrenciler uygulama derslerinde evet başarısız ancak, spor yöneticiliği öğrencilerinin uygulama alanları da uygulama dersleri de yanlış anlaşılıyor. Bu öğrencilerin uygulamalarının organizasyonlarda stadyum yönetimlerinde kulüp yönetimlerinde, yönetim uygulamaları olarak uygulanması

gerekıyor. Avrupa da ki Amerika da ki uygulamaları bu şekilde» (Uygulamalı ders başarısızlığı)

- K9: «Merkezi sistemden gelen çocukların puanları akademik başarıları yüksek olduğu için öğretmen olmak için gelenlerde var, 4 yıllık bir üniversiteyi bitirip polis, subay astsubay olmak gibi düşüncelerle gelenlerde var.» (Öğretmenlik polislik mesleğine geçiş)
- K10: «... hocam ben buraya yöneticilik için gelmedim... Başka yere gideceğimize buraya gelelim öğretmenlik hakkı var diye geldik diyen ciddi bir çoğunluk var...» (Öğretmenlik polislik mesleğine geçiş)
- K7: «Özel yetenekte kadın ve erkek kontenjanı eşitlenebiliyordu ama merkezi de bu yok, yapılan çalışmalarda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde en çarpıcı alanın spor yöneticiliği alanı olduğunu gösteriyor..... Merkezi sistemle alınan sınıflarda kadın öğrenci sayısı çok az. Üniversitelerde böyle olunca toplumda cinsiyet eşitliğini nasıl sağlayacağız?» (Kadın öğrenci sayısında azalma)
- K7: «Gelişmiş ülkelerin öğrenci alım sistemlerine baktığımızda spor branşı olmasına gerek yok diyor ya insanlar. Ancak şunu göz ardı ediyorlar zaten oralarda fiziksel eğitim ve spor bilinci kreşlerde başlıyor. Spor kültürünü çok kolay bir şekilde hayatlarına aktarabiliyorlar. Ancak bizim ülkemizde bu durum sıkıntı yaratıyor. Öğrencilerimizde spor kültürü eksik ve belli bir yaştan sonra bunu kazandırma çok zor» (Spor kültürünün olmaması)

Katılımcıların merkezi yerleştirme sistemine geçiş gerekçelerinin karşılanıp karşılanmadığına ilişkin değerlendirmeleri ile ilgili alt kategoriler ve kodlar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: Merkezi yerleştirme sistemine geçiş gerekçelerinin karşılanması

Kategori	Kod	f
Geçiş Gerekçelerinin Karşılama Durumu	Karşılandı	4
	Karşılanmadı	7

Tablo 4'e bakıldığında; katılımcıların çoğunluğu (f=7) merkezi yerleştirme sistemi geçiş gerekçelerinin karşılanmadığına yönelik görüş bildirmiştir.

Katılımcıların merkezi yerleştirmenin geçiş gerekçelerinin karşılanmamasına ilişkin görüşleri şu şekildedir:

- K8: «Hayır kesinlikle karşılandığını düşünmüyorum. Tam tersine daha da eğiticiyi ve öğrenciyi zora sokan bir sistem. Okulumuzda merkezi sisteme geçiş kararını veren kişiler dahi artık yetenek sınavına geçiş için uğraşılıyor»
- K4 «Karşılanmadığını ifade edebilirim. Belki daha adil bir sistem oldu ama öğrencilerde beklediğimiz gelişim olmadı»

Katılımcıların merkezi yerleştirmenin geçiş gerekçelerinin karşılanmasına ilişkin görüşleri şu şekildedir:

- K6: «Merkezi alımın akademik başarıyı getirmesi anlamında mutluyuz»
- K9: «Karşılandı. Mesela ben ilk bu sistemle mezunlarımızı hatırlıyorum KPSS den çok yüksek puanlar almışlardı. O zaman mülakat sistemi yoktu ve birçoğu sportif eğitim uzmanı oldular ve birkaç öğrencimizde, çeşitli sertifikasyon programlarına ve Gençlik ve Spor Bakanlığının uzman liderlik kurslarına katıldı»

Katılımcıların özel yetenek sınavına dönülüp dönülmemesine ilişkin görüşleri ile ilgili kategori ve kodlar Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5: Özel yetenek sınavına dönüş yapılması gerekliliğine yönelik görüşler

Kategori	Kod	f
Özel Yetenek Sınavına Dönüş	Dönülmeli	7
	Dönülmemeli	2
	Kararsız	2

Tablo 5’e bakıldığında, katılımcıların çoğunluğu (f=7) özel yetenek sınavına tekrardan dönülmesi yönünde görüş bildirmişlerdir. Buna yönelik görüşler şu şekildedir:

- K10: «Eski sisteme tabi ki dönüş yapmak isterim nasıl bir akademisyen istediği lisansüstü öğrenciyi kendi seçmek istiyorsa benim de branş olarak ve belirli kriterlerde öğrenciyi seçmem gerekiyor»
- K8: «Tekrar özel yetenek sınavıyla öğrenci almak için burada bir yönetim kurulu kararı aldık senatomuza onaylattık Yök’e gönderdik. Ancak Yök’te kabul edilmedi. Biz özel yeteneğe dönmek istedik»

Katılımcıların özel yetenek sınavına dönülmemesine yönelik görüşleri şu şekildedir:

- K9: «Özel yetenekle gelen öğrencilerin spor yöneticiliği müfredat programlarına uyum sağlayamadıkları ve mezun olduktan sonra da lisansüstü eğitim için ALES kamuda çalışabilmek için KPSS gibi bir takım sınavları kazanamadıkları ve akademik anlamda başarısız olduklarını gözlemlediğimiz için bu gerekçeden yola çıkarak merkezi alım sistemine geçilmesini şiddetle savunanlardan biriyim, bu nedenle özel yetenek sınavına dönülmemeli»
- K11: «Eski sisteme dönüş yapmak istemem. 6 ayda hazırlanıp sınavı kazanan adayların buralara doluşması doğru değil»

Özel yetenek sınavına dönülmesine ilişkin kararsız kalan katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

K6: «Merkezi alımın akademik başarı anlamında mutluyuz. Ancak uygulama konusundaki dezavantajlar nedeniyle ortada bir formül bulunsa daha iyi olur»

K1: «Merkezi alım sisteminin de kendi içerisinde birtakım eksiklikleri var özel yetenek sınavıyla alımda. İkisinin de olumlu olumsuz yönleri var»

Katılımcıların spor yöneticiliği bölümüne öğrenci seçiminde kullanılmasını istedikleri yöntemlere ilişkin görüşleri tablo 6’da belirtilmiştir.

Tablo 6: Öğrenci seçim sistemlerinde olması gerekenlere yönelik görüşleri

Kategori	Kod	f
Öğrenci Seçiminde Kullanılması İstenilen Yöntemler	Yetenek sınavı	7
	Mülakat	7
	Yönetici özgeçmiş	2
	Sporcu özgeçmiş	2
	Branş	2

Tablo 6’ya göre katılımcılar, öğrenci seçiminde yetenek sınavı ve mülakat sisteminin kullanılmasına yönelik görüş bildirmişlerdir. Ayrıca yönetici özgeçmiş, sporcu özgeçmiş ve

branş sınavı yöntemlerinin de öğrenci seçiminde kullanılmasına yönelik beklentilerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu duruma yönelik görüşleri şu şekildedir:

- K6: «Puanı yükseltmiş bir özel yetenek sınavıyla almak isterdim. Bunlar hem alanda hem de kamu sektöründe çalışacaklar» (Yetenek sınavı)
- K2: «Becerebiliyorsam özel yetenek sınavı ile bilişsek seviyesi yüksek öğrencileri almaya çalışırım. Spor bilgisini kültürünü, iletişim becerilerin, ölçebilecek spor yöneticilerine uygun bir yetenek sınavı» (Yetenek sınavı)
- K8: «Ben olsam mülakat yaparım kesinlikle, çünkü mülakatta kişiyi tanıyorsunuz. 10 dakikada olsa kişiyi tanıma, iletişim becerileri ve kendini ifadesi söylenebilir. Bu Türkiye'de ne kadar objektif yapılabilir bilmiyorum ama bana kalsa olması gereken sistem bu» (Mülakat)
- K1: «Yetenek sınavının yanın da %10-20 etkileyebilecek bir mülakatında olmasından ben yanayım. Faydalı olacağını da ben düşünüyorum. Kendini ifade edemeyen konuşamayan bir insanın yetenek veya merkezi sistemle spor yöneticiliği bölümüne geldiğini düşünün» (Yetenek sınavı- Mülakat)
- K7: «Gönüllü olarak spor organizasyonlarında görev alıp almaması çok önemli bir kriter olabilir. Çünkü her ilde spor organizasyonları çok fazla var» (Yönetici özgeçmiş)
- K3: «Sadece merkezi sistem ile yeterli olmuyor. Biraz sahanın tozunu yutmuş olması gerekiyor. Hani sanatçılar sahne tozu diyor ya. Özgeçmiş eklenebilir. Sporun içinden geldiğiniz için branşı ne olursa olsun ders ve öğretim konusunda yeterli beceriye sahip oluyorsunuz.....» (Sporcu özgeçmiş)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yükseköğretim Kurulu'nun çeşitli nedenlerle iki kere birer yıl ertelenen kararı ile 2022 yılından itibaren spor yöneticiliği bölümlerine öğrenci seçmede zorunlu tuttuğu merkezi alım sisteminin 2009'dan bu zamana var olan örneklerini akademisyenler perspektifinden değerlendirmek amacıyla yapılan çalışmamızda elde edilen bulgular bu bölümde tartışılmıştır.

Araştırmamızda ortaya konulan bulgulara göre; katılımcı akademisyenlerin görev yaptıkları üniversitelerin spor yöneticiliği bölümlerinde yetenek sınavı sisteminden merkezi yerleştirme sistemine geçiş gerekçelerinde; öğrencilerin teorik ders başarısının arttırılması, spor yöneticiliği bölümünün spor becerisi gerektirmediği düşüncesi, özel yetenek sınav parkurlarının yetersiz olması, merkezi sistemle alınacak öğrencilerin kamu kurumlarına atanmada şanslarının daha yüksek olması ve inisiyatifleri dışında rektörlük tarafından bu kararın alındığını içeren görüşler en çok ifade edilen görüşler olarak ön plana çıkmıştır.

Çalışmamızda bölümlerine öğrenci alımında hali hazırda uygulanan merkezi yerleştirme sisteminin olumlu ve olumsuz yönlerini değerlendirmeleri istenen katılımcıların bu sistemin olumlu yönlerinden (19) ziyade çoğunlukla olumsuz (43) yönlerine ilişkin görüş ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Katılımcıların merkezi yerleştirme sisteminin olumlu taraflarına yönelik ifade ettiği görüşler; teorik ders başarısının sağlanması, kamu sektörüne atanmanın kolaylaşması, lisansüstü düzeyde ilerleme, derse devam oranının ve ilgisinin artması, ders çalışma kültürü ve dersi algılama becerisinin artması şeklindedir. Spor yöneticiliği bölümü mezunlarının kamu sektörüne atanmasında KPSS ve lisansüstü programlara giriş için ALES ve YDS, YÖKDİL gibi merkezi sınav puanları ağırlıkta yer almaktadır. Merkezi yerleştirme sistemi ile giriş yapan öğrencilerin üniversitelere daha yüksek puanlarla giriş yaptıkları için yetenek sınavıyla giren öğrencilere

kıyasla KPSS, ALES vb. sınavlarda daha avantajlı olacağı söylenebilir. Yapılan birçok çalışmada da lisans öğrencilerinin akademik başarıları ile KPSS puanlarının anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu ortaya koyulmuştur (Ergün, 2005; Kösterelioğlu, Kösterelioğlu ve Kilmen, 2008; Orbay ve Öner, 2006; Yeşil, Korkmaz ve Kaya, 2009).

Katılımcıların merkezi yerleştirme sisteminin olumsuz yönlerine ilişkin en fazla ifade ettikleri görüş ise, tüm katılımcılar (f=11, %100) tarafından belirtilen bu öğrencilerin yetenek sınavı ile alınan öğrencilere göre uygulama derslerinde daha başarısız olduklarına ilişkin görüştür. İlgili literatürde özel yetenek gerektiren alanlarda yapılan diğer çalışmalarda da öğrencilerin özel yetenek sınavı başarıları ile uygulama derslerindeki başarılarının paralellik gösterdiğini ortaya koyan sonuçlar bulunmaktadır (Altınkurt, 2006; Dalkıran ve Şakıanlı, 2009; Küçük, 2011). İlgili çalışmaların ortaya koyduğu sonuçlar araştırmamızın bulgularına benzerlik göstermektedir. Merkezi yerleştirme sistemine geçen birçok spor yöneticiliği bölümünde öğrencilerin spor becerisi anlamında zayıf olmasının yanı sıra merkezi alım sistemi ile teorik beceriyi öncülleyen öğrenci alım sistemine geçilmesine karşın bölümlerin müfredatlarının değiştirilmediği, spor dalı uygulama derslerinin kaldırılmayarak, yeni öğrenci profiline uygun hale getirilmediği görülmektedir.

Merkezi yerleştirme sisteminin olumsuz yönlerine ilişkin katılımcılar tarafından öne çıkarılan diğer görüş ise bu öğrencilerin spor yöneticiliği bölümüne öğretmenlik mesleğine geçiş yapma amacı doğrultusunda kayıt yaptırmasıdır. Bu bulguya paralel şekilde bir başka araştırmada araştırmacılar, spor yöneticiliği öğrencilerinin çoğunluğunun pedagojik formasyon eğitimi alarak beden eğitimi ve spor öğretmeni olmayı amaçladıklarını belirtmişlerdir (Yavuz ve Yücel, 2019). Ayrıca Ataçocuğu ve Zelyurt (2017)'un yaptığı çalışmada katılımcılar bu öğrencilerin her ne kadar pedagojik formasyon belgesi alsalar da yetersiz olacakları, bu uygulamayı doğru bulmadıkları ve bu yan yoldan geçişin Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği bölümü mezunları için de haksızlık olarak gördüklerini belirtmiştir. Özel yetenek sınavıyla spor yöneticiliği bölümlerine giren öğrencilerin dahi sadece formasyon alarak öğretmenlik mesleğine geçiş yapmalarına sıcak bakılmadığı bu ortamda spor becerisi ve yeteneği diğerlerine göre daha az olduğu ön görülebilecek merkezi yerleştirmeye giriş yapan öğrencilerin öğretmen olmalarına yönelik kaygının gerçekçi olduğu söylenebilir. Spor geçmişi olmayan ve sporu bilmeyen beden eğitimi öğretmenlerinin yetişmesi ve ülkenin dört bir yanında çalışması hem çocuklar hem de Türk Sporunu açısından kısa ve uzun vadede çeşitli önemli sakıncalar doğurabilir.

Merkezi sistem ile ilgili öne çıkan diğer bir olumsuz ifade ise spor yöneticiliği bölümlerinde kadın öğrenci sayısının bu sisteme geçiş ile birlikte önemli oranda düşmesi olarak ifade edilmiştir. Özel yetenek sınavıyla yapılan alımlarda kadın ve erkek adaylar için ayrı ayrı genellikle eşit sayıda kontenjanlar belirlenmektedir. Bu sayede yetenek sınavı ile öğrenci alan spor yöneticiliği bölümlerinin birçoğunda kadın – erkek sayısı birbirine yakın tutulmaktadır. Ancak merkezi sınav sisteminde böyle bir kontenjan uygulaması bulunmamaktadır. Eşit kontenjanlarla öğrenci alınan bir sistemin sonucunda dahi kadınların spor örgütlerinin yönetiminde temsili erkeklerin oldukça gerisinde kaldığı yapılan çeşitli bilimsel çalışmalarla ortaya konulmaktayken (Koca, 2011; Koca, 2018), günümüzde bu yeni öğrenci alım sistemi ile lisans eğitiminde ortaya çıkan bu kadın erkek sayılarındaki büyük eşitsizliğin ileride meslek hayatında kadın temsili açısından daha da büyük farklılıklar doğuracağı aşikârdır. Nitekim Avrupa Birliği'nin finanse ettiği “*Sporda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*” projesinde kadınlarda lisanslı sporcu oranının %28’de kaldığı ve sadece 5 federasyonda lisanslı kadın sporcularının oranının erkeklere oranla fazla olduğu belirlenmiştir. Ayrıca 60 spor federasyonundan sadece 3 federasyon başkanının kadın olduğu ve federasyondaki tüm kurullarda görev alan kadın oranının ise %10’da kaldığı ifade edilmiştir (Koca, 2018). Merkezi yerleştirme sistemi ile lisans

eğitimi düzeyindeki kadın sayısının önemli ölçüde düşmesi, kadınların spor yönetimindeki mevcut temsil edilme sorunlarının daha da artmasına neden olabilir.

Merkezi sistem ile ilgili öne çıkan diğer bir diğer olumsuz ifade ise merkezi yerleştirme sistemi ile gelen öğrencilerin spor kültürlerinin ve spor geçmişlerinin yeterli olmaması ve bu nedenle bu öğrencilerin özel sektörün beklentilerini karşılayamayarak, istihdam olmalarının zorlaşması şeklindedir. Spor yöneticiliği bölümlerine merkezi yerleştirme sistemi ile alınan öğrencilerin sporcu özgeçmişleri, sportif performansları sınanamadığı ve önemli sayıda öğrencinin de farklı bölümlerden gelerek yatay geçiş sistemi ile bu bölümlere kayıt yaptırdığı için, yukarıda ifade edilen eksikliklerin ön plana çıktığı görülmektedir (Yavuz ve Yücel, 2019). Parlakkılıç'ta 2017 yılında yürüttüğü araştırmada benzer sonuçlara ulaşmış ve özel yetenek sınavlarına tabi tutulmayan öğrencilerin uygulama derslerinde zorluk çektiklerini, öğrencilerin bölümlerin amaçladığı mesleğe yönelik standartlarının düştüğünü ve merkezi sistemle öğrenci alan okullardan mezun olan öğrencilerin sportif yetenekleri ve sağlık için spora yönelik bilgi ve kültürlerinin oldukça yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Bununla beraber literatürde önceki yıllarda yapılan birçok çalışma yetenek sınavı sisteminin bu konudaki güçlü yönünü göstermektedir. Nitekim yetenek sınavı ile alınan öğrencilerin büyük çoğunluğu lisanslı sporcu olma özelliğine sahiptirler (Aslan ve Ürgüp, 2016; Çankaya, Erden ve İlhan, 2007).

Ülkemizde ve dünyada sayıları ve önemi giderek artan fitness ve sağlıklı yaşam merkezleri, spor bilimleri fakültesi ve beden eğitimi ve spor yüksekokulları mezunları veya öğrencileri için en önde gelen istihdam alanlarından biri haline gelmiştir. Bu işletmelerde görev alabilmek için işe alım görüşmelerinden itibaren en önemli kriterlerden biri sporcu görünüşüne, becerisine ve spor kültürüne sahip olmaktır (Ataçocuğu ve Zelyurt, 2017). Spor alanında özellikle kamusal istihdam alanlarının ve kamu görevlerine yapılan atama sayılarının mezun verilen öğrenci sayısına göre sınırlılığı (Ataçocuğu ve Zelyurt, 2017; Mirzeoğlu ve Çoknaz, 2006; Yıldız ve Özdağ, 2008) ve her geçen gün büyüyen ve genişleyen spor sektörü düşünöldüğünde, özel spor işletmelerinde istihdam edilmek ve bu işletmelerin beklentilerine uygun nitelikleri taşımak spor yöneticiliği öğrencileri için büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda bir eğitim kurumundan nihai olarak beklenen hedeflerden birisi de alanında faaliyet gösteren sektöre uygun mezunlar vermesidir. Nitekim özel sektörün bir parçası olan ve doğal olarak piyasa odaklı bir bakış açısına sahip olan, öğrenci yetiştirdikleri alanların nabzını daha doğru tutabilen vakıf üniversitelerinin uygulamaları bu noktada önemli bir referans kaynağı oluşturabilir. 2019 yılı itibari ile spor yöneticiliği bölümlerine öğrenci olan 13 vakıf üniversitesinin tamamının bu hedeflere uygun olarak özel yetenek sınavı sistemi ile öğrenci aldığı görülmektedir (Halıcı ve ark., 2020). Bu durumun özel sektör istihdamına uygun öğrenci seçme ve yetiştirme de özel yetenek sınavı sistemini ön plana çıkaran diğer bir unsur olduğu söylenebilir.

Araştırmamız kapsamında görüşleri alınan on bir katılımcının çoğunluğu (f=7) yetenek sınavından merkezi yerleştirme sistemine geçişte neden olarak gördükleri gerekçelerinin, merkezi yerleştirme sisteminde karşılanmadığına yönelik görüş bildirirken, dört katılımcı ise geçiş gerekçelerinin karşılandığını ifade etmiştir. Ayrıca katılımcılara buna ek olarak; tercih etme imkânları olsaydı, tekrar yetenek sınavı ile öğrenci alım sistemine dönmeyi isteyip istemedikleri sorulduğunda yine büyük çoğunluğunun (f=7) eski sisteme dönmek istediklerini belirttiği görülmektedir.

Ancak Yükseköğretim Kurumu 10.10.2019 tarihli ve 75850160-301.01.01-E76066 sayılı kararı ile spor yöneticiliği bölümlerine merkezi yerleştirme sistemi ile öğrenci alımı zorunlu hale getirilmiştir ve geriye dönüş imkânı bırakmamıştır. Bu kararı takiben kamuoyunca gelen tepkilerin neticesinde ve Covid-19 salgını neticesinde uygulamanın hayata geçirilmesi 1 yıl

süreyle ertelenmiştir. Fakat henüz özel yetenek sınavı sistemine geriye dönme imkânı netleşmemiştir.

İlgili paydaşların görüşleri alınmadan ve uygulanan mevcut sistemlerin olumlu-olumsuz yönleri derinlemesine incelenip sentezlenmeden eğitimde yapılan bu değişikliklerin gelecekte telafisi zor sorunlara yol açabileceği söylenebilir. Nitekim bu konu hakkında spor bilimlerinin Türkiye’deki en önemli paydaşlarından olan yaklaşık 850 spor bilimci üyesiyle, Spor Bilimleri Derneği’de YÖK’ün ilgili kararına yönelik “*spor yöneticiliği bölümlerinin özel yetenek sınavıyla öğrenci alabilmesinin önünün açılması*” doğrultusunda görüş bildirmiştir.

Çalışmamızın son kısmında katılımcılara spor yöneticiliği bölümlerine öğrenci alımında kendi ideallerinde nasıl bir yöntem uygulanmasını istediklerine yönelik görüşleri istediğinde; yetenek sınavı sistemine ek olarak, mülakatlar yapılması ve öğrencilerin spor organizasyonlarında görev alma tecrübelerini görebilmek açısından spor yöneticisi özgeçmiş sistemi oluşturulması görüşlerini paylaşmışlardır. Ziyagil’de 2017 yılında yaptığı çalışmada spor bilimleri alanı öğrencilerinin spor geçmişine sahip olmaları gerekliliğine farklı bir açıdan yaklaşmış ve bu görüşünü; spor bilimleri alanında nitelikli öğretim üyelerinin yetiştirilmesinden, Türk sporuna ihtiyacı olan gelişmeyi sağlayacak atılımın yaptırılmasında görev alacak öğretmen, antrenör ve serbest zaman eğitmenlerinin ve bu kişileri eğitecek öğretim üyelerinin; spor alanında geçmişinde başarılı, etik deneyimler yaşamış ve yüksek standartlara sahip, teoriden pratiğe köprü kurmuş kişiler olması gerektiğini ifade etmiştir. Günümüz çalışma hayatında artık bir bireyin spor kültürü ve spor geçmişi olmasının sadece spor sektöründe değil diğer alanlarda dahi önemli bir artı olduğu görüşü her geçen gün artmaktadır.

2007 yılında beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencileri ile yapılan bir çalışmada, sadece merkezi yerleştirme sistemi ile alım yapılmasına öğrencilerin büyük çoğunluğu olumsuz görüş bildirmişlerdir. Aynı çalışmada yetenek sınavına giren adayların çoğunluğunun bir spor branşına sahip lisanslı sporcu oldukları ve öğrencilik yıllarında sporu uygulamalı olarak yapmakta zorlanan kişilerin meslek yaşantısında da zorlanacak ve mesleğinde yeterince verimli olamayacakları belirtilmiştir (Çankaya ve ark., 2007). Ayrıca günümüzde spor yöneticiliği öğrencilerinin formasyon olarak beden eğitimi ve spor öğretmeni de olabilmektedir. Bu nedenle bu bölümlerin giriş sınavlarında uygulamaya dönük sınav yöntemlerine daha fazla ağırlık verilmesi ve sportif beceriye sahip öğrencilerin ön plana çıkarılması gerektiği söylenebilir.

Sonuç olarak; merkezi yerleştirme sistemi akademisyenler perspektifinden değerlendirildiğinde, sistemin olumlu yönleri olsa da olumsuz yönlerinin çoğunlukta olduğu ve merkezi alım sistemi ile alınan öğrencilerin de tıpkı diğer sistemle alınan öğrenciler gibi beklentileri önemli ölçüde karşılayamadıkları tespit edilmiştir. Buradan hareketle spor yöneticiliği bölümü öğrencilerinde görülen temel eksikliklerin öğrenci alım sistemlerinden kaynaklanmadığı söylenebilir. Spor yöneticiliği mesleğinin gerektirdiği sportif ve teorik bilgi becerilerin birlikteliğine sahip öğrencilerin eksikliği ancak teorik açıdan daha donanımlı ve eğitilmiş sporcular veya spor kültürüne sahip donanımlı bireyler yetiştirilmesiyle çözülebileceği söylenebilir.

Eğitimdeki bu tip yenilikler planlanırken, bu değişikliklerin etkilerinin uzun yıllar devam ederek, dolaylı ve doğrudan birçok insanı etkilediği ve bu nedenle bu süreçlerin paydaş görüşleri alınarak iyi yönetilmesi gerektiği dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla özel yetenek sınavı ile öğrenci alan spor bilimleri bölümlerinin öğrenci alım sistemlerine ilişkin olarak yapılacak bir değişiklikte; spor alanında yer alan farklı paydaşlarla fikir alışverişi çalışmalarının yapılması

ve YÖK ile iş birliği içerisinde mümkün olan en doğru sistem üzerine çalışılarak kararların ortak fikir birliği çerçevesinde alınması gerektiği söylenebilir.

KAYNAKLAR

Altinkurt, L. (2006). Üniversitelerdeki güzel sanatlar eğitim programları giriş sınavı sonuçlarının değerlendirilmesi (Dumlupınar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Örneği). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 227-238.

Aslan, C. S., Ürgüp, S. (2016). Bir grup beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencisinin spor branşlarının incelenmesi. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 10-20.

Ataçocuğu, M. Ş., Zelyurt, M. K. (2017). Spor bilimleri fakülteleri mezunlarının işsizlik deneyimleri üzerine nitel bir araştırma. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 51 (1), 70-97.

Çankaya, C., Erden, S., İlhan, A. (2007). Beden eğitimi ve spor bölümlerine öğrenci seçme ve sınav yöntemlerinin değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 315-326.

Dalkıran, E., Şaktanlı, S. C. (2009). Müzik Eğitimi Anabilim Dalı öğrencilerinin başarılarına etki eden değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(17), 71- 76.

Ergün, M. (2005). İlköğretim okulları öğretmen adaylarının KPSS'deki başarı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi (Kastamonu ili örneği). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(2), 311-326.

Gündoğdu, F., Sunay, H. (2006). Spor yöneticisinde olması gereken nitelikler üzerine bir araştırma. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(2), 53-68.

Güzeller, C., Kelecioğlu, H. (2006). Ortaöğretim kurumları öğrenci seçme sınavının sınıflama geçerliği üzerine bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(30), 140-148.

Halıcı, A., Parasız, Ö., Yetim, A. A. (2020). Sayılarla Türkiye’de spor yöneticiliği eğitimi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 25(4), 299-312.

Koca, C. (2011). Spor kurumlarının yönetim kademelerinde kadınların temsili. *Spor Bilimleri Dergisi*, 22(1), 1-12.

Koca, C. (2018). Türkiye’de katılımcı demokrasinin güçlendirilmesi: toplumsal cinsiyet eşitliğinin izlenmesi projesi sporda toplumsal cinsiyet eşitliği haritalama ve izleme çalışması. Erişim Tarihi: 16.04.2020. <http://www.ceidizleme.org/medya/dosya/80.pdf>

Kösterelioğlu, İ., Kösterelioğlu, M. A., Kilmen, S. (2008). Kamu personeli seçme sınavı puanları ile lisans diploma notu arasındaki ilişkilerin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1),1-10.

Küçük, D. (2011). Müzik öğretmeni adaylarının müzik yeteneğine ilişkin öz yeterlik algıları özel yetenek sınavı başarıları ve akademik başarıları arasındaki ilişki. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 34(34), 171-181.

Maxwell, J. (2013). *Qualitative research design: An interactive approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Mirzeoğlu N., Çoknaz D. (2006). Türkiye’de spor bilimleri ve mesleki sorunlar: nitel bir analiz. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(1), 27-38.

Orbay, M., Öner, F. (2006). KPSS ile öğretmen atamaları hakkında bir değerlendirme. 10. 10. 2019’de <http://www.memurlar.net/haber/60243>’den erişilmiştir.

Ölçme Seçme Yerleştirme Merkezi (2019). Yükseköğretim Kurumları Sınav Klavuzları. Erişilen Tarih: 01.06.2019, <https://www.osym.gov.tr/TR,15615/2019.html>

Ölçme Seçme Yerleştirme Merkezi (2020). Yükseköğretim Kurumları Sınav Klavuzları. Erişilen Tarih: 10.04.2021, <https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2020/YKS/tkilavuz13082020.pdf>

Merriam, S. B. (2015). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama için Bir Rehber* (Çev. S. Turan). Ankara: Nobel Yayınevi.

Parlak-Kılıç, Ş. (2017). Spor bilimleri fakülteleri özel yetenek sınavlarının incelenmesi (İstanbul Üniversitesi örneği). *Researcher: Social Science Studies*, 5(8), 224-234.

Spor Bilimleri Derneği (2019). 2020 YKS'de Merkezi Yerleştirme ile Öğrenci Yerleştirilmesine ilişkin YÖK'e gönderdiğimiz görüş yazısı (2019/108 sayı), Erişilen Tarih: 10.03.2020, [2020 YKS'de Merkezi Yerleştirme ile Öğrenci Yerleştirilmesine ilişkin YÖK'e gönderdiğimiz görüş yazısı \(sporbilimleri.org.tr\)](https://www.sporbilimleri.org.tr/2020-YKS-de-Merkezi-Yerlestirme-ile-Ogrenci-Yerlestirilmesine-iliskin-YOK-e-gonderdigimiz-gorus-yazisi)

Sunay, H. (2009). *Spor Yönetimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Yavuz, C., Yücel, A. S. (2019). Spor yöneticiliği bölümü öğrencilerinin spora yönelik tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(72), 2050-2058.

Yeşil, R., Korkmaz, Ö., Kaya, S. (2009). Eğitim fakültesindeki akademik başarının kamu personeli seçme sınavındaki başarı üzerinde etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 149-160.

Yetim, A. A. (2019a). Yönetim bilimi: tarihi gelişim süreci ve alt dalları. A. Azmi Yetim (Ed.). *Yönetim ve Spor* (3-32). Ankara: Gazi Kitabevi.

Yetim, A. A. (2019b). *Sosyoloji ve Spor*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Yetim, A. A., Şenel, Ö. (2001). Türkiye'de spor yöneticisi yetiştirme faaliyetlerinin görünümü. *Milli Eğitim dergisi*, 150(3).

Yıldız, S. M., Özdağ, S., Çetin, Y. (2008). Beden eğitimi ve spor eğitimi veren yükseköğretim kurumları ve istihdam durumlarına yönelik öğrenci algılamaları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-10.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ziyagil, M. A. (2017). Avrupa Birliği kriterleri çerçevesinde spor bilimlerinin yapılanma modeli. 9th Conference of the International Society for the Social Sciences of Sport (ISSSS-2017) "Sport and Tourism in the Context of Social Values" bildiri kitabı içerisinde (ss. 27-30). Çorum.

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.772486

Geliş Tarihi (Received): 21.07.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 12.06.2021

Online Yayın Tarihi (Published): 30.06.2021

FUTBOLCULARIN PSİKOLOJİK PERFORMANS PROFİLLERİNİN ANTRENÖRLERİ İLE İLİŞKİLERİNE YÖNELİK KULLANDIKLARI METAFORLAR İLE KARŞILAŞTIRILMASI*

Şeval KAYĞUSUZ^{1**}, Hakan Ramazan ŞENSES¹, Tuna USLU³

¹İstanbul Gedik Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, İSTANBUL

²Fenerbahçe Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, İSTANBUL

Öz: Egzersiz ve sporda gösterilen performans, bireylerin egzersiz ve spor ortamında göstermiş olduğu fizyolojik, biyomekanik ve psikolojik etmenleri içerir. Bireylerin optimal performansına ulaşması için ise yalnızca fizyolojik yetilerinin değil, psikolojik yetilerinin de geliştirilmesi gereklidir. Bunun için öncelikle bireyin kendini tanıması gerekmektedir, ancak kişinin kendini tanıması çaba isteyen ve derinlemesine bireysel çalışma gerektiren bir süreçtir. İlgili alanyazında, bireylerin kendilerini nasıl algıladıklarını anlamının bir yöntemi performans profillemesidir. Ancak bireyleri sadece bilinçli tutum ve davranışları şekillendirmez. Bunun yanında sosyal kimliğin, kişilik özelliklerinin ve bilinç altının da bireylerin ortaya koydukları performans üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Arka plandaki bu özellikleri inceleyebilmek için, serbest çağrışımla bireylerin kendilerinin dahi hemen tanımlayamadıkları düşüncelerinin incelenmesi gerekmektedir. Bu çalışma, U17 futbol liginde forma giyen amatör sporcuların kendi performans profilleri ile antrenörlerine yönelik kullandıkları metaforları karşılaştırarak, sporcular hakkında derinlemesine bir betimleme yapmayı amaçlamaktadır. Tasarımda nitel araştırma deseni kullanılmış ve yüz yüze görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu, U17 futbol liginde oynayan ve ortalama 3 yıl deneyime sahip olan amatör futbolculardan oluşmaktadır. Metaforların ve öz değerlendirmelerin analizinde, nitel analiz programı ve performans profili prosedürü kullanılmıştır. Sonuçta, sporculardan elde edilen veriler doğrultusunda ortaya çıkarılan metafor modellemesi ile her katılımcı için ayrı ayrı oluşturulan performans profillerinde bulunan 12 kavram arasında ilişki olup olmadığı tartışılmıştır. Katılımcıların konsantrasyon, kararlılık, stres, cesaret, liderlik, iletişim, kaygı, zihinsel hazırlık, motivasyon, mücadele, özgüven, hedef belirleme kavramlarının; antrenörleri ile olan ilişkileri ve antrenörlerinin kendilerini nasıl yönlendirdiğinden etkilendiği ve bu durumun optimal performanslarına etki ettiğine dair bulgulara ulaşılmıştır. Sporcuların kendilerini algılama biçimleriyle antrenörleri ile aralarındaki ilişkinin psikolojik derinliğinin, etkileşim halinde olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Performans profillemesi, metafor içerik analizi, antrenör-sporcu ilişkisi, spor psikolojisi

COMPARISON OF PSYCHOLOGICAL PERFORMANCE PROFILES OF FOOTBALL PLAYERS WITH METAPHORS USED FOR THEIR RELATIONSHIP WITH THEIR COACHES

Abstract: Performance in exercise and sports includes physiological, biomechanical and psychological factors shown by individuals in the exercise and sports environment. In order for individuals to achieve optimal performance, it is necessary to improve not only their physiological abilities, but also their psychological abilities. Many applications are made to achieve high performance. However, first of all, the individual needs to know himself, but self-knowledge is a process that requires effort and requires in-depth self-study. In the related literature, one method of understanding how individuals perceive themselves is performance profiling. However, it does not shape individuals only conscious attitudes and behaviours. In addition, social identity, personality traits and subconscious have important effects on the performance of individuals. In order to examine these background features, it is necessary to examine the thoughts that individuals themselves cannot identify immediately. This study aims to make an in-depth conclusion about the athletes by comparing the metaphors with their performance profiles. Qualitative research design was used in the design and face-to-face interview method was preferred. The study group of the research consists of amateur football players who play in the U17 football league with 3 years of experience. As a result, it was determined that the relationship of the players with their coaches and how their coaches guide them affect the athletes. Moreover, it has been found that this interaction affects their optimal performance. It was seen that the relationship between the athletes' perception of themselves and their trainers, interacts and shapes the athletes. These findings support the personal construct theory. Athletes tend to evaluate themselves and their performance indicators, considering their relationship with their coaches.

Key Words: Performance profiling, metaphor content analysis, coach-athlete relationship, sports psychology

*Bu çalışma 13-16 Kasım 2019 tarihleri arasında Antalya' da düzenlenen 17. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresinde sözel sunum olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Egzersiz ve spor yapan herkes, aktivitesi süresince hem fiziksel hem de psikolojik yüklenmelerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu yüklenmelerin olumsuz etkilerini en aza indirmek için teknik, taktik, kondisyon antrenmanlarının yanı sıra sporcunun psikolojik faktörleri de algılayabilmesinin gerektiği ancak çoğunlukla bu durumun ihmal edildiği öne sürülmüştür (İkizler ve Karagözoğlu, 1997). Bu yönden bakış açısı, sporcuların kendilerini tanımlarının ve psikolojik becerilerinin farkında olmalarının sportif performanslarını arttırabileceği ve optimal performansa bu şekilde ulaşılacağı yönündedir. Optimal performans, bireylerin belirlenen standartlarda başarı göstermesi olarak tanımlanır (Aşçı ve ark., 2007). Bununla beraber aktivite sırasında çok keyifli oldukları ve kendini iyi hissettikleri, yaptıkları aktiviteden büyük haz duydukları ve hafızalarında yer edinen bu deneyimleri Csikszentmihalyi (1990), optimal deneyim olarak adlandırmıştır. Bu bağlamda duygu-performans ilişkisinin tespit edilmesi, kişiye özgü deneyimlerin ortaya çıkması ile birlikte duygu düzenleme ve başa çıkma stratejileri ortaya çıkan tanımlama-kontrol-düzeltilme ile birlikte performansın arttırılması söz konusudur (Gould ve Udry, 1994; Hanin, 1997; Murphy ve Jowdy, 1992). Sporcuların kendilerini değerlendirmesi ve kendilerini nasıl algıladıklarını anlamının bir yolu performans profilidir.

Performans profili oluşturma prosedürü, sporcuyu performans geliştirmenin temeline yerleştirmeyi amaçlayan bir değerlendirme stratejisi olduğu belirtilmiştir (Butler ve Hardy, 1992). Sporcuları, sporlarında başarılı olmaları için gereken nitelikleri belirleme ile yansıtmaya ve bu niteliklerdeki yeteneklerini derecelendirmeye teşvik ettiği (Kelly, 1955); bu sürecin, sporcu odaklı hedef belirleme ve gelecekteki antrenman programlarını geliştirmek için yararlı bir platform sağlamakla beraber performanslarının güçlü ve zayıf yönleriyle ilgili olarak da sporcuların farkındalığının arttırılmasında pozitif yönlü değişiklikler sağladığı ortaya konmuştur (Butler, 1997).

Kişisel Yapılandırma Kuramı insan davranışlarına yönelik bir psikoloji modeli olup, insanların dünyayı nasıl yorumladıklarını ve dolayısıyla davranış biçimlerini açıklamaya çalışır. Kelly (1955), insanların sürekli olarak kişisel teoriler geliştirerek dünyayı anlamaya çalıştıklarını, bu teorilerin ya da daha sonra onları tanımlayan yapıların, bireylerin hayatlarındaki olayları tahmin etmelerine yardımcı olduğu ve zaman içinde bu olaylarla ilgili deneyimlerine dayanarak gözden geçirileceklerini savunmuştur. Performans profili yaklaşımı, “Her sporcunun kendi spor deneyimlerini algılamada kendine özgü bir yolu vardır.” ve “Sporcunun bakış açısını anlamak için antrenörler sporcunun gözünden görebilmelidir.” şeklinde olmak üzere iki önermeyi içermektedir (Butler, 1997). Bu durumun spor ortamıyla ilişkilendirilmesi ise, sporcuların kariyerleri boyunca, sporları ve çeşitli spor ortamlarında yetenekleri hakkında birtakım varsayımlar (teoriler) geliştirmelerini ve zamanla bunu yaşamaya devam ettikleri şeklinde ortaya konulmuştur (Weston ve ark., 2011). Performans profili oluşturma prosedürü, Kişisel Yapılandırma Kuramı'nın sporda doğal bir uygulamasını sağladığından, yorumlamanın bireysel yapısını kabul eder ve sporcuları algıladıkları güçlü yönlerine ve zayıflıklarına ek olarak başarılı performans için gerekli olan performans nitelikleri hakkında daha fazla bilinçli olmalarını sağlar. Böylelikle kendilerini daha bilinçli hale getirmelerini teşvik eder. Ayrıca, antrenör yorumlarını görmelerini sağlamada, sporcular kendileri ve performans uzmanları arasındaki sosyal etkileşimi geliştirebildiği de belirtilmiştir (Weston ve ark., 2011). Performans profili prosedürünün yararları literatürle de desteklenmiş; spordaki rolünün anlaşılmasını kolaylaştırıcı araştırmalar görülmüştür. Sporcunun başarılı performans için gerekli nitelikler ve sporcunun algıladığı güçlü ve zayıf yönleri konusunda farkındalık kazanması, performans profillemesinin birincil faydalarından biri olarak belirtilmiştir (Butler, 1997; Butler ve Hardy, 1992; Butler ve ark., 1993; Jones, 1993). Yine sporcu öz farkındalığının arttırılmasında

performans profillemesinin yararlı olduğu (Weston ve ark. 2010); sporcuların performanslarını kolaylaştırabilecek nitelikler olduğuna inandığı konusunda farkındalık yaratmada da faydalı olduğu ileri sürülmüştür (Butler, 1997). Profilleme çalışmalarının ayrıca, sporcunun performans ve başarı motivasyonuna bağlılığını arttırmaya yardımcı olduğunu ortaya koymuştur (Jones, 1993; D'urso ve ark., 2002).

Bireylerin haz almayı, iyi oluş halini ve bir işle ilgilenmeleri akış deneyimi adıyla tanımlamıştır (Aşçı, Çağlar, Eklund, Altıntaş ve Jackson, 2007). Akış deneyimi, bireylerin aktivite süresi boyunca faaliyetin zorluk düzeyi ile kişisel yeterliliklerinin dengede olduğu zihinsel boyut, içsel haz alma olarak tanımlanır (Asakawa, 2004). Ayrıca akış deneyimi aktiviteye odaklanma veya bir işle ilgilenmekten keyif alırken o iş içerisinde kaybolma, bilişsel yeterliği ve kontrolü kendisinde hissederek zamanı hissetmeme olarak da tarif edilmektedir (Kivikanvas, 2006; Moneta, 2004). Bu bağlamda bilimsel çalışmalar, performans profillemesinin sporcunun kendi performans algısı konusundaki farkındalığını, antrenörlerin ve psikologların sporcunun performans algısı konusundaki farkındalığını ve son olarak da sporcuların takım arkadaşlarının talepleriyle ilgili farkındalıklarını artırdığını göstermekte; sportif öz farkındalığının gelişiminde ve sporcu profilinin ortaya konulmasında önemli bir uygulama olmasına rağmen performans profillemesi araştırmalarının az olmasının dikkat çektiği belirtilmiştir (Ravizza, 2010).

Performans profillemesinin kendine referans ve spesifik performans niteliği odağı, spor psikologlarını, performansla ilgili hedef belirleme temeline dayandırmak için yararlı bir prosedür olarak önerme yoluna girmiştir (Butler, 1997; Dale ve Wrisberg, 1996; Doyle ve Parfitt, 1997; D'urso ve ark., 2002; Weston ve ark., 2010). Bununla birlikte, örneğin duygu durumlarını değerlendirmek için standart duygu ölçekleri kullanılırsa, bir sporcunun kendini değerlendirme yaklaşımı genellikle yakalanamayabilir. Bu durumu gidermek için, metafor oluşturma yöntemi kullanılarak kişiselleştirilmiş bir yaklaşım önerilmektedir (Hanin, 1997, 2000; Hanin, Stambulova, Lukkarila ve Tummavuori, 2000). Ancak metafor analizi alandaki araştırmacılar tarafından fazla kullanılmayan bir yöntemdir. Oysa sporda, metaforlar sporcuların kendilerini ve çevre ile etkileşimlerini anlamalarının bir parçasıdır ve bu nedenle sporcular düşüncelerini, duygularını, bedensel hislerini, davranışlarını ve eylemlerini tanımlamak için metaforları kullanırlar. Ayrıca, metaforlar bir sporcunun durumunun kişisel bir anlamını sembolik olarak tanımlayabilir (Hanin ve Stambulova, 2002).

Bu araştırmada sporcuların performansları üzerindeki öz farkındalığının artırılması ve antrenman periyotlarında kullanılmak üzere, kendilerine özel metotların geliştirilmesine yönelik ortaya konulacak olan psikolojik performans profillerinin oluşturulması, oluşturulan bu profillerin ise sporcuların antrenörlerine yönelik kullandıkları metaforlar ile ilişkilendirilmesi amaç olarak belirlenmiştir. Böylece sporcunun duygu-durumu ile iç dünyası arasında bir köprü kurulması hedeflenmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada nitel araştırma deseni kullanılmış ve görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma, birden fazla disiplini bütüncül yaklaşımla ele alarak, araştırma problemini yorumlayıcı bir perspektiften inceleyen; sosyal gerçekliğin ve insan davranışlarının altında yatan sebeplerin anlaşılmasını sağlayan bir yöntemdir (Altunışık ve ark., 2010; Gürbüz ve Şahin, 2018). Nitel araştırma yöntemi, araştırma yapılan olgu ve olayların kendi içinde ele alarak, insanların bu olgu ve olaylara yükledikleri anlamların ve kendi kendilerine ortaya koydukları toplumsal sistemlerin derinlemesine anlaşılmasına yönelik geliştirilmiştir.

(Altunışık ve ark., 2010; Özdemir, 2010). Niteliksel araştırmalar, katılımcılardan alınan görüşlerin derinlemesine incelenmesine yardımcı olurken, doğası gereği objektif ve ölçülebilir davranışlar ile değil, duygusal ve kavramsal cevaplar ile ilgilenir (Karataş, 2015). Nitel yöntemlerden en sık kullanılan olarak bilinen görüşme tekniği, sözlü iletişim yoluyla insanları ve onlarla ilişkili durumları anlamaya çalışan, öznel deneyimlerini, duygu ve algılarını ortaya koymada kullanılan güçlü bir tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2008; Gürbüz ve Şahin, 2018). Bu araştırmada görüşme tekniklerinden biri olan yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Yapılandırılmış görüşmede, tüm katılımcılara araştırma konusuna ilişkin önceden belirlenmiş aynı sorular, aynı sırada ve aynı biçimde sorulmaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2018). Katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. İstanbul Gedik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurulundan 107-E-165850 numaralı etik onay alınmıştır. Etik onay ve izinleri sonrası görüşmeler yapılmış ve araştırma süresince gönüllü katılımcılarla, sessiz ve dikkatlerini dağıtmayacak alanlarda yapılmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırma grubunu, 16 ve 17 yaşlarında (U16 ve U17) futbol liginde forma giyen ortalama 3 yıl tecrübeye sahip olan 5 amatör futbolcu oluşturmuştur. Bu araştırmada, katılımcı seçiminde takım başarısını etkileyen faktörleri belirleyebilmek için en verimli bilgiyi yansıtabilmesi amacıyla, örneklem seçiminde amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçları olarak sporcuların psikolojik durumlarını ortaya koymak için nitel araştırma yöntemlerinden görüşme ile performans profillemesi (Butler ve Hardy, 1992) ve antrenör-sporcu ilişkisinde sporcunun antrenörüne yönelik algılarını ortaya koymak için metafor analizinden yararlanılmıştır. Metafor ifadeleri araştırmacılar tarafından alan uzmanlarına danışılarak geliştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Performans profili oluşturma, sporcu performans geliştirme temeline oturtmayı amaç edinen bir değerlendirme stratejisi olduğu belirtilmiştir (Butler ve Hardy, 1992). Bu araştırmada yapılan performans profillemesinin de bu tanımdan destek alarak izlediği yol ilk olarak performans profilinin ne olduğu ve bu duruma uygun kavramlar, birebir görüşmeler ile sporculara açıklanmıştır. Kavramların anlaşılmasından sonra ilk uygulamada belirlenen kavramlar, performans profili diyagramına yerleştirilmiştir. Daha sonra katılımcılardan sorulan kavramın performans üzerinde ne kadar önemli olduğu ve bu kavramların kendileri üzerinde ne kadarının var olduğuna yönelik 1 ile 10 puanları arasında değerlendirilmesi istenmiştir. Son olarak sporcu ve antrenörler tarafından antrenman metotlarının tartışılabilereği, öncelik sırasına koyabileceği algılanan güçlü ve zayıf yönleri hakkında yararlı bir görsel görüntünün oluşturulabileceği bir ölçüm olan performans profilleri ortaya çıkarılmıştır. Araştırmada U16-U17 seviyesinde futbol oynayan sporcuların performans profili diyagramı oluşturulduktan sonra 1-10 arası verilen puanlama sisteminde sporculardan alınan puanlar doğrultusunda tutarsızlık puanları bulunmuştur. Bu puanlama belirlenen özelliklere yönelik, Sporcu tarafından algılanan önem seviyesi (AÖS)- Sporcunun kendini değerlendirmesi (SKD) şeklinde bulunmaktadır (Mackenzie, 2003). Hesaplanan tutarsızlık puanlarının düşük olması olumludur, tutarsızlığın az olduğunu gösterir.

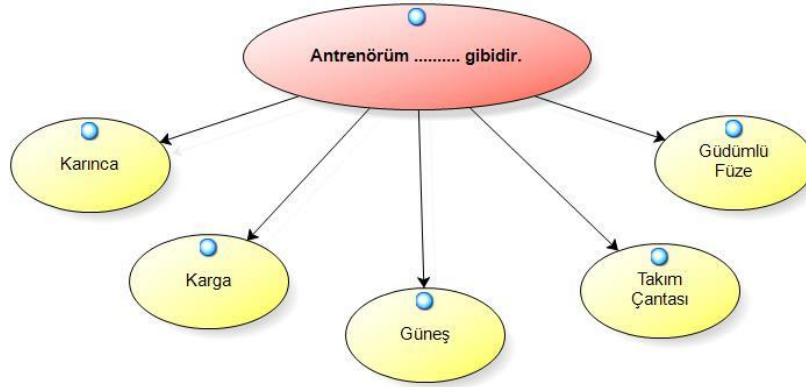
Katılımcıların antrenör-sporcu ilişkisine yönelik algılarının belirlenmesi için nitel yöntemlerden olan metafor içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizinde asıl amaç, elde edilen verileri açıklayabilecek kavramlar ve ilişkileri belirlemektir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Araştırmacılar bu amaç doğrultusunda, elde edilen verilerin ilk olarak kavramların

oluşturulması, daha sonra da oluşturulan kavramlara göre veriyi açıklayan temaların ortaya konulması gerektiğini belirtmektedirler (Karaçam ve Aydın, 2014). Böylelikle bu çalışmada verilerin analizinde öncelikli olarak metaforik yapıya uymayan ya da boş bırakılan verileri elemek için metaforlar incelenmiştir. Asıl kodlama ise ikinci aşamada yapılmıştır. Bu aşamada literatürde antrenör kavramına yönelik tanımlanmış kavramsal kategoriler ele alınmıştır. Bu kategoriler doğrultusunda bir kodlama listesi oluşturulmuştur. Üçüncü aşamada ise ulaşılan bulguların geçerlik ve güvenilirliği incelenmiştir. Güvenirlik boyutuna yönelik araştırmada kodlama yapanlar arasında verilen kodların tutarlılığına bakılmıştır. Bu bakımdan iki kodlayıcının verdiği kodlar, spor bilimleri alanında çalışan ve nitel araştırma deneyimine sahip akademisyenler tarafından değerlendirilmiştir. Kodların tutarlılığını hesaplamak için Miles ve Huberman (1994) tarafından tanımlanan yaklaşım ele alınmıştır. Bu yaklaşıma göre kodlayıcılar arasındaki tutarlık=ortak kod sayısı/ (ortak kod sayısı + farklı kod sayısı) formülü ile hesaplanmaktadır. Bu çalışmada kodlayıcılar arasındaki tutarlık katsayısı %95 olarak bulunmuştur. Miles ve Huberman (1994), nitel çalışmalarda kodlayıcıların verdikleri kodlar arasında %90 ile üzerinde tutarlılığın olması durumunda araştırma sonuçlarının güvenilir olduğunu belirtmişlerdir. Metafor algılarının modellenmesi ise Nvivo10 nitel araştırma analiz programı kullanılmıştır.

BULGULAR

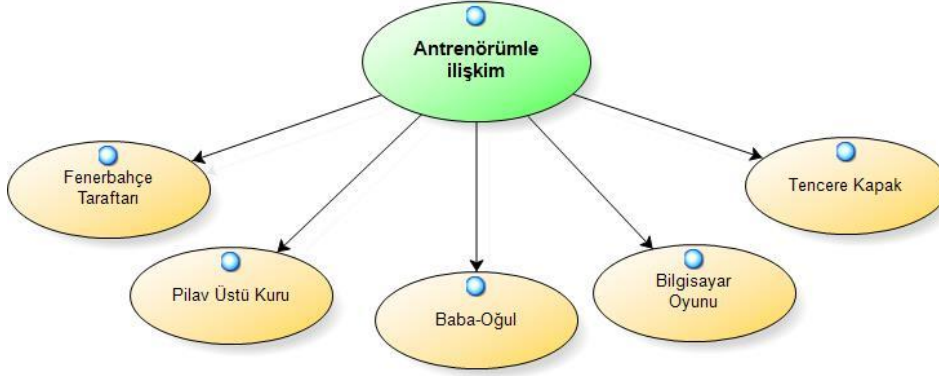
Bu araştırmanın örneklem grubunu; biri 16 ve dördü 17 yaşında olmak üzere toplam beş sporcu oluşturmuştur. Araştırmanın bulgularına bakıldığında ise sporcular tarafından verilen cevapların metafor modellemesi ve performans profilleri ortaya konulmuştur.

Şekil 1. Sporcuların antrenörlerine yönelik vermiş oldukları cevaplara göre metafor modellemesi

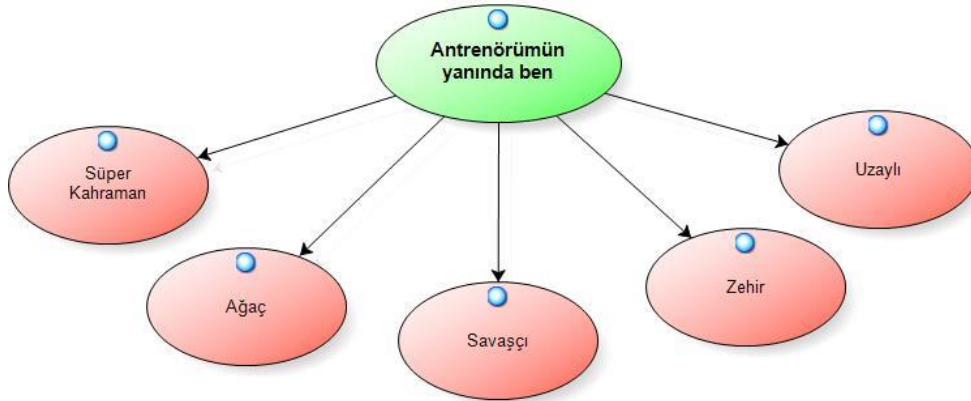
Katılımcıların antrenörlerini benzettikleri metaforik algıları Şekil 1.'de gösterilmiştir. Katılımcı görüşlerine göre: Karıncı: Bizi çok çalıştırır (K1). Karga: O çok akıllı ve yaşlıdır (K4). Güneş: Bize çok faydalıdır (K2). Takım Çantası: Her şey onda mevcuttur (K3). Güdümlü Füze: Hedeflerimize ulaştırır (K5).

Şekil 2. Sporcuların antrenörleri ile ilişkilerine yönelik algılarına vermiş oldukları cevaplara göre metafor modellemesi

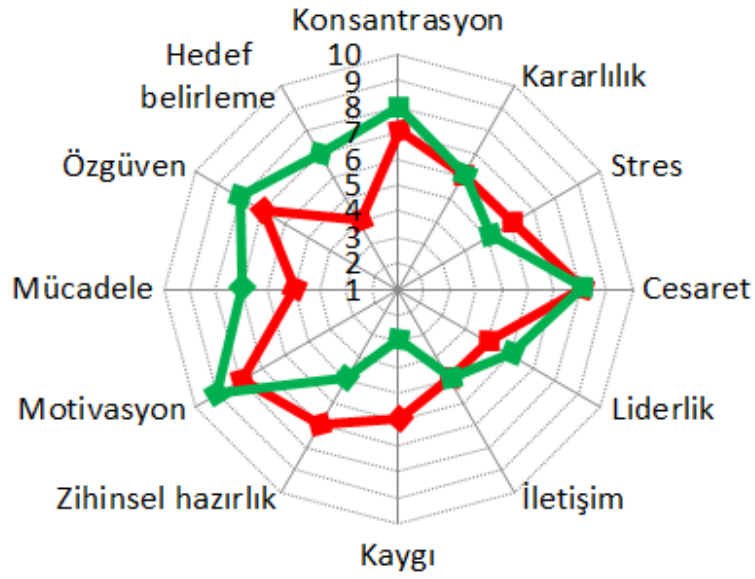
Katılımcıların antrenörleri ile ilişkilerini benzettikleri metaforik algıları Şekil 2.'de gösterilmiştir. Katılımcı görüşlerine göre: Fenerbahçe Taraftarı: Her koşulda sever ve destekler (K3). Pilav Üstü Kuru: Birbirlerini tamamlar (K5). Baba-Oğul: Birbirini anlar ve ona göre davranır (K2). Bilgisayar Oyunu: Ben oynamayı severim (K1). Tencere Kapak: Birbirimizi tamamlarız (K4).

Şekil 3. Sporcuların antrenörlerinin yanında kendilerine ilişkin algılarına yönelik vermiş oldukları cevaplara göre metafor modellemesi

Katılımcıların antrenörlerinin yanında kendilerini benzettikleri metaforik algıları Şekil 3.'te gösterilmiştir. Katılımcı görüşlerine göre: Süper Kahraman: Kendimi özel hissederim (K4). Ağaç: Suladıkça büyür ve gelişir (K2). Savaşçı: Savaşır ve zafer kazanır (K3). Zehir: En etkili silahtır (K5). Uzaylı: Antrenörümden bir şey anlamıyorum (K1).

Şekil 4. Katılımcı 1'in performans profil diyagramı

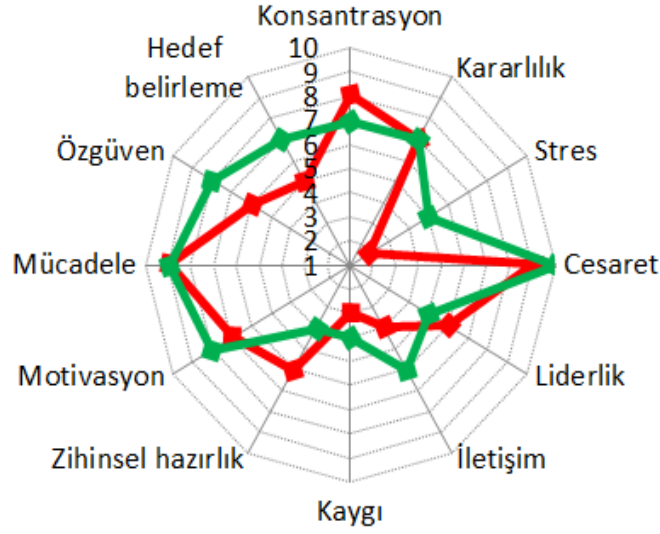
Yeşil ile belirtilen sporcunun kavrama vermiş olduğu değer, kırmızı ise kendisinde görmüş olduğu puanı belirtmektedir.

Katılımcı 1'e sorulan psikolojik kavramların sportif performans üzerinde ne kadar önemli olduğu ve bu kavramların kendileri üzerinde ne kadarının var olduğuna yönelik 1 ile 10 puanları arasında değerlendirilmesi istenmiştir (Şekil 4). Verdiği cevaplar Tablo 1'deki gibidir. K1'in tutarsızlık puanlarına bakıldığında ise en yüksek puanın kaygı yönünde olduğu görülmüştür.

Tablo 1. K1'in performans profiline verdiği cevap tablosu

Belirlenen Özellikler	Sporcu Tarafından Algılanan Seviyesi (AÖS)	Sporcunun Kendini Değerlendirmesi (SKD)	Tutarsızlık (10-SKD)xAÖS
Konsantrasyon	7	8	14
Kararlılık	6	6	24
Stres	6	5	30
Cesaret	8	8	16
Liderlik	5	6	20
İletişim	5	3	35
Kaygı	6	3	42
Zihinsel Hazırlık	7	5	35
Motivasyon	8	9	8
Mücadele	5	7	15
Özgüven	7	8	14
Hedef Belirleme	4	3	28

Şekil 5. Katılımcı 2'in performans profil diyagramı

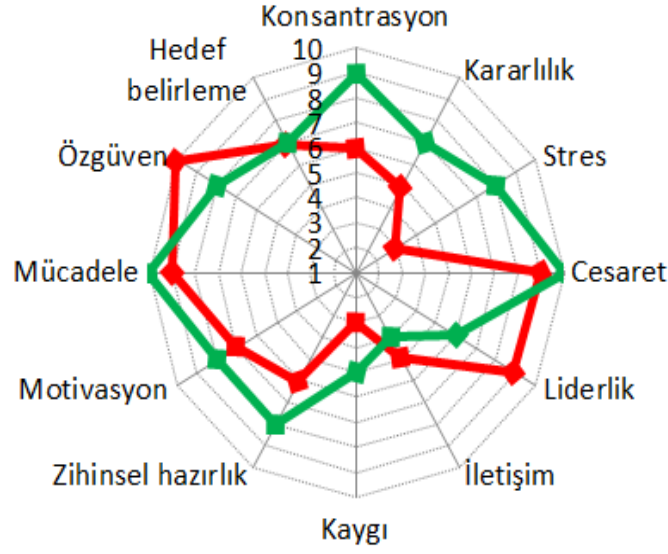

Katılımcı 2'ye sorulan psikolojik kavramların sportif performans üzerinde ne kadar önemli olduğu ve bu kavramların kendileri üzerinde ne kadarının var olduğuna yönelik 1 ile 10 puanları arasında değerlendirilmesi istenmiştir (Şekil 5). Verdiği cevaplar Tablo 2'deki gibidir. K2'nin tutarsızlık puanlarına bakıldığında ise en yüksek puanın zihinsel hazırlık yönünde olduğu görülmüştür.

Tablo 2. K2'nin performans profiline verdiği cevap tablosu

Belirlenen Özellikler	Sporcu Algılanan Seviyesi (AÖS)	Tarafından Önem	Sporunun Kendini Değerlendirmesi (SKD)	Tutarsızlık (10-SKD)xAÖS
Konsantrasyon	7		8	14
Kararlılık	7		7	21
Stres	2		5	10
Cesaret	9		10	0
Liderlik	6		5	30
İletişim	4		6	16
Kaygı	3		4	18
Zihinsel Hazırlık	6		4	36
Motivasyon	7		8	14
Mücadele	9		9	9
Özgüven	6		8	12
Hedef Belirleme	5		4	30

Şekil 6. Katılımcı 3'ün performans profil diyagramı

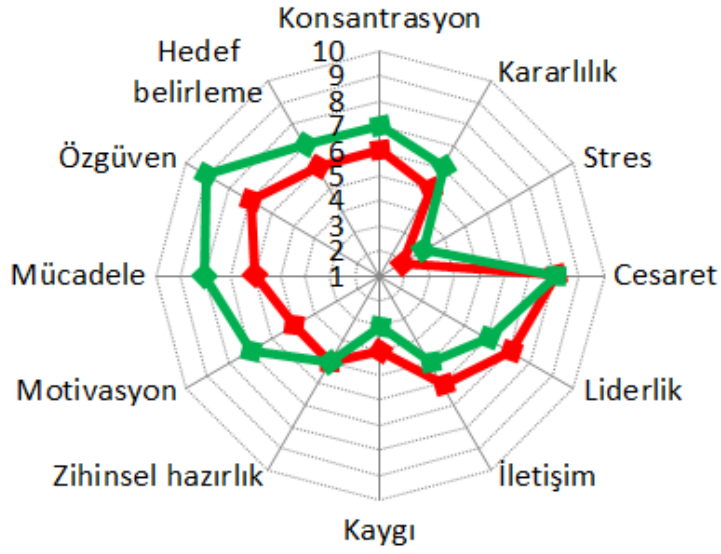

Katılımcı 3'e sorulan psikolojik kavramların sportif performans üzerinde ne kadar önemli olduğu ve bu kavramların kendileri üzerinde ne kadarının var olduğuna yönelik 1 ile 10 puanları arasında değerlendirilmesi istenmiştir (Şekil 6). Verdiği cevaplar Tablo 3'teki gibidir. K3'ün tutarsızlık puanlarına bakıldığında ise en yüksek puanın liderlik yönünde olduğu görülmüştür.

Tablo 3. K3'ün performans profiline verdiği cevap tablosu

Belirlenen Özellikler	Sporcu Tarafından Algılanan Önem (AÖS)	Sporcunun Kendini Değerlendirmesi (AKD)	Tutarsızlık (10-AKD)xAÖS
Konsantrasyon	6	9	6
Kararlılık	5	7	15
Stres	3	8	6
Cesaret	9	10	0
Liderlik	9	6	36
İletişim	5	4	30
Kaygı	3	5	15
Zihinsel Hazırlık	6	6	24
Motivasyon	7	8	14
Mücadele	9	10	0
Özgüven	10	8	20
Hedef Belirleme	7	5	35

Şekil 7. Katılımcı 4'ün performans profil diyagramı

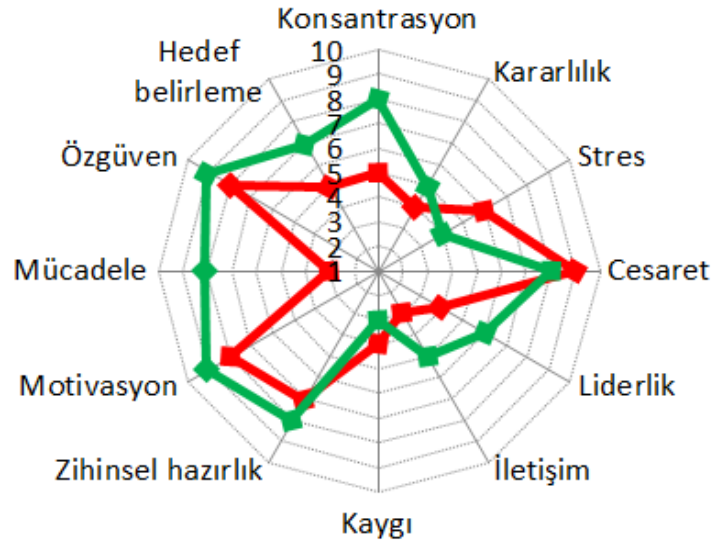

Katılımcı 4'e sorulan psikolojik kavramların sportif performans üzerinde ne kadar önemli olduğu ve bu kavramların kendileri üzerinde ne kadarının var olduğuna yönelik 1 ile 10 puanları arasında değerlendirilmesi istenmiştir (Şekil 7). Verdiği cevaplar Tablo 4'teki gibidir. K4'ün tutarsızlık puanlarına bakıldığında ise en yüksek iletişim yönünde olduğu görülmüştür.

Tablo 4. K4'ün performans profiline verdiği cevap tablosu

Belirlenen Özellikler	Sporcu Tarafından Algılanan Seviyesi (AÖS)	Tarafından Önem	Sporcunun Kendini Değerlendirmesi (AKD)	Tutarsızlık (10-AKD)xAÖS
Konsantrasyon	6	7	7	18
Kararlılık	5	6	6	20
Stres	2	3	3	14
Cesaret	8	8	8	16
Liderlik	7	6	6	28
İletişim	6	5	5	30
Kaygı	4	3	3	28
Zihinsel Hazırlık	5	5	5	25
Motivasyon	5	7	7	15
Mücadele	6	8	8	12
Özgüven	7	9	9	7
Hedef Belirleme	6	7	7	18

Şekil 8. Katılımcı 5'in performans profil diyagramı

Katılımcı 5'e sorulan psikolojik kavramların sportif performans üzerinde ne kadar önemli olduğu ve bu kavramların kendileri üzerinde ne kadarının var olduğuna yönelik 1 ile 10 puanları arasında değerlendirilmesi istenmiştir (Şekil 8). Verdiği cevaplar Tablo 5'teki gibidir. K5'in tutarsızlık puanlarına bakıldığında ise en yüksek puanın stres yönünde olduğu görülmüştür.

Tablo 5. K5'in performans profiline verdiği cevap tablosu

Belirlenen Özellikler	Sporcu Tarafından Algılanan Önem (AÖS)	Sporcunun Kendini Değerlendirmesi (SKD)	Tutarsızlık (10-SKD)xAÖS
Konsantrasyon	5	8	10
Kararlılık	4	5	20
Stres	6	4	36
Cesaret	9	8	18
Liderlik	4	6	16
İletişim	3	5	15
Kaygı	4	3	28
Zihinsel Hazırlık	7	8	14
Motivasyon	9	8	18
Mücadele	3	8	6
Özgüven	8	9	8
Hedef Belirleme	5	7	15

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmaya katılan U17 takımı sporcularının belirtilen 3 farklı ifadeye yönelik metaforik algıları; “antrenörüm gibidir.” cümlesine karşılık karınca, karga, güneş, güdümlü füze, takım çantası olarak belirtilmiştir. Buradan da katılımcıların antrenörlerine güvendikleri, yol gösterici, işlevsel olmayı, sorun çözmeye yardımcı oldukları sonucuna ulaşılabilir. “Antrenörümle aramdaki ilişki gibidir.” ifadesine katılımcılar Fenerbahçe taraftarı, pilav üstü kuru, baba-oğul, bilgisayar oyunu, tencere kapak olarak cevap vermişlerdir. Buradan da katılımcıların antrenörleri ile aralarındaki ilişkiyi düzenli, destekleyici, uyumlu ve samimi gördükleri sonucuna ulaşılabilir. “Antrenörüm yanında ben gibiyimdir.” ifadesine karşılık katılımcılar savaşı, zehir, uzaylı, ağaç ve süper kahraman olarak cevap vermişlerdir.

Buradan da antrenörlerinin yanında kendilerini özgüvenli, geliştirilebilir, hedef odaklı ve yabancı gördükleri sonucuna ulaşılabilir.

Katılımcıların performans profillerinin incelemesi sonucunda konsantrasyon duygusuna yönelik değerlendirmelerinde K1'in kendisinde görmüş olduğu değer 7 ve bu duygu için vermiş olduğu önem derecesi 8; kaygı duygusuna yönelik değerlendirmelerinde kendisinde görmüş olduğu değer 6 ve bu duyguya yönelik vermiş olduğu önem derecesi 3; stres duygusuna yönelik değerlendirmelerinde ise kendisinde görmüş olduğu değer 6 ve bu duyguya vermiş olduğu önem derecesi 5'tir. Metaforik algılarına yönelik sorular incelendiğinde K1'in "uzaylı" metaforunu belirtmesi; spor ortamında ve antrenörünün yanında görevleri ve kavramları anlamadığı; konsantrasyonunun, kaygı ve stres düzeyinin olumsuz yönde etkilendiği sonucunu doğurabilir. Bu yönde bu katılımcının bu konsantrasyon, kaygı ve stres duygu durumlarının optimal seviyeye getirilip dengelenmesi gerekebilir.

Katılımcıların performans profillerinin ve tutarsızlık puanlarının incelenmesi sonucunda K1'in en yüksek puana kaygı yönünden sahip olduğu görülmüştür. Kaygı puanından sonra puanlara bakıldığında ise iletişim ve zihinsel hazırlık peşinden gelir. Bu bağlamda K1'in vermiş olduğu metafor ifadeleri incelendiğinde "Antrenörümün yanında ben uzaylı gibiyim. Antrenörümden bir şey anlamıyorum." ifadesi, K1'in kendisini antrenörünün yanında yabancı hissettiği, kendisini ifade edemeyeceği düşüncesini tetikleyebileceği ve performansının düşebileceği endişesi, kaygı duygusunu yaşamasına sebep olabilir.

Performans profilleri liderlik kavramı yönündeki değerlendirmeler incelendiğinde K2'nin kendisinde görmüş olduğu değer 6 ve bu kavram için vermiş olduğu önem derecesi 5'tir. Bu yönde belirtmiş olduğu "güneş" metaforu; ışık yayıcı, yön gösterici olarak değerlendirdiği sonucuna ulaşılabilir. Bu yönde katılımcının liderlik kavramına yönelik duygu durumlarının optimal seviyeye getirilip dengelenmesi gerekebilir.

Performans profilleri zihinsel hazırlık kavramı yönündeki değerlendirmeler incelendiğinde K2'nin kendisinde görmüş olduğu değer 6 ve bu kavram için vermiş olduğu önem derecesi 8'dir. Bu yönde belirtmiş olduğu "ağaç" metaforunu belirtmiş olması; büyüme ve gelişme olarak değerlendirmiş olduğu sonucunu doğurabilir. Bu yönde katılımcının zihinsel hazırlık kavramını geliştirebilme, bunun farkında olmasına yönelik duygu durumlarının optimal seviyeye getirilip dengelenmesi gerekebilir.

K2'nin performans profili ve tutarsızlık puanları incelendiğinde zihinsel hazırlık yönünden en yüksek puana ulaşıldığı görülmüştür. Zihinsel hazırlığı, liderlik ve hedef belirleme takip etmiştir. K2'nin vermiş olduğu metafor cevaplarına bakıldığında "Antrenörümle ilişkim baba-oğul gibidir. Ona göre davranırız." ifadesi, K2'nin antrenörünü baba olarak gördüğü ve baba rolünün korumacı, hataları çözümleyici bir kalkan görevinde olması düşüncesi nedeniyle zihinsel hazırlık ve başa çıkma stratejileri sürecini arka plana atmış olabileceği düşünülebilir.

Yine performans profilleri açısından kararlılık, mücadele, cesaret ve özgüven duygusuna yönelik değerlendirmeler incelendiğinde K3'ün kararlılık duygusuna yönelik kendisinde görmüş olduğu değer 5 ve bu duygu için vermiş olduğu önem derecesi 7; mücadele duygusuna yönelik kendisine görmüş olduğu değer 9 ve bu duygu için vermiş olduğu değer 10; cesaret duygusuna yönelik kendisinde görmüş olduğu değer 9 ve bu duyguya vermiş olduğu önem derecesi 10; özgüven duygusuna yönelik kendisinde görmüş olduğu değer 10 ve bu duyguya vermiş olduğu değer 8 olarak görülmüştür. Vermiş olduğu "savaşçı" metaforu; kararlılık, mücadele ve özgüven duyguları kendisinde barındırdığı sonucunu doğurabilir. Bu yönde

katılımcının kararlılık, mücadele ve özgüven duygu durumlarının optimal seviyeye getirilip dengelenmesi gerekebilir.

K3'ün performans profili ve tutarsızlık puanları incelendiğinde liderlik yönünden en yüksek puana ulaşıldığı görülmüştür. Liderliği, hedef belirleme takip etmiştir. Bu bağlamda K3'ün belirttiği metaforlar incelendiğinde “Antrenörümle aramdaki ilişki Fenerbahçe Taraftarı gibidir. Her koşulda sever ve hatalı da olsam destekler.” ifadesi antrenörünün hatalı oyunlarında belirli bir hedef yaratmadığı ve yine K3'ün “Antrenörümün yanında ben savaşçı gibiyimdir. Savaşır ve zafer kazanırım.” metaforu bu hedefin olmamasına rağmen antrenöründeki liderliği ele geçirip savaştığı durumunu ortaya koyabilir.

Performans profilinde, özgüven kavramı yönündeki değerlendirilmeler incelendiğinde K4'ün kendisinde görmüş olduğu değer 7 ve bu kavram için vermiş olduğu önem derecesi 9 şeklinde görülmüştür. Bu bağlamda bakıldığında K4'ün “süper kahraman” metaforu kendini özel, kararlarından emin ve hedef odaklı olduğu sonucunu doğurabilir. Bu yönde katılımcının özgüven kavramını geliştirebilme, bunun farkında olmasına yönelik duygu durumlarının optimal seviyeye getirilip dengelenmesi gerekebilir.

K4'ün performans profili ve tutarsızlık puanları incelendiğinde iletişim yönünden en yüksek puana ulaşıldığı görülmüştür. İletişimi, kaygı ve liderlik takip eder. K4'ün vermiş olduğu metaforlar incelendiğinde “Antrenörüm karga gibidir. O çok akıllı ancak o yaşlıdır.” ifadesi K4'ün antrenörüyle olan iletişiminin düşük olmasının sebebinin yaş farkından kaynaklanabileceği sonucunu doğurabilir.

Hedef belirleme kavramı yönündeki değerlendirmeler incelendiğinde K5'in kendisinde görmüş olduğu değer 5 ve bu kavram için vermiş olduğu önem derecesi 7 şeklindedir. Bu bağlamda bakıldığında K5'in “güdümlü füze” metaforu hedef belirleme, belirlenen hedefe ulaşma ve bu yönde yapılan çalışmalara yön verme olarak anlamlandırdığı sonucuna ulaşılabilir.

K5'in performans profili ve tutarsızlık puanları incelendiğinde stres yönünden en yüksek puana sahip ulaşıldığı görülmüştür. Stresi, kaygı ve liderlik takip eder. K5'in vermiş olduğu metaforlara bakıldığında “Antrenörüm güdümlü füze gibidir.” ifadesi, K5'in antrenörünü son derece hedef odaklı, “Antrenörümün yanında ben zehir gibiyim.” ifadesi ile de antrenörünün yanında kendini güçlü bir silah olarak gördüğünü göstermektedir. Bu durum sporcuda doğal olarak aşırı strese ve kaygıya, kendini antrenörüne yetismeye ve tamamlamaya çalışıyor gibi hissetmesine neden olabilir. Hatta bu benzetmelerde antrenörün yönlendirici rolü yerine, güçlü bir rakip gibi görülmesi oyuncuya liderlik edilmesi açısından da eksiklik yaşadığını düşündürmektedir.

Bulgular, kişisel yapılandırma kuramını destekler niteliktedir. Sporcular, antrenörleri ile ilişkilerini göz önünde tutarak, kendilerini ve performans göstergelerini değerlendirme eğilimindedirler.

Bu çalışmada, performans geliştirme temeline kişisel olarak sporcuyu yerleştirmeyi amaçlayan bir değerlendirme stratejisi şeklinde belirtilmiş olan performans profillemeye prosedürü, antrenmanlarda ve saha uygulamalarında bu yöntemin çıktıları performans geliştirmeye yönelik bir veri olarak değerlendirilmelidir. Böylelikle sporcu profillerinin antrenör tarafından değerlendirilmesinin sağlanacağı bir veri kaynağı olarak kullanılması

sağlanacak, antrenör-sporcu ilişkisinde kuvvetlendirici bir bağ olabileceği düşünülmektedir. İletişim aracı olarak kullanılacak bir araç halinde sunulacaktır.

Performans profilleri ile sporcuların performans takipleri sağlanabilir. Kulüplerin sporcu dosyalarında elde edilecekleri bu profiller ile verilerin toplanmasında kolaylık sağlanacak, geçmiş veriler ile karşılaştırılıp şimdiki profilleri ve algılarına yönelik antrenman modellerinin oluşturulmasına katkı sağlanacak bu yönde spor bilimleri alanında önemli bir araç olabileceği söylenebilir. Maliyetinin düşük olması sebebiyle yaygınlaştırılmasıyla beraber spor kulüpleri ve federasyonlara ekonomik olarak etkisinin olumlu olacağı düşünülmektedir.

İleride yapılacak araştırmalara öneri olarak katılımcı sayısının artırılması, sporculara sorulan metaforik ve psikolojik performansla yönelik duygu durumlarını antrenöre de sorarak daha kapsamlı bir hale getirilmesi ve elde edilen sonuçlara yönelik spor psikologları ile fikir alışverişlerinin yapılması sunulabilir. Çalışmalarda metafor analizleriyle birlikte performans profillerinin kullanılması, sporcunun kendisini değerlendirmesini sağlarken aynı zamanda öz-farkındalığı arttırabilir. Sporcunun gelişimi için sporcu motive ederken hedef belirlemelerinde yardımcı olabilir. Sporcuların kendi performanslarının değerlendirmesini sağlayarak optimal performansla ulaşmasında yardımcı olabilir.

KAYNAKLAR

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Asakawa, K. (2004). Flow experience and autotelic personality in Japanese college students: How do they experience challenges in daily life? *Journal of Happiness studies*, 5(2), 123-154. doi: 10.1023/B:JOHS.0000035915.97836.89

Aşçı, F. H., Çağlar, E., Eklund, R. C., Altıntaş, A., Jackson, S. (2007). Durumluk ve sürekli optimal performans duygu durum-2 ölçekleri'nin uyarlama çalışması. *Spor Bilimleri Dergisi*, 18(4), 182-196.

Butler, R.J., Hardy, L. (1992). The performance profile: Theory and application. *The Sport Psychologist*, 6, 253-264. doi: 10.1123/tsp.6.3.253

Butler, R. (1997). Performance profiling: Assessing the way forward. *Sports Psychology in Performance*, 33-48.

Butler, R. J., Smith, M., Irwin, I. (1993). The performance profile in practice. *Journal of Applied Sport Psychology*, 5, 48-63. doi: 10.1080/10413209308411304

Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. New York: Harper & Row, 1st ed, s: 71-95.

Dale, G.A., Wrisberg, C.A. (1996). The use of a performance profile technique in a team setting: Getting the athletes and coach on the 'Same Page'. *The Sport Psychologist*, 10, 26-277. doi:10.1123/tsp.10.3.261

Doyle, J., Parfitt, G. (1997). Performance profiling and construct validity. *The Sport Psychologist*, 11, 411-425. doi: 10.1123/tsp.11.4.411

D'Urso, V., Petrosso, A., Robazza, C. (2002). Emotions, perceived qualities, and performance of rugby players. *The Sport Psychologist*, 16, 173-199.

Erkal, M. (1992). *Sociological view of sport*. Istanbul: Filiz Publisher; 97-130.

Gould, D., Udry, E. (1994). Psychological skills for enhancing performance: Arousal regulation strategies. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 26, 478-485. doi: 10.1249/00005768-199404000-00013

- Gürbüz, S., Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hanin, Y. L. (1997). Emotions and athletic performance: Individual Zones of Optimal Functioning model. *European Yearbook of Sport Psychology, 1*, 29-72.
- Hanin, Y. L. (2000). *Emotions in sport*. Champaign, Illinois: Human Kinetics.
- Hanin, Y. L., Stambulova, N. B., Lukkarila, J., Tummavuori, M. (2000). Performance related states: A metaphoric description. *A paper presented at the 5th Annual Congress of the European College of Sport Science*, Finland, Jyväskylä.
- Hanin, Y. L., Stambulova, N. B. (2002). Metaphoric description of performance states: An application of the IZOF model. *Sport Psychologist, 16*(4), 396-415.
- İkizler, C., Karagözoğlu, C. (1997). *Sporda başarının psikolojisi*. İstanbul: Alfa Basın Yayın Dağıtım.
- Jones, G. (1993). The Role of performance profiling in cognitive behavioral interventions in sport. *The Sport Psychologist, 7*, 160-172.
- Karaçam, S., Aydın, F. (2014). Ortaokul öğrencilerinin teknoloji kavramına ilişkin algılarının metafor analizi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences, 13*(2), 545-572.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1*(1), 62-80.
- Kelly, G.A. (1955). *The psychology of personal constructs*. Vols. I ve II. New York: Norton.
- Kivikanvas J.M. (2006). *Psychophysiology of flow experience: an explorative study*. Yüksek lisans tezi, Helsinki Üniversitesi, Spor Psikolojisi Bölümü.
- Mackenzie, B. (2003). Performance profiling. (WWW) Erişim adresi: <https://www.brainmac.co.uk/perprofil.htm> (13/05/2019).
- Miles, M.B., Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis* (2. baskı). Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Moneta GB. (2004). The flow experience across cultures. *Journal of Happiness Studies, 5*(2), 115–121.
- Murphy, S. M., Jowdy, D. P. (1992). Imagery and mental practice. In T. S. Horn (Ed.), *Advances in sport psychology*, 221–250.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11*(1), 323- 343.
- Ravizza, K. (2010). Increasing awareness for sport performance. In J.M. Williams (Ed.), *Applied sport psychology: Personal growth to peak performance 6*, 189-200.
- Vanak, M. J. (1970). *Brajit; Psychology and the superior athlete*. London.
- Weston, N.J.V., Greenlees, I.A., Thelwell, R.C. (2010). Applied sport psychology consultant perceptions of the usefulness and impacts of performance profiling. *International Journal of Sport Psychology, 41*, 360-368.
- Weston, N.J.V., Greenlees, I.A., Thelwell, R.C. (2011). Athlete perceptions of the impacts of performance profiling. *International Journal of Sport and Exercise Psychology, 9*, 173-188.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2005). *Qualitative research methods in social sciences*. Ankara: Seçkin Publishing.

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.771834

Geliş Tarihi (Received): 28.07.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 31.03.2021

Online Yayın Tarihi (published): 30.06.2021

TENİS HAKEMLERİNİN EMPATİK EĞİLİM DÜZEYLERİ VE KARAR VERME STİLLERİNİN İNCELENMESİ*

Esin KIRATLI^{1**} , H. Can İKİZLER²

¹Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, İSTANBUL

²Rumeli Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, İSTANBUL

Öz: Bu çalışmada tenis hakemlerinin empatik eğilimleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişkinin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini Türkiye Tenis Federasyonuna bağlı, faal olarak tenis turnuvalarında görev alan 407 faal tenis hakemi; araştırmanın örneklemini ise araştırmanın evreni içerisinde araştırmaya gönüllü katılan 85 kadın, 220 erkek toplam 305 tenis hakemi oluşturmuştur. Çalışmada veri toplamak amacıyla "Kişisel Bilgi Formu", "Empatik Eğilim Ölçeği" ve "Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II" ölçekleri uygulanmıştır. Verilerin analizinde bağımsız gruplar t testi ile tek yönlü varyans analizi ANOVA tercih edilmiştir. Tenis hakemlerinin, dikkatli karar stilleri ve karar verme öz saygı düzeyleri; erteleyici, kaçınan ve panik karar stillerine göre daha yüksek bulunmuştur. Empatik eğilimleri ile dikkatli karar stilleri arasında pozitif yönlü yüksek bir ilişki var iken; empatik eğilimleri ile karar öz saygıları arasında pozitif yönlü çok yüksek seviyede ilişki vardır. Sonuç olarak, empatik eğilimleri yüksek olan tenis hakemlerinin; dikkatli karar verme ve öz saygı düzeylerinin arttığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Empatik eğilim, karar verme stilleri, hakem, tenis

EXAMINATION OF EMPHATIC TENDENCY LEVELS AND DECISION MAKING STYLES OF TENNIS UMPIRES

Abstract: The purpose of this research is to examine the relationship between the emphatic tendency levels of tennis umpires and their decision making styles. The population of the study was composed 407 active tennis umpires affiliated with the Turkish Tennis Federation; the sample of study was consisted of 305 tennis umpires who volunteered to join the study (85 female and 220 male tennis umpires). "Personal Information Form", "Emphatic Tendency Scale" and "Melbourne Decision Making Questionnaire I-II" have been used for data collection. Independent sample t test and one way ANOVA were used to analyze the data. It was found that the tennis umpires' hypervigilance decision style and levels of decision self-esteem were higher than procrastination, buck passing and panic decision styles. While there is a high positive correlation between empathic tendency and hypervigilance decision styles; there is a very high positive correlation between umpire' empathic tendencies and self-esteem levels. As a result, it can be said that hypervigilance decision levels and self-esteem increase in decision making on tennis umpires with high emphatic tendency levels.

Key Words: Emphatic tendency, decision making styles, umpire, tennis

*Bu çalışma 05-08 Mayıs 2016 tarihleri arasında Çanakkale'de düzenlenen 8. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresinde sözel sunum olarak sunulmuştur. (Doktora tezinden üretilmiştir).

GİRİŞ

Dünyada ve ülkemizde düzenlenen birçok organizasyonla tenis, içinde eğlence unsuru barındırmasının yanında, ciddi ticari getiriler sağlayan bir spor dalıdır. Tenisteki bu gelişmeler, tenis müsabakalarının en önemli unsurlarından olan hakemlerin ve hakemlik mesleğinin de önemini arttırmıştır. Hakemlik, maç yönetiminden ve kural bilgisinden çok daha fazlasıdır. Öyle ki, hakemler müsabaka sırasında iyi bir performans gösterebilmek için, doğru iletişim yetisine, stres yönetimine, liderlik becerilerine ve doğru karar verme yeteneğine sahip olmalıdır

(Ekmekçi, 2011; Julian ve ark., 2019). Hakemlerin verdiği doğru veya yanlış kararların, müsabakaların sonuçlarını direk etkileyeceği açıktır (Kırımoğlu ve ark., 2017).

Karar, olası eylemlerden en uygun görünenini, bir amaç doğrultusunda seçmeyi (Deniz, 2004); karar verme ise, bilişsel süreçlerin sonunda diğer alternatifler arasından bir seçeneği seçmeyi ifade eder (Deniz ve ark., 2015). Karar verme, insanın en önemli yaşam becerilerinden biri olup, zihinsel bir süreçtir. Karar verme stilleri insanlar arasındaki bireysel farklılıkların önemli nedenlerinden biridir (Atılğan ve Tükel, 2019; Tekkurşun Demir ve ark., 2018). Karar verme stili, bireyin karar verme sırasında, soruna genel yaklaşımında tercih ettiği kişisel tarzıdır. Bazı insanlar karar verme sürecinde dikkatli davranır, bazıları aceleci davranır, bazıları da panik karar verirler. Bazı insanlar ise karar vermekten kaçınır (Deniz ve ark., 2015). Dikkatli karar verme, kişinin karar vermeden önce, özenle gerekli bilgiyi araması ve alternatifleri dikkatli bir şekilde değerlendirdikten sonra seçim yapmasıdır. Kaçınan karar verme stili, kişinin karar vermekten kaçınarak, karar vermeyi başka birine bırakma eğiliminde olması, böylelikle sorumluluğu bir başka kişiye devrederek sorumluluktan kurtulmaya çalışması durumudur. Erteleyici karar verme stili, kişinin karar vermeyi sürekli ertelemesi ve geciktirmesi durumudur. Panik karar verme stili ise, kişinin karar verme sırasında kendisini zaman baskısı altında hissederek aceleci davranışlar sergilemesi ve çabuk çözüme ulaşma çabası durumudur (Dönmez ve Özgül, 2020).

Hakemler karar verme aşamasında birçok psikolojik değişkenden etkilenebilmektedirler. Başarılı bir hakem olabilmek için sadece kural bilgisi yeterli değildir. Hakemlik, maç öncesi psikolojik hazırlık ile başlayan süreç, maç esnasında doğru karar verme yetisinden, maçın paydaşları ile olan iletişime ve müsabaka sırasında güvenilen kişi olabilmeye kadar birçok faktörü içinde barındırmaktadır (Dönmez ve Özgül, 2020). Tecrübeli bir hakemin yaptığı gibi, spor karşılaşmalarında oyuncuyu empati ile dinlemek ve empati ile cevap vermek, hakemlerin işlerini kolaylaştırmaktadır (Almak ve Çebi, 2020; Roof-Stefen, 2011).

Empati psikolojide sıklıkla adından söz edilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır ve bir kişinin kendisini bir başka kişinin yerine koyup onun duygularını ve düşüncelerini doğru anlaması olarak ifade edilmektedir (Dökmen, 1988; Ersoy ve Köşger, 2016). Empatik eğilim, bireyde doğuştan gelen bir özellik olup empatinin duygusal boyutunu oluşturur (Özcan, 2012). Empati etkili kurulan bir iletişimin en önemli parçalarından biri olup (Güngör ve Esentürk, 2020); spor müsabakalarının yönetiminde de hakemlerin oyuncularla kurduğu iletişimin önemli bir parçasıdır (Lussier ve Kimball, 2009).

Literatürde farklı spor branşlarındaki hakemlerin karar verme stilleri (Açııcı ve Çebi, 2020; Aksu ve Aslan, 2020; Atılğan ve Tükel, 2019; Dönmez ve Özgül, 2019; Kırımoğlu ve ark., 2017; Öztürk Çelik, 2020; Uzunoğlu ve ark., 2009) ve empatik eğilim düzeylerine (Almak ve Çebi, 2020; Esentaş ve ark., 2017; Öztürk ve ark., 2004) ilişkin çalışmalar yer almaktadır. Fakat hakemlerin karar verme stilleri ile empatik eğilim düzeylerini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Spor karşılaşmalarındaki eşsiz görevlerinden dolayı hakemlerin psiko-sosyal yapılarına ilişkin araştırmalar yapmak önemlidir. Günümüzde milyonlarca seyircisi olan tenis maçlarında hakemlerin oldukça zorlu görevleri vardır. Atılan servislerin hızı, uzun süren ralliler ve vuruş teknikleri çeşitliliği nedeniyle maç yönetiminin zorluğu, müsabaka sırasında oyuncuların itirazlarını ve taşkınlıklarını kontrol edebilme ve onların güvenini kazanma ve maç içerisindeki zor kararları alabilmelerinde empati yeteneklerinin önemli etkisi olduğu varsayılmaktadır. Bu bilgiler ışığında karar verme stilleri ile empati arasında nasıl bir ilişki olduğu merak uyandırmaktadır ve çalışmamızın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmamızın temel amacı, tenis hakemlerinin empatik eğilim düzeylerini ve karar verme stillerini belirlemek ve bazı değişkenlerle ilişkisini incelemektir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmanın modeli için nicel araştırma metodlarından biri olan tarama modeli kullanılmıştır. Bu model, geçmişte veya şu anda olmuş bir durumu olmuş olduğu haliyle betimleyen bir yöntemdir. Araştırmaya konu, nesne veya kişi olduğu gibi ve kendi koşulları içerisinde tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2020).

Araştırma Grubu

Bu araştırmanın çalışma evreni Tenis Federasyonunun 2015 yılı faaliyet takviminde bulunan tenis turnuvalarında çalışmış olan 407 faal tenis hakemi oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini ise araştırmanın evreni içerisinde araştırmaya gönüllü katılan 85 kadın, 220 erkek toplam 305 tenis hakemi oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmamıza katılan tenis hakemlerinin bazı demografik özelliklerini belirlemek için Kişisel Bilgi Formu, empatik eğilimlerini ölçmek için Dökmen'in (1988) geliştirdiği Empatik Eğilim Ölçeği ve karar verme stillerini belirlemek için Mann, Harmoni ve Power (1998) tarafından geliştirilmiş ve Deniz (2004)'ün Türkçe 'ye uyarlamış olduğu Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Tenis hakemlerinin yaşları, cinsiyetleri ve medeni durumlarına ilişkin sorulardan oluşmuştur.

Empatik Eğilim Ölçeği: Ölçek Dökmen (1988) tarafından, kişilerin günlük yaşamındaki empati kurabilme düzeylerini ölçmek için geliştirilmiştir. 20 maddeden oluşan ve likert türünde olan ölçeğin maddelerinin 8'i bireylerin evet deme eğilimlerini önlemek için olumsuz cümlelerden oluşmaktadır.

Geçerlik: Dökmen (1988), 24 kişilik bir gruba Empatik Eğilim Ölçeği ve Edwards Kişisel Tercih Envanterinin "Duyguları Anlama" kısmını uygulamış; ölçeklerin puanları arasındaki ilişkinin geçerliği .68 bulunmuştur.

Güvenirlilik: Ölçek Dökmen (1988) tarafından, 70 üniversite öğrencisine tekrar yöntemi ile, üç hafta aralık verilerek iki defa uygulanmıştır. Bu uygulama sonucunda güvenirlik katsayısı .82 bulunmuştur. Tekrarlanan ölçeğin güvenirlik katsayısı .72 olarak bulunmuş ve kullanılabilir nitelikte olduğu kabul edilmiştir.

Puanlama: Katılımcılar her maddeye 1 ile 5 arasındaki puanlardan birini seçerek, o maddedeki duruma ne düzeyde katıldıklarını belirtirler. Puanlar (1) "Tamamen Aykırı", (2) "Oldukça Aykırı", (3) "Kararsızım", (4) "Oldukça Uygun", (5) "Tamamen Uygun" ifadelerine karşılık gelir. Olumsuz yazılmış maddeler tersten puanlanmaktadır. Katılımcının ölçekten alabileceği en düşük puan 20, en yüksek puan ise 100'dür. Toplam empatik eğilim puanları; 20-46 arası düşük; 47-73 arası orta ve 74-100 arası ise yüksek empatik eğilim olarak değerlendirilmektedir.

Melbourne Karar Verme Ölçeği: Ölçeği Mann, Harmoni ve Power (1998) geliştirmiş, Deniz (2004) Türkçeye uyarlamıştır ve iki kısımdan oluşmaktadır. 6 maddeden oluşan I. Kısım karar

vermede öz saygıyı belirlemektedir. 22 maddeden oluşan II. Kısım ise karar verme stillerini belirlemektedir. Dikkatli, kaçınan, erteleyici ve panik karar verme stilleri olmak üzere 4 alt boyuttan oluşmaktadır.

Geçerlik: Ölçeğin geçerlik çalışmaları için benzer ölçekler geçerliliği ve kapsam geçerliliği yöntemleri uygulanmıştır. Kapsam geçerliliği için alandaki uzman kişiler, ölçek maddelerinin niteliğinin ilgili alt ölçekleri belirleyecek nitelikte olduğuna karar vermişlerdir. Kuzgun (1992)'un geliştirdiği “Karar Stratejileri Ölçeği” ile de benzer ölçek geçerliliği yapılmıştır; ölçekler arasındaki katsayıların $r=.15$ ile $r=.71$ sonuçları arasında değiştiği ve iki ölçek arasındaki ilişkinin 0.01 ve 0.05 anlamlılık düzeylerinde olduğu belirlenmiştir.

Güvenirlilik: Ölçeğin güvenirliliği iç tutarlılık ve testin tekrarı yöntemleriyle hesaplanmıştır. 56 üniversite öğrencisine tekrar yöntemi ile üç hafta aralık verilerek iki defa uygulanmıştır. Tekrarlanan ölçeğin güvenirlilik katsayıları, karar verme özsaygı .85, dikkatli karar .83, kaçınan karar .87, erteleyici karar .68 ve panik karar .84 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığının hesaplanması amacıyla yapılan madde analizi sonucunda ölçeğin istatistiksel olarak yeterli düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır. 154 kişiye uygulanmış olan ölçeğin iç tutarlılık katsayıları özsaygı .72, dikkatli karar .80, kaçınan karar .78, erteleyici karar .65, panik karar .71 şeklinde hesaplanmıştır.

Puanlama: Ölçeğin puanları “Doğru” 2, “Bazen Doğru” 1, “Doğru Değil” ise 0 puan şeklinde hesaplanır. Öz saygıyı belirleyen ve 6 maddeden oluşan I. Kısım dan alınabilecek en yüksek puan 12’dir. Bu kısmın üç maddesi (2, 4, 6) ters puanlanmaktadır. Ölçeğin II. Kısımının puanlaması yapılırken; dikkatli karar (0-12 puan), kaçınan karar (0-12 puan), erteleyici karar (0-10 puan), ve panik karar (0-10 puan) aralıklarında değerlendirilir.

Verilerin Analizi

Araştırmadan çıkan verilerin analizi SPSS programı ile yapılmıştır. Aritmetik ortalama, standart sapma, yüzde ve dağılımlar belirlenmiş ve incelenmiştir. Katılımcıların empatik eğilimleriyle karar stilleri ikili gruplarının, bazı değişkenlere göre karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t testi kullanılmıştır. Gruplar arasındaki farklılıklar ve çoklu karşılaştırmalarda Anova testi kullanılmış; testin sonuçlarındaki anlamlı farklılığın hangi gruplarda var olduğunu bulmak için Tukey testi yapılmıştır. Araştırma değişkenlerinin birbirleriyle ilişkileri ise; korelasyon katsayısı analizi ile belirlenmiştir. Sonuçlar için anlamlılık düzeyi ,01 ve ,05 olarak alınmıştır.

BULGULAR

Tablo 1: Hakemlerin demografik bilgilerine ilişkin dağılımlar

Kişisel Bilgiler	Alt Gruplar	N	%
Yaş	18-27 Yaş	60	19,7
	28-37 Yaş	87	28,5
	38-47 Yaş	91	29,8
	48 yaş ve üzeri	67	22,0
Cinsiyet	Kadın	85	27,9
	Erkek	220	72,1
Medeni Durum	Bekâr	129	42,3
	Evli	176	57,7

Tablo 1 incelendiğinde hakemlerin %19,7’si 18-27, %28,5’inin 28-37, %29,8’i 38-47 ve %22’sinin de 48 ve üzeri yaş aralığında oldukları görülmektedir. Tenis hakemlerinin %27,9’u kadın ve %72,1’i erkektir. Medeni durumlarına göre hakemlerin %42,3’ü bekâr ve %57,7’si evlidir.

Tablo 2: Hakemlerin empatik eğilim düzeyleri ve karar verme stillerine ilişkin puanlarının dağılımı

	n	X (Ort.)	S.
Empatik Eğilim	305	71,87	8,93
Karar Stilleri			
Öz Saygı	305	10,42	1,59
Dikkatli	305	9,98	2,17
Kaçıngan	305	3,02	2,15
Erteleyici	305	2,39	2,19
Panik	305	2,38	2,20

Tablo 2'ye bakıldığında tenis hakemlerinin empatik eğilim puan ortalamalarının orta düzeyde olduğu bulunmuştur. Karar verme öz saygı ortalamaları ile karar verme stili alt boyutlarından dikkatli karar düzeyleri yüksek olduğu, kaçıngan, erteleyici ve panik karar stilleri ortalamalarının da düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Hakemlerin yaş ortalamalarına göre empatik eğilim düzeyleri ve karar verme stilleri puanlarının dağılımı

	Yaş	n	X (Ort.)	S.	F	P
Empatik Eğilim	18-27 Yaş	60	70,50	9,18	1,905	,129
	28-37 Yaş	87	70,81	9,41		
	38-47 Yaş	91	73,46	8,23		
	48 yaş ve üzeri	67	72,28	8,74		
Karar Stilleri	Yaş	n	X (Ort.)	S.	F	P
Öz Saygı	18-27 Yaş	60	9,93	1,83	5,123	,002*
	28-37 Yaş	87	10,16	1,72		
	38-47 Yaş	91	10,81	1,24		
	48 yaş ve üzeri	67	10,64	1,44		
Dikkatli	18-27 Yaş	60	9,96	1,96	0,225	,879
	28-37 Yaş	87	10,03	2,13		
	38-47 Yaş	91	9,83	2,42		
	48 yaş ve üzeri	67	10,10	2,06		
Kaçıngan	18-27 Yaş	60	3,58	2,22	2,715	,045*
	28-37 Yaş	87	3,19	2,10		
	38-47 Yaş	91	2,65	2,16		
	48 yaş ve üzeri	67	2,79	2,03		
Erteleyici	18-27 Yaş	60	2,45	2,18	2,471	,062
	28-37 Yaş	87	2,82	2,67		
	38-47 Yaş	91	1,94	1,75		
	48 yaş ve üzeri	67	2,35	1,91		
Panik	18-27 Yaş	60	2,86	2,41	4,209	,006*
	28-37 Yaş	87	2,78	2,47		
	38-47 Yaş	91	2,13	1,88		
	48 yaş ve üzeri	67	1,76	1,86		

p>,05

Tablo 3 incelendiğinde hakemlerin yaş aralıkları yükseldikçe empatik eğilim düzeyleri ortalamalarında artış olduğu tespit edilmiştir. Yaş ortalamaları ile empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir (p=,129; p>,05). Yaş değişkenine göre hakemlerin karar verme öz saygı puanları (p=,002; p<,05) ve karar verme stilleri alt boyutlarında; kaçıngan karar (p=,045; p<,05) ile panik karar (p=,006; p<,05) puanlarında anlamlı farklılaşma var iken; dikkatli (p=,879; p>,05) ve erteleyici (p=,062; p>,05) karar stillerine ait puanlarda ise farklılaşmanın anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Tablo 4: Hakemlerin cinsiyet değişkenine göre empatik eğilim düzeyleri ve karar verme stilleri puanlarının dağılımı

	Cinsiyet	n	X (Ort.)	S.	t	P
--	----------	---	----------	----	---	---

	Cinsiyet	n	X (Ort.)	S.	t	P
Empatik Eğilim	Kadın	85	73,32	9,35		
	Erkek	220	71,30	8,71	1,772	,77
Karar Stilleri	Cinsiyet	n	X (Ort.)	S.	t	P
Öz Saygı	Kadın	85	9,92	1,92		
	Erkek	220	10,61	1,40	-3,463	,01*
Dikkatli	Kadın	85	9,73	2,08		
	Erkek	220	10,07	2,20	-1,238	,217
Kaçıngan	Kadın	85	3,28	2,23		
	Erkek	220	2,92	2,12	1,311	,191
Erteleyici	Kadın	85	2,51	2,16		
	Erkek	220	2,34	2,20	0,590	,556
Panik	Kadın	85	2,51	2,16		
	Erkek	220	2,23	2,17	1,901	,058

p>,05

Tablo 4 incelendiğinde hakemlerin empatik eğilim düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmektedir (p=,77; p>,05). Erkek hakemlerinin karar verme öz saygıları kadın hakemlerin öz saygılarından anlamlı düzeyde (p= ,01; p<,05) yüksek bulunmuştur. Karar stilleri ortalamalarının ise cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Tablo 5: Hakemlerin medeni durum değişkenine göre empatik eğilim düzeyleri ve karar stilleri puanlarının dağılımı

	Medeni Durum	n	X (Ort.)	S.	t	P
Empatik Eğilim	Bekâr	129	70,29	9,55		
	Evli	176	72,95	8,34	-2,567	,011*
Karar Stilleri	Medeni Durum	n	X (Ort.)	S.	t	P
Öz Saygı	Bekâr	129	10,17	1,77		
	Evli	176	10,58	1,44	-2,231	,026*
Dikkatli	Bekâr	129	9,87	2,25		
	Evli	176	10,06	2,13	-0,775	,439
Kaçıngan	Bekâr	129	3,42	2,32		
	Evli	176	2,74	1,99	2,740	,007*
Erteleyici	Bekâr	129	2,67	2,31		
	Evli	176	2,22	2,08	1,749	,081
Panik	Bekâr	129	2,80	2,49		
	Evli	176	2,10	1,94	2,762	,006*

p>,05

Tablo 5’te medeni durum değişkenine göre; evli hakemlerin empatik eğilim puanları ile bekâr hakemlerin puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur (p=,011 p<,05). Evli hakemlerin öz saygı puanları ile bekâr hakemlerinin öz saygı puanları (p= ,026; p<,05) arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu tespit edilmiştir. Karar verme stillerinde, kaçıngan karar (p= ,007; p<,05) ve panik karar (p=,006; p<,05) stillerinde anlamlı farklılık bulunmuş; dikkatli ve erteleyici karar stillerinde ise anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Tablo 6: Hakemlerin empatik eğilimleri ile karar stilleri arasındaki korelasyon

	Öz Saygı	Dikkatli Karar Verme	Kaçıngan Karar Verme	Erteleyici Karar Verme	Panik Karar Verme
Empatik Eğilim	r	,217(**)	,129(*)	-,175(**)	-,297(**)
	p	,000	,024	,002	,000
	n	305	305	305	305

**p<,01 *p<,05

Tablo 6’de hakemlerin empatik eğilim puanları ile karar verme öz saygı puanları arasındaki istatistiksel ilişkinin anlamlı, pozitif yönlü ve çok yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. (p=,000; p<,01). Hakemlerin empatik eğilimleri ile dikkatli karar stili arasındaki istatistiksel

ilişki pozitif yönlü ve yüksek düzeyde bulunmuştur ($p=,024$; $p<,05$). Hakemlerin empatik eğilim puanları ile kaçınan karar ($p=,002$; $p<,01$), erteleyici ($p=,000$; $p<,01$) ve panik karar ($p=,000$; $p<,01$) alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı, negatif yönlü ve çok yüksek düzeyde bir ilişki olduğu bulunmuştur.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmamızda tenis turnuvalarında aktif olarak görev yapan hakemlerin empatik eğilim puan ortalamalarının orta düzeyde olduğu bulunmuştur. Araştırmamızın bu sonucu bazı araştırmalarla benzerlik göstermektedir (Beyaz ve ark., 2020 ve Güngör ve Esentürk., 2020). Araştırmamızın bulgularında hakemlerin karar verme öz saygı ve dikkatli karar stillerinin yüksek olduğu; diğer karar stilleri olan kaçınan, erteleyici ve panik stillerini ise daha az kullandıkları görülmektedir. Literatürde çalışmamızın sonucunu destekleyen araştırmalar vardır (Atılğan ve Tükel, 2019; Certel ve ark., 2013; Şenol ve ark., 2012; Uzunoğlu ve ark., 2009). Çalışmamızın bulgularına göre hakemlerin empatik eğilim düzeylerinin yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Hakemler müsabakaları yönetirken sporcularla etkili bir iletişim kurmalıdır. Bu iletişimin en önemli anahtarlarından birinin de empati olduğu düşünülmektedir. Bunların ışığında iyi bir hakemin empatik eğilim düzeyinin yüksek olması beklenmektedir. Araştırmamızın bir diğer bulgusunda hakemlerin karar verirken kendine güvenlerinin ve dikkatli karar verme stillerinin yüksek olması beklenen bir sonuçtur.

Hakemlerin yaş ortalamaları ve empatik eğilim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Literatürde araştırmamızı destekler nitelikte olan çalışmalar mevcuttur (Almak ve Çebi, 2020; Esentaş ve ark., 2017; Karademir ve Türkçapar, 2017; Mutlu ve ark., 2014; Özcan, 2012; Serter ve ark., 2020). Çalışmamızın bu sonucuna göre yaşın empatik eğilim üzerinde önemli bir etken olmadığı söylenebilir. Çalışmamızda hakemlerin öz saygılarının yaş değişkenine göre farklılaştığı bulunmuştur. Bu sonucun aksi bulgularla yaş, karar vermede öz saygıyı etkilememektedir sonucuna ulaşan çalışmalar vardır (Şenol ve ark., 2012). Araştırmamızın bulguları hakemlerinin yaşları yükseldikçe karar verme öz saygı düzeylerinin de yükseldiğini göstermektedir. Yaş değişkeni açısından hakemlerin kaçınan ve panik karar verme stillerinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Futbol, voleybol ve hentbol hakemleri ile yapılan bazı araştırmalar genç yaş aralığında olan hakemlerin yaş aralığı yüksek hakemlere göre daha fazla kaçınan ve panik karar aldıkları sonucuna ulaşmışlardır (Aksu ve Arslan, 2020; Dönmez ve Özgül, 2020; Uzunoğlu ve ark., 2009). Bu bulguların aksine yaş aralığı yüksek basketbol hakemlerinin, genç hakemlere göre daha fazla kaçınan, erteleyici ve panik karar verdikleri sonucuna ulaşılmıştır (Kırımoğlu ve ark., 2018). Bu sonuca göre yaş aralığı düşük olan tenis hakemleri, yaş aralığı büyük hakemlere göre daha fazla kaçınan ve panik karar vermektedirler. Yaş ile kazanılan tecrübenin bu sonuç üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmamızın diğer bulgusu, hakemlerinin empatik eğilim düzeylerinin ve karar verme stillerinin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Hakemlerin empatik eğilim düzeyleri cinsiyetlerine göre farklılık göstermemektedir. Literatürde araştırmamızın bu sonucu ile benzer sonuçlar ortaya koyan çalışmalar vardır (Almak ve Çebi, 2020; Beyaz ve ark., 2020; Mutlu ve ark., 2014). Bu sonuçlardan farklı olarak kadınların empatik eğilim düzeylerinin erkeklerden yüksek olduğunu sonucuna ulaşan araştırmalar da vardır (Eisenberg 2000; Güngör ve Esentürk, 2020; Karademir ve Türkçapar, 2017; Klein ve Hodges 2001; Lawrence ve ark. 2004). Çalışmamızda erkek hakemlerin karar vermede öz saygılarının kadın hakemlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Literatür incelendiğinde araştırmamızın bu bulgusunu destekler çalışmalar mevcuttur (Ramanigopal, 2008; Taşgıt, 2012). Çalışmamız bulgularının aksine kadın hentbol hakemlerinin, erkek hakemlere göre daha yüksek öz saygıya sahip

olduklarını bulgulayan çalışmalar (Dönmez ve Özgül, 2020) ve karar verme öz saygının cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşan çalışmalar da vardır (Certel ve ark., 2013; Tatlıoğlu, 2014; Tekkurşun Demir ve ark., 2018). Çalışmamıza katılan hakemlerin cinsiyetleri ile karar stilleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Literatürde çalışmamızın sonucunu destekleyen araştırma bulguları vardır (Dönmez ve Özgül, 2020; Nas ve Temel, 2019; Tekkurşun Demir ve ark., 2018). Araştırmamızın aksine; kız öğrencilerin kaçınan ve panik karar stillerinin, erkeklerden yüksek olduğu (Tatlıoğlu, 2014); erkek hakemlerin kadın hakemlerden daha çok kaçınan karar verdiklerini (Atılgan ve Tükel, 2019); erkeklerin kızlara göre daha çok erteleyici karar verdikleri (Taşgit, 2012) sonuçlarına ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. Araştırmamızın bulgularına göre cinsiyetin karar vermede öz saygı üzerinde bir etkisi var iken; empatik eğilim ve karar verme stilleri üzerinde bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

Hakemlerin medeni durumları ile empatik eğilim düzeyleri arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki görülmektedir. Evli hakemlerin empatik eğilimleri bekâr hakemlerden daha yüksektir. Literatürde araştırmamızı destekler sonuçlar var iken (Özcan, 2012); bu sonuçların aksine medeni durumun empatik eğilimi etkilemediği sonucuna varan çalışmalar da mevcuttur (Almak ve Çebi, 2020; Esentaş ve ark., 2017; Serter ve ark., 2020). Tenis hakemlerinin medeni durumları ile öz saygı puanları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Evli hakemlerin öz saygıları bekâr hakemlere göre daha yüksek bulunmuştur. Literatür incelendiğinde, araştırmamızdan farklı olarak medeni durumun öz saygıyı etkilemediğini ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (Aksu ve Arslan, 2020; Uzunoğlu ve ark., 2009). Araştırmamızın bulgularına göre medeni durum değişkenine kaçınan ve panik karar stillerinin farklılaştığı tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre bekâr hakemlerin, evli hakemlere göre daha fazla kaçınan ve panik karar aldıkları söylenebilir. Futbol hakemleri üzerinde yapılan bir araştırma, çalışmamızın bulguları ile aynı sonuca ulaşmıştır (Aksu ve Arslan, 2020; Uzunoğlu ve ark., 2009). Dikkatli ve erteleyici karar stilleri ise hakemlerin medeni durumlarına göre farklılaşmamaktadır. Araştırmamızdan farklı olarak basketbol hakemleri ile yapılan çalışmada; bekâr hakemlerin, evli hakemlere göre daha fazla kaçınan, erteleyici ve panik karar aldıkları bulunmuştur (Kırımoğlu ve ark., 2017). Araştırmamızın bu bulgularının evli hakemlerin, bekâr hakemlere göre daha fazla sosyal rol ve sorumluluk almalarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda, tenis hakemlerinin empatik eğilimleri ile karar verme öz saygı ve karar verme stilleri alt boyutlarından, dikkatli karar verme arasında pozitif; kaçınan, erteleyici ve panik karar verme stilleri arasında ise negatif bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Hakemlerin empatik eğilimleri arttıkça, karar verirken dikkatli davrandıkları ve kendilerine güven duyarak karar verdikleri düşünülmektedir. Bunun yanı sıra hakemlerin empatik eğilimleri azaldıkça, karar verirken kendilerine güven duymadıkları, karar vermekten kaçındıkları ve panik karar verdikleri veya karar vermeyi erteledikleri söylenebilir.

Hakemlik mesleği zor bir alandır ve hakemlik üzerine yapılacak çalışmaların artmasının sağlanması önemli görülmektedir. Çalışmamız, araştırma evreni genişletilerek ya da farklı spor branşlarındaki hakemler üzerinde uygulanarak tekrarlanması önerilebilir. Çalışmamızın bulgularının, tenis hakemlerinin karar verme stillerinin analizi, empati becerilerinin geliştirilebilmesine yönelik çalışmaların yapılması ve hizmet içi eğitimlerin ve seminerlerin verilmesi adına federasyon ve hakem kurulu yöneticilerine önemli bilgiler sağlayacağı ve literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Açııcı, S., Çebi, M. (2020). Ulusal ve Uluslararası voleybol hakemlerinin karar verme stillerinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(70), 1212-1222. DOI:http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2020.4169.
- Aksu, A., Arslan, C. (2020). Farklı klasmandaki futbol hakemlerinin karar verme stillerinin incelenmesi. *Spor Eğitim Dergisi*, 4(1), 56-70.
- Almak, M.N., Çebi, M. (2020). Ulusal voleybol hakemlerinin empatik eğilimlerinin belirlenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(69), 1445-1452. DOI:http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2020.4055.
- Atılğan, D., Tükel, Y. (2019). Hakemlerin karar verme stillerinin incelenmesi. *Sport Sciences*, 14(2), 22-32. DOI: 10.12739/NWSA.2019.14.2.2B0119.
- Beyaz, Ö., Yalız Solmaz, D., Miçooğulları, B.O. (2020). Öğretmen adaylarının empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerinin incelenmesi:Anadolu üniversitesi örneği. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(2), 178-190. DOI:10.33689/spormetre.621508.
- Certel, Z., Bahadır, Z., Tiryaki Sönmez, G. (2013). Investigation of empathy and self-esteem in decision making and decision making styles among those who played team sports. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 7(1), 16-27.
- Deniz, M.E. (2004). Investigation of the relation between decision making self-esteem, decision making style and problem solving skills of university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 15, 23-25.
- Deniz, M.E., Arı, A., Akdeniz, S., Özteke, H.İ. (2015). The Prediction of Decision Self Esteem and Decision Making Styles by Mindfulness. *International Online Journal of Educational Sciences*, 7(1), 45-50. DOI:http://dx.doi.org/10.15345/iojes.2015.01.004.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21(1), 155-190.
- Dönmez, K.H., Özgül, F. (2020). Hentbol hakemlerinin bazı değişkenlere göre karar verme stillerinin incelenmesi. *International Journal of Contemporary Educational Studies*, 6(1), 30-47.
- Eisenberg, N. (2000). Empathy and sympathy. In Lewis M, Haviland-Jones JM. (Eds), *Handbook of Emotions*, Second Edition, The Guilford Press, New York.
- Ekmekçi, R. (2011). İyi bir hakemin özellikleri. *Pamukkale Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-5.
- Ersoy, E.G., Köşger F. (2016). Empati: tanımı ve önemi. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38(2), 9-17. DOI:http://dx.doi.org/10.20515/otd.33993.
- Esentaş, M., Dinçer, N., Işıkgöz, E., Çelik, E. (2017). Erkek güreş hakemlerinin öfke ve kızgınlık düzeyleri ile empatik eğilim gösterme düzeyleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 20-28.
- Güngör, N.B., Esentürk, O.K. (2020). The effect of sports high school students' emphatic tendency level on cognitive flexibility: a structuralequality model. *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*. 5(11), 131-159.
- Julian, R., Kristiyanto, A., Purnama, S. K. (2019). Mental skill tennis referee: study on tennis referee asian games and asian para games Indonesia 2018. *Journal of Education, Health and Sport*, 9(4), 210-219. DOI:http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.2631063.
- Karademir, T., Türkçapar, Ü. (2017). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 233-245.
- Karasar, N. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık 36. Basım.

Klein, K.J.K., Hodges, S.D. (2001). Gender differences, motivation and empathic accuracy: when it pays to understand. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(6), 720-730.

Kırımoglu, H., Zorba, E., Zorba, H.N., Dikkaya, S. (2017). Türkiye Basketbol Federasyonu klasman hakemlerinin karar verme stillerinin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 14(3), 2788-2796. DOI:10.14687/jhs.v14i3.4627.

Lawrence, E. J., Shaw, P., Baker, D., Baron-Cohen, S., David, A.S. (2004). Measuring empathy: reliability and validity of the empathy quotient. *Psychological Medicine*, 34, 911-924.

Lussier, R. N., Kimball, D. C. (2009). *Applied Sport Management Skills*. Second Edition, Human Kinetics, USA.

Mutlu, T.O., Şentürk, E., Zorba, E. (2014). Empathic tendency of university students in tennis and communication skills. *International Journal of Science Culture and Sport*, 2(5), 129-137.

Nas, K., Temel, V. (2019). Antrenörlerin karar vermede öz saygı ve karar verme düzeylerinin belirlenmesi. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 21(4), 75-85.

Özcan, H. (2012). Hemşirelerin empatik eğilim ve empatik becerileri: Gümüşhane örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 60-68. DOI:10.31680/gaunjss.776473.

Öztürk Çelik, D. (2020). Farklı spor dallarında görev yapan hakemlerin karar verme stillerinin incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 5(4), 385-398.

Öztürk, F., Koparan, Ş., Haşıl, N., Efe, M., Özkaya, G. (2004). Antrenör ve hakemlerin empati durumlarının araştırılması. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 19-25.

Ramanigopal, C.S. (2008). Self esteem and decision making styles of school teachers. *Journal of Indian Academy of Applied Psychology*, 34(Spec Issue), 145-150.

Rooff-Stefen, K. (2011). *Communication Skills. Successful Sports Officiating*. Human Kinetics, USA, Second Edition.

Serter, K., Biçer, T., Kara, K.E., Şentuna, M. (2019). Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin empatik eğilim düzeylerinin belirlenmesi. *Herkes İçin Spor ve Rekreasyon Dergisi*, 2(1), 1-9.

Şenol, S., Öztürk Can, H., Pektaş, İ. (2012). Decision making and problem solving skills of midwifery students in Turkey. *HealthMed*, 6(2), 560-567.

Taşgit, M. S. (2012). *Üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve karar verme düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.

Tatlıoğlu, K. (2014). Üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı düzeyleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişkinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 150-170.

Tekkurşun Demir, G., Namlı, S., Hazar, Z., Türkeli, A., Cicioğlu, H. İ. (2018). Bireysel ve takım sporcularının karar verme stilleri ve mental iyi oluş düzeyleri. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13(1), 176-191.

Uzunoğlu, Ö.U., Şahin, M., Fişekçioğlu, İ.B. (2009). Türk futbol hakemlerinin karar verme stillerinin klasmanlarına ve bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 11(1), 32-36.

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.800249

Geliş Tarihi (Received): 25.09.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 03.05.2021

Online Yayın Tarihi (Published): 30.06.2021

BİREYSEL VE TAKIM SPORCULARININ ÖZ-YETERLİK VE STRESLE BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİ

Buse SULU^{1*}, Perican BAYAR², Erdem ÇAKALOĞLU²

¹İstanbul Gedik Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, İSTANBUL

²Ankara Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, ANKARA

Öz: Bu çalışmada, sporcuların öz-yeterlikleri ile stresle başa çıkma stratejilerinin spor türü değişkeni açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya en az üç yıldır aktif olarak voleybol, basketbol, futbol, hentbol branşlarında yer alan 399 (sporyaşı=10.3±4.7) takım sporu yapan sporcu ve atletizm, eskrim, yüzme, taekwondo branşlarında yer alan 328 (sporyaşı=8.4±4.2) bireysel spor yapan sporcu olmak üzere toplam 727 sporcu katılmıştır. Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Öz-yeterlik Ölçeği ve Stresle Başa Çıkma Stratejileri Envanteri (SSBÇSE) kullanılmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler, Pearson Momentler Çarpım Korelasyonu ve bağımsız gruplarda t testi kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre öz-yeterlik ile SSBÇSE hayal etme, çaba sarf etme, destek arama, gevşeme, sosyal geri çekilme ve zihinsel karmaşa alt ölçekleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur (p<.05). Sporcuların öz-yeterlik puanları açısından farka bakıldığında, bireysel spor yapan sporcuların takım sporu yapan sporculardan daha yüksek seviyede öz-yeterliğe sahip olduğu, öz-yeterlik puanları ile spor türü değişkeni arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır (p<.05). Takım ve bireysel spor yapan sporcular arasında stresle başa çıkma stratejileri açısından fark olup olmadığına bakıldığında hayal etme, çaba sarf etme, düşünce kontrolü, mantıksal analiz, sosyal geri çekilme, zihinsel karmaşa ve çekilme alt ölçekleri arasında anlamlı fark görülmektedir (p<.05). Bu araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, öz-yeterliğin stresle başa çıkma stratejileri üzerinde belirleyici olabileceği, ayrıca takım ve bireysel spor yapan sporcuların farklı başa çıkma stratejileri kullandıkları söylenebilir. Sporcuların performanslarını gerçekleştirmedeki kritik önem göz önüne alındığında öz-yeterliği arttırmaya ve stresle başa çıkma stratejilerinin kullanılmasına yönelik çalışmaların artırılmasının yararlı olacağı önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bireysel spor, takım sporu, öz-yeterlik, stresle başa çıkma stratejisi

SELF-EFFICACY AND STRESS COPING STRATEGIES OF INDIVIDUAL AND TEAM ATHLETES

Abstract: In this study, it is aimed to examine the self-efficacy and stress coping strategies of athletes in terms of sport type variable. A total of 727 athletes, including 399 (sports age=10.3±4.7) team sports athletes in volleyball, basketball, football, handball and 328 (sports age=8.4±4.2) individual sports athletes in athletics, fencing, swimming, taekwondo, participated in the research voluntarily for at least three years. As of a data collection tool, the Self-Efficacy Scale and the Stress Coping Strategies Inventory (SSBÇSE) were used. Descriptive statistics, Pearson Product Moment Correlation and t test were used to analyze the data. As far as the findings of the study, a significant relationship was found between the average scores of self-efficacy scale and the subscales of mental imagery, effort expenditure, seeking support, relaxation, disengagement/resignation and mental distraction dimensions of the inventory of strategies for dealing with stress (p<.05). When looking at the difference in terms of self-efficacy scores of athletes, it was found that the athletes who do individual sports had higher levels of self-efficacy than the athletes who do team sports, there was a significant difference between self-efficacy scores and the type of sport variable (p<.05). When looking at whether there was a difference between team and individual athletes in terms of coping with stress strategies, there is a significant difference between mental imagery, effort expenditure, thought control, logical analysis, distancing, mental distraction and disengagement/resignation subscales (p<.05). Looking at the results of this study, it can be said that self-efficacy can be a determinant on coping strategies with stress, and athletes who do team and individual sports use different coping strategies. Considering the critical importance of athletes in performing their performances, it is suggested that it would be beneficial to increase the studies on increasing self-efficacy and using stress-coping strategies.

Key Words: Individual sports, team sports, self-efficacy, coping with stress strategy

GİRİŞ

Sporcuların gelişimi fiziksel faktörlerin yanında psikolojik faktörlere de bağlıdır. Genel olarak literatür, zihinsel hazırlık stratejilerinin performans üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu fikrini desteklemektedir. Bireyin fiziksel yeteneğinin psikolojik yapısıyla ilişkili olduğu varsayılmaktadır, çünkü fiziksel yeteneklerin içinde bulunduğu ortam psikolojik özelliklerin gelişimi için de ideal bir ortam oluşturmaktadır (Frost, 1987).

Sporadaki performansın belki de en önemli psikolojik değişkeni öz-yeterliktir (Feltz, 1988b). Öz-yeterlik bir bireyin belirli bir görevi başarıyla yerine getirebilme konusunda sahip olduğu güven seviyesi olarak tanımlanmıştır (Bandura, 1997). Bireylerin tercih ettikleri faaliyet türlerini, ortaya koydukları çabayı ve başarısızlık durumlarında gösterdikleri ısrar derecesini etkileyen duruma özgü bir özgüven olarak görülebilir (Moritz ve ark., 2000). Öz yeterlik, belirli bir alanla ve bireylerin belirli görev alanlarındaki performansı ile ilgili bir yapıdır. İnsanların davranış biçimleri çoğunlukla bu alandaki yeteneklerine ilişkin inançları ve bu inançların bu eylemi yaparken “önceki bilgi ve becerilerini kullanma eğilimleri üzerindeki etkisi ile belirlenir (Feltz, 1988a). Algılanan öz-yeterlik, zor bir durum karşısında bireyin belirli bir düzeydeki performansı yerine getirebilme kapasitesine ilişkin algısı olarak ifade edilmektedir. Algılanan öz-yeterlik, sadece beklenen korkuları ve engellemeleri azaltmakla kalmaz, aynı zamanda nihai başarı beklentisiyle de çaba miktarını etkiler (Bandura, 1996). İnsanların algıladıkları öz-yeterlik miktarı önceki performansları ile pozitif yönde ilişkilidir ve onları başka bir iyi performansın üretimini etkileyen güveni yaymaya sevk eder (Holzberger ve ark., 2013; Valiante ve Morris, 2013). Pek çok çalışma öz-yeterlik ve spor performansı arasında pozitif ilişki olduğunu göstermektedir (Bozkurt, 2014; Dinç, 2011; Gökçe ve Arslan, 2014; Moritz ve ark., 2000; Salar, Hekim ve Tokgöz, 2012; Şahin ve ark., 2016).

Stres “vücudun dış kuvvetlerden veya içten gelen herhangi bir değişikliğe, tehdide ya da baskıya verdiği tepki” olarak tanımlanmıştır (Selye, 1974). Stres, duygusal ve fiziksel baskılara neden olduğu için istenmeyen ve rahatsız edici olması nedeniyle, stresi azaltmak için harekete geçme ihtiyacı hissederler. Stresle baş edebilmek ve yarışma içinde iyi bir performans sürdürmek için sporcuların kendilerine özgü başa çıkma stratejileri geliştirebilmelidirler. Başa çıkma; stresli olarak görülen iç ve dış gereksinimleri yönetmek için yapılan ve stresi ortadan kaldırmayı, azaltmayı ya tolere etmeyi amaçlayan bilişsel ve davranışsal çabaların tamamıdır. Bu çabalar, bir etkinlik veya işin gerçekleştirilmesi şeklinde ya da zihinsel aktivite biçiminde gerçekleşir (Rasti, 2009). Endler ve Parker (1990) görev, duygu ve kaçınma odaklı olmak üzere üç faktörlü başa çıkmayı ileri sürmüşlerdir. Görev odaklı başa çıkma harekete geçmek ve planlama yapmak gibi görev yönelimini ifade ederken, duygu odaklı başa çıkma ise bir kişinin duygusal tepkiler meşguliyet ya da hayalperestlik yönelimini ifade etmektedir. Kaçınma ise rahatsız edici şeyleri düşünmekten veya hissetmekten uzaklaşmak için davranışlarımızı değiştirmeyi içeren başa çıkma biçimidir (Endler ve Parker 1990). Bu çalışmada kullanılan Sporda Stresle Başa Çıkma Stratejileri Envanteride aynı modele dayalı olarak geliştirilmiştir. Sporcular üzerinde yapılan araştırmalar incelendiğinde, bireysel sporcuların sorun odaklı başa çıkma stratejisini takım sporcularından daha fazla kullandıkları (Arşan ve Kuruç, 2009; Panahi ve Ramazani-Nejad, 2011; Tasaddoghi, 2013; Yoo, 2001), takım sporcularının ise kaçınma odaklı başa çıkma stratejisini bireysel sporculardan daha fazla kullandıkları görülmektedir (Anshel ve ark., 2001).

Performans sporları, yaralanmalar, müsabaka ve antrenörün baskısı, kaygı ve yüksek antrenman yükleri gibi faktörler sporcunun spor performansını ve başarısını etkileyebileceğinden, sporcu için potansiyel stres ortamı olarak belirtilmiştir (Kazemi ve Kohandel, 2015). Spor başarısı,

stres faktörlerinden büyük ölçüde etkilenir ve strese neden olan olaylar performans sporlarının kaçınılmaz parçalarıdır. Spor ortamında stresle etkili bir şekilde başa çıkamama, sporcunun hem performansı hem de kişisel memnuniyeti açısından zararlıdır (Mummery, 2010). Birey bir sorunla karşılaştığında öz-yeterlik devreye girer ve birey algıladığı öz-yeterlik düzeyine uyan bir başa çıkma stratejisine yönelir (Carver ve ark., 1989). Öz-yeterlik değerlendirmelerinin hem başa çıkma davranışının başlamasını hem de insanların duygusal tepkilerini ve düşünce kalıplarını etkilediği düşünülmektedir (Bandura, 1986, 1977). Sadece beklenen korkuları ve engellemeleri azaltmakla kalmaz, aynı zamanda nihai başarı beklentisi yoluyla da çaba miktarını etkilemektedir. Yarışma içeren bir spor etkinliğinde, öz-yeterlik başa çıkma çabalarını ve performansı doğrudan etkilerken; kontrol değerlendirmelerinin öz-yeterlik yoluyla performansı dolaylı olarak etkilediği görülmektedir (Bandura, 2006, 2010).

Takım ve bireysel spor dalları ile ilgilenen bireylerin psikolojik özellikleri arasında bazı farklılıklar olabileceğine vurgu yapılmaktadır. Bu farklılığın temelinde yatan nedenlerin başında ise takım ve bireysel spor dallarının içinde barındırdığı psikolojik unsurların (motivasyon, bireysel mücadele, takım ruhu, konsantrasyon vb.) birbirinden farklı olmasının geldiği belirtilmiştir (Sabiston ve ark., 2016). Bireysel ve takım sporları arasındaki psikolojik düzeydeki diğer bir ayırım ise sorumluluk kavramına dayanmaktadır (Mroczkowska, 1997). Sonuç için kişisel sorumluluk (pozitif veya negatif) takım sporlarında bireysel sporlara göre daha düşüktür. Gerçekten de, bir takımdaki sosyal süreçler ve rollerin dağılımı, sonuç için sorumluluk dağılımını artırır. Takım sporlarında, nihai sonuç tüm takıma dayanırken, bireysel sporlarda sonuçtan sadece sporcu sorumludur. Stresle baş etme stratejilerindeki fark bir dereceye kadar stres faktörlerinin doğasına ve bireyin ırk, psikolojik özellikler, çevre ve eğitim gibi faktörlere bağlı olduğundan kullanılan başa çıkma stratejilerinde de farklılıklar gözükmemektedir (Cosma ve ark., 2020). Sonuç olarak, bireysel sporcular, takım sporcularına kıyasla öznel olarak yargılanmaya daha yatkındırlar; çünkü antrenörleriyle muhakemede yalnızlardır.

Literatürde yer alan çalışmalarda, öz-yeterlik ve stresle başa çıkma stratejileri arasında bir ilişki olduğu ileri sürülmüştür (Bodys-Cupak ve ark., 2016; Cicognani ve ark. 2009; Hsieh ve ark., 2012; Nwanko ve Onyishi, 2012; Rabenu ve Yaniv, 2017; Taiwo, 2015). Spor çerçevesinde yapılmış olan çalışmalar, öz-yeterlik ve stresle başa çıkma stratejileri kavramlarını tek olarak kullanmışlardır. Bu çalışmada bireysel ve takım sporlarında yer alan sporcuların öz-yeterlik ve stresle başa çıkma stratejileri arasındaki ilişki ortaya konularak bu konuya dikkat çekmek ve alan yazında yapılan çalışmalara katkı sağlaması anlamında önemlidir. Dolayısıyla bu araştırmanın amacı, 1- Sporcuların öz-yeterlikleri ile stresle başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkiyi; 2- Sporcuların öz-yeterlikleri ile stresle başa çıkma stratejilerinin spor türü değişkeni açısından farklılaşmayı incelemektir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Öz-yeterlik ve stresle başa çıkma stratejilerinin takım ve bireysel spor branşlarında olma durumlarını karşılaştırma ve öz-yeterlik ile stresle başa çıkma stratejilerinin arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Etik Kurulu'nun 26/11/2019 tarihli 301 sayılı kararıyla etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Araştırma Grubu

Çalışma grubunu en az üç yıldır aktif olarak spor yapan kolayda örneklem yöntemi ile seçilen 399 (sporyaşı=10.3±4.7) takım sporcusu (voleybol, basketbol, futbol, hentbol) ve 328 (sporyaşı=8.4±4.2) bireysel sporcu (atletizm, eskrim, yüzme, taekwondo) olmak üzere toplam 727 sporcu katılmıştır. Çalışma grubunda yer alan sporcular branşlarındaki en üst seviyelerde ve milli takım düzeyinde müsabakalara katılmaktadır. Gereken izinler ilgili federasyonlardan alınmıştır. Sporcuların çalışmaya katılımında gönüllülük esası aranmıştır. Veriler sporcuların antrenman dönemlerinde araştırmacı tarafından toplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada çalışmaya özel hazırlanan kişisel bilgi formu, Öz-yeterlik ölçeği ve Stresle başa çıkma stratejileri envanteri kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından oluşturulan ‘Kişisel Bilgi Formu’ ile araştırmanın çalışma grubundaki sporculardan cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, spor dalı, branşı ve milli takımda yer alma durumları hakkında bilgi toplamak amaçlanmıştır.

Öz-Yeterlik Ölçeği: Riggs, Warka, Babasa, Betancourt ve Hooker (1994) tarafından bireylerin kendi kapasitelerine duydukları inancı ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Türkçeye uyarlaması Öcel (2002) tarafından gerçekleştirilen ölçek 10 madde ve tek yapıdan oluşmaktadır. Değerlendirilmesi beşli Likert tipinde puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 50, en düşük puan 10 olup, yüksek puan kuvvetli bir öz yeterlik inancı olarak kabul edilmektedir. Riggs vd. (1994) tarafından hesaplanan ve diğer araştırmacılar tarafından rapor edilen iç tutarlık katsayısı, 0,86 olarak ifade edilmiştir. (Öcel, 2002) tarafından yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin tek faktörlü bir yapısının bulunduğu ve maddelerinin faktör yük değerlerinin 0.32 ile 0.85 arasında değiştiği; güvenilirlik analizi sonucunda ise ölçeğin iç tutarlık katsayısının 0.61 tespit edilmiştir. Bu çalışma için yapılan güvenilirlik hesaplamasında, “Cronbach Alpha” iç tutarlık katsayısı .78 olarak hesaplanmıştır.

Sporda Stresle Başa Çıkma Stratejileri Envanteri (SSBÇSE): Gaudreau ve Blondin (2002) tarafından geliştirilen Sporda Stresle Başa Çıkma Stratejileri Envanteri Arsan ve Kuruç (2011) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Envanter düşünce kontrolü, gevşeme, hayal etme, mantıksal analiz, çaba sarf etme, destek arama, zihinsel karmaşa, hoş gitmeyen duyguların ifade edilmesi, çekilme ve sosyal geri çekilme olmak üzere 10 alt ölçek ve 39 madden oluşmaktadır. 10 alt ölçek üç alt boyut altında sınıflandırılabilir: (1) Görev yönelimli başa çıkma (hayal etme, çaba sarf etme, düşünce kontrolü, destek arama, gevşeme, zihinsel analiz), (2) Dikkati başka tarafa çekmeye yönelik başa çıkma (sosyal geri çekilme ve zihinsel karmaşa) ve (3) Çekilme yönelimli başa çıkma (hoşa gitmeyen duyguların ifadesi ve çekilme). Sporcuların, sporda kullandıkları başa çıkma yolları hiç uymuyor (1), biraz uyuyor (2), ara sıra uyuyor (3), uyuyor (4) ve tamamen uyuyor (5) şeklinde 5’li likert tipi ölçek ile değerlendirilmektedir. Alt ölçeklere ilişkin iç tutarlık katsayıları ise .61 ve .76 arasında değişmektedir. Faktör yükleri .27 ve .84 arasında değişmektedir. Bu çalışmada 10 alt boyutlu yapı kullanılmıştır. Bu çalışma için yapılan güvenilirlik hesaplamasında, “Cronbach Alpha” iç tutarlık katsayıları .72 ve .84 arasında değişmektedir.

Verilerin Analizi

Araştırma verileri SPSS 24 programı ile analiz edilmiştir. Verilerin normallik sınavında çarpıklık ve basıklık katsayısı kullanılmıştır. Sürekli bir değişkenden elde edilen puanların normal dağılım özelliğinde kullanılan basıklık ve çarpıklık katsayısının +1 ve -1 sınırları içinde kalması puanların normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanabilir

(Büyüköztürk, 2011). Yapılan normallik sınavında ölçek puanlarının normal dağılım gösterdiği tespit edildiği için spor türü değişkeni ile öz-yeterlik ve stresle başa çıkma stratejileri arasındaki farklılaşmayı belirlemek için bağımsız gruplarda t testi; öz-yeterlik ve stresle başa çıkma arasındaki ilişkiyi belirlemek için ise Pearson Korelasyon analizi kullanılmıştır. Araştırmada anlamlılık derecesi .05 olarak alınmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Sporcuların Öz-yeterlik Ölçeği ve SSBÇSE'nin alt ölçeklerine ilişkin korelasyon bulguları

	Öz-Yeterlik	Hayal Etme	Çaba Sarf Etme	Düşünce Kontrolü	Destek Arama	Gevşeme	Mantıksal Analiz	Sosyal Geri Çekilme	Zihinsel Karmaşa	Hoşa Gitmeyen Duyguların İfadesi Çekilme	Cekilme
Öz-Yeterlik	1										
Hayal Etme	.291*	1									
Çaba Sarf Etme	.318*	.576*	1								
Düşünce Kontrolü	.051	.543*	.419*	1							
Destek Arama	.137*	.166*	.175*	.351*	1						
Gevşeme	.187*	.231*	.160*	.423*	.513*	1					
Mantıksal Analiz	.013	.428*	.483*	.535*	.503*	.480*	1				
Sosyal Geri Çekilme	.297*	.143*	-.141*	.149*	.114*	.221*	-.027	1			
Zihinsel Karmaşa	.173*	-.218*	-.113*	.076*	.305*	.330*	.085*	.258*	1		
Hoşa Gitmeyen Duyguların İfadesi Çekilme	.285	-.207*	-.146*	-.161*	.263*	.155*	.007	.196*	.383*	1	
Çekilme	.191	-.564*	-.456*	-.225*	.133*	.131*	-.193*	.321*	.412*	.501*	1

N= 727, *p<.05

Öz-yeterlik ve stresle başa çıkma stratejileri envanterinin alt ölçekleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde (Tablo 1), öz-yeterlik puanları ile stresle başa çıkma stratejileri envanteri hayal etme (.291), çaba sarf etme (.318), destek arama (.137), gevşeme (.187), sosyal geri çekilme (.297) ve zihinsel karmaşa (.173) alt ölçekleri arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur (p<.05). Diğer alt ölçekler ile ilişkiler istatistiki olarak anlamlı değildir (p>.05).

Tablo 2. Sporcuların Öz-yeterlik Ölçeğinden ve SSBÇSE' nin alt ölçeklerinden aldıkları puanların spor türü değişkenine göre karşılaştırılması

	Spor Türü	n	$\bar{x} \pm Ss$	sd	t	p
Öz-yeterlik	Takım Spor	399	31.09±2.82	725	-2.418	.01
	Bireysel Spor	328	31.52± 2.97			
Hayal Etme	Takım Spor	399	4.05 ± .68	725	6,996	.00
	Bireysel Spor	328	3.59 ± 1.06			
Çaba Sarf Etme	Takım Spor	399	4.18 ± .70	725	8,695	.00
	Bireysel Spor	328	3.60 ± 1.06			
Düşünce Kontrolü	Takım Spor	399	3.90 ± .65	725	3,678	.00
	Bireysel Spor	328	3.70 ± .80			
Destek Arama	Takım Spor	399	3.41 ± .87	725	,163	.16
	Bireysel Spor	328	3.60 ± .80			

Gevşeme	Takım Spor	399	3.55 ± .98	725	-,826	.40
	Bireysel Spor	328	3.61 ± .85			
Mantıksal Analiz	Takım Spor	399	3.96 ± .74	725	3,503	.01
	Bireysel Spor	328	3.76 ± .75			
Sosyal Geri Çekilme	Takım Spor	399	2.58 ± .72	725	-4,430	.01
	Bireysel Spor	328	2.85 ± .93			
Zihinsel Karmaşa	Takım Spor	399	2.89 ± .81	725	-4,904	.01
	Bireysel Spor	328	3.20 ± .90			
Hoşa Gitmeyen Duyguların İfadesi	Takım Spor	399	2.81 ± .85	725	-2.418	.70
	Bireysel Spor	328	2.94 ± 1.04			
Çekilme	Takım Spor	399	1.78 ± .83	725	-2.418	.00
	Bireysel Spor	328	2.46 ± 1.21			

* $p < 0.001$

Yapılan spor türü açısından (takım ya da bireysel spor) öz-yeterlik ölçeği ve SSBÇE'nin alt ölçeklerinden alınan puanlar arasındaki farka bakıldığında (Tablo 2), spor türü değişkenine göre sporcuların öz-yeterlik puanlarında anlamlı fark olduğu saptanmıştır ($t = -2.418$; $p < .05$). Ayrıca bireysel spor yapan sporcuların takım sporu yapan sporculardan daha yüksek seviyede öz-yeterlik puanına sahip olduğu görülmektedir. Sporcuların stresle başa çıkma stratejileri envanteri hayal etme ($t = -2.418$; $p < .05$), çaba sarf etme ($t = -2.418$; $p < .05$), düşünce kontrolü ($t = -2.418$; $p < .05$), mantıksal analiz ($t = -2.418$; $p < .05$), sosyal geri çekilme ($t = -2.418$; $p < .05$), zihinsel karmaşa ($t = -2.418$; $p < .05$) ve çekilme ($t = -2.418$; $p < .05$) alt ölçeklerinde anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Diğer alt ölçeklerde istatistiki olarak anlamlı fark bulunamamıştır. Ayrıca takım sporu yapan sporcuların hayal etme, çaba sarf etme, düşünce kontrolü ve mantıksal analiz; bireysel spor yapan sporcuların ise sosyal geri çekilme, zihinsel karmaşa ve çekilme alt ölçeklerinde daha yüksek puanlara sahip oldukları görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmanın amacı, sporcuların öz-yeterlikleri ile stresle başa çıkma stratejilerinin spor türü değişkeni açısından incelemektir. Araştırmanın birinci alt amacı, sporcuların öz-yeterlikleri ile stresle başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkiyi incelenmesidir.

Öz-yeterlik puanları ile stresle başa çıkma stratejileri envanterinin hayal etme, çaba sarf etme, destek arama, gevşeme, sosyal geri çekilme ve zihinsel karmaşa alt ölçekleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Bulgular görev yönelimli başa çıkma stratejileri ve dikkati başka tarafa çekmeye yönelik başa çıkma stratejileri ile öz-yeterlik arasında ilişki olduğunu gösterirken; çekilme yönelimli başa çıkma stratejileri ile öz-yeterlik arasında ilişki olmadığını göstermektedir. Kazemi ve Kohandel (2015), İran'ın Karaj kentindeki genç erkek voleybolcular arasında öz-yeterlik ve stresle başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada voleybolcuların problem çözme başa çıkma stratejisi ile öz-yeterlik arasında anlamlı bir ilişki olduğunu; kaçınma ile baş etme stratejisi ile öz-yeterlik arasında anlamlı negatif bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Benzer bulgu literatür ve bizim çalışmamızla paralellik göstermektedir (Daroglou, 2011; Khaleghi ve Najafabadi, 2015; Morales-Rodriguez ve Perez-Marmol, 2019). Aynı şekilde, Nwanko ve Onyishi (2012), spor stresi ile baş etmede öz-yeterliğin rolünü incelemek için yaptıkları çalışmada, öz-yeterliğin spor stresi ile başa çıkmada önemli bir değişken olduğu sonucuna varmışlardır. Besharat ve Pourbohloul (2011), spor öz-yeterliğinin, sporcularda pozitif başa çıkma beklentisini artırma gücüne sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuçlar, yüksek öz-yeterliğe sahip sporcuların, başarı beklentisinde oldukları için sorunların üstesinden gelme ve görevlerini yerine getirme

konusunda ısrarcı davranış sergilemelerinin yanında yüksek düzeyde performans gösterdikleri için durum ve koşullarla etkili bir şekilde başa çıkabildiklerini göstermektedir. Araştırmanın ikinci alt amacı ise sporcuların spor türü değişkeni açısından öz-yeterlik puanları ile stresle başa çıkma stratejileri arasındaki farklılaşmayı incelemektir.

Bireysel spor yapan sporcuların, takım sporu yapan sporculardan daha yüksek seviyede öz-yeterliğe sahip olduğu ayrıca öz-yeterlik puanları ile spor türü değişkeni arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Gökçe ve Arslan (2014), bireysel ve takım sporuna katılan sporcuların öz-yeterliklerini karşılaştırmak amacıyla yaptıkları çalışmada, bireysel ve takım sporcularının öz-yeterlik düzeyleri arasında fark olduğu sonucuna varılmıştır. Takım sporcularının öz-yeterlik düzeylerinin, bireysel sporcuların öz-yeterlik düzeylerinden önemli ölçüde düşük olduğu, ayrıca bireysel spor yapan sporcuların takım sporu yapan sporculara göre daha fazla öz-yeterliğe sahip olduğu sonucuna varmışlardır. Bu durum bizim çalışmamızla ve literatürde yer alan bir çok çalışma ile paralellik göstermektedir (Bozkurt, 2014; Dinç, 2011; Salar, Hekim ve Tokgöz, 2012). Ancak literatür incelendiğinde öz-yeterliğin bireyin yapmakta olduğu branşın takım ya da bireysel sporlar içerisinde yer alıp almadığıyla pek de ilişkili olmadığını ileri süren çalışmalar bulunmaktadır (Chase, 1998; Malipatil, 2017; Şahin ve ark., 2016). Sonuç olarak, bireysel sporcular kendilerini öznel olarak yargılamaya takım sporcularından daha yatkındır; çünkü sahada antrenörleriyle yalnızlardır. Ancak takım sporcuları için durum böyle değildir. Takım arkadaşları hatalarını telafi edebilir veya bir takım oyuncusu takım arkadaşının yeteneklerinden yararlanabilir. Bu nedenle, bireysel sporcuların sahada yalnız olmalarının sporcular için daha yüksek öz yeterliliğe neden olduğu düşünülebilir.

Araştırmanın sonucuna göre bireysel spor yapan sporcuların destek arama, gevşeme, sosyal geri çekilme, zihinsel karmaşa, hoşla gitmeyen duyguların ifadesi ve çekilme gibi dikkati başka tarafa çekmeye yönelik başa çıkma ve çekilme yönelimli başa çıkma stratejilerini takım sporcularına göre daha fazla kullanmaktadır. Takım sporu yapan sporcular ise hayal etme, çaba sarf etme, düşünce kontrolü ve mantıksal analiz gibi görev yönelimli başa çıkma stratejilerini bireysel spor yapan sporculara göre daha fazla tercih etmektedir. Takım ve bireysel spor yapan sporcular arasında hayal etme, çaba sarf etme, düşünce kontrolü, mantıksal analiz, sosyal geri çekilme, zihinsel karmaşa ve çekilme alt ölçeklerinde anlamlı fark ortaya çıkmıştır. Tasaddoghi (2013), takım ve bireysel sporcularda stresle başa çıkma biçimlerinin performans ile ilişkisini incelemek amacıyla yaptığı çalışmada, bireysel spor yapan sporcuların takım sporu yapan sporculara göre sorun odaklı başa çıkma stilini daha fazla kullandıklarını göstermiştir. Bu durum bizim çalışmamızla ve literatürde yer alan bir çok çalışma ile paralellik göstermektedir (Arsan ve Koruç, 2009; Gaudreau ve ark., 2005; Gould ve ark., 1993; Kaissidis-Rodafinos ve ark., 1997; Park, 2000; Radochoński ve ark., 2011; Yoo, 2001). Ancak literatür incelendiğinde takım sporu yapan sporcuların kaçınma odaklı başa çıkmayı daha yaygın olarak kullandıkları (Anshel ve ark., 2001), bireysel spor yapan sporcuların ise sorun odaklı başa çıkma stratejisini daha fazla kullandıkları sonucuna rastlanmıştır. Bireysel ve takım sporlarına bakıldığında sporcuların kişilikleri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Stresle baş etme stratejilerindeki fark bir dereceye kadar stres faktörlerinin doğasına ve bireyin ırk, psikolojik özellikler, çevre ve eğitim gibi faktörlere bağlı olduğundan kullanılan başa çıkma stratejilerinde de farklılıklar gözlemlenebilir.

Sonuç olarak, öz-yeterlik ve stresle başa çıkma stratejileri envanterinin görev yönelimli başa çıkma ve dikkati başka tarafa çekmeye yönelik başa çıkma alt boyutları arasında anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca takım ve bireysel spor branşlarında yer alan sporcuların öz-yeterlik düzeyini etkilediği ve takım ve bireysel sporcuların farklı stresle başa stratejileri kullandığı görülmektedir. Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlki araştırma

bireysel ve takım sporları kapsamında ulaşılabilen gruplarla yapılmıştır. Bu tür bir çalışmanın veri toplama imkanları uygun olduğunda farklı spor branşları ile gerçekleştirilmesi yararlı olacaktır. İkincisi, bu çalışma üst düzey kategorilerde ve milli takımda yarışan sporcular ile yapılmıştır. Alt yapı gruplarında da gerçekleştirilmesi kategoriler arasındaki değişikliği ya da benzerliği ortaya çıkartabilir. Son olarak özellikle boylamsal olarak tasarlanabilen bir çalışma sonuçların netleşmesine de katkıda bulunacaktır.

Düşük öz-yeterlik seviyesine sahip sporcuların, yeteneklerinin ötesinde olduğuna inandıkları tehdit edici durumlardan kaçınma olasılıkları daha yüksektir ve bu tür durumlarla karşılaşmaları durumunda, düşük yeterlik nedeniyle bunu yapmayı reddedeceklerdir. Bu nedenle, antrenörler ve yöneticiler, oyunculara uygun başa çıkma stratejileri yoluyla ve bu alanda antrenman atölyesi düzenleyerek sporcularda öz-yeterliği artırmalıdır. Çünkü bu çalışmanın ve diğer araştırmaların sonuçlarının da gösterdiği gibi, olumsuz ve stresli olaylarla karşılaştıkları anda öz-yeterliği yüksek olan bireyler daha fazla istikrar gösterirler ve yetenekleriyle ilgili olumsuz düşünceleri kabul etmezler. Buna dayanarak, öz-yeterlik duygusu, sorunları çözmelerine yardımcı olacaktır. Ayrıca sporculara uygun stresle başa çıkma stratejilerini öğretmek, problem çözme stratejilerini geliştirebilir ve streslerini azaltabilir ve böylece stresin ve problemin kaynağını daha iyi belirleyebilir ve çözebilirler. Bu yaklaşım, sporcunun hem öz-yeterlik düzeyini arttıracak hem de sporcunun olumsuzluklarla başa çıkma becerisini geliştirilmesine katkıda bulunabilir.

KAYNAKLAR

- Anshel, M. H., Jamieson, J., Raviv, S. (2001). Cognitive appraisals and coping strategies following acute stress among skilled competitive male and female athletes. *Journal of Sport Behavior*, 24(2), 128-43.
- Arsan, N., Koruç, Z. (2009). Sporcuların stresle başa çıkma stratejilerinin belirlenmesi (Determining athletes strategies of coping with stress). *Spor Hekimliği Dergisi*, 44, 119-126.
- Arsan, N., Koruç, Z. (2011). I'nventaire des strategies de coping en competition sportive (ISCCS): Evaluating the turkish version by confirmatory factor analyses. *E-Journal of New World Science Academy*, 6(2).
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84, 191-215.
- Bandura, A. (1986). The explanatory and predictive scope of self-efficacy theory. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 4, 359-373.
- Bandura, A. (1996). Self-efficacy In Ramachaudran Encyclopedia of human behavior. New York: *Academic Press*. 71.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Bandura, A. (2006). Going global with social cognitive theory: From prospect to paydirt. In S. I. Donaldson, D. E. Berger, K. Pezdek (Ed.), *Applied psychology: New frontiers and rewarding careers* (53–79). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Bandura, A. (2010). Self-Efficacy. In The Corsini Encyclopedia of Psychology. doi:10.1002/9780470479216.corpsy0836.
- Bandura, A. (2008). Toward an agentic theory of the self. *Self-Processes, Learning and Enabling Human Potential*, 15–49.

- Besharat, M. A., Pourbohloul, S. (2011). Moderating Effects of Self-Confidence and Sport Self-Efficacy on the Relationship between Competitive Anxiety and Sport Performance. *Scientific Research Psychology*, 2(7), 760-765.
- Bodys – Cupak, I., Majda, A., Zalewska – Puchala, J., Kaminska, A. (2016). The impact of a sense of self-efficacy on the level of stress and the ways of coping with difficult situations in polish nursing students. *Nurse Educ. Today*, 45, 102–107.
- Bozkurt, Ş. (2014). *Okul Sporlarına Katılan Öğrencilerin Katılım Motivasyonu, Başarı Algısı ve Öz-Yeterliklerinin İncelenmesi*. Akdeniz Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı - İstatistik, Araştırma Deseni, Spss Uygulamaları ve Yorum* (15. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Carver, C. S., Weintraub, J. K., Scheier, M. F. (1989). Assessing coping strategies: A theoretically based approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(2), 267-283.
- Chase, M. A. (1998). Sources of Self-Efficacy in Physical Education and Sport , *Journal of Teaching in Physical Education*, 18(1), 76-89.
- Cicognani, E., Pietrantonio, L., Palestini, L., Prati, G. (2009). Emergency workers' quality of life: The protective role of sense of community, efficacy beliefs and coping strategies. *Social Indices Resource*, 94, 449-463.
- Cosma, G., Chiracu, A., Stepan, R., Cosma, A., Nanu, C., Păunescu, C. (2020). Impact of coping strategies on sport performance. *Journal of Physical Education and Sport*, 20(3), 1380-1385.
- Daroglou, G. (2011). Coping skills and self-efficacy as predictors of gymnastic performance. *Sport Studies and Sport Psychology*, 14(1), 1-6.
- Dinç, Z. (2011). Social self-efficacy of adolescent who participate in individual and team sports, *Social Behavior and Personality*, 39(10), 1417-1424.
- Endler, N. S., Parker, J. D. (1990). Multidimensional assessment of coping: A critical evaluation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(5), 844–854.
- Feltz, D. L. (1988a). 1. Gender differences in the causal elements of self-efficacy on a high avoidance motor task. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 70, 151-166.
- Feltz, D. L. (1988b). Self-confidence and sports performance. In K.B. Pandolf (Ed.), *Exercise and Sport Sciences Reviews* (pp. 423-456). NY: Macmillan.
- Frost, D. (1987). *Sport psychology*. Translated by A. Alijani, M. Noorbakhsh, Tehran Department of Research and Education of Physical Education.
- Gaudreau, P., Blondin J. P. (2002). Development of a questionnaire for the assesment of coping strategies employed by athletes in competitive sport settings. *Psychology of Sport and Exercise*, 3, 1-34.
- Gaudreau, P., El Ali, M., Marivain, T. (2005). Factor structure of the coping inventory for competitive sport with a sample of participants at the 2001 New York marathon. *Psychology of Sport and Exercise*, 6(3), 271-88.
- Gould, D., Eklund, R. C., Jackson, S. A. (1993). Coping strategies used by U.S. Olympic wrestlers. *Research Quarterly For Exercise and Sport*, 64(1), 83-93.
- Gökçe, H., Arslan, Y. (2014). Comparison of the athletes' self-efficacy: Participating to individuals or team sports, *I. International Scientific Conference*, Serbia.
- Holzberger, D., Philipp, A., Kunter, M., (2013). How teachers' self-efficacy is related to instructional quality: A longitudinal analysis. *Journal of Educational Psychology*, 105(3), 774-786.

Hsieh, P., Sullivan, J. R., Sass, D. A., Guerra, N. S., (2012). Undergraduate engineering students' beliefs, coping strategies, and academic performance: An evaluation of the theoretical models. *The Journal of Experimental Education*, 80(2), 196-218.

Kaissidis-Rodafinos, A., Anshel, M. H., Porter, A. (1997). Personal and situational factors that predict coping strategies for acute stress among basketball referees. *Journal of Sports Sciences*. 15(4), 427-36.

Kazemi, A., Kohandel, M. (2015). The relationship between self-efficacy and stress-coping strategies among volleyball players, *Biological Forum*, 7(1), 656–661.

Khaleghi, A., Najafabadi, M. O. (2015). The role of stress management in self-efficacy: A case study in Tehran based Science & Research Department of Islamic Azad University Natural Resources & Agricultural Faculty students. *International Journal of Advanced Biological and Biomedical Research*, 3(3), 303-308.

Malipatil, R. P. (2017). A study of general self-efficacy of sportsmen of Karnataka University in team and individual sports events. *International Journal of Yogic, Human Movement and Sports Sciences*, 3(1), 155-157.

Morales-Rodriguez, F. M., Perez-Marmol, J. M. (2019). The role of anxiety, coping Strategies, and emotional intelligence on general perceived self- efficacy in university students. *Frontiers in Psychology*, 10.

Moritz, S. E., Feltz, D. L., Fahrbach, K. R., Mack, D. E. (2000). The relation of self- efficacy measures to sport performance: A meta-analytic review. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 71, 280-294.

Mroczkowska, H. (1997). Attributive reduction of failure-borne losses in view of team cohesion – analogies and differences in individual versus team competition. *Biological of Sport*, 4(14), 325–332.

Mummery, K. W. (2010). The Role of Coping Style, Social Support and self-efficacy in resilience of sport performance. *Athletic Insight the online journal of sport psychology*, 3, 187-199.

Nwankwo, B. C., Onyishi, I. E. (2012). Role of self-efficacy, gender, and category of athletes in coping with sports stress. *IFE Psychologia: An International Journal*, 20(2), 136–147.

Öcel, H. (2002). *Takım sporu yapan oyuncularda kolektif yeterlik öz-yeterlik ve sargınlık ile başarı algı ve beklentileri arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Panahi, M., Ramazani-Nejad, R. (2011). Comparing Iranian National Individual Sports Athletes' Strategies of Coping with Stress. *Annals of Biological Research*, 2(6), 135-44.

Park, J. K. (2000). Coping strategies used by Korean national athletes. *The Sport Psychologist*, 14: 63–80.

Radochoński, M., Cynarski, W. J., Perenc, L., Siorek-Maślanka, L. (2011). Competitive Anxiety and Coping Strategies in Young Martial Arts and Track and Field Athletes. *Journal of Human Kinetics*. 27, 181-190.

Rasti, M. (2009). *Stress-Obsession-Fear*. Tehran: Purang publication.

Riggs, M. L., Warka, J., Babasa, B., Betancour, R., Hooker, S. (1994). Development and validation of self-efficacy and out come expectancy scales for job related applications. *Educational and Psychological Measurement*, 54, 793-802.

Sabiston C. M., Jewett, R., Ashdown-Franks, G., Belanger, M., Brunet, J., O'Loughlin, E., O'Loughlin, J. (2016) Number of years of team and individual sport participation during adolescence and depressive symptoms in early adulthood. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 38(1), 105-110.

Salar, B., Hekim, M., Tokgöz, M. (2012). 15-18 Yaş Grubu Takım ve Ferdi Spor Yapan Bireylerin Duygusal Durumlarının Karşılaştırılması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 6, 123-135.

Selye, H. (1974) *Stress Without Distress*. New American Library, New York.

Şahin, F., Şahin, A., Şahan, H. (2016). Takım ve bireysel spor yapan sporcuların öz-yeterlik düzeyleri farklı mıdır? *Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi*, 3(3).

Taiwo, J. (2015). Relationship between self-efficacy, problem-focused coping and performance. *Behavioural Sciences Undergraduate Journal*, 2(1), 37-41.

Tasaddoghi, Z. (2013). The styles of coping with stress in team and individual athletes based on gender and championship level. *Annals of Applied Sport Science*, 1, 23-27.

Valiante, G., Morris, D. B., (2013). The sources and maintenance of professional golfer's self-efficacy beliefs. *The Sport Psychologist*, 27, 130-142.

Yoo, J. (2001). Coping profile of Korean competitive athletes. *International Journal of Sport Psychology*, 32, 290-303.

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.808204

Geliş Tarihi (Received): 09.10.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 11.06.2021

Online Yayın Tarihi (Published): 30.06.2021

BİREYSEL VE TAKIM SPORLARI ANTRENÖRLERİNİN LİDERLİK DAVRANIŞLARININ ÇEŞİTLİ DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE GÖRE İNCELENMESİ

Demet ÖZTÜRK ÇELİK^{1*}

¹Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, OSMANİYE

Öz: Antrenörlerin mesleki başarıları açısından liderlik davranışlarını geliştirmeleri önemli bir faktör olarak görülmektedir. Bu çalışmada antrenörlerin liderlik davranış algılarının çeşitli sosyo-demografik değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada nicel araştırma türlerinden “betimsel tarama” modeli kullanılmıştır. Çalışma bireysel ve takım sporlarında görevli antrenörler ile yürütülmüştür (n=135). Antrenörlerin %81,5 takım sporları antrenörüdür. Veri toplamak için Sporda Liderlik Ölçeği ve demografik bilgi formu kullanılmıştır. İstatistiksel analizler için; verilerin normal dağılım varsayımını karşılayıp ve karşılamadığı Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro Wilk testleri sonucunda belirlenmiştir. Liderlik davranış puanlarının ilgili değişkenlere göre durumunu incelemek amacı ile normallik test sonuçları dikkate alınarak parametrik (Bağımsız gruplar t-testi, Tek yönlü Varyans Analizi ANOVA) ve non-parametrik (Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis H) hipotez testleri uygulanmıştır. Çalışma sonucunda antrenörlerin liderlik davranış puanlarının, medeni durum, eğitim durumu, antrenör davranışı ve yaş değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir (p<.05). Araştırma sonucunda, 29 yaş ve altı, 30-39 yaş grubundaki antrenörlerin “Demokratik davranışı” tercih ettikleri, Bekar antrenörlerin evli antrenörlere oranla “Sosyal destek” davranışını tercih ettikleri belirlenmiştir. Ayrıca; Antrenörlerin liderlik davranışlarını spor dalı, kadro durumu, cinsiyet değişkeninin etkilemediği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Antrenör, başarı, spor dalı

INVESTIGATION OF LEADERSHIP BEHAVIOURS OF SPORTS TRAINERS WORKING IN INDIVIDUAL AND TEAM SPORTS IN TERMS OF VARIOUS DEMOGRAPHIC VARIABLES

Abstract: Development of leadership behaviour is considered to be an important factor for sports trainers in terms of their success in professional career. The purpose of this study was to investigate the perception of leadership behaviours among sports trainers in terms of various socio-demographic variables. In this study the descriptive survey model was utilized. The study was conducted among sports trainers working in individual and team sports(n=135). The %81,5 of the sports trainers were working in team sports. The data was obtained using “Leadership in Sports” scale and demographics information form. Both Kolmogorov-Smirnov and Shapiro Wilk tests were employed in order to test the normality of the data. Based on the results of normality tests, both parametric (Independent samples t-test, one-way ANOVA) and non-parametric (Mann-Whitney U and Kruskal Wallis H) were used in order to analyse the leadership behaviour scores of sports trainers in terms of demographic variables. The results of the present study showed that, there were statistically significant differences in leadership behaviour scores of sports trainers in terms of marital status, educational status, coaching behaviour and age variables (p<.05). Furthermore, it was determined that the sports trainers in the age groups of “29 age and under” and “30-39” prefer “Democratic behaviour” and the sports trainers with marital status as “single” prefer “Social support” behaviour as compared to sports trainers with marital status as “married”. Finally, it was determined that the leadership behaviours of sports trainers do not differ in terms of “sports branch, gender, tenure” variable.

Key Words: Sports trainer, success, sport branch

GİRİŞ

Sporda başarıların artırılması için sporcuya ve spora hizmeti görev edinmiş, iyi eğitilmiş, uygulama becerisi yüksek, alanının gerektirdiği bilgiyle donatılmış antrenörlere olan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır (Sevim,1998). Alanında uzman kişiler olan antrenörler bilgi, tecrübe ve liderlik davranışlarıyla öne çıkmaktadırlar. Spor alanında belirlenen hedefi gerçekleştirmek için çalışan antrenör, sporcusu ve sporcularını belirlenen hedef etrafında toplamaktadır. Yani grubun lider rolünü üstlenmektedir (Sunay 2017). Bu bağlamda bireysel ve takım sporlarında görev yapan antrenörlerin liderlik davranışlarının demografik özelliklere göre incelenmesi önemli görülmektedir.

Mc Gregor (1960) tarafından lider, “örgüt amaçlarının gerçekleştirilmesi için hitap ettiği grubu etkileyen yol gösteren eşgüdüm sağlayan kişidir” şeklinde tanımlanmıştır. Enoksen (2011) antrenörlerin liderlik tarzının, sporcu performansı üzerinde önemli etkiye sahip olduğunu ifade etmiştir. Liderlik için zekâ, eğitim ve tecrübe önemlidir. Liderler sadece yeni grupların oluşmasında hizmet vermezler, aynı amaç için bir arada olan dağılmak üzere olan grupları birleştirmek için de görev yaparlar (Özsalmanlı, 2005). Bu bağlamda liderler toparlayıcı ve birleştirici özelliğe sahip kişilerdir.

İyi bir antrenör sporcusunu küçümsemeyen, sporcusuna saygı gösterebilen, bildiklerini hiçbir beklenti içerisinde olmadan sporcusuna aktarabilen, alanında eğitilmiş bireylerdir. Antrenör genel olarak sporcunun fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal becerilerini geliştirmelerine yardımcı olan ve antrenmanın bilimsel yönlerini deşinen bu alanda özel eğitim alan kişilerdir (Konter, 1996). Bir amaç için bir araya gelmiş sporcuların alanında uzman yöneticisidir. Bu amaca ulaşabilmek için sporcularına akıl yolu ile yönlendiricilik yapmaktadır (Terry, 1991).

İlgili literatür incelendiğinde spor antrenörlüğü alanında, liderlik davranışlarıyla ilgili kapsamlı ve sistematik araştırmalar yapılmıştır (Chelladurai, 1990; Chelladurai ve Saleh, 1980; Enoksen ve ark. 2014; Smith ve Smoll, 2007; Trudel ve Gilbert, 1995). Antrenörlerin liderlik davranışları sporcu psikolojisi ve başarısı açısından önemli bir etkiye sahiptir. Antrenörlerin liderlik tarzları ile sporcuların psikososyal tepkileri arasındaki ilişki değerlendirildiğinde antrenör davranışlarının sporcu performansı, psikolojik ve duygusal refahı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu düşüncesine sahip oldukları görülmüştür (Chelladurai ve Reimer, 1998; Horn, 2008).

Bu bağlamda, sporda başarıların artırılması ve devamlılığın sağlanması konusunda sporcuları eğiten ve yön veren antrenörlere önemli görevler düşmektedir. Antrenörlük literatürüne dayanan bu makalenin temel amacı bireysel ve takım sporu antrenörlerinin liderlik davranışlarını belirlemek ve çeşitli değişkenler doğrultusunda farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Araştırma sonuçlarının spor başarısında önemli rolü olan antrenörlerin liderlik becerileri hakkında bilgi sahibi olmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma, nicel araştırma türlerinden betimsel tarama modeline uygun olarak düzenlenmiştir. Araştırma için önce literatür taraması yapılmış ve bu konudaki araştırmalar gözden geçirilmiştir.

Evren-Örneklem

Araştırmanın örneklem grubunu, 2019-2020 yılında görev yaptıkları federasyonda vizesini yaptırmış, Muğla ve Osmaniye ilinde basit tesadüfi örneklem yöntemiyle seçilen 135 antrenör (bireysel sporlarda 25, takım sporlarında 115) oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve sporda liderlik ölçeği kullanılmıştır. Kişisel bilgi formunda (cinsiyet, kadro durumu, antrenörlük derecesi, medeni durum, eğitim, spor dalı, başka bir işte çalışmak ister miydiniz, yaş, antrenör davranış tutumu) soruları yer almaktadır. Antrenörlerin liderlik davranışlarını ölçmek amacıyla Chelladurai ve Saleh, (1980) tarafından geliştirilen “Sporda Liderlik Ölçeği” kullanılmıştır. Tiryaki ve Toros (2001) çalışmalarında ölçeğin Türkçe ’ye uyarlanması işlemini gerçekleştirmiştir. Sporda liderlik ölçeğinin üç formu bulunmaktadır. Bu çalışmada antrenörlerin kendi lider davranışını algılaması formu kullanılmıştır. Ölçek 40 ifadeden ve beş alt boyuttan (eğitici ve öğretici davranış, demokratik davranış, otokratik davranış, sosyal destek davranış, pozitif geribildirim davranış) oluşmaktadır. Kişisel bilgi formunda antrenörlerin sporcularına karşı algıladıkları genel davranışlarını ve sporcuları ile ilişkilerini belirtmelerini amaçlayan ve 5’li likert tipinde “Çok Kötü”, “Kötü”, “Orta”, “İyi” ve “Çok İyi” maddelerini içeren “Sporcularınız ile İlişkilerinizi Nasıl Yorumlarsınız?” sorusu bulunmaktadır. Bu soru çalışmada “antrenör davranış tutumu” değişkeni olarak geçmektedir. Bu çalışmada yazar tarafından ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı tüm boyutlar için en yüksek ve en düşük .78- .71 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması

Yazarın bağlı olduğu kurumdan 18.08.2020 tarih ve 2020/28/3 sayılı kararla etik kurul izni alındıktan sonra, Antrenörlere Google Forms Linki ile ölçeklerin doldurulması sağlanmıştır. Araştırmacı veriler toplanırken Google Forms Linki ile antrenörlere ölçekler ve çalışma hakkında bilgi vermiştir. Anketlerin doldurulma süresi yaklaşık 10 -15 dakika sürmektedir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi SPSS 25.0 istatistik paket programında yapılmıştır. Antrenörlerin tanıtıcı özellikleri için tanımlayıcı istatistikler (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğunu test etmek amacıyla Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri uygulanmıştır. Normallik testleri sonucunda antrenörlerin tanıtıcı özelliklerine göre liderlik davranış puanlarını incelemek amacıyla parametrik (Bağımsız gruplar t- testi, Tek yönlü varyans analizi ANOVA) ve parametrik olmayan (Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis H) hipotez testleri uygulanmıştır. Çoklu gruplarda anlamlılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için Dunn-Bonferroni ve Tukey HSD post-hoc testleri gerçekleştirilmiştir. Anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak alınmıştır.

BULGULAR

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Çalışmaya, 135 antrenör katılımı kabul etmiştir. 135 katılımcının 51’i (%37,8) özel sektörde çalışmaktadır. 47’si (%34,8) 3. kademe antrenörlük derecesine sahiptir. 110’u (%81,5) takım sporları antrenörü, 61’i (%45,2) 30-39 yaş grubunda, 103’ü (%76,3) erkek antrenör, 83’ü (%61,5) evli, 89’u (%65,9) üniversite mezunu, 83’ü (%61,5) çok iyi antrenör davranış tutumuna sahip ve 106’sı (%78,5) başka bir işte çalışma şansınız olsa çalışır mısınız sorusuna hayır cevabını vermiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Antrenörlerin tanıtıcı özellikleri (n= 135)

Değişkenler	N	%
Kadro Durumu		
Kadrolu	37	27,4
Sözleşmeli	47	34,8
Özel Sektör	51	37,8
Antrenörlük Derecesi		
1. Kademe	39	28,9
2. Kademe	31	23,0
3. Kademe	47	34,8
4. Kademe	13	9,6
5. Kademe	5	3,7
Spor Dalı Türü		
Bireysel	25	18,5
Takım Sporları	110	81,5
Başka bir işte çalışmak ister miydiniz?		
Evet	29	21,5
Hayır	106	78,5
Yaş		
29 yaş ve altı	41	30,4
30-39 yaş	61	45,2
40 yaş ve üzeri	33	24,4
Cinsiyet		
Kadın	32	23,7
Erkek	103	76,3
Medeni Durum		
Evli	83	61,5
Bekar	52	38,5
Eğitim Durumu		
Lise	29	21,5
Üniversite	89	65,9
Lisansüstü	17	12,6
Antrenör Davranış Tutumu		
İyi	52	38,5
Çok İyi	83	61,5

Cinsiyet Değişkenine Göre Katılımcıların Liderlik Davranış Puanları

Araştırmaya katılım gösteren antrenörlerin liderlik davranış puanları cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde liderlik davranış puanlarının tüm alt boyutlarıyla cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p>.05$) (Tablo 2).

Tablo 2. Mann Whitney U Testi: cinsiyet değişkenine göre liderlik davranış puan dağılımı (n= 135)

Liderlik Davranışı Alt Boyutları	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
Eğitici ve Öğretici Davranış	Kadın	32	61,53	1969,00	1441,000	,283
	Erkek	103	70,01	7211,00		
Demokratik Davranış	Kadın	32	62,02	1984,50	1456,500	,320
	Erkek	103	69,86	7195,50		
Sosyal Destek Davranışı	Kadın	32	57,31	1834,00	1306,000	,075
	Erkek	103	71,32	7346,00		
Pozitif Geribildirim Davranış	Kadın	32	66,80	2137,50	1609,500	,841
	Erkek	103	68,37	7042,50		
Otokratik Davranış	Kadın	32	58,95	1886,50	1456,500	,132
	Erkek	103	70,81	7293,50		

*p<,05

Yaş Değişkenine Göre Katılımcıların Liderlik Davranış Puanları

Araştırmaya katılım gösteren antrenörlerin liderlik davranış puanları yaş değişkenine göre incelendiğinde “demokratik davranış” puanının yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir (p<.05). Yapılan TUKEY post-hoc testi sonucunda farkın “29 yaş ve altı - 30-39” yaş gruplarından kaynaklandığı belirlenmiştir. Ölçeğin diğer alt boyutlarında (eğitici ve öğretici davranış, otokratik davranış, sosyal destek davranış, pozitif geribildirim davranışlarında) ise yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır (p>.05) (Tablo 3).

Tablo 3. ANOVA: yaş değişkenine göre liderlik davranış puan dağılımı (n=135)

Liderlik Davranışı Alt Boyutları	Yaş	N	Ort.	S.S	F	p	Post-Hoc (TUKEY)
Eğitici ve Öğretici Davranış	29 yaş ve altı	41	58,487	5,005	1,505	,226	
	30-39 yaş	61	56,852	4,478			
	40 yaş ve üzeri	33	57,515	4,576			
Demokratik Davranış	29 yaş ve altı	41	35,707	5,441	5,838	,004*	29 yaş ve altı 30-39
	30-39 yaş	61	32,737	5,069			
	40 yaş ve üzeri	33	35,909	5,064			
Otokratik Davranış	29 yaş ve altı	41	15,195	3,265	,773	,464	
	30-39 yaş	61	15,918	2,882			
	40 yaş ve üzeri	33	16,000	3,807			
Sosyal Destek Davranışı	29 yaş ve altı	41	32,756	3,713	2,004	,139	
	30-39 yaş	61	31,393	3,343			
	40 yaş ve üzeri	33	32,037	3,550			
Pozitif Geribildirim Davranışı	29 yaş ve altı	41	20,975	3,372	,786	,458	
	30-39 yaş	61	20,229	2,698			
	40 yaş ve üzeri	33	20,697	3,127			

*p<,05

Kadro Durumuna Göre Katılımcıların Liderlik Davranış Puanları

Araştırmaya katılım gösteren antrenörlerin liderlik davranış puanları kadro durumuna göre incelendiğinde liderlik davranış puanlarının tüm alt boyutlarında anlamlı bir farklılık belirlenememiştir (p>.05) (Tablo 4).

Tablo 4. ANOVA: kadro durumuna göre liderlik davranış puan dağılımı (n=135)

Liderlik Davranışı Alt Boyutları	Kadro Durumu	N	Ort.	S.S	F	p
Eğitici ve Öğretici Davranış	Kadrolu	37	57,513	4,207	1,013	,366
	Sözleşmeli	47	56,808	4,665		
	Özel Sektör	51	58,156	5,017		
Demokratik Davranış	Kadrolu	37	35,135	5,328	1,130	,326
	Sözleşmeli	47	33,489	5,051		
	Özel Sektör	51	34,745	,656		
Otokratik Davranış	Kadrolu	37	15,351	3,816	,440	,645
	Sözleşmeli	47	16,021	2,915		
	Özel Sektör	51	15,705	3,10		
Sosyal Destek Davranışı	Kadrolu	37	31,783	3,441	2,323	,102
	Sözleşmeli	47	31,361	3,614		
	Özel Sektör	51	32,843	3,437		
Pozitif Geribildirim Davranışı	Kadrolu	37	20,864	2,730	,595	,553
	Sözleşmeli	47	20,191	3,417		
	Özel Sektör	51	20,705	2,837		

*p<,05

Eğitim Durumuna Göre Katılımcıların Liderlik Davranış Puanları

Araştırmaya katılım gösteren antrenörlerin liderlik davranış puanları eğitim durumu değişkenine göre gruplandıktan sonra gerçekleştirilen Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro Wilk testleri sonucunda “eğitici ve öğretici davranış” ve “pozitif geribildirim davranış” puanlarının normal dağılıma uymadığı belirlenirken, “sosyal destek davranış”, “demokratik davranış” ve “otokratik davranış” puanlarının normal dağılıma uyduğu belirlenmiştir. Araştırmada antrenörlerin liderlik davranış puanları eğitim durumu değişkenine göre incelendiğinde “pozitif geribildirim davranış” puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür ($p<,05$). Anlamlılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için gerçekleştirilen Dunn-Bonferroni post-hoc testi sonucunda farkın “Lisansüstü-Üniversite” gruplarından kaynaklandığı görülmüştür. Ayrıca pozitif geribildirim davranışı puanları incelendiğinde “üniversite” mezunu (Ön lisans ve Lisans) antrenörlerin pozitif geribildirim puanlarının “lisansüstü” eğitim mezunu (Yüksek Lisans, Doktora) antrenörlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Antrenörlerin liderlik davranış puanları eğitim durumu değişkenine göre incelendiğinde “eğitici ve öğretici davranış” puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir (Tablo 5). Bu sonuç doğrultusunda antrenörlerin “sosyal destek davranış” puanları eğitim durumu değişkenine göre incelendiğinde “sosyal destek davranış” puanlarının eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür ($p<,05$). Belirlenen bu anlamlı farkın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek amacıyla gerçekleştirilen post-hoc (TUKEY HSD) testi sonucunda “sosyal destek davranış” puanlarındaki farklılığın “Üniversite- Lisansüstü” gruplarından kaynaklandığı belirlenmiştir.

Tablo 5. Kruskal Wallis H Testi: eğitim durumuna göre liderlik davranış puan dağılımı (n= 135)

Liderlik Davranışı Alt Boyutları	Eğitim Durumu	N	Sıra Ort.	χ^2	sd	p	Post-Hoc
Eğitici ve Öğretici Davranış	Lise	29	59,28	3,501	2	,174	
	Üniversite	89	75,52				
	Lisansüstü	17	59,24				
Pozitif Geribildirim Davranışı	Lise	29	60,64	8,225	2	,016*	Lisansüstü-Üniversite
	Üniversite	89	74,35				
	Lisansüstü	17	47,32				

*p<,05

Antrenörlerin liderlik davranış puanları eğitim durumu değişkenine göre incelendiğinde “demokratik davranış ve otokratik davranış” puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir (Tablo 6).

Tablo 6. ANOVA: eğitim durumuna göre liderlik davranış puan dağılımı (n= 135)

Liderlik Davranışı Alt Boyutları	Eğitim Durumu	N	Ort.	S.S	F	p	Tukey
Demokratik Davranış	Lise	29	33,724	5,522	1,428	,243	
	Üniversite	89	34,943	5,580			
	Lisansüstü	17	32,823	3,395			
Otokratik Davranış	Lise	29	16,413	2,442	1,187	,308	
	Üniversite	89	15,640	3,533			
	Lisansüstü	17	14,941	2,680			
Sosyal Destek Davranışı	Lise	29	31,413	3,332	4,776	,010*	Üniversite-Lisansüstü
	Üniversite	89	32,629	3,345			
	Lisansüstü	17	30,000	4,077			

*p<,05

Medeni Durum Değişkenine Göre Katılımcıların Liderlik Davranış Puanları

Araştırmaya katılım gösteren antrenörlerin liderlik davranış puanları medeni durum değişkenine göre incelendiğinde “sosyal destek davranış” puanlarının “medeni durum” değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür (p<.05). Antrenörlerin liderlik davranış puanları medeni durum değişkenine göre incelendiğinde “eğitici ve öğretici davranış, otokratik davranış, pozitif geribildirim davranış, demokratik davranış” puanlarının “medeni durum” değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir (Tablo 7).

Tablo 7. Bağımsız gruplar t-testi: medeni durum değişkenine göre liderlik davranış puan dağılımı (n=135)

Liderlik Davranışı Alt Boyutları	Medeni Durum	N	Ort.	S.S	t	p
Eğitici ve Öğretici Davranış	Evli	83	57,120	4,890	-1,226	,222
	Bekar	52	58,134	4,311		
Otokratik Davranış	Evli	83	15,819	3,139	,455	,650
	Bekar	52	15,557	3,415		
Pozitif Geribildirim Davranış	Evli	83	20,409	2,867	-,781	,436
	Bekar	52	20,826	3,252		
Sosyal Destek Davranışı	Evli	83	31,397	3,211	-2,613	,010*
	Bekar	52	33,057	3,811		
Demokratik Davranış	Evli	83	34,060	4,966	-,930	,355
	Bekar	52	34,980	5,958		

*p<,05

Antrenörlerin Sporcularına Davranışlarına Göre Liderlik Puanları

Araştırmaya katılım gösteren antrenörlerin liderlik davranış puanları “antrenör davranış tutumu” değişkenine göre incelendiğinde “eğitici ve öğretici davranış, otokratik davranış, demokratik davranış ve pozitif geribildirim davranış” puanlarının “antrenör davranış tutumu” değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür (p<.05). Bu alt boyutlarda antrenörlerin “çok iyi” davranış tutumunu “iyi” davranış tutumuna göre daha çok benimsedikleri görülmüştür. Liderlik davranış puanları “antrenör davranış tutumu” değişkenine göre incelendiğinde ise “sosyal destek davranış” puanlarının “antrenör davranış tutumu” değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür (Tablo 8).

Tablo 8. Mann-Whitney U Testi: antrenörlerin sporcularına davranışlarına göre puan dağılımı (n= 135)

Liderlik Davranışı Alt Boyutları	Antrenör Davranış Tutumu	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
Eğitici ve Öğretici Davranış	Çok iyi	83	81,70	6781,00	1021,000	,000*
	İyi	52	46,13	2399,00		
Otokratik Davranış	Çok iyi	83	73,71	6118,00	1684,000	,031*
	İyi	52	58,88	3062,00		
Pozitif Geribildirim Davranış	Çok iyi	83	74,70	6200,00	1602,000	,011*
	İyi	52	57,31	2980,00		
Sosyal Destek Davranışı	Çok iyi	83	75,08	6231,50	1570,500	,276
	İyi	52	56,70	2948,50		
Demokratik Davranış	Çok iyi	83	70,90	5884,50	1917,500	,008*
	İyi	52	63,38	3295,50		

*p<,05

Spor Dalı Değişkenine Göre Katılımcıların Liderlik Davranış Puanları

Araştırmaya katılım gösteren antrenörlerin liderlik davranış puanları spor dalı değişkenine göre incelendiğinde tüm alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanmamıştır (p>.05) (Tablo 9).

Tablo 9. Mann-Whitney U Testi: spor dalı değişkenine göre liderlik davranış puan dağılımı (n=135)

Liderlik Davranışı Alt Boyutları	Spor Dalı	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
Eğitici ve Öğretici Davranış	Bireysel	25	60,92	1523,00	1198,000	,315
	Takım	110	69,61	7657,00		
Demokratik Davranış	Bireysel	25	68,38	1709,50	1365,500	,957
	Takım	110	67,91	7470,50		
Sosyal Destek Davranışı	Bireysel	25	57,42	1435,50	1110,500	,132
	Takım	110	70,40	7744,50		
Pozitif Geribildirim Davranış	Bireysel	25	60,58	1514,50	1189,500	,290
	Takım	110	69,69	7665,50		
Otokratik Davranış	Bireysel	25	69,10	1727,50	1347,500	,876
	Takım	110	67,75	7452,50		

*p<,05

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmanın amacı bireysel ve takım sporları antrenörlerinin liderlik davranışlarının çeşitli demografik özelliklere göre incelenmesidir. Spor ve sporcu için çalışan antrenörlerin, liderlik davranışlarının ve boyutlarının araştırılması antrenörün üstlenmiş olduğu liderlik rolü için önemlidir. Araştırmamızın bulgularına göre, demografik değişkenlerden cinsiyet, kadro durumu, spor dalı değişkenleri liderlik davranışlarında farklılık yaratmamaktadır. Bilir ve ark. (2019) tarafından gerçekleştirilen ve antrenör yetiştirme kurslarına katılan bireylerin liderlik davranış algılarının incelendiği çalışmada, bireylerin liderlik davranışlarının cinsiyete göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu sonuç araştırmamızın bulgusu ile de örtüşmektedir. Ayrıca, Aydın ve ark. (2016) beden eğitimi ve spor yüksek okulunda eğitim gören öğrencilerin liderlik davranışlarının incelediği araştırmasında, öğrencilerin liderlik davranışlarının cinsiyete göre farklılık göstermediğini ifade etmiştir. Antrenörlerin kadro durumlarına (sözleşmeli, kadrolu, özel sektör) göre liderlik davranış puanları incelendiğinde liderlik davranışı alt boyutlarının hepsinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Bu sonuçtan antrenörlerin çalışma koşullarının liderlik davranışlarını etkilemediği sonucunu çıkarabiliriz.

Spor dalı değişkenine göre (bireysel ve takım sporları) antrenörlerin liderlik davranışları farklılaşmamaktadır. Tespit edilen bu bulgu ışığında antrenörlerin, sporcuları için gerekli olan her türlü gereksinimi kulak veren, gerekli desteği sağlayan ve sporcu performansını üst düzeye çekmek için emek harcayan antrenörlerin “spor dalı” değişkeninden etkilenmediği sonucunu çıkarabiliriz. Bu bulgu ile aynı doğrultuda, Doğan ve Moralı (2001) tarafından gerçekleştirilen araştırmada sporcuların antrenörleri için tercih ettikleri liderlik davranışlarında bireysel ve takım sporlarında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Liderlik davranışının alt boyutlarından olan “demokratik davranış” puanları yaş değişkenine göre incelendiğinde demokratik davranış puanlarının yaş gruplarına göre anlamlı bir fark gösterdiği bulunmuştur. Farkın 29 yaş ve altı, 30-39 yaş aralığındaki gruplardan kaynaklandığı belirlenmiştir. Bu yaş grubundaki antrenörlerin, karar alma sürecinde sporcularını ne derece dahil ettiği ile ilgili olan “demokratik davranış” alt boyutunu benimsedikleri görülmüştür. Bu bulgu sonucunda 29 yaş ve altı yaş aralığındaki antrenörlerin mesleğine yeni başlaması ve sporcularına daha demokratik davranmak istemesinden kaynaklanabileceği söylenebilir. Ayrıca; 30-39 yaş aralığındaki antrenörlerin puan ortalamalarına bakıldığında en düşük demokratik davranış puana sahip olan yaş aralığı grubunda oldukları görülmektedir. Bu bulguyu destekler nitelikte Serin (2016) tarafından boks antrenörlerinde liderlik tarzlarının belirlenmesine ilişkin gerçekleştirilen çalışmada elde edilen liderlik davranışı alt boyutlarından “demokratik davranış” puanlarının cinsiyete göre farklılık göstermediği sonucu, araştırma sonuçlarımızla örtüşmektedir. Ayrıca bulgularımızdan farklı olarak Özalp (2019) futbol antrenörlüğü yapan bireylerin liderlik davranışlarını incelediği çalışmasında futbol antrenörlerinin “demokratik davranış” puanlarının yaş değişkenine göre farklılık gösterdiği sonucuna varmıştır.

Liderlik davranışı ölçeğinin diğer alt boyutlarından elde edilen liderlik davranışı puanları incelendiğinde ise yaş değişkenine göre bu alt boyutlardaki davranış puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Bu bulgu sonucunda antrenörlerin liderlik davranışı puanlarında “demokratik davranış” alt boyutu haricinde diğer tüm alt boyutlarda yaş faktörünün etkili olmadığı söylenebilir. Çalışma sonuçlarını destekler nitelikte Hasançebioğlu, (2002) ve ayrıca Yalnız Solmaz ve Aydın, (2015) gerçekleştirdikleri çalışmalarında liderlik davranış puanlarının yaş değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediğini tespit etmiştir.

Antrenörlerin eğitim durumlarına göre liderlik davranışı puanları incelendiğinde, “pozitif geri bildirim davranışı” ve “sosyal destek davranışı” puanlarında eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiş ve farkın lisansüstü-üniversite gruplarından kaynaklandığı tespit edilmiştir. Ayrıca, liderlik davranış puanları incelendiğinde “üniversite mezunu” antrenörlerin puan ortalamalarının “lisansüstü mezunu” antrenörlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu sonucunda, liderlik davranışı puanlarında elde edilen bu farkın “lisansüstü mezunu” antrenörlerin “üniversite mezunu” antrenörlere göre akademik çalışmalarını antrenörlük mesleğini icra etmelerinden daha önde tutmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Çalışmada antrenörlerin medeni durum değişkenine göre liderlik davranışı alt boyutlarından “sosyal destek davranış” puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu ışığında, sosyal destek davranış puan ortalamalarına bakıldığında; bekar antrenörlerin evli antrenörlere oranla sosyal destek davranışını daha fazla tercih ettikleri ve sporcularının ihtiyaçlarının belirlenip karşılanması, olumlu bir grup atmosferi oluşturulması

ve antrenör ile sporcular arasında sıcak ilişkiler kurma gereksinimlerini giderme konusunda daha etkin oldukları söylenebilir.

Antrenör tutum ve davranışları sporcu başarısında doğrudan etkili olması sebebiyle spor başarılarının artırılmasında antrenör ve sporcu ilişkisi önemlidir. Antrenörün liderlik tarzı açısından kendini bilmesi ve bunu sporcu özelliklerine göre şekillendirebilmesi gereklidir (Temel, 2010). Araştırmanın elde edilen bulgularından antrenörlerin sporcularına karşı liderlik tutumlarında “eğitici ve öğretici, otokratik, pozitif geribildirim” davranışlarında “çok iyi” davranış tutumunu “iyi” davranış tutumuna göre daha çok tercih etmesi bu ifadeyi desteklemektedir. Sonuç olarak, çalışmaya konu olan bireysel ve takım sporları antrenörlerinin, sporcularına karşı liderlik davranışlarını en üst seviyede tuttuklarını ve sporcu başarısını olumsuz etkileyecek davranışlardan kaçındıklarını söyleyebiliriz. Literatürde araştırma bulgularımızı destekleyen çalışmalar vardır. Bunlar, Toros, (2012) araştırmasında antrenör davranışlarının sporcular tarafından otokratik olarak algılandığını ifade etmiştir. Kandemir, (2017) araştırmasında bireysel spor dallarındaki sporcular tarafından; “eğitici ve öğretici, pozitif geribildirim” antrenör davranışını sergilediklerini ortaya koymuştur. Araştırma bulgularımızı destekleyen bu sonuçlar antrenörlerin “pozitif geribildirim, eğitici ve öğretici, otokratik davranış” ile sporcularına kulak veren, teknik- taktik ve beceri eğitimine önem veren, sporcu performansının artmasına katkıda bulunan antrenörlere ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, “29 yaş ve altı- 30-39” yaş grubundaki antrenörlerin “Demokratik davranışı” tercih ettikleri, bekar antrenörlerin evli antrenörlere oranla “Sosyal destek” davranışını tercih ettikleri belirlenmiştir. Antrenörlerin sporcularına karşı tutumlarında “eğitici ve öğretici, otokratik, pozitif geribildirim” davranışlarında “çok iyi” davranış tutumunun “iyi” davranış tutumuna göre daha çok tercih ettikleri belirlenmiştir. Ayrıca; antrenörlerin liderlik davranışlarını cinsiyet, kadro durumu, spor dalı değişkenlerinin etkilemediği sonucuna varılmıştır.

ÖNERİLER

Antrenörlük eğitimi veren fakülte ve yüksekokullarda öğrenim gören öğrencilere liderlik davranışlarını geliştirebilmeleri için ders müfredatlarına liderlikle ilgili dersler eklenebilir. Spor federasyonlarının açmış olduğu antrenörlük kurslarında antrenörlerin liderlik davranışlarına katkı sağlayacağını düşündüğümüz “liderlik davranış kazanımlarıyla” ilgili dersler eklenebilir. Ayrıca, spor federasyonları kendi bünyesinde antrenör olarak görev yapan personelleri için gelişim seminerleri ve eğitim seminerleri düzenlerken antrenörlerin liderlik davranışlarına katkı sağlayacak güncel konularla örnek sunumlar hazırlayabilir. Bu çalışmanın örneklemini genişleterek gelecekte başka gruplarla ve değişkenlerle spora ve sporcuya fayda sağlayacak araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Aydın, R., Bozkuş, T., Murat, K. (2016). Beden eğitimi ve spor yüksekokullarındaki öğrencilerin liderlik özelliklerinin cinsiyet değişkenine göre incelenmesi. *International Journal of Sport Culture and Science*, 4(Special Issue 1), 122-131.
- Bilir, F. P., Şahin, N., Sangün, L. (2019). Antrenör Yetiştirme Kurslarına Katılan Bireylerin Liderlik Davranış Algılarının İncelenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 218-230. doi:10.33689/spormetre.452438
- Chelladurai, P., Saleh, S. D. (1980). Dimensions of Leader Behavior in Sports: Development of a Leadership Scale. *Journal of Sport Psychology*, 2(1), 34-45. doi:10.1123/jsp.2.1.34
- Chelladurai, P. (1990). Leadership in sports: A review. *International Journal of Sport Psychology*, 21(4), 328-354.
- Chelladurai, P., Riemer, H. A. (1998). Measurement of leadership in sport. In J. L. Duda (Ed.), *Advances in sport exercise psychology measurement* (pp. 227-253). Morgantown, WV, United States: Fitness Information Technology, Inc.
- Doğan, B., Morali, S. (2001). Lider Davranışının Bireysel ve Takım Sporlarında Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *İ.Ü. Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 20-27.
- Enoksen, E. (2011). Drop-out Rate and Drop-out Reasons Among Promising Norwegian Track and Field Athletes: A 25 Year Study. *Scandinavian Sport Studies Forum*, 2, 19-43.
- Enoksen, E., Fahlström, P., Johansen, B., Christensen, J., Hageskog, C.-A., & Høigaard, R. (2014). Perceptions of leadership behavior and the relationship to athletes among Scandinavian coaches. *Scandinavian Sport Studies Foun*, 5, 131-147.
- Hasançebioğlu, T. (2002). *Öğretmenlerin liderlik stilleri, bilgisayar tutumları ve aralarındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Horn, T. S. (2008). Coaching effectiveness in the sport domain. In T. S. Horn (Ed.), *Advances in sport psychology* 3rd ed. (pp. 239-267). Champaign, IL, US: Human Kinetics.
- Kandemir, D. (2017). *Elazığ ilinde farklı bireysel spor dallarında görev yapan antrenörlerin liderlik tarzlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Konya.
- Konter, E. (1996). *Bir Lider Olarak Antrenör*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- McGregor, D. (1960). *The human side of enterprise*. New York, USA: Mc Graw-Hill Book Comp.
- Özalp, A. (2019). *Futbol antrenörlüğü yapan bireylerin liderlik tarzlarının belirlenmesi (Balıkesir il örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Balıkesir.
- Özsalmanlı, A. Y. (2005). Türkiye’de kamu yönetiminde liderlik ve lider yöneticilik. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 137-146.
- Serin, K. (2016). *Boks antrenörlerinin liderlik tarzlarının belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Konya.
- Sevim, Y. (1998). Türkiye’de Antrenör Eğitim Yapısı ve Temel İlkeleri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-10.
- Smith, R. E., & Smoll, F. L. (2007). Social-Cognitive Approach to Coaching Behaviors. In *Social Psychology in Sport*. (pp. 75-90). Champaign, IL, US: Human Kinetics.

Sunay, H. (2017). *Spor Yönetimi* (3. Bs.). Ankara: Gazi Kitabevi.

Temel, V. (2010). *Konya iline ait bireysel ve takım sporu antrenörlüğü yapan bireylerin liderlik tarzlarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı, Karaman.

Terry, P. (1991). The psychology of the coach-athlete relationship. In S. J. Bull (Ed.), *Sport Psychology: A Self-help Guide*. London: The Crowood Press.

Toros, T. (2012). Genç erkek basketbolcularda, turnuva öncesi ve turnuva sonrası sporcuların algıladıkları antrenörlük davranışı, hedef yönelimleri, takım sargınlığı, algılanan motivasyonel iklim ve kolektif yeterlik arasındaki farklılığın analizi. *Pamukkale Journal of Sport Sciences (PJSS)*, 2(1), 27-39.

Trudel, P., Gilbert, W. (1995). Research on coaches' behaviors: Looking beyond the refereed journals. *Avante*, 1(2), 94-106.

Tiryaki, Ş., Toros, Z. (2001). *Spor için liderlik ölçeğinin-koçun davranışlarını algılaması versiyonun-Türk koçlarına uyarlanması çalışması: Ön bulgular*. II. Uluslararası Spor Psikolojisi Sempozyumu, 11-12 Ekim, İzmir, Türkiye.

Yalnız Solmaz, D., Aydın, G. (2015). Beden Eğitimi ve Spor Öğretmen Adaylarının Liderlik Özelliklerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Journal of International Social Research*, 8(41), 1077-1084. doi: 10.17719/jisr.20154115091.

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.810892

Geliş Tarihi (Received): 15.10.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 05.05.2021

Online Yayın Tarihi (Published): 30.06.2021

BOKS ANTRENÖRLERİNİN PERSPEKTİFİNDEN SPORCULAR VE EBEVEYNLERİN BOKSA YÖNELİK TUTUMLARI

İhsan SARI^{1*}, Ümmühan BULUT²

¹ Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, SAKARYA

² Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, SAKARYA

Öz: Boksun ciddi sakatlıklara neden olduğu ve şiddet içerdiği yönünde araştırmalar bulunmakla birlikte bu sporun bu kadar olumsuz yönlerinin olmadığını belirten çalışmalar da mevcuttur. Bu çelişki nedeniyle sporcular ve onların ebeveynleri net bilimsel gerçeklere ulaşmakta zorlanabilir, bu sebeple de boks sporuna yönelik olumsuz tutum sergileyebilirler. Ayrıca, sporcu ve ebeveynlerin bu olumsuz tutumları antrenörleri de etkileyebilir. Bu bağlamda, bu araştırmanın birinci amacı, boks antrenörlerinin bakış açısından boks sporunu incelemektir. İkinci amaç ise antrenörlerin perspektifinden sporcuların ve sporcu ebeveynlerinin boksaya yönelik tutumlarını belirlemektir. Çalışma grubu, sekiz boks antrenöründen oluşmaktadır. Veri toplama aşamasında katılımcılar ile bireysel görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmeler ses kayıt cihazına kaydedilmiş ve sonrasında metin hâline getirilmiştir. Analizler NVIVO 11 programında içerik analizi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucu beş tema ortaya çıkmıştır. Bunlar; “sporcuların boksa başlama nedenleri”, “boksun faydaları”, “boksa yönelik ifade edilen sorunlar ve endişeler”, “sorunlar ve endişeleri gidermek için uygulananlar” ve “antrenörlerin önerileri” temalarıdır. Sonuç olarak; bireylerin boksa başlamasının çeşitli nedenleri bulunmakla birlikte boksa katılımın bilişsel, sosyal, duygusal, fiziksel/sağlık ile ilgili, kariyer ve maddi faydaları bulunmaktadır. Ayrıca, bireylerin boksa katılıma yönelik birçok endişesi olduğu belirlenmiştir. Bu endişeler; sporun okul başarısını düşürmesi, spor yaralanması ve hastalık, görünüşün bozulması veya can yanması, zorlu diyet uygulamaları, boksun kadınlara ve çocuklara uygun olmadığına düşünülmesi, kadınlar ile erkeklerin birlikte antrenman yapması, boksun hijyenik olmadığına yönelik düşünceler, ebeveynlerin boksa katılımı desteklemeyeceğinin düşünülmesi ve boks yapan çocukların kavgacı olabileceğine yönelik düşüncelerdir. Antrenörlere göre sporcular ve ebeveynler boksa yönelik birçok hatalı inanca sahiptir. Bu endişe ve sorunlarla başa çıkabilmek için çeşitli yöntemler kullanan antrenörler bazı öneriler de sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yaralanma, toplumsal cinsiyet, eğitim, sporcu, spora katılım

ATHLETES' AND THEIR PARENTS' ATTITUDES TOWARDS BOXING FROM BOXING COACHES' PERSPECTIVE

Abstract: There is evidence suggesting that boxing causes serious injuries and it is very violent. However, there is also evidence suggesting boxing does not have such negative aspects. Due to this contradiction, athletes and their parents may have difficulties in finding accurate scientific information and they may have negative attitudes towards boxing. Their negative attitudes can also affect boxing coaches. In this context, the primary aim of this research was to examine boxing from the perspective of boxing coaches. The second aim was to determine athletes' and their parents' attitudes towards boxing from coaches' perspective. The study group consisted of eight boxing coaches. Individual interviews were conducted with the participants. The interviews were recorded on the voice recorder and then transcribed. Analyses were performed by content analysis in NVIVO 11. Five themes emerged. These themes are; “reasons for starting boxing”, “benefits of boxing”, “concerns and problems in boxing”, “coaches' practices for the concerns and problems” and “coaches' suggestions.” To conclude, there are many reasons to participate in boxing and boxing has cognitive, social, emotional, physical/health and career/financial benefits. Also, individuals have many concerns about participating in boxing. These are; decrease in academic performance, sports injury and illness, deterioration in appearance or pain, tough diet practices, thinking that boxing is not suitable for women and children, women and men training together, thoughts that boxing is unhygienic and that parents will not support boxing and thoughts that boxing can make children bellicose. According to coaches, athletes and parents have many erroneous beliefs about boxing. Using various methods to deal with these concerns and problems, the coaches also offered some suggestions.

Key Words: Sport, boxing, sport coach, parent, athlete.

GİRİŞ

Bireyler birçok farklı nedenle spora katılım sağlamakta (Ayılğan, 2017; Kolayış, Sarı ve Çelik, 2018), yaptıkları spora ara vermekte ya da bırakmaktadırlar (Montesano, Tafuri ve Mazzeo, 2016; Román, Pinillos ve Robles, 2018). Sporcular; beceri gelişimi, takım üyeliği, yarışma, aktif olma ve başarı kazanma gibi birçok farklı nedenle spora katılım göstermektedirler (Kerr, 2019; Pehlivan, 2013; Tekkurşun-Demir ve Cicioğlu, 2019). Öte yandan, okuldaki sınavlar, maddi kazanç sağlayamama, ailenin çocuğa yönelik desteğinin ve spora olan inancının azalması (Pehlivan, 2013), sporda adil olmayan uygulamaların bulunması (Kavasoğlu, Özer ve Yenel, 2016), yapılan sporda eğlenememek ve spor yaralanmaları (Witt ve Dangi, 2018) gibi birçok farklı etken bireylerin sporu bırakma nedenleri arasında gösterilmektedir. Diğer spor branşlarında olduğu gibi, boksörlerin de spora katılım veya sporu bırakmak için çeşitli gerekçeleri bulunmaktadır. Bu nedenlerin belirlenmesi boks sporu için önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

Bireylerin bir spora katılma ve bırakma nedenlerinin önemli olması kadar, o spor içerisindeki tüm bireylerin yaşadığı deneyimler de önemli bir konudur. Özellikle antrenörler, sporcular ve sporcu ebeveynlerinin birbirleri ile olan iletişimlerinin kalitesi, spor alanında ideal bir ortam oluşturmak için gerekli olan en önemli unsurlardandır (Lisinskiene, May ve Lochbaum, 2019; Lisinskiene, Lochbaum, May ve Huml, 2019; Wall ve ark., 2019). Bu nedenle spor psikolojisi alanında son yıllarda ülkemizde yapılan araştırmalarda, sporcuların algısına göre antrenörlerin (Sarı ve Bayazıt, 2017; Sarı ve Derhayanoğlu, 2019; Sarı ve Köleli, 2020; Sarı, 2019) ve ebeveynlerin (Altıntaş, Aşçı ve Dolu, 2016; Çağlar, Aşçı ve Uygurtaş, 2017; Kolayış, Sarı ve Çelik, 2017) davranışları incelenmiştir. Benzer şekilde son yıllarda gerçekleştirilen ulusal araştırmalar, antrenörlerin bakış açısından sporcu ebeveynlerinin davranışlarını değerlendirerek, antrenör ile ebeveyn arasında olan ilişkiyi konu edinmiştir (Elmas, Gözmen-Elmas, Yıldız ve Aşçı, 2019; Sarı ve Şahin, 2021). Tüm bu bilimsel çalışmalar sporcuya etki eden antrenör ve ebeveyn davranışları ile ilgilidir.

Sporcu ebeveynlerinin boksa yönelik tutumları, sporcuların bu branşa katılımında önemli bir konudur. Ebeveynlerin, çocuklarının spora katılımına yönelik olumlu bir tutum sergilemesi çocuklar için önemli bir spor motivasyonu sağlar (Oyar, Aşçı, Çelebi ve Mülazımoğlu, 2001). Bu nedenle, hem çocuk ve gençlerin spora daha fazla katılımını sağlamak hem de ebeveynlerinin spora yönelik olumlu tutum geliştirmesine katkı sunmak amacıyla bilimsel araştırmaların yapılması önemlidir (Şabanoğlu ve Koçak, 2019). Araştırmalara göre çocukların spora katılımından spor yapma amaçlarına kadar birçok konuda ebeveynlerinin etkisi bulunmaktadır (Harwood, Çağlar, Thrower ve Smith, 2019; Kolayış ve ark., 2017; Yüksel, 2019). Örneğin, eğer ebeveynler çocuklarının spor yapması nedeniyle okuldaki derslerine gerektiği şekilde devam edemeyeceklerini düşünüyorlarsa, çocuklarının spor yapmasına yönelik olumsuz tutum geliştirebilirler. Bu da sonuç olarak, çocukların sporu bırakmasına neden olabilir (Pehlivan, 2013). Çünkü; ebeveynlerin çocuklarının eğitimiyle ilgili endişeleri ve bu yöndeki davranışları çocuğu da olumsuz olarak etkileyecektir.

Bireylerin spora nasıl yaklaştıklarını ve çocuklarının spora katılımına yönelik ebeveyn tutumlarını olumlu veya olumsuz etkileyebilecek unsurlardan biri de toplumsal cinsiyet rolleridir. Toplumsal cinsiyet; biyolojinin kodladığı maddi bedenlere manevi anlamlar yükleyerek, onları kültürel olarak tanımlamak ve ayırmaktır. Kadını ve erkeği, kadınlık ve erkeklik olarak tanımlanan rol ve statüler bütünüyle özdeşleştirmektedir. Bu ayırım, kadının aleyhine birçok eşitsizliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Avcı, Koç ve Bayar, 2016). Öte yandan, kadınlar gibi erkek sporcuların da toplumsal cinsiyet rolleri nedeni ile bazı spor

branşlarında olumsuz deneyimler yaşadığı belirtilmiştir. Özellikle buz pateni, jimnastik, dans, voleybol ve halk oyunları gibi kadın sporcu sayısının yüksek olduğu branşlarda, erkek sporcuların bazı olumsuzluklar yaşadığı ifade edilmektedir. Benzer şekilde futbol, boks, güreş, otomobil sporları ve bilardo gibi erkeklerin daha çok katılım sağladığı spor dallarında ise kadınların çeşitli olumsuzluklar yaşadıkları tespit edilmiştir (Kavasoglu ve Yaşar, 2016). Toplumsal cinsiyet algısı nedeni ile hem kadın hem de erkek sporcuların yaşadığı zorluklar olsa da ülkemizde özellikle kadınların bu konuda dezavantajlı olduğu söylenebilir. Bu nedenle, özellikle kadınların spora katılımıyla ilgili sorunlar birçok araştırmaya konu olmuştur (Bingöl, 2014; Emir, Karaçam ve Koca, 2015; Kavasoglu ve Macit, 2018; Kavasoglu ve Yıkılmaz, 2018). Örneğin, yapılan bir araştırmaya göre boks sporu tarihsel olarak erkeklikle özdeşleştirilmiştir. Birtakım pratikler ve söylemler aracılığıyla kadın boksörler ötekileştirilmekte ve alanın dışına itilmektedir. Boks sporundaki kadınlar adeta bir var olma çabası içinde bulunmaktadır. Gücün erkeklikle ilişkilendirilmesi sonucunda boksun erkek sporu olarak görüldüğü ve erkek sporcuların sayıca fazla olduğu bu sporda, erkek olmanın bireye ayrıcalıklı bir konum sağladığı ifade edilmiştir. Fakat boks sporuna katılmak için erkeklikle özdeşleştirilen bir gücün zorunlu olmadığı vurgulanarak spor ortamının kadınlar için bir baskı aracı olmaktan çıkarılması gerektiğinin altı çizilmiştir (Emir ve ark., 2015). Bu araştırma göz önüne alındığında, kız çocuklarının ebeveynleri tarafından boksun bir erkek sporu olarak görülmesi ve boksun kız çocukları için uygun olmadığı yönünde yanlış bir düşüncenin ortaya çıkması mümkündür. Bu nedenle, bireylerin boksa yönelik yanlış tutumlarının tespit edilmesi ve gerekli önlemlerin alınması için bilimsel araştırmaların yapılması önemlidir.

Sporcuların ve ebeveynlerinin boks sporuna yönelik tutumlarını etkileyebilecek bir diğer unsur ise bu sporda görülebilir ihtimali olan yaralanmalar ve boksun şiddetle ilişkilendirilebilen yapısıdır (Purcell ve Leblanc, 2012; Şallı, Küçük ve Amman, 2017; Torres ve Parry, 2017). Bireylerin bokstaki sakatlık ihtimaline yönelik algıları, boks antrenörlerinin karşılaşacağı olumlu veya olumsuz davranışları etkileyecektir. Boks yapmanın yaralanmalar ile ilişkisine yönelik bireylerin ne düşündüğü, onların bu branşa yönelik tutumlarını belirleyebilir. Kuralları gereği boks sporunda puan almak için rakibin başına ve vücuduna yumruk atmak gerekmektedir. Ayrıca rakibi nakavt ederek de maç kazanılmaktadır. Bu nedenle birçok kuruluş tarafından boksun sporcuya zarar verebileceği ve yasaklanması gerektiği ifade edilmiştir. Bu doğrultuda boks ile ilgili kuruluşların, sporcuların müsabaka anındaki sağlıkları ile ilgili önlemler almaları, onları tıbbi açıdan takip etmeleri ve düzenli olarak nörobilişsel ve oftalmolojik kontroller yapmalarının gerekli olduğu vurgulanmıştır (Purcell ve Leblanc, 2012). Benzer şekilde, yapısı gereği boksta rakibe zarar verebilecek türde hareketlere izin verildiği ve bu durumun Gençlik Olimpiyat Oyunları'nın ruhuna aykırı olduğu da ifade edilmiştir. Diğer tüm olimpik spor dallarında sporcuların sağlığını korumaya yönelik kapsamlı uygulamaların olmasına karşın boksun bu konuda yeterli olmadığı ve bu durumun da olimpik felsefeye aykırı olduğu belirtilmiştir (Torres ve Parry, 2017). Öte yandan, boks aleyhinde olan tüm bu bulguların aksine, boksta yaşanan yaralanma oranlarının, diğer mücadele sporlarındaki oranlar ile benzer olduğu ve genelde ciddi olmadığı ifade edilmiştir (Siewe ve ark., 2015). Ayrıca gençlerin boksa katılımını olumsuz olarak değerlendiren araştırmaların aksine (Scott, 1999), genç boksörlerin sık sakatlanmadığı, genç veya yetişkin boksörlerin sakatlanma sıklıklarının birbirine yakın olduğu da belirtilmiştir (Siewe ve ark., 2015). Özetle, alan yazında boks sporu ile ilgili olumlu ve olumsuz çeşitli araştırmalar bulunmaktadır.

Sporcuların, onların ebeveynlerinin ve toplumdaki diğer bireylerin boksa yönelik tutumlarını olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilecek bazı başlıklar yukarıda açıklanmıştır. Boksun kadınlara uygun olmadığı düşünülmesi, boks antrenmanlarına katılım nedeni ile sporcunun ders başarısının düşmesi veya sporcuların antrenmanlarda sakatlanma ihtimali vb. gibi birçok

faktör, bireylerin boksa yönelik tutumlarını olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Bireylerin boks ile ilgili iletişim kurdukları kişiler ise boks antrenörleridir. Bu nedenle, bireylerin sahip olduğu olumsuz tutumların boks antrenörlerine yansıtılabileceği, antrenörlerin kötü deneyimler yaşayabilecekleri, mesleklerini icra ederlerken zorlanabilecekleri veya yapmış oldukları meslekten keyif alamayabilecekleri söylenebilir. Bu açıklamalardan yola çıkarak, boks antrenörlerinin bakış açısından boksun incelenmesi önemli bilgiler sunacaktır. Ulusal alan yazında bu konuda yapılmış araştırmalar incelendiğinde, antrenörlerin kendi branşlarına yönelik deneyimlerinin, nitel bir yaklaşım ile derinlemesine incelendiği bir araştırmanın olmadığı görülmektedir. Ülkemizde yapılan araştırmalarda, antrenör-sporcu ilişkisi (Güllü, 2018; Özşaker, Sarı ve Omrak, 2016) ve aile ile sporcu arasındaki etkileşim (Altıntaş ve ark., 2016; Çağlar ve ark., 2017) gibi konuların genellikle nicel yaklaşımla, birçok branştan sporcunun katılımı sağlanarak ve nispeten daha yüzeysel bir şekilde incelendiği görülmektedir. Bu nedenle, belirli bir spor branşlarındaki bireylerin deneyimlerinin derinlemesine incelendiği araştırmaların sınırlı sayıda olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda, boks antrenörlerinin bakış açısından boks sporunun ele alınması ve ayrıca sporcular ile ebeveynlerin boksa yönelik tutumlarının incelenmesi önemlidir. Bu araştırma sonucunda elde edilecek bulgular ile boks sporunun olumlu yönleri, bu branştaki sorunlar ve endişeler, bireylerin bu spora yaklaşımları ve boks antrenörlerinin yaşadıkları olumsuzlukları gidermek için yaptığı uygulamalar tespit edilebilecektir. Bu açıklamalar doğrultusunda bu araştırmanın birinci amacı, boks antrenörlerinin bakış açısından boks sporunu incelemektir. İkinci amaç ise antrenörlerin perspektifinden sporcuların ve sporcu ebeveynlerinin boksa yönelik tutumlarını belirlemektir. Bu araştırmadan elde edilen bilgiler antrenör, sporcu ve ebeveynlerin boks ortamında en ideal deneyimleri yaşamaları doğrultusunda kullanılabilir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışma, nitel araştırma desenlerinden olgu bilim tarzında bir çalışmadır. Bir nitel araştırma deseni olan “olgu bilim” (fenomenoloji), farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olamadığımız olgulara odaklanmamızı sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Araştırma Grubu

Bu araştırmaya, aktif olarak boks antrenörlüğü yapan sekiz kişi gönüllü olarak katılmıştır. Katılımcılar “maksimum çeşitleme” ve “kolay ulaşılabilir durum örnekleme” yöntemleri beraber kullanılarak belirlenmiştir. Maksimum çeşitleme örnekleme açısından; katılımcılar arasında daha az ve çok deneyimli olanlar, kadın ve erkekler, evli ve bekarlar olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca kolay ulaşılabilir durum örnekleme açısından ise araştırmacı en kolay ulaşabileceği katılımcıları tercih etmiştir. Katılımcıların özellikleri Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1. Araştırma grubundaki antrenörlerin demografik bilgileri

Takma İsim	Eğitim	Yaş	Antrenörlük Deneyimi (Yıl)	Cinsiyet	Medeni Durum
Ahmet	BEÖ	28	11	Erkek	Bekar
Rıza	BEÖ	46	19	Erkek	Evli
Samet	LM	45	20	Erkek	Evli
Emre	LM	45	21	Erkek	Evli
Demet	BEÖ	30	9	Kadın	Bekar
Osman	BEÖ	24	6	Erkek	Bekar
Mehmet	BEÖ	34	12	Erkek	Bekâr
Ömer	SÖ	37	12	Erkek	Evli

BEÖ = Beden Eğitimi Öğretmenliği, SÖ= Sınıf Öğretmenliği, LM= Lise Mezunu

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu iki yazar tarafından oluşturulmuştur. Sonrasında, spor psikolojisi ve sporda aile konularında araştırma yapan, nitel araştırma konusunda deneyimli iki öğretim üyesi, görüşme formunu ayrı ayrı inceleyerek geri bildirimde bulunmuştur. Öğretim üyeleri soruların anlaşılabilirliği, soruların araştırma problemine, örneklem grubuna ve nitel araştırma mantığına uygun olup olmadığı gibi konular bakımından görüşme formunu değerlendirmiştir. Öğretim üyelerinin geri bildirimleri iki yazar tarafından incelenerek görüşme formunda gerekli düzenlemeler yapılmış ve form son haline getirilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın amacı antrenörlere açıklandıktan sonra gönüllü olarak araştırmaya katılmaları istenmiştir. Katılımcıların onayı alındıktan sonra tüm görüşmeler Sony ICD-PX470 ses kayıt cihazı ile kayıt edilmiştir. Sonrasında ise elde edilen tüm görüşme kayıtları dinlenerek, Microsoft Word programında yazıya dökülmüştür. Yapılan görüşmelerin uzunluğu 30 dakika ile 45 dakika arasında sürmüştür. Görüşmeler boks antrenörlerinin kendini rahat hissedebileceği bir spor salonunun toplantı odasında, her antrenör ile bireysel görüşme şeklinde yapılmıştır. Görüşmeler antrenman öncesi veya antrenman sonrasında antrenörün tercih ettiği bir zamanda yapılmıştır. Bu araştırma için Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Etik Kurulundan 22.09.2020 tarihli ve 100/8775 sayılı etik kurul onayı alınmıştır.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, ortaya çıkan veriyi açıklayabilecek temaların saptanması, verilerin tanımlanması, kodlanması ve kategorileştirilmesi sürecini ifade etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Tüm görüşmeler yazıya döküldüğünde Microsoft Word belgesi olarak toplam 62 sayfalık görüşme metni oluşmuştur. Bu metinler ilk olarak NVIVO 11 Professional programına aktarılmıştır. Görüşme metinleri açık kodlama yöntemi kullanılarak iki yazar tarafından birbirlerinden bağımsız olarak analiz edilmiştir. İki araştırmacının birbirinden bağımsız olarak gerçekleştirdiği analizler tamamlandığında araştırmacılar bir araya gelerek oluşturdukları kodları karşılaştırmıştır. Kodların karşılaştırılmasında Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen [görüş birliği/(görüş birliği + görüş ayrılığı) X 100] formülü kullanılmıştır. Yapılan hesaplama sonucu %82 oranında uyuşma bulunmuştur. Sonrasında iki araştırmacı birlikte, tüm kodlar üzerinde fikir birliğine varana kadar değerlendirmeler devam etmiştir. İki araştırmacı tüm kodlar üzerinde fikir birliğine vardıldıktan sonra analizler sonlandırılmıştır.

Geçerlilik ve Güvenirlik

Arastaman, Fidan ve Fidan (2018) tarafından ifade edilen güven duyulabilirliğin dört ölçütü vardır. Bunlar: İnanırcılık (credibility), aktarılabirlik (transferability), güvenilebilirlik (dependability) ve onaylanabilirliktir (confirmability). İnanırcılık kavramı, bulguların gerçeklikle ne derece uyumlu olduğunu; aktarılabirlik, bulguların diğer bağlamlara ne düzeyde uyarlanabildiğini; güvenilebilirlik, aynı bağlamda aynı katılımcılarla aynı bulgulara ulaşılmasını ve onaylanabilirlik ise bulguların araştırmacının görüşlerinden kaynaklanmadığını, tamamen araştırmaya katılanların deneyim ve düşüncelerinden oluştuğunu belirtmektedir (Shenton, 2004). Bu araştırmada güven duyulabilirlik aşağıdaki şekillerde sağlanmıştır.

İnanırcılık: Pozitivist paradigmanda belirtilen içsel geçerliğin nitel araştırmadaki karşılığı inanırcılıktır (Arastaman ve ark., 2018). Bu araştırmada inanırcılık için yapılanlar:

- *Uzun süreli irtibat kurma:* Bu araştırma için görüşmeleri yapan kişi boks antrenörüdür ve bu nedenle araştırmaya konu olan alanda uzun süre bulunmuştur. Alanı çok iyi tanımaktadır, sporcularla ve sporcuların aileleri ile birebir iletişim halindedir.
- *Katılımcı dürüstlüğünü destekleyen taktiklerin kullanımı:* Bu husus, araştırmanın yalnızca gönüllü olarak ve samimi şekilde katkı sağlamak isteyenlerle yapılması ile ilgilidir. Antrenörlerin bu araştırmaya katılımı gönüllülük üzerinedir. Ayrıca ses kaydının ve görüşme metinlerinin sadece araştırmacılar tarafından görüntüleneceği ifade edilerek, araştırma dışındaki kişilerin hiçbir şekilde bu verilere ulaşamayacağı antrenörlere belirtilmiştir. Bunun amacı, antrenörlerin dürüst ve rahat bir şekilde cevap vermelerini sağlamaktır.

Aktarılabirlik: Pozitivist yaklaşıma göre bir araştırmanın dışsal geçerliği, bulguların genellenebilirliği ile ilişkilidir. Fakat nitel araştırmalarda böyle değildir. Nitel araştırmaların dayandığı fenomenolojik yaklaşım genellenebilirlikten kaçınır. Çünkü toplumsal/davranışsal fenomenler bağlam ile ilişkilidir ve bağlamda kendine has özellikler vardır (Guba, 1981). Bu nedenle nitel araştırmalarda genellenebilirlik yerine aktarılabirlik ölçütü önerilmektedir (Lincoln ve Guba, 1986). Aktarılabirlik; daha önce elde edilen bazı araştırma bulgularının, bu bulguların anlamları ve yorumlanmasının benzer bağlam veya durumlara ne derecede uyarlanabildiğiyle ilgilidir. Bulguların aktarılabirliği için araştırmaya etki eden bağlamsal unsurların ve araştırma grubunu seçerken kullanılan yöntemlerin, eksiksiz bir şekilde betimlenmesi gerekmektedir (Arastaman ve ark., 2018). Bu açıklamalar doğrultusunda, bu araştırmaya katılan tüm antrenörlerin detaylı bilgileri tablo 1’de belirtilmiştir. Araştırma grubunu oluştururken kullanılan yöntemler de ayrıntılı olarak yukarıda çalışma grubu başlığı altında açıklanmıştır. Ayrıca verilerin toplanması başlığı altında da görüşmelerin detaylı bir tasviri yapılmıştır.

Güvenilebilirlik: Guba (1981) pozitivistin güvenirlik ölçütüne karşın nitel araştırmalarda güvenilebilirlik kavramının kullanılması gerektiğini önermektedir. Güvenilebilirlik; araştırmanın bulguları ve yorumlarının tutarlı bir sürecin ürünü olmasını belirtir. Yani bulguların elde edildiği sürecin açık ve tekrarlanabilir olmasını ifade etmektedir. Güvenilebilirlik için bu araştırmada izlenen tüm basamaklar çok ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Onaylanabilirlik: Onaylanabilirlik; bulguların araştırmacının inançları, arzuları ve önyargılarından oluşmadığını, araştırılan fenomeni içerdiği ile ilgilidir. Onaylanabilirlikte önemli olan, elde edilen bulguların araştırmacının özellikleri ve seçimlerinden değil, çalışma grubundaki bireylerin ifadelerinden kaynaklandığını ortaya koymaktır (Arastaman ve ark., 2018). Bu nedenle iki araştırmacının birbirlerinden bağımsız olarak verileri analiz etmesi ve karşılaştırma yapması onaylanabilirliğe bir kanıttır. Ayrıca katılımcılardan elde edilen ifadeler

hiç değiştirilmeden bulgular kısmında verilmiştir. İfadelerin hiç değiştirilmeden bulgularda verilmesinin amacı, kod ve temaların onaylanabilirliğine bir kanıt sunmaktır.

BULGULAR

Analizler sonucunda tüm veriler değerlendirildiğinde beş temanın ortaya çıktığı görülmektedir.

Tablo 2. Görüşmeler sonucunda elde edilen temalar

No	Tema İsimleri
1	Sporcuların Boks Başlama Nedenleri
2	Boksun Faydaları
3	Boksa Yönelik İfade Edilen Sorunlar ve Endişeler
4	Sorunlar ve Endişeleri Gidermek için Uygulananlar
5	Antrenörlerin Önerileri

Antrenörler ile yapılan görüşmeler sonucunda tablo 2’de belirtilen beş tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar sırası ile aşağıda açıklanacaktır.

Sporcuların Boks Başlama Nedenleri

Antrenörler ile yapılan görüşmelerde boksörlerin spora katılmasına yönelik “fiziksel”, “sosyal-psikolojik” ve “kariyer ile ilgili nedenler” olarak üç kategori oluşmuştur.

Tablo 3. Sporcuların boksa başlama nedenleri

Sporcuların Boks Başlama Nedenleri		
1. Fiziksel Nedenler	2. Sosyal-Psikolojik Nedenler	3. Kariyer ile İlgili Nedenler
<ul style="list-style-type: none"> • Sağlıklı olma • Yetenekli olduğuna inanma • Formunu koruma • Kilo verme • Kendini koruma 	<ul style="list-style-type: none"> • Özgüven kazanma • Monotonluktan uzaklaşma • Sosyalleşme • Dışarıda kavga etmeme • Olumsuz sosyal çevreden uzaklaşma 	<ul style="list-style-type: none"> • Başarılı bir boksör olma

- **Sağlıklı olma:** Bireylerin daha sağlıklı olmak için boks yaptıkları ifade edilmiştir.
- **Yetenekli olduğuna inanma:** Bazı sporcular, boksa yönelik yeteneklerinin olduğunu düşündükleri için bu spora başlamaktadır.
- **Formunu koruma:** Son dönemlerde özellikle orta yaş grubundaki bireylerin ve ailelerin boksa başlamalarındaki sebepler olarak; formlarını koruma, daha iyi bir görünüme sahip olma ve vücutlarının şekle girmesi gibi unsurlar belirtilmiştir.
- **Kilo verme:** Son zamanlarda insanların kilo vermek için boksa başladığı ifade edilmiştir
- **Kendini koruma:** İnsanların bu sporu tercih etme nedenlerinden biri de dışarıdaki tehlikelere karşı kendilerini koruma istekleridir. “*Kendini silahsız olarak savunabilmek ve kendini dışarıda koruyabileceğine inanmak için boks sporunu öğrenmek istiyorlar insanlar*” (Ömer). “*Kimisi dışarıda çocuklara karşı veya dışarıdaki şiddete karşı kendilerini savunmayı bilmek için geliyor veya bu nedenlerle çocuklarını yönlendiriyorlar*” (Samet).
- **Özgüven kazanma:** Özgüven boksa katılım amaçlarından bir diğeridir. Ahmet, çocukların özgüven kazanma amacı ile boks yaptıklarını şöyle belirtiyor: “*Miniklerin bu spora başlama sebebi en başta özgüven oluyor.*”

- **Monotonluktan uzaklaşma:** Sporcular, tekdüze günlük yaşantıdan kurtulma, olumsuz yaşam şartlarını değiştirme ve monotonluktan kurtulma amacıyla boksa başlamaktalar. Ayrıca, ebeveynler de çocuklarını bu nedenlerle boksa yönlendirebilmektedir.
- **Sosyalleşme:** Bireylerin sosyalleşmek amacıyla bu spora başladıkları belirtilmiştir.
- **Dışarıda kavga etmeme:** Sürekli kavga eden çocukların, boksa başladıktan sonra bu olumsuz davranışı daha az gösterecekleri ifade edilmiştir. Bazı bireylerin boks branşını bu sebeple tercih ettikleri belirtilmiştir. *“Aynı zamanda kendimde çok kavgacı bir tiptim sürekli sokakta kavga ediyordum ve bundan dolayı başladım, başladıktan sonra kimseyle tartışmışlığım dahi yoktur”* (Osman).
- **Olumsuz sosyal çevreden uzaklaşma:** Kimi ailelerin, çocuklarını olumsuz sosyal çevrelerden uzaklaştırmak ve olumsuz hareketlerden kaçınmasını sağlamak amacıyla boksa başlattıkları ifade edilmiştir. *“Çevresinde sürekli onu darp etme girişiminde bulunuyorlardı. Kızımız da oldukça güçlü olduğundan baskın çıkıyordu. Ailesi de kızlarının bu stresini bu enerjisini salonda atması için (boksa) getirdi”* (Emre).
- **Başarılı bir boksör olma:** Bazı bireylerin, başarılı boksörleri örnek alıp onlar gibi olmak için boksu tercih ettikleri belirtilmiştir.

Boksun Faydaları

Bireylerin boksa katılımı neticesinde elde ettikleri faydalar beş kategoride gruplandırılmıştır. Bunlar; “bilişsel”, “fiziksel ve sağlık”, “sosyal”, “kariyer ve maddi” ile “duygusal” faydalardır (tablo 4). Bu beş kategori detaylı olarak aşağıda açıklanacaktır.

Tablo 4. Bireylerin boksa katılımının faydaları

Boksa Katılımın Faydaları		
1. Bilişsel	2. Fiziksel ve Sağlık	3. Sosyal
<ul style="list-style-type: none"> • Dikkat • Zekâ • Konsantrasyon • Disiplinli olma • Kendini tanıma • Problem çözme becerisi • Akademik başarının artması • Başka kültürleri öğrenme 	<ul style="list-style-type: none"> • Kondisyon • Reaksiyon zamanı • Kendini Savunma • Görünüşünün değişmesi • Sağlıklı olma ✓ Vertigo ✓ Parkinson 	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyalleşme • Saygılı olma • Saygınlık kazanma • Sosyal destek olarak antrenör • Dışarıda kavga etmeme
4. Duygusal		5. Kariyer ve Maddi
<ul style="list-style-type: none"> • Monotonluktan uzaklaşma • Özgüven kazanma • Duygu kontrolü • Mutlu olma 		<ul style="list-style-type: none"> • Millilik kazanımları • Potansiyel meslek edinme • Üniversite eğitimi

Boksun Bilişsel Faydaları

- **Dikkat:** *“Yani siz karşıda rakibinizin sadece gözüne bakarken aslında onun ayaklarını da net görürsünüz, hatta yanındaki arkasındaki antrenörünün ona vereceği taktiği dahi çok iyi görmek duymak zorundasınız ki yapacağınız hareketle onun önünü kesebilirsiniz”* (Rıza).
- **Zekâ:** Antrenörlerin ifadelerine göre boks, sporcuların zekâsını olumlu olarak etkilemektedir.
- **Konsantrasyon:** Branşta yapılan aktiviteler sayesinde çocukların odak noktası teknolojik cihazlar olmuyor. Sporcuların konsantrasyonları ve -salonda- geçirecekleri zamanın önemi daha da artıyor. *“Daha önce de söylediğimiz gibi sizin spora göndermediğiniz zamanı çocuk*

çalışarak geçirmiyor. Bir şekilde sosyal medyada geçiriyor. Onun yerine spora gelmiş olsa derslerine çalışırken daha kolay odaklanır” (Emre).

- **Disiplinli olma:** Boks yapan bireyler laubali olmama ve daha disiplinli olma gibi kazanımlar edinmektedir. Demet bu durumu şöyle vurguluyor: “...elde ettiği kazanımlar ilk önce disiplin...o da antrenörden geçiyor.”
- **Kendini tanıma:** Antrenörlerin ifadelerine göre bireyler boks sayesinde kendilerini daha iyi tanımaktadırlar.
- **Problem çözme becerisi:** Sporcular bu branş sayesinde olaylara farklı bir bakış açısından bakarak hareket edebilmekte ve problem çözme becerilerini geliştirmektedir. Ahmet bu durumu şu şekilde ifade ediyor: “Dışarıda olumsuz bir olay yaşadığı zamanda hani buna farklı bir açıdan bakabiliyor mantıklı çözümler üretebiliyor sporcu.”
- **Akademik başarının artması:** Araştırmamıza katılan antrenörler, boks sporu ile uğraşan öğrencilerin ders başarısının arttığını gözlemlediklerini belirtmişlerdir.
- **Başka kültürleri öğrenme:** Boks sporunda elit düzeye gelebilen sporcuların, katılacakları müsabakalar vasıtası ile başka kültürleri öğrendiği belirtilmiştir.

Boksun fiziksel ve sağlıkla ilgili faydaları

- **Kondisyon:** Bu branşın yapısının diğer branşlara göre daha farklı olduğu ve kondisyon açısından da boksun faydalarının daha farklı olduğu vurgulanmıştır.
- **Reaksiyon zamanı:** Boks, ani reaksiyon gösterme üzerine kurulan bir branştır. Bu nedenle boks antrenmanları ile bireylerin reaksiyon zamanlarının geliştiği vurgulanmıştır.
- **Kendini savunma:** Boks bir savunma sanatıdır. Sporcular bu branşta kendilerini nasıl savunacaklarını öğrenirler. Böylece, dışarıda bir tehditle karşılaştıkları zaman kendilerini kolayca savunabilirler. Osman bu durumu şu şekilde belirtiyor: “Sporcular boks yaparak kendilerini savunmayı öğreniyorlar.”
- **Görüşünün değişmesi:** Boks antrenmanları ile bireylerin daha iyi bir fiziksel görünüşe sahip oldukları ifade edilmiştir.
- **Sağlıklı olma:** Düzenli boks antrenmanlarının bazı hastalıklara karşı etkili olduğu belirtilmiştir. Özellikle, vertigo ve parkinson hastalıkları için boksun faydalı olduğu ifade edilmiştir.
 - **Vertigo:** Boksun vertigo gibi bazı nörolojik hastalıklarda tedavi amaçlı kullanıldığı ve bundan olumlu sonuç alındığı ifade edilmiştir.
 - **Parkinson:** “tabi özellikle şöyle, yaşlılardan örnek verecek olursam...bildiğiniz üzere parkinson hastaları bokstan çok faydalanıyor. Parkinson hastaları için çoğu ülkelerde boks tedavisi kullanıyor” (Ahmet).

Boksun Sosyal Faydaları

- **Sosyalleşme:** Sporun getirdiği bir avantaj da yeni insanlar, yeni ortamlardır. Bu durum boks daha zevkli bir hâle getirir.
- **Saygılı olma:** Boks branşı ile bireyler, saygının önemini kavramaktadırlar. Sporcular, spor dışındaki günlük hayatta da nasıl davranması gerektiğini öğrenmektedirler. Mehmet şöyle ifade ediyor: “Çünkü zaten dışarıda diğer insanlara karşı daha saygılı daha sevgili hani bilinçli bireyler büyütüyoruz biz burada sporla.”
- **Saygınlık kazanma:** Boksörler kendilerini geliştirmekte ve başarılar elde etmektedirler. Böylece, halk arasında büyük bir saygınlık kazanmaktadırlar. Samet bu durumu şöyle açıklıyor: “Boksör olduğu için, derece yaptığı için daha saygı duyuluyor.”
- **Sosyal destek olarak antrenör:** Boks branşının diğer bir faydası, boks antrenörünün sporcuya verdiği güven ve destektir.

- **Dışarıda kavga etmeme:** Antrenörler, sporcuların sinirlerini boks ile yatıştırdığını ve bu branş sayesinde insanların kavga etmekten uzaklaştığını belirtmişlerdir. Günlük yaşamda olabilecek agresiflik, stres ve gerginlik boks ile başka yöne yönlendirilebilmektedir: “*Benim mesela çok kavgacı bir sporcum vardı ama şu an sokakta birisi yan baksın laf atsın gülüp geçiyor. Bu da bu spor sayesinde oldu*” (Emre).

Boksun Duygusal Faydaları

- **Monotonluktan uzaklaşma:** Tek düze bir yaşam kişinin gün içerisindeki enerjisini bitirebilir ve kişi stres, üzüntü veya bitkinlik hissedebilir. Boksa katılım ile birey bu monotonluktan kurtulabilmektedir.
- **Özgüven kazanma:** Boks sporundaki antrenmanlar, müsabakalar ve gerçekleştirilen her bir adım ile sporcu özgüven kazanmaktadır. “*Spor en büyük özelliği boks sporundan bahsediyorum şu anda tabii ki de sporcuya özgüven kazandırması*” (Mehmet).
- **Duygu kontrolü:** Boks ile duygularımızı daha iyi kontrol edebilmekteyiz. Ahmet boksun duygu kontrolündeki rolünü şu şekilde vurguluyor: “*Kafasının boşalmasını, sinirini, öfkesini kontrol etmeyi, heyecanını kontrol etmeyi, üzüntüsünü kontrol etmeyi, bütün duygularını kontrol etmeyi burada öğreniyor.*”
- **Mutlu olma:** Boks sporu yapan bireylerin daha mutlu olduğu ifade edilmiştir.

Boksun kariyerle ilgili ve maddi faydaları

- **Millilik kazanımları:** Antrenörlerin ifadelerine göre milli boksörler eğitim ve meslek hayatları boyunca, milliliğin kendilerine sağladığı birçok avantajdan faydalanabilmektedirler.
- **Potansiyel meslek:** Boks branşını ileri düzeyde yapan sporcuların aldığı belgeler ve eğitimler sayesinde bu branşa bağlı meslekleri yapabilecekleri ifade edilmiştir.
- **Üniversite eğitimi:** Antrenörlerin ifade ettiği, boksa katılımın diğer bir faydası ise sporcuların spor ile ilgili bölümlerde üniversite eğitimlerini daha kolay tamamlayabilecekleridir.

Boksa Yönelik İfade Edilen Sorunlar ve Endişeler

Antrenörlerin ifadelerine göre, boksun olumsuz yönleri üç kategori altında toplanmıştır. Bunlar; “*Sporculara göre*”, “*ailelere göre*” ve “*antrenörlere göre*” kategorileridir.

Tablo 5. Boksa yönelik ifade edilen sorunlar ve endişeler

Boksa Yönelik İfade Edilen Sorunlar ve Endişeler		
1. Sporculara Göre	2. Ailelere Göre	3. Antrenörlere Göre
<ul style="list-style-type: none"> • Diyet yapma • Boksta deneyimsiz olma • Akademik başarısızlık • Spor yaralanması • Canının yanması • İnsanlara rezil olma • Ebeveynlerin kabul etmemesi • Görünüşün bozulması <ul style="list-style-type: none"> ✓ Vücudun değişmesi ✓ Yüz hatlarının değişmesi <ul style="list-style-type: none"> ○ Kaşının açılması ○ Ağız/burun kırılması ○ Gözün morarması 	<ul style="list-style-type: none"> • Çocuğun kavgacı olması • Kadınlara uygun olmaması • Küçük yaşta boks yapılmaması • Kadınların erkekler ile çalışması • Kadınların metabolizmasının erkeksileşmesi • Zaman kaybı olması • Akademik başarısızlık • Hijyenik olmaması • Çocuğun canının yanması • Çocuğun asi olması • Hastalığa yol açması <ul style="list-style-type: none"> ✓ Parkinson 	<ul style="list-style-type: none"> • Sporcunun kavgacı olması • Kendini boksa çok vermesi • Akademik başarısızlık • Nitelsiz antrenörler • Yetersiz maddi kazanç • Sosyal çevreden uzaklaşma • Spor yaralanmaları <ul style="list-style-type: none"> ✓ Genel spor yaralanmaları ✓ Ağız/burun kırılması ✓ El kırılması ✓ Kaşının açılması

Sporculara göre

- **Diyet yapma:** Boks bir sıklet sporu. Bu nedenle antrenörler boks sporu ile uğraşacak bireylerin kafasındaki ilk düşüncenin diyet olduğunu ifade ediyor.
- **Boksta deneyimsiz olma:** Boksa yeni başlayan bireyler, deneyimsizlik nedeni ile endişelenebilmektedir. Örneğin Ahmet deneyimsizlik durumunu şöyle açıklıyor: “...yani o yüzden, insanlar bu sporu daha önce yapmadıkları için içlerinde bir korku oluyor. Ya yumruk yersen? Nasıl bir his?”
- **Akademik başarısızlık:** Antrenörler, boksla uğraşan bireylerin zaman zaman okuldaki derslerine zaman ayıramama nedeniyle ders başarılarının düşmesinden endişelendiklerini belirtmişlerdir. Demet sporcuları ile yaşadığı diyalogları anlatarak durumu şöyle belirtiyor: “...derslerimden geri kalır mıyım acaba ya da bir koltukta iki karpuz gider mi? Hem okul hem spor... şekilde kaygıları oluyor genellikle.”
- **Spor yaralanması:** Boks branşının savunma ve dövüş sanatı olduğu düşünüldüğünde bazı spor yaralanmaları olabiliyor. Bu da sporcuları tedirgin eden noktalar arasındadır. Ömer sporcularının söylediklerini aktarıyor: “Yani bir yerimize bir şey olur mu? Bir tarafımız kırılır mı? Temaslı sporlar olduğu için.”
- **Canının yanması:** Antrenörlere göre, boks yapan bireylerin endişelerinden biri de canlarının yanmasıdır.
- **İnsanlara rezil olma:** Bireyler boksta alacağı darbelerden dolayı yüzlerinde morluk şişlik vb. olacağını ve bu nedenle insanlara rezil olacaklarını düşünmektedirler.
- **Ebeveynlerinin kabul etmemesi:** Boks branşının dövüş sanatı olması nedeni ile bireyler ebeveynlerinin bu tarz bir spor istemediğinden bahsetmekte ve endişelerini antrenörlerine aktarmaktadırlar. Rıza: “Eve gittiğim zaman annem babam bunu kabul etmeyecek böyle bir endişelerle geliyorlar” diyerek sporcularının bu konudaki endişelerini aktarıyor.
- **Görünüşün bozulması:** Bireyler boks nedeni ile vücutlarının ve yüzlerinin görünüşünün bozulmasından korkmaktadırlar.

Ailelere Göre

- **Çocuğun kavgacı olması:** Aileler boks yapmaları nedeni ile çocuklarının kavgacı olmalarından ve spor dışındaki gündelik hayatlarında kavga etmeye yatkın olmalarından korkmaktadırlar. Osman “şimdi şöyle genellikle aileler görüştüğümüzde benim oğlum kavgacı olur mu? Çok kavga eder mi sokağa çıktığında?” diyerek ailelerin bu konu ile ilgili endişelerini ifade etmiştir.
- **Kadınlara uygun olmaması:** Ülkemizde bazı spor branşları erkekler için daha uygun olarak görülmektedir. Antrenörler; bazı ailelerin, boksun kız çocuklarına uygun olup olmamasından emin olamadıklarını ifade ettiklerini belirtmektedirler. Mehmet ailelerin bu konudaki sorularını aktarıyor: “...aileler ilk geldiklerinde genelde hep şunu sorarlar: Ben oğlumun başlamasını istiyorum ama kızım da başlayabilir mi? Kıza uygun olur mu?”
- **Küçük yaşta boks yapılmaması:** Bazı aileler erken yaşta boks branşına başlanmasının doğru olmadığını düşünmektedir. “...yaşı daha çok küçük işte bu yaşta yapamaz edemez. Halbuki tam tersine ne kadar küçük yaşta başlarsa güzel olan etkileri o kadar fazla oluyor” (Ahmet).
- **Kadınların erkekler ile çalışması:** Bazı ailelere göre boks antrenmanlarında kadınlar ile erkekler aynı ortamda çalışmaktadır. Bu da çok doğru olmamaktadır. Ömer ailelerin bu tutumunu belirtiyor: “...kadınların, erkek sporcuların yoğun olduğu yerlerde çalışması aileleri daha çok endişelendiriyor...”
- **Kadınların metabolizmasının erkeksileşmesi:** Ebeveynler, boks ile uğraşan kadınların metabolizmalarının değişeceğini ve erkeksi olacaklarını düşünmekte ve bu nedenle de endişelenmektedirler. Antrenörler bu endişe ile sık sık karşılaştıklarını belirtmektedirler. “...Ama tabii ki bütün ailelerde olduğu gibi, onların (kadın sporcuları kastediyor) ailelerinde de

hep endişeler vardı. Yani erkekseel hormonların biraz daha fazla olması gibi düşündükleri birçok sıkıntıları vardı” (Rıza).

- **Zaman kaybı olması:** Çocukların okul, dersane vb. gibi gerçekleştirmeleri gereken birçok sorumlulukları olabilmektedir. Aileler ise bu durumda boks ile ilgili aktiviteleri zaman kaybı olarak algılayabilmektedirler.
- **Akademik başarısızlık:** Ebeveynlerin düşüncesine göre çocukların spora ayırdığı zamanın fazla olmasından dolayı okul ile ilgili aktivitelere az zamanları kalmakta ve akademik başarıları düşmektedir.
- **Hijyenik olmaması:** Boksta çok fazla efor sarf edilmesinden dolayı, sporcu terlemekte ve malzemeleri (giysileri, korumalıkları) ter ile ıslanabilmektedir. Ayrıca, boksörlerin elleri eldiven içindedir ve elleri de terleyebilmektedir. Aileler bu nedenlerle boksun hijyenik olmadığını düşünebilmektedirler.
- **Çocuğun canının yanması:** Doğası gereği korumacı olan ebeveynlerin çocuklarının canlarının yanmasından endişe duydukları belirlenmiştir. *“Özellikle anneler çocuklarının canının yanması, zarar görmesi düşüncesiyle çok korkuyorlar” (Ahmet).*
- **Çocuğun asi olması:** Ailelerin, boks sporunda ilerleyen bazı çocukların bu durumu olumsuz yönde kullanabileceğine ve çocukların davranışlarının değişebileceğine yönelik endişeleri bulunmaktadır. *“Ya da işte şöyle söyleyeyim çocuğum bana itaatkâr olmaz. Hani asi gelişir, sonuçta dövüş sporlarıyla uğraşiyor... böyle düşünüyorlar” (Demet).*
- **Hastalığa yol açması:** Bireyler boksun bazı hastalıklara sebep olabileceğini düşünmektedirler. Antrenörler, bazı ailelerin boksun Parkinson hastalığına neden olacağını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Antrenörlere göre

- **Sporcunun kavgacı olması:** Antrenörlere göre, sporcudan sporcuya değişmekle birlikte, bazı sporcular boksa katıldıktan sonra kavgacı olabilmektedirler. Ama bu durum boks sporu ile ilgili değil, sporu yapan bireyin kişiliği ile ilgilidir.
- **Kendini boksa çok vermesi:** Boksla uğraşan bireylerin bazen sadece bu spor branşına yönelik davrandıkları ve diğer sorumluluklarını göz ardı ettikleri ifade edilmiştir.
- **Akademik başarısızlık:** Sporcuların belli bir sportif başarı elde ettikleri zaman millî takım kampları, yoğun antrenmanlar ve müsabakalar gibi nedenler ile okul başarılarının düşebileceğini belirtmişlerdir.
- **Niteliksiz antrenörler:** Boksta yeterli deneyimi ve tecrübesi olmayan antrenörler, bu sporu sırf para kazanmak için yapabilmektedirler. Bu niteliksiz antrenörler nedeniyle de bireyler boksa yönelik olumsuz tutum geliştirmektedirler.
- **Yetersiz maddi kazanç:** Boksörlerin kazançlarının yetersiz olduğu belirtilmiştir.
- **Sosyal çevreden uzaklaşma:** Araştırmaya katılan antrenörler, boksörlerin uzun kamp dönemlerinden dolayı yaşamını devam ettirdiği çevreden uzaklaştığını ifade etmişlerdir.
- **Spor yaralanması:** Tüm spor branşların da olduğu gibi boks branşında da sakatlık söz konusu olmaktadır.

Sorunlar ve Endişeleri Gidermek için Uygulananlar

Sorunlar ve endişeleri gidermek için uygulananlar dört kategori altında açıklanmıştır. Bunlar; malzeme ile ilgili, ailelerle ilgili, sporcular ile ilgili ve diğer kategorileridir (tablo 6).

Tablo 6. Sorunlar ve endişeleri gidermek için antrenörlerin uyguladıkları

Sorunlar ve Endişeleri Gidermek için Uygulananlar			
1. Malzeme İle İlgili	2. Aileler İle İlgili	3. Sporcular İle İlgili	4. Diğer
<ul style="list-style-type: none"> • Bandaj ve sünger kullanımı • Kask kullanımı 	<ul style="list-style-type: none"> • Veliler ile iletişimde olma • Aileleri antrenmana davet etme • Ailelere malzeme desteği sağlama • Detaylı bilgi paylaşma 	<ul style="list-style-type: none"> • Deneme antrenmanları yaptırma • Sağlık raporu isteme • Kadın seansı yapma • Salona davet etme • Hijyen için önlem alma • Çocukların bilinçlendirilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Sosyal medya kullanımı

Malzeme ile ilgili Uygulananlar

- **Bandaj ve sünger kullanımı:** Sporcuların el kemiklerine zarar gelmesini önlemek amacıyla bandaj ve sünger kullanıldığı belirtilmiştir.
- **Kask kullanımı:** Antrenmanlar ve müsabakalar sırasında sakatlanmayı engellemek için kask kullanıldığı ifade edilmiştir. Böylece sakatlanma ihtimalinin azaltıldığı vurgulanmıştır.

Aileler ile ilgili Uygulananlar

- **Velilerle iletişimde olma:** Velilerle daima iletişim içinde olmanın sporcunun ve antrenörün işini kolaylaştırdığı belirtilmiştir. *“Tabi ki velilerle iletişime geçince, zaten konuşunca onlar da hatta çocuk antrenmana gelmek istemese çok yorgun olsa dahi kendileri destekliyor. Veliler kendileri çocuklarını getiriyor. Gelmeyince bize bildiriyorlar hatta. Hocam bugün çok yorgun gelemedi diyorlar ya da ben gelmesini istiyorum diyerek (antrenmana) yolluyorlar”* (Osman).
- **Aileleri antrenmana davet etme:** Boks branşının daha iyi tanıtılması için, antrenörler aileleri boks antrenmanlarına katılmaya davet etmektedirler.
- **Ailelere malzeme desteği sağlama:** Araştırma grubumuzdaki antrenörler, boks yapmak isteyen bazı çocukların ailelerinin maddi açıdan zorluk çektikleri, bu nedenle bu çocuklara malzeme desteği sağladıklarını ifade etmişlerdir.
- **Detaylı bilgi paylaşma:** Antrenörler, boksun faydalarını detaylı olarak anlatmak için toplantı yaptıklarını ve belli bir kitleye ulaştıklarını ifade etmişlerdir. *“Toplantı yaptık. Toplantıda insanlara boks sporunun neler kazandırdığını...ne gibi faydaları olduğunu...biz bunları 150 kişilik bir kitleye anlattık”* (Mehmet).

Sporcular ile ilgili Uygulananlar

- **Deneme antrenmanları yaptırma:** Salona ilk defa gelen sporculara deneme antrenmanları yaptırıldığı belirtilmiştir. Bu antrenmanlarla, deneyimsiz olan kişilerin boksa dair birçok şeyi kısa bir zamanda deneyimlemesi sağlanarak endişelerinin giderildiği, böylece boksa daha olumlu yaklaştıkları belirlenmiştir.
- **Sağlık raporu isteme:** Ortaya çıkan diğer bir başlık, sporcuların genel sağlık durumunu öğrenmek için sağlık raporu istenmesidir. *“Mesela biz yeni gelen sporcuya hemen lisans çıkartıyoruz. Sebebi ise lisans çıkartırken sizden sağlık raporu isteniyor. Sağlık raporu temiz çıkarsa biz kaydını yapıyoruz”* (Emre).
- **Kadın seansı yapma:** Bazı antrenörler kadınların boksa katılımını artırmak için antrenmanlarında kadınlara özel ayrı bir zaman takvimi oluşturduklarını ifade etmiştir. *“Bizim salonumuzda iyi donanımlı bir kadın antrenörümüzde var. Erkeklerle antrenman yapmak istemeyen kadınlar için ayrı bir seans kurduk. Yine isteyen kadınlar erkeklerle beraber çalışabilmektedir”* (Emre).

- **Salona davet etme:** Antrenörler, ailelerin boks branşı hakkında ön yargılarını yıkmak ve endişelerini gidermek amacıyla onları antrenmanları izlemeye davet etmenin işe yaradığını belirtmişlerdir.
- **Hijyen için önlem alma:** Antrenörler, hijyen konusunda önlem aldıklarını belirtmişlerdir. Bir antrenör bu konudaki fikrini şöyle ifade etmiştir: “*Buraya gelen herkes kendi eldivenini, kendi bandajını, kendi dişliğini, kendi ayakkabısını kullanmak zorunda, kendi terliğini kullanmak zorunda. Başkasının malzemesini kullananlar burada faaliyetini yürütemez*” (Rıza).
- **Çocukların bilinçlendirilmesi:** Çocukların boks konusunda eğitilirken bilinçlendirilmesi gerektiği de vurgulanmıştır.

Diğer Uygulananlar

- **Sosyal medya kullanımı:** Boksun tanıtımı amacıyla sosyal medyada antrenman videosu paylaşmanın etkili olduğu ve bunun kullanıldığı vurgulanmıştır.

Antrenörlerin Önerileri

Antrenörlerin önerileri üç kategori altında kategorize edilmiştir. Bu kategoriler; “federasyonla ilgili öneriler”, ailelerle ilgili öneriler”, “diğer öneriler” olarak isimlendirilmiştir (tablo 7).

Tablo 7. Antrenörlerin Önerileri

Antrenörlerin Önerileri		
1. Federasyonla İlgili Öneriler	2. Ailelerle İlgili Öneriler	3. Diğer Öneriler
<ul style="list-style-type: none"> • Halkın bilgilendirilmesi • Sporcuya maddi destek verilmesi • Kadın boksörlere ilgi gösterilmesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Çocuğun kararına saygı duyulması • Ailelerin sporda kadın konusunda bilinçlendirilmesi • Başarılı boksörlerin ailelerle buluşturulması • Boksun denetlenmesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Kadınların boksa katılımı hakkında halkın bilgilendirilmesi • Nitelikli boks antrenörlerinin artırılması • Deneyimli ve deneyimiz boksörlerin görüştürülmesi • Belediyelerin desteklemesi • Spor yaygınlaştırılması • Boks sporu tanıtılması

Federasyonla İlgili Öneriler

- **Halkın bilgilendirilmesi:** Bireylerin boksa yönelik olumlu veya olumsuz bakış açılarının değiştirilmesinde, federasyonun önemli bir etken olduğu ve halkı bilgilendirmesi gerektiği ifade edilmiştir.
- **Sporcuya maddi destek verilmesi:** Sporcuların bu branşı yaparken bazı ihtiyaçları olduğu ve bu anlamda sporcuların desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir.
- **Kadın boksörlere ilgi gösterilmesi:** Ortaya çıkan bir diğer konu, kadın boksörlerin sayısının, erkek boksörlere oranla çok daha az olmasıdır. Federasyonun bu konuya ilgi göstermesi gerektiği vurgulanmıştır.

Ailelerle ilgili öneriler

- **Çocuğun kararına saygı duyulması:** Görüşmelerimizde, aile ve çocuğun spora katılımı konusunda ebeveynlerin bilinçlendirilmesi gerektiği oraya çıkmıştır. “*Bu konuda ne yapılabilir? Öncelikle ailelere empoze etmek gerekiyor, kişinin çocuğunun spor yapmasına izin vermesine...*” (Demet).
- **Ailelerin sporda kadın konusunda bilinçlendirilmesi:** Önceki ifade edilenler ile paralel olarak, bazı ailelerin boksun kız çocuklarına uygun olmadığını düşündükleri ifade edilmiştir.

Bu nedenle ebeveynlerin bilinçlendirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Ailelerin, kadınların spora katılımı konusunda bilgilendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

- **Başarılı boksörlerin ailelerle buluşturulması:** Bazı ebeveynlerin, başarılı olmuş boksörler ile bir araya getirilmesi önerilmiştir. Antrenörlere göre böylece, ebeveynler başarılı sporcuların deneyimlerinden bazı şeyler öğrenerek kendi çocuklarının spora katılımını destekleyebilirler.

- **Boksun denetlenmesi:** Antrenörler, ailelerin spor ile etkileşimini artırmak ve onların boksu deneyimleyebilmelerini sağlamak için de önerilerde bulunmuşlardır. Belirtilen ifadelerle göre, bu kapsamda ailelere demo şeklinde antrenman yaptırılarak hem o heyecanı yaşamaları hem de boksa yönelik daha olumlu tutum sergilemeleri sağlanabilir. Böylece bu aileler çocuklarının boksa katılımına daha olumlu bakabilirler.

Diğer Öneriler

- **Kadınların boksa katılımı hakkında halkın bilgilendirilmesi:** Boksu sadece bir erkek sporu olmadığı, kadınlar için de uygun bir spor olduğu konusunda insanların bilinçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

- **Nitelikli boks antrenörlerinin artırılması:** Boks sporunun gelişimi adına yapılacak çalışmalardan birinin de nitelikli antrenörler yetiştirilmesi olduğu belirtilmiştir. “*En önemlisi camiaya iyi antrenörler sevk edebilmek...*” (Demet).

- **Deneyimli ve deneyimli boksörlerin görüştürülmesi:** Sporcuların daha önce maça çıkmış, daha deneyimli boksörlerle görüştürülmesinin, bu spora yeni başlayacak sporcular için etkili olacağı ifade edilmiştir. Ömer: “*Şimdi sporcular sürekli maç yaptıkları için onları seyredenlerin, oradaki kuvveti, endişeyi oturdukları yerden görmekteyiz. İzleyenler bir defa çok şiddet görüyorlar. Onları orada maç yapan sporcularla konuşturmak lazım*” diyerek durumu açıklıyor.

- **Belediyelerin desteklemesi:** Boksta başarı sağlamak için, belediyelerin de kendi sorumluluk alanlarında destek vermesi gerektiği ifade edilmiştir.

- **Sporun yaygınlaştırılması:** Antrenörler, sporun tanıtımının yapılması ve insanların spora yönlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. “*Bu pankartlar olur, reklam panoları olur, buralara sporun faydaları, sporun bize neler kazandırabileceklerini yazsalar. İnsanlara tek tek anlatmaktansa, birçok kitleye ulaşıp daha iyi daha başarılı sporcular çıkartabiliriz*” (Mehmet).

- **Boks sporu tanıtılmalı:** Antrenörlerin ifadelerine göre boks branşı halka yeteri kadar tanıtılmamaktadır. Bilgisizlik nedeni ile insanların ön yargıları olmakta ve bu nedenle boksa katılım daha az olmaktadır.

TARTIŞMA

Bu araştırma kapsamında antrenörlerle yapılan görüşmeler neticesinde beş tema ortaya çıkmıştır. Bunlar; “sporcuların boksa başlama nedenleri”, “boksu faydaları”, “boksa yönelik ifade edilen sorunlar”, “sorunlar ve endişeleri gidermek için uygulananlar” ve “antrenörlerin önerileri” temalarıdır.

Antrenörlerin ifadelerine göre boksörler, farklı gerekçeler ile bu branşla ilgilenmeye başlamaktadırlar. Bu gerekçeler; sağlıklı olma ve formunu koruma gibi fiziksel nedenler, özgüven kazanma ve sosyalleşme gibi sosyo-psikolojik nedenler ve başarılı bir boksör olma gibi kariyer ile ilgili nedenler olarak belirlenmiştir. Ulusal alan yazında bireylerin spora katılım nedenlerinin incelendiği birçok farklı araştırma bulunmakla birlikte, bu araştırmaların çoğunda ölçeklerin kullanıldığı, ölçek faktörlerinin dışındaki spora katılım nedenlerinin derinlemesine olarak incelenmediği görülmektedir (Duyan ve Günel, 2020; Kolayış ve ark., 2018; Temel, 2018). Ayrıca araştırmalarda, farklı branştan sporcuların birlikte incelendiği, sporcuların spora

katılım nedenlerinin sadece tek bir spor branşı için ortaya koyulmadığı ve genel bir değerlendirmede bulunduğu görülmektedir (Üstün, 2018; Yıldırım, 2017). Benzer şekilde, boksörlerin de spora katılım nedenlerinin incelendiği birkaç araştırmanın olduğu (Demirezen, Saçlı-Uzunöz ve Arslan, 2016; Kolayış ve ark., 2018), bu araştırmaların da farklı branşlardan sporcuların katılımıyla oluşturulduğu, elde edilen verilerin nicel bir yaklaşımla değerlendirildiği ve incelenen boksör sayısının çok az olduğu görülmektedir (Demirezen ve ark., 2016; Kolayış ve ark., 2018;). Bu nedenle bu çalışmada, boksörlerin spora başlama nedenlerinin derinlemesine bir yaklaşımla incelenmesinin önemli olduğu ifade edilebilir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre boksörlerin; sağlıklı olma, formunu koruma, kilo verme, sosyalleşme, başarı kazanma gibi spora katılım nedenleri alan yazında sıklıkla kullanılan, Gill, Gross ve Huddleston (1983) tarafından geliştirilen, Spora Katılım Motivasyonu Ölçeği'nde de bulunmaktadır. Birçok araştırma spora katılımın bu nedenlerini incelemiştir. Öte yandan bu çalışmada, boksörlerin spora başlamasının farklı nedenleri de belirlenmiştir. Bu nedenler; kendini koruma, özgüven kazanma, dışarıda kavga etmeme ve olumsuz sosyal çevreden uzaklaşma gibi faktörlerdir. Özellikle kendini koruma ve özgüven kazanma gerekçelerinin, boksun bir dövüş sporu olması ve rakibine yumruk atma prensibine dayanması nedeniyle olduğu ifade edilebilir. Bu nedenle, özellikle kendini korumak amacı ile spor yapmak, boks gibi branşlara özgü bir spora katılım unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Boks bir dövüş sporudur. Buna rağmen sporcuların boks yapma gerekçelerinden diğer ikisi; dışarıda kavga etmeme ve olumsuz sosyal çevreden uzaklaşmadır. Bir antrenörün ifadesine göre, dışarıda arkadaşları ile kavga eden bir kız çocuğu kendi arkadaş çevresinden uzaklaşması amacı ile ailesi tarafından boksa yönlendirilmiştir. Ayrıca, diğer bir antrenör de kendisinin sporcuyken kavgacı olduğunu, bu olumsuz davranışından uzaklaşmak için boksa başladığını ifade etmiştir. Kısaca, dövüş sporu olarak tanımlanan boks, bireylerin olumsuz sosyal çevrelerinden uzaklaşmak ve dışarıda diğer insanlar ile kavga etmemek için tercih edilen bir spor branşı olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Yapılan görüşmelerde antrenörler boksun birçok faydası olduğunu belirtmektedirler. Boksa katılımın bilişsel, fiziksel ve sağlıkla ilgili, sosyal, duygusal ve kariyerle ilgili/maddi birçok açıdan sporculara olumlu olarak etki ettiği belirlenmiştir. Alan yazındaki araştırmalar incelendiğinde spora katılımın; psiko-sosyal (Küçük ve Koç, 2004), bilişsel (McNeill, Howard, Vella, Santos ve Cliff, 2018), sağlık (Bostan, 2015) ve psiko-motor gelişim (Yıldız ve Çetin, 2018) ile ilgili olarak birçok açıdan bireylere katkı sağladığı ifade edilmiştir. Fakat yapılan araştırmalar genellikle, spora katılımı tüm branşlar açısından ele almakta ve herhangi bir spor branşı özelinde değerlendirme yapmamaktadır (Bostan, 2015; Küçük ve Koç, 2004; McNeill ve ark., 2018; Yıldız ve Çetin, 2018). Bu nedenle, boksa katılımın olumlu yönleri ile ilgili olarak bu çalışmada belirtilenler, boks branşına özel durumu ortaya koymaktadır. Antrenörlerin bakış açısıyla boksörler, bu sporda karşılaştığı problemlerin üstesinden gelerek problem çözme becerilerini geliştirmektedirler. Ayrıca, boksörlerin maç içinde rakiplerinin her hareketini gözlemlemesi gerektiğinden, sporcuların dikkatinin de geliştiği belirtilmiştir. Benzer şekilde boksta, yumruk yememenin ve hızlı bir şekilde hareket etmenin önemli olması nedeniyle, boksörlerin reaksiyon zamanının geliştiği vurgulanmıştır. Dahası, alan yazında boksa yönelik ifade edilen (Purcell ve Leblanc, 2012; Torres ve Parry, 2017) tüm olumsuzluklara rağmen, vertigo şikayeti olan bireylerin, doktor tarafından boksa yönlendirildiği ve bu sayede rahatsızlıklarından kurtuldukları da bu çalışmadaki antrenörler tarafından ifade edilmiştir. Boksörlerin becerilerini geliştirdiği ve özgüven kazandığı belirtilirken, yeterliliklerinin farkına varan boksörlerin, dışarıda herhangi bir kavgaya karışmadığı da ifade edilmiştir. Örneğin antrenörlerden birinin “*Benim mesela çok kavgacı bir sporcum vardı, ama şu an sokakta birisi yan baksın, laf atsın gülüp geçiyor*” ifadeleri bu durumu en iyi şekilde özetlemektedir. Kısaca

belirtmek gerekirse, boksun sporcuya birçok yönden katkı sağladığı çalışmamıza katılan antrenörler tarafından defalarca vurgulanmıştır.

Katılımcılar boksun birçok faydasını belirtmesine rağmen, boksa yönelik olarak bazı sorunların olduğunu ve bireylerin bu branşa yönelik birçok endişesinin bulunduğunu da ifade etmişlerdir. Antrenörlerin ifadelerine göre sporcular ve onların ebeveynleri; boksun akademik anlamda bir başarısızlığa yol açacağı ve sakatlık ya da alınan yumruklar ile dış görünüşün bozulacağı yönünde bir endişe taşımaktadırlar. Ayrıca antrenörlere göre, sporcular ve ebeveynler alınan yumruklar ile sporcunun canının yanması ve boksun Parkinson'a neden olması gibi olumsuzluklardan da endişe duymaktadırlar. Boks branşı için ifade edilen bu endişelerin bazıları, genel olarak ülkemizde spora katılımın önündeki en büyük engellerdendir (Pehlivan, 2013). Özellikle spora katılımın, sporcuda akademik başarısızlığa yol açacağına yönelik yanlış bir algı bulunmaktadır. Bu nedenle sporun ve eğitim hayatının en ideal şekilde beraber yürütülebilmesine yönelik alan yazında çeşitli çalışmalara rastlamak mümkündür (Semiz, 2018). Boksun sakatlık ve hastalıklar ile ilgisi olabileceğine yönelik endişeler ele alındığında ise, bu konu ile ilgili farklı araştırmalar görülmektedir. Yapılan bazı araştırmalar, boksun sakatlığa neden olacağı ve olimpik ruha aykırı olarak aşırı şiddet içerdiğini belirtmektedir (Purcell ve Leblanc, 2012; Torres ve Parry, 2017). Öte yandan bazı araştırmalar, boks egzersizlerinin tedavi amaçlı kullanıldığını ifade etmektedir (Shosha, 2020). Boks antrenörlerinin Parkinson ile ilgili eğitim aldığı bir diğer araştırmada ise, antrenörlerin Parkinson rahatsızlığı olan hastalar ile boks egzersizlerine etkili bir şekilde devam ettiği ve hastaların bu egzersizlerden çok memnun kaldığı belirlenmiştir (Domingos ve ark., 2019). Bu açıklamalar doğrultusunda, boks branşına katılımının artırılması ve insanların boks konusunda bilinçlendirilmesi için eğitimlerin uygulanması gerektiği söylenebilir. Böylece, insanlar boksun faydaları konusunda bilinçlendirilerek kafalarındaki soru işaretleri giderilebilir.

İfade edilen sorun ve endişeleri gidermek amacıyla boks antrenörlerinin birçok farklı yöntem uyguladığı belirlenmiştir. Bandaj ve sünger kullanımı ile antrenmanlarda meydana gelecek yaralanmalar engellenmeye çalışılmaktadır. Ayrıca antrenörler, sporcuların ebeveynleri ile sürekli iletişim halinde olarak onlarla bilgi alışverişinde bulduklarını belirtmişlerdir. Gerekli yerde, sporcuların ailelerini antrenmana davet ederek, antrenmanları yakından izlemelerini sağlamaya çalışmaktadırlar. Böylece ailenin güvenini ve desteğini kazanarak, sporcu için de daha ideal ve güvenli bir spor ortamının oluşmasını sağlamaktadırlar. Örneğin konuyla ilgili olarak bir antrenör "*Ailelerimizi davet ediyoruz salona. Kendilerinin görmesi ve içinin rahat etmesi için. Kendileri gördükten sonra bu düşüncenin yersiz olduğunu anlıyorlar*" diyerek ailelerin endişelerini gidermek için yaptığı uygulamadan bahsetmiştir. Ayrıca boksa başlamadan önce endişesi olan sporculara da deneme antrenmanı yaptırarak tedirginliklerini gidermeleri sağlanmaktadır. Antrenörlere göre, ifade edilen bir diğer husus boks antrenmanlarında çok erkek olması ile birlikte kadınların bu kadar erkek arasında spor yapıp yapamayacağı ve boksun kadınlara uygun olup olmadığı yönündeki düşüncelerdir. Alan yazında ifade edildiği gibi boks branşı erkek kültürün egemen olduğu ve kadınların zorluk yaşayabileceği branşlardan biridir (Emir ve ark. 2015). Bu nedenle, araştırmaya katılan antrenörler, kadınlara özel boks antrenman saatleri oluşturmakta ve böylece kadın sporculara farklı bir antrenman seçeneği sunmaktadırlar. Fakat bu durum da pek yeterli görünmemekle birlikte, kadınların spora katılımı ve toplumsal cinsiyet rollerinin vurgulanmaması hakkında toplumun bilinçlenmesini amaçlayan eğitimler de yapılmalıdır.

Araştırmada elde edilen son tema antrenörlerin önerileridir. Antrenörler birçok öneride bulunmuştur. İfade edilen bu öneriler, görüşmeler boyunca ortaya çıkan sorun ve endişeleri gidermeye yöneliktir. Önerilere göre boks federasyonu, halkı bilgilendirmek amacıyla planlar

ve çalışmalar yapmalı; antrenörler, aileler ve sporculara yönelik eğitim programları tasarlayıp uygulamalıdır. Ayrıca sporcuya destek olmalı ve özellikle kadın boksuna da destek sağlamalıdır. Bununla birlikte, aileler için de birçok öneri ifade edilmiştir. Boksaya yönelik olumsuz tutumları nedeniyle ebeveynlerin, çocuklarının boks yapma kararına karşı çıkabileceği belirtilerek böyle bir durumda, ailenin çocuklarıyla birlikte karar alması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, yapılacak eğitimlerle de ailelerin bilinçlendirilmesi ve böylece boksaya yönelik olumsuz tutumlarının değiştirilerek, olumlu tutum kazanmalarının önemli olduğu belirtilmiştir.

SONUÇ

Antrenörler ile yapılan görüşmelere göre, bireylerin boksaya başlamasının çeşitli nedenleri vardır. Ayrıca boks sporunun bilişsel, sosyal, duygusal, fiziksel/sağlık ile ilgili, kariyer ve maddi açıdan birçok faydası bulunmaktadır. Öte yandan, ifade edilen tüm bu faydalarının aksine boks branşı ile ilgili olarak bireylerin bazı endişeleri olduğu belirtilmiştir. Bunlar; spor nedeniyle ders başarısının düşmesi, spor yaralanması ve hastalık, yumruklar nedeniyle görünüşün bozulması veya can yanması, zorlu diyet uygulamaları, boksun kadınlara ve küçük çocuklara uygun olmadığı düşünülmesi, kadınlar ile erkeklerin birlikte antrenman yapması, boksun hijyenik olmadığına yönelik düşünceler, ebeveynlerin boksaya katılımı desteklemeyeceğinin düşünülmesi ve boks yapan çocukların kavgacı ve asi olabileceğine yönelik düşüncelerdir. Antrenörler ise karşılaştıkları sorunları ve endişeleri gidermek amacıyla sporcular, aileler, malzemeler ve diğer konular ile ilgili birçok uygulama yaptıklarını belirtmişlerdir. Antrenörler ayrıca birçok öneri belirterek boks sporunun ve genel anlamda çocukların spora katılımının nasıl daha iyi bir duruma getirilebileceğine yönelik fikirlerini dile getirmişlerdir.

KAYNAKLAR

- Altıntaş, A., Aşçı, F.H., Dolu, Ç.E. (2016). Ebeveyn güdüsel iklim envanteri-2'nin Türkçe versiyonunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14(2), 163-174.
- Arastaman G., Fidan İ.Ö., Fidan T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenilirlik: Kuramsal bir inceleme. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75.
- Avcı, Ö.H., Koç, M., Bayar, Ö. (2016). Zülfü Livaneli'nin mutluluk romanı karakterlerinin toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi. *İnsan ve İnsan*, 3(8), 5-31.
- Ayılgan, E. (2017). *Kadın sporcuların seçilmiş bazı branşlara (Güreş, halter, boks, taekwondo) katılım nedenleri ve beklentilerinin incelenmesi*, Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Aksaray.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye'de kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 108-114.
- Bostan, Ö.M. (2015). Tıbbi durumlar ve spora katılım: kardiyovasküler problemler. *Türkiye Klinikleri Spor Hekimliği-Özel Konular*, 1(3), 42-49.
- Çağlar, E., Aşçı, F.H., Uygurtaş, M. (2017). Roles of perceived motivational climates created by coach, peer, and parent on dispositional flow in young athletes. *Perceptual and Motor Skills*, 124(2), 462-476.
- Demir, G.T., Cicioğlu, H.İ. (2019). Fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu ile dijital oyun oynama motivasyonu arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(3), 23-34.

- Demirezen, İ., Saçlı-Uzunöz, F., Arslan, Y. (2016). İlkokul ve ortaokul öğrencilerinin fiziksel etkinliğe katılım nedenlerinin belirlenmesi: Nevşehir örneği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(4), 1075-1085.
- Domingos, J., Radder, D., Riggare, S., Godinho, C., Dean, J., Graziano, M., Bloem, B.R. (2019). Implementation of a community-based exercise program for parkinson patients: Using boxing as an example. *Journal of Parkinson's Disease*, 9(3), 615-623.
- Duyan, M., Günel, İ. (2020). Determining the sports participation motivations of ski athletes. *European Journal of Physical Education and Sport Science*, 6(4), 33-46.
- Elmas, S., Gözmen-Elmas, A., Yıldız, A., Aşçı, F.H. (2019). "The best parent is the dead parent": Parental involvement in team sports. 15. *Avrupa Spor Psikolojisi Kongresi bildiri kitabı*. Münster/Almanya.
- Emir, E., Karaçam, M.Ş., Koca, C. (2015). Kadın boksörler: Boks ringinde ve ringin dışında sürekli eldiven giymek. *Spor Bilimleri Dergisi*, 26(4), 136-153.
- Gill, D.L., Gross J.B., Huddleston, S., (1983). Participation motivation in young sports. *International Journal of Sport Psychology*, 14, 1-14.
- Güllü, S. (2018). Sporcuların antrenör-sporcu ilişkisi ile sportmenlik yönelimleri üzerine bir araştırma. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(4), 190-204.
- Harwood, C.G., Caglar, E., Thrower, S.N., Smith, J.M. (2019). Development and validation of the parent-initiated motivational climate in individual sport competition questionnaire. *Frontiers in Psychology*, 10, 128.
- Kavasoğlu, İ., Macit, A. (2018). Denetimdeki bedenler: Bikini fitnesssta üretilen kadınlık kimliği. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 42-67.
- Kavasoğlu, İ., Özer, U., Yenel, İ.F. (2016). Sporda favorizm: mücadele sporları üzerine bir inceleme. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14(2), 199-211.
- Kavasoğlu, İ., Yaşar, M. (2016). Toplumsal cinsiyet normlarının dışındaki sporcular. *Spor Bilimleri Dergisi*, 27(3), 118-132.
- Kavasoğlu, İ., Yıkılmaz, A. (2018). Şampiyonluk ve yenilgi arasında bir kimlik: Wushu'da üretilen erkeklik formları. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13(2), 318-341.
- Kerr, J.H. (2019). The multifaceted nature of participation motivation in elite Canadian women rugby union players. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 19(1), 74-89. doi: 10.1080/1612197X.2019.1611904.
- Kolayış, H. Sarı, İ., Çelik, N. (2017). Parent-Initiated motivational climate and self-determined motivation in youth sport: How should parents behave to keep their child in sport? *Kinesiology*, 49(2), 217-224.
- Kolayış, H., Sarı, İ., Çelik, N. (2018). Farklı mücadele sporlarındaki sporcuların spora katılım güdülerinin belirlenmesi. *International Refereed Academic Journal of Sports, Health and Medical Sciences*, 27, 28-42.
- Küçük, V., Koç, H. (2004). Psiko-sosyal gelişim süreci içerisinde insan ve spor ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 211-223.
- Lincoln Y.S., Guba, E.G. (1986). But is it rigorous? Trustworthiness and authenticity in naturalistic evaluation. *New Directions for Evaluation*, 30, 73-84.
- Lisinskiene, A., Lochbaum, M., May, E., Huml, M. (2019). Quantifying the Coach–Athlete–Parent (C–A–P) relationship in youth sport: initial development of the positive and negative processes in the C–A–P questionnaire (PNPCAP). *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(21), 4140.

- Lisinskiene, A., May, E., Lochbaum, M. (2019). The initial questionnaire development in measuring of coach-athlete-parent interpersonal relationships: Results of two qualitative investigations. *International journal of Environmental Research and Public Health*, 16(13), 2283.
- McNeill, J., Howard, S.J., Vella, S.A., Santos, R., Cliff, D.P. (2018). Physical activity and modified organized sport among preschool children: Associations with cognitive and psychosocial health. *Mental Health and Physical Activity*, 15, 45-52.
- Miles, M. B., Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage
- Montesano, P., Tafuri, D., Mazzeo, F. (2016). The drop-outs in young players. *Journal of Physical Education and Sport*, 16(4), 1242.
- Oyar, Z.B., Aşçı, F.H., Çelebi, M., Mülazımoğlu, Ö. (2001). Validity and reliability of participation motivation questionnaire. *Hacettepe Journal of Sport Sciences*, 12(2), 21-32.
- Özşaker, M., Sarı, İ., Omrak, H. (2016). The importance of the quality of coach-athlete relationship for athletes' motivation Antrenör sporcu ilişkisinin sporcuların güdülenmesi için önemi. *Journal of Human Sciences*, 13(2), 3122-3129.
- Pehlivan, Z. (2013). Okullararası spor yarışmalarına katılanların sporu bırakma ve devam etme nedenleri. *Spor Bilimleri Dergisi*, 24(3), 209-225.
- Purcell L.K., Leblanc C.M. (2012) Boxing participation by children and adolescents: A joint statement with the American Academy of Pediatrics. *Paediatr Child Health* 17(1), 39-40.
- Román, P.Á.L., Pinillos, F.G., Robles, J.L. (2018). Early sport dropout: high performance in early years in young athletes is not related with later success. *Retos: Nuevas Tendencias en Educación Física, Deporte y Recreación*, 33, 210-212.
- Sarı, İ. (2019). Antrenörden algılanan özerklik desteği ve sporcuların özerk güdülenmesi arasındaki ilişki: bir meta-analiz çalışması. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 110-125.
- Sarı, İ., Bayazıt, B. (2017). The relationship between perceived coaching behaviours, motivation and self-efficacy in wrestlers. *Journal of Human Kinetics*, 57(1), 239-251.
- Sarı, İ., Deryahanoğlu, G. (2019). Sporcularda ahlaktan uzaklaşmanın güdüsel iklim ve sporcuların önem verdikleri özellikler ile ilişkisi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(4), 91-104.
- Sarı, İ., Köleli, N.Y. (2020). Antrenör Kaynaklı Destekleyici ve Kısıtlayıcı Güdüsel İklimin Sporcuların Tükenmişlik ve Ahlaki Karar Alma Tutumları ile İlişkisi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 31(2), 69-82.
- Sarı, İ., Şahin, D. (2021). Sporcunun ailesi kene gibi zararlı mı kale gibi güvenli mi? antrenörlerin sporcuların ailesine yönelik metaforik algıları. *Türkiye Klinikleri Spor Bilimleri Dergisi*, 13(1), 110-123. doi: 10.5336/sportsci.2020-79430.
- Scott, I. (1999). Youth boxing ban in some Australian jurisdictions. *Injury Prevention*, 5(1), 77-77.
- Semiz, K. (2018). Does sports and school run together? A needs analysis of university student-athletes. *Journal of Physical Education and Sports Studies*, 10(2), 123-133.
- Shenton, A.K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information*, 22(2), 63-75.
- Shosha, M. (2020). A brief introduction to therapeutic boxing. *International Journal of Physiology, Nutrition and Physical Education*, 5(2), 29-31.
- Siewe, J., Rudat, J., Zarghooni, K., Sobottke, R., Eysel, P., Herren, C., Michael, J. (2015). Injuries in competitive boxing. A prospective study. *International Journal of Sports Medicine*, 36, 249-253.

- Şabanoglu, M., Koçak, F. (2019). Ebeveynlerin buz hokeyi hakkında görüşleri: engeller ve kolaylaştırıcılar. 2. *Uluslararası Rekreasyon ve Spor Yönetimi Kongresi bildiriler kitabı içinde* (ss. 101-104), Muğla
- Şallı, A.O., Küçük, V., Amman, M.T. (2017). Sporda baskın cinsiyet analizi (Türkiye örneği). *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 154-165.
- Tekkurşun-Demir, T., Cicioğlu, H.İ. (2019). Fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu ile dijital oyun oynama motivasyonu arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Spor metre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(3), 23-34.
- Temel, V. (2018). Masa tenisi ve wushu sporcularının spora katılım güdülerinin incelenmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(3), 143-152.
- Torres, C.R. Parry, J. (2017). Boxing and the Youth Olympic Games. *Diagoras: International Academic Journal on Olympic Studies*, 1, 169-190. Retrieved from <http://diagorasjournal.com/index.php/diagoras/article/view/14>.
- Üstün, U.D. (2018). Participation motivation in university students who engage in different team sports. *World Journal of Education*, 8(3), 12-17.
- Wall, J.M., Baugh, L.M., Pradhan, K., Beauchamp, M.R., Marshall, S.K., Young, R.A. (2019). The coach-parent relationship in Canadian competitive figure skating: An interpretive description. *Psychology of Sport and Exercise*, 45, 101577.
- Witt, P.A., Dangi, T.B. (2018). Why children/youth drop out of sports. *Journal of Park and Recreation Administration*, 36, 191-199.
- Yıldırım A., Şimşek H. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri*. (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, M. (2017). *Üniversite takımlarında mücadele eden sporcuların spora katılım motivasyonlarına etki eden faktörlerin belirlenmesi (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi örneği)*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(1), 41-51.
- Yıldız, E., Çetin, Z. (2018). Sporun psiko-motor gelişim ve sosyal gelişime etkisi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 5(2), 54-66.
- Yüksel, M. (2019). Ailenin spora katılımı ile çocuklarının elit spora yönelmesi arasındaki ilişki. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 319-326.

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.811987

Geliş Tarihi (Received): 03.11.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 05.05.2021

Online Yayın Tarihi (Published): 30.06.2021

TENDENCY OF VIOLENCE IN TEAM SPORTS ATHLETES: A SCALE DEVELOPMENT STUDY

Murat ASLAN^{1*} , Sinan UĞRAŞ¹

¹Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Sports Sciences, ÇANAKKALE

Abstract: In the review of the literature on violence in sports, violence in sports is generally addressed with elements such as the relationship between violence in society and sports culture, factors affecting violence and aggression, fan violence and fanaticism, football and violence. It was also seen that scale adaptation or development studies are carried out to determine perceptions, attitudes, and tendencies for violence in different education, age, gender and sportsman groups. For this reason, by the current study, it was aimed to develop a multidimensional scale to determine the tendencies of athletes involved in team sports towards physical, verbal, and emotional violence, and it was tried to fill a gap in the literature. The research group of this study consists of 293 amateur and professional athletes between the ages of 18 and 41 who are interested in team sports and under license. By examining the literature on violence tendency, a pool of 41 items was created. The item pool was sent to 5 different people who are experts in their field for content validity, and 8 items were decided to be excluded from the scale pool after expert opinions. And the 33-item scale form was applied to licensed people in team sports. Varimax rotation was performed in the exploratory factor analysis during the scale development process, and 16 items with a factor load below 0.30 were removed from the scale draft. The scale items were collected in three dimensions as physical violence, verbal violence and emotional violence. The variance explained by the scale was found to be %44.977. Confirmatory factor analysis (CFA) was performed to verify the three-dimensional structure of the scale after exploratory factor analysis (EFA). CFA results show that the scale is within acceptable limits. Cronbach's alpha value was found as .848 in the physical violence tendency dimension, .808 in the verbal violence tendency dimension and .734 in the emotional violence tendency dimension. It was concluded that "the violence tendency scale in team sports" developed with the present study is a valid and reliable measurement tool and it can be used to determine the violence tendency levels of athletes who are in team sports.

Key Words: Violence in sport, team sports, tendency of violence.

TAKIM SPORLARI YAPAN SPORCULARDA ŞİDDET EĞİLİMİ: BİR ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI

Öz: Sporda şiddetle ilgili alanyazın incelemesinde, sporda şiddetin genellikle toplumdaki şiddet ve spor kültürü ilişkisi, şiddet ve saldırganlığı etkileyen faktörler, taraftar şiddeti ve fanatizm, futbol ve şiddet gibi unsurlarla ele alındığı, farklı eğitim, yaş, cinsiyet ve sporcu gruplarında da şiddetle ilgi algı, tutum ve eğilim belirlemeye yönelik ölçek uyarlama veya geliştirme çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Bu nedenle bu çalışma ile takım sporları yapan sporcuların fiziksel, sözlü ve duygusal şiddete yönelik eğilimlerini belirlemek için çok boyutlu bir ölçek geliştirilmesi amaçlanmış ve literatürdeki bir boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. Araştırma grubunu, takım sporlarında yer alan 18-41 yaş arasındaki 293 amatör ve profesyonel lisanlı sporcu oluşturmaktadır. Şiddet eğilimi ile ilgili alanyazın incelenerek 41 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Kapsam geçerliği için alanında uzman 5 farklı kişiye madde havuzu gönderilmiş, uzman görüşlerinden sonra 8 maddenin ölçek havuzundan çıkarılmasına karar verilmiş ve 33 maddelik ölçek formu ise takım sporlarında lisanslı kişilere uygulanmıştır. Ölçek geliştirme sürecinde açımlayıcı faktör analizinde varimax dönüşü yapılmış ve faktör yükü 0.30'un altında olan 16 madde ölçek taslağından çıkarılmıştır. Ölçek maddeleri fiziksel şiddet, sözlü şiddet ve duygusal şiddet olmak üzere üç boyutta toplanmıştır. Ölçeğin açıkladığı varyans % 44.97 olarak bulunmuştur. Açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonrasında ölçeğin üç boyutlu yapısını doğrulamak için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. DFA sonuçları, ölçeğin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğunu göstermektedir. Cronbach alfa değeri fiziksel şiddet eğilim boyutunda .848, sözel şiddete eğilim boyutunda .808 ve duygusal şiddet eğilim boyutunda .734 olarak bulunmuştur. Mevcut araştırma ile geliştirilen "takım sporlarında şiddet eğilimi ölçeğinin" takım sporlarındaki sporcuların şiddet eğilimi düzeylerini belirlemede kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir ölçek aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sporda şiddet, takım sporları, şiddet eğilimi

INTRODUCTION

Sport is a phenomenon in which the emotions of individuals and social groups such as aggressiveness, aggression and violence are brought under control through certain rules and traditions and whose main goal is to encourage competition and healthy life. However, in recent years, the aforementioned aggression or being aggressive in sports has turned into violence and this has become an important social problem (Özen, Kabakuş, & Eygü, 2013; Tenenbaum et al.1997). Yücel, Atalay, and Gürkan (2015) emphasize that sports, which is a demonstration area for social wealth, now comes to the fore with aggression, deviance and violence. The point of views of both the athletes, who participate in the sport by actively competing on the field and the individuals, who only passively participate in the sport as a spectator, have started to focus on winning day by day. This mindset focused on high-performance expectation and results has led to the ignoring of certain features of sports such as a game, competition within the rules, being a means of entertainment and socialization. Due to the nature of sports, while behaviors such as honesty, virtue and friendly approach are expected from the people involved in sports, it is not desirable to have the concepts of sports and violence together. However, violence both on and off the field has now become a concept that has begun to integrate with sports (Eraslan et al., 2019). The promotion of the "winning at all costs" atmosphere has eroded the traditional features of sports such as fun and fair play to a great extent. This atmosphere has generally led to unethical and aggressive behavior, and has had negative and destructive effects on the development and well-being of young athletes and society in general (Urzeală & Teodorescu, 2018). In the report submitted to the Sports Department of the Youth and Sports Directorate, Council of Europe, in recent years, it has been emphasized that there has been a serious awareness about violence and its effects on the individual and society, and in general, the safety of individuals in daily life is under threat in various conditions and areas such as home, school, work, street and sports activities. In this report, it is stated that the quality of life of the whole population is affected by violence and the fear of violence, but most people in certain groups such as women, children, elderly people, immigrants, refugees and ethnic groups are the targets of violence (Council of Europe Integrated Project, 2002). However, the sport appears to be the only structure in which aggressiveness or being aggressive is shown to win a competition, beat an opponent, be appreciated by the trainer, and these behaviors are tolerated and even enthusiastically supported by broad segments of the society (Tenenbaum et al. 1997). Urzeală and Teodorescu (2018) emphasize that nowadays violence has become a phenomenon whose examples in social and professional life are witnessed more and more every day and which is getting more difficult to control day by day.

Violence

Violence comprises of aggressive behavior, harsh and brute force, abuse of physical power, all kinds of attacks with stones, sticks, guns, knives; injuring, killing, burning, pillaging, destroying, demolishing acts, acts that harm people and society in general (Yetim, 2011). Işiker (2011) emphasizes that aggression and violence are words used interchangeably, violence is a qualitative and more damaging state of aggression based on feelings such as hatred, anger, and aggression, and aggression is a broader and higher concept that includes violence. In their research, Adıbelli, Saçan, and Türkoğlu (2018) drew attention to the individual and social effects of violence, such as reducing individuals' self-confidence and preventing their social development by causing them to have feelings such as fear, anxiety and vulnerability and they stated that violence is an important social problem that needs to be handled in a multidimensional way and to be tackled multidisciplinary. Işiker (2011) emphasizes that every person experiences a feeling of violence from time to time, but that individuals who control this

feeling and prevent it from turning into a behavior avoid violent behavior, that the feeling of violence is natural, the unnatural situation is the transformation of this feeling into behavior. Atman (2003) emphasizes that it is not possible to explain violence as it is generally perceived as physical harm, that violence has emotional and verbal violence dimensions as well as physical dimensions, and it can cause permanent damage to both individuals and society. Similarly, Ünsal (1996) states that all physical attacks are considered as violence, but some non-physical verbal behaviors are also included in the scope of violence. The research conducted by Şahin (2003) also states that it can be discussed whether the verbal or physical aspects of violence are more dangerous, but because the harm that can be inflicted on a person is limited, it emphasizes that verbal violence can also lead to dangerous consequences due to its provocative function. The report of Research Commission of the Grand National Assembly of Turkey (2013) states that physical violence is the easiest and most frequently encountered type of violence in terms of definition, the concept of violence is commonly used in the same sense as physical violence, the concept of violence has also different classifications such as physical violence, psychological (emotional) violence, sexual violence, verbal violence and economic violence. According to the mentioned report, verbal violence is a type of violence applied in the form of yelling, bad speech, swearing, insult, scolding, and humiliation. The element of fear in verbal violence is an important phenomenon, it causes mental harm in individuals and increases the tendency to violent behavior. It is emphasized that any attitude that disturbs the psychological health of the individual, hurts, upsets, shocks, and causes him to feel under pressure and threat is also considered psychological violence.

Types of Violence

Var and Cihan (2019) emphasize that sport which is associated with all segments of society in social life, is a phenomenon that reflects all the characteristics of the society, for that reason, in other parts of the society, to experience violent incidents or unwanted behaviours are an expected result. Urzeală and Teodorescu (2018) draw attention to the need to analyze sports and violence in sports as a phenomenon within the social system. It is stated that violent incidents do not only have a bad effect on sports, but also cause an atmosphere of unrest by spreading to all segments of society through sports, and it is inevitable that they spread rapidly within the society and make their negative effects feel as it were a biological structure in motion (Eraslan et al., 2019). It is argued that aggression and violence in sports can be a result of social learning. Researchers stated that sports and participation in sports activities, which are a part of community life, can affect the development of social skills of the individual, but they sought an answer to whether sports offer these positive experiences or, on the contrary, sports reinforce aggressiveness (Nucci and Young-Shim, 2005; Terry and Jackson, 1985). Also, Terry and Jackson (1985) stated that violence is defined as harmful behaviour that is incompatible with the competitive goals of sport, and violence in sports has an unfortunate and unpleasant aspect associated with aggressive and uncontrolled behaviour outside the game rules rather than competitive behaviour. In their research, where they examine the psychological, social, situational and moral reasons of aggression and violence in sports in a conceptual framework, the researchers approached the causes of these behaviors from three different angles: behaviors that occur due to instinctual reasons, behaviors resulting from disappointment, and behaviors learned through social learning.

Sport and Violence

Violence is not a phenomenon that occurs suddenly, it is known that its origin comes from the individual's childhood and adolescence, and is shaped by factors such as family, friends and school environment (Akın, Yıldız, & Basha, 2016; Gemici, 2008). Studies show that athletes are more likely to cheat and engage in deliberate harmful acts when they focus more on

defeating others as opposed to focusing on their personal development and their performance (Duda, Olson, & Templin, 1991). Danilewicz (2012) states that the violence seen in young athletes is caused by factors such as “pressure”, “sportsmanship understanding”, “role models”, “professional athletes and media” and “learning through sports”. Similarly, Florea (2013) pointed out that violence in the news, series and movies spread very quickly and uncontrolled with the effect of social learning and emphasized the negativity of mass media in revealing violence and aggression in the society and creating violence heroes in the society. Fields, Collins, and Comstock (2010) also pointed out that television, cinema and video games, which are parts of popular culture, prevent sports-related violence from being seen as a large public health problem. Media, which has a great impact on society, is a great means of interaction for young athletes, and young individuals who follow sports events and professional athletes all over the world, and these young people are affected by the negative behaviors exhibited here and they see violence in sports as a part of the game (Yücel, Atalay, & Gürkan, 2015). Danilewicz (2012) argues that violence in sports is mainly due to the pressure created by the family and/or the coach on the athlete to perform better. The researcher states that athletes are asked to either exceed their performance or to perform at a professional level as if they are constantly being monitored by professional clubs or coaches. On the other hand, whether professional athletes, trainers and the family are good role models for young people also affect their violent tendencies either positively or negatively. Young athletes adopt the behaviors and attitudes of these three groups, which they take as a model, and show a reaction in the face of events accordingly (Danilewicz, 2012).

Another reason for violence in sports is explained as learning during or through sports. It is observed that during the competition some behaviors are turned into violence by the athletes and when their opponent is perceived as weak, young athletes resort to verbal or physical violence to intimidate them. If this situation goes unpunished, it is seen that the tendency to violence is perceived as a part of the game and is a form of behavior applied from the opposite side as retaliation (Danilewicz, 2012). Studies emphasize that violence in sports has negative consequences such as inducing feelings of fear and being alienated from sports in young individuals, and causing families to want to keep their children away from sports. It is stated that this negative situation leads to a decrease in the level of physical activity in the long term, more serious disabilities, diseases and a decrease in quality of life (Fields, Collins, & Comstock, 2010). Despite its physical and emotional damage, the phenomenon of violence in sports, which is generally seen among young athletes, is largely neglected or ignored (Fields, Collins, & Comstock, 2010).

In the review of the literature; It is observed that studies mostly focus on domestic "violence", "violence against women", "violence at school", "violence at work", "violence against children". And it was also observed that the studies to determine the perceptions, the attitudes and the tendencies of children, adolescents, youth and high school and university students regarding violence (Adıbelli, Saçan, & Türkoğlu, 2018; Akın, Yıldız and Basha, 2016; Atman, 2003; Avcı and Yıldırım, 2014; Ayan, 2007; Demirbağ Bolat, S., 2010; Özgür, Yörükoğlu and Baysan-Arabacı, 2011; Özkan et al., 2018; Pehlivan, 2008; Tunay and Soygüt, 2009; Vahip and Doğanavşargil, 2006). As for the review of the literature on violence in sports; it is seen that violence in sports is approached mostly with the dimensions of violence and sports culture in society, factors affecting violence and aggression, fan violence and fanaticism, football and violence, and it is also seen that the scale adaptation studies or the scale development studies carried out to determine the perceptions, attitudes and tendencies of people in different education and age groups and athlete groups towards violence in sports (Bulgu, 2005, 2012; Ayan, 2007; Eraslan et al., 2019; Özen, Kabakuş, & Eygü, 2013; Var and Cihan, 2019). Besides,

in the review of the literature, research similar to the current research was found. In the study, it was determined that a general "violence tendency scale" developed for a study conducted on behalf of the Ministry of National Education was applied to a group of students between the ages of 12 and 14 who study at secondary schools. It is stated that the scale was used in the research of the Prime Ministry Family Research Institution, the Republic of Turkey on "Violence in the Family and Social Sphere" and was rearranged for the research conducted by Aydın, Ersoy, and Aktaş (2015). For this reason, in the present study, it was aimed to develop a multidimensional scale to determine the tendencies of students engaged in team sports to physical, verbal and emotional violence.

METHOD

Study Group

The study group consists of 293 amateur and professional athletes between the ages of 18 and 41 who are interested in team sports under license. While 56.7% (n=169) of the research group were male athletes, 38.2 % (n=124) were female athletes. It was stated that the sample size should be 5 to 10 times higher than the number of items created when developing the scale in the literature (Bryman & Cramer, 2001; Tavşancıl, 2006). In this sense, it can be stated that the sample size meets the necessary conditions.

Table 1. Descriptive Statistics: Gender, Sport Branch, Athlete Level

		f	%
Gender	Male	169	57.7
	Female	124	42.3
Sport Branch	Football	112	38.2
	Basketball	85	29
	Volleyball	47	16
	Handball	32	10.9
	Other	17	5.8
Athlete Level	Amateur	215	73.4
	Professional	78	26.6
Total		293	100.0

For this research the necessary approval was obtained from Çanakkale Onsekiz Mart University Graduate Education Institute with the decision of the Ethics Committee dated 05.03.2020 and numbered 02-2020/21.

Process of Development of Data Collection Tool

At the stage of preparing the violence tendency scale in team sports, firstly the literature on violence tendency was examined. Scales and studies related to violence tendency (Aslan and Geyik, 2018; Cengiz, 2008; Şahin, 2003; Pehlivan, 2008; Tunay & Soygüt, 2009; Demirbağ Bolat, 2010; Akın, Yıldız and Basha, 2016; Özkan et al., 2018; Deveci, Karadağ & Yılmaz, 2008) were examined and a pool of 41 items was created. While creating the items, actions were taken in line with the violence situations that may occur in team sports and the studies on violence in the literature. For the content validity of the items, the item pool was sent to 5 different people who are experts in their fields. The Lashwe technique was used for the content validity and expert opinions were taken as "should be removed", "should be corrected" and "suitable" and 8 items were taken out of the scale pool. To test the comprehensibility of the items, the 33-item scale form was pre-applied to 20 athletes, and the necessary corrections were made in Turkish according to the feedback, and the scale was finalized. Scale items were ranked with a 5-point Likert rating. The items were scored as "Always True (5)", "Usually True (4)", "Occasionally True (3)", "Rarely True (2)", "Never True (1)".

Collection of the Research Data

The research group consisted of licensed athletes from amateur and professional teams in the Marmara region. The research data were collected by means of electronic forms due to the epidemic process experienced in our country and all over the world in 2020.

Analysis of Data

SPPS 23 and AMOS 23 programs were used in the statistical analysis of the data. KMO and Bartlett tests of sphericity were conducted to test the suitability of the violence tendency scale form to factor analysis in team sports. After the factor suitability was tested, exploratory factor analysis (EFA) was performed, and then the primary level confirmatory factor analysis (CFA) of the structure was performed. AVE and CR values were examined to examine the construct validity of the scale of violence tendency in athletes engaged in team sports. The Cronbach's Alpha value was examined for the reliability of the scale of violence tendency in team sports.

FINDINGS

Exploratory Factor Analysis (EFA)

In scale development studies, the statistical process that allows discovering fewer conceptually significant factors or dimensions by collecting interrelated variables is called factor analysis (Büyüköztürk, 2012). To test the suitability of the scale for factor analysis, KMO and Bartlett tests of sphericity were conducted and it was decided that the resulting values were suitable for factor analysis. According to the analysis results, the KMO value was 0.851 and Bartlett's Test of Sphericity was found to be 5198.500 ($p < 0.00$). According to Çokluk et al. (2010), the fact that the KMO value is greater than 0.800 indicates that the sample size is sufficient and is suitable for factor analysis. According to the results of EFA analysis, items that do not comply with the conditions such as the factor load below 0.30, the item-total correlation value is 0.20, and the difference between the items in more than one factor being 0.10 was removed from the scale form (Büyüköztürk, 2012; Şencan, 2005; Tabachnick & Fidell, 2015). Varimax rotation process has been applied in EFA. The process continued after the 16 item form that did not meet the required conditions was removed. According to the principal components analysis, it was determined that there is a 3-factor structure with an eigenvalue of more than 1. In Table 1, variance analysis and eigenvalue results explained according to the factor analysis results are given.

Table 2. Eigenvalue and Variance Results Regarding Factor Analysis

Factor	Eigenvalue	Explained Variance	Total Explained Variance
1	4.810	28.296	28.296
2	1.362	8.011	36.307
3	1.474	8.670	44.977

According to Table 2, the eigenvalues were found to be first factor 4.810, second factor 1.362 and third factor 1.474. The explained variance rate by the first factor was 28.296%, the explained variance rate of the second factor was 8.011% and the explained variance rate by the third factor was 8.670%. The total explained variance rate by the scale was found to be 44.977%. It is seen that it is sufficient if the total explained variance rate in social sciences is more than 40% (Karagöz, 2016). The first factor was named as "tendency to physical violence", the second factor as "tendency to verbal violence" and the third factor as "tendency to emotional violence".

Table 3. Factor Loads of Violence Tendency Scale Items in Team Sports and Explained Variance Ratios

	Item No	Items	X	Ss	Item Factor Load
Physical Violence Tendency	I1	If someone hits me during the match, I will definitely respond.	3.11	1.18	.586
	I2	It is okay to use physical violence against someone who speaks bad words to my teammate.	2.37	.85	.550
	I3	I use physical violence against someone who speaks bad words to one of my family members.	3.27	1.25	.723
	I4	It is okay if I use physical violence against someone who says bad words to me.	2.69	1.04	.724
	I5	When I get angry during a match/competition. I get into a physical fight.	2.37	.80	.623
	I6	When the opponent hits me, I hit her/him too.	3.14	1.25	.697
	I7	When a physical fight breaks out during a match, I also get involved.	2.83	1.14	.604
Verbal Violence Tendency	I8	I use derogatory nicknames (cognomen) to opponents.	2.24	.69	.517
	I9	I swear at opponents when necessary.	2.42	.86	.752
	I10	I use slang words to opponents.	2.44	.85	.846
	I11	I use offensive words to opponents.	2.20	.64	.519
	I12	I swear at my teammates when necessary.	2.32	.77	.466
	I13	When I get angry, I say bad words to the referee.	2.67	1.06	.534
Emotional Violence Tendency	I14	I spread rumors about opponents.	2.17	.60	.330
	I15	I spread rumors about my teammates.	2.06	.37	.885
	I16	I exclude some of my teammates when necessary.	2.09	.44	.649
	I17	I try to put pressure by scaring my teammates.	2.12	.50	.469

Confirmatory Factor Analysis (CFA)

CFA was performed with AMOS 23 to test the three-dimensional and 17-item structure of the "Violence tendency in team sports" scale as a result of EFA. Since the skewness and kurtosis values vary between + 1.5 and -1.5, it is accepted that the data are normally distributed (Tabachnick & Fidell, 2015). Confirmatory factor analysis was applied with maximum likelihood due to the normal distribution of the data. According to the first CFA results, $\chi^2 / df = 2.720$ and $RMSEA = .079$ values were found to be at acceptable levels, while $GFI = .886$, $IFI = .879$, $CFI = .886$, $TLI = .856$ values were not found to be within acceptable reference ranges (Kline, 2016). It was decided to make modifications to achieve acceptable values of the CFA results. Modifications were made between items 1 and 6 and between items 3 and 5 in the physical violence factor, while modifications were made between items 9 and 11 in the verbal violence factor. As a result of these modifications, it was determined that GFI , IFI , CFI and TLI reached acceptable limits. The values of pre-modification and post-modification are shown in Table 4.

Table 4. Goodness of Fit Values of CFA Pre-Modification and Post Modification

Acceptable indices of examined values	Pre-Modification	Post-Modification
$\chi^2/sd < 5$	2.760	2.257
$GFI > 0.90$.886	.905
$CFI > 0.90$.877	.913
$TLI > 0.90$.856	.895
$IFI > 0.90$.879	.914
$RMSEA < 0.08$.079	.067

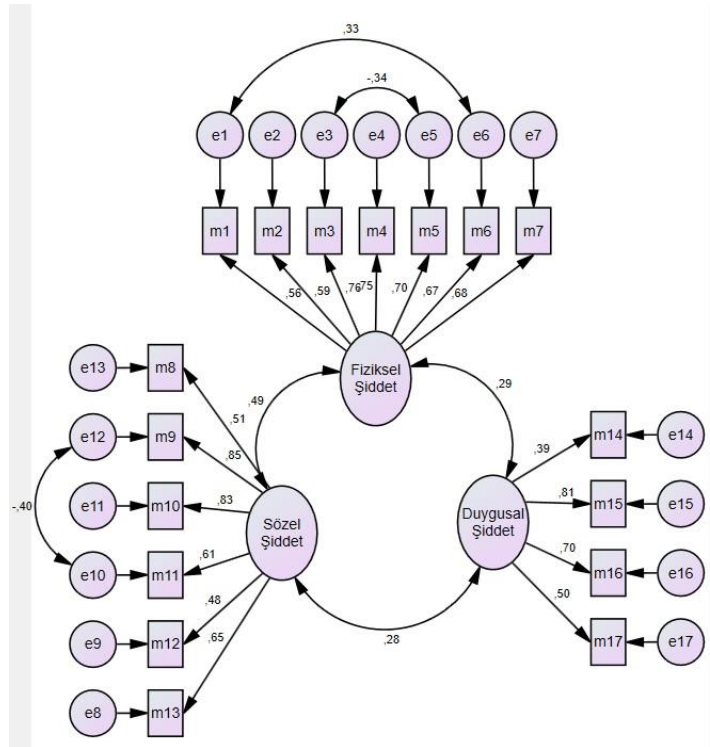

Figure 1. Violence Tendency Scale in Team Sports CFA Path Analysis Results

It was found that the factor loads varied between .56 and .76 in the physical violence tendency dimension, between .48 and .85 in the verbal violence tendency dimension and between .39 and .81 in the emotional violence tendency dimension.

Reliability

Table 5. Correlation Values Between Sub-Dimensions of the Scale

	Physical Violence	Verbal Violence	Emotional Violence
Physical Violence	1		
Verbal Violence	.468**	1	
Emotional Violence	.285**	.342**	1

When Table 5 is examined, it is seen that there is a significant relationship between the sub-dimensions of the scale. In the three-factor structure obtained from the factor analysis, the Cronbach’s alpha value was examined to evaluate the internal consistency of the sub-dimensions and the whole scale. Cronbach’s alpha values are given in Table 5. Besides, AVE values were found to be .78 in the Physical Violence dimension, .59 in the Verbal violence dimension and .59 in the Emotional Violence dimension. CR values were found to vary between .78 and .87. In the literature, it is expected that the CR values will be greater than the AVE values and the AVE value will be greater than 0.5 (Elderly, 2017).

Table 6. Cronbach's Alpha Values of Sub-Dimensions of Team Sports Violence Tendency Scale

Factor Name	Item Numbers	Number of Items	Cronbach alpha	AVE	CR
Physical Violence	I1, I2, I3, I4, I5, I6, I7	7	.848	.78	.87
Verbal Violence	I8, I9, I10, I11, I12, I13	6	.807	.59	.82
Emotional Violence	I14, I15, I16, I17	4	.734	.57	.78

* Corresponding Author: Murat ASLAN, Dr. Öğr. Üyesi, E-mail: murataslan@comu.edu.tr

DISCUSSION AND CONCLUSION

It can be stated that the phenomenon of violence in sports overshadows the positive achievements of sports in society today. Violence in sports may occur in different ways in competition or sports environments depending on many reasons. It can be said that physical or verbal communication can be more in team sports than in individual sports. In this study, it is aimed to develop a valid and reliable measurement tool for determining the violence tendency levels of athletes who are interested in team sports. For this purpose, the literature (Göka et al., 1995; Haskan and Yıldırım, 2012; Şahin, 2003; Pehlivan, 2008; Tunay and Soygüt, 2009; Demirbağ Bolat, S., 2010; Akın, Yıldız and Basha, 2016; Özkan et al., 2018) was reviewed and an item pool was created. After obtaining the expert opinion, the 33-item scale form was applied to licensed individuals in team sports. Varimax rotation was used in the exploratory factor analysis during the scale development process, and 16 items with a factor load below 0.30 were removed from the scale draft. The scale items were collected in 3 dimensions as physical violence, verbal violence and emotional violence. The variance rate explained by the scale was found to be 44.977%. Confirmatory factor analysis was performed to verify the three-dimensional structure of the scale after EFA. DFA results ($\chi^2 / df = 2.257$, RMSEA = .067, GFI = .905, IFI = .914, CFI = .913, TLI = .895) show that the scale is within acceptable limits (Hooper, Coughlan & Mullen, 2008; Kline, 2016). Cronbach's alpha value was found as .848 in the physical violence tendency dimension, .808 in the verbal violence tendency dimension and .734 in the emotional violence tendency dimension (Büyüköztürk, 2016).

When the quantitative studies on violence tendency in sports are examined, scales of violence tendency in team sports were not found directly. It is seen that the "Aggression and Violence Tendency Scale of Students Studying in Secondary Education" developed by Göka et al. (1995) and the violence tendency scales developed by Haskan and Yıldırım (2012) are used in studies on violence in sports (Aydın, Ersoy, & Aktaş, 2015; Erdoğan & Karataş, 2019; Eraslan et al., 2019; Öztürk, 2019). When studies on violence in sports are examined, it can be stated that Göka et al. (1995) and Haskan and Yıldırım (2012) scales are used in quantitative studies and there is a need for a measurement tool that reflects the unique nature of sports. This is because sports have a unique structure, order and differences. It can even be said that it differs from one branch to another. Measuring tools that include general violence tendency may cause some negative situations such as not being able to reflect the internal and external dynamics of sports. In this context, it can be stated that the "violence tendency scale in team sports" developed with the present study is a valid and reliable measurement tool that can be used to determine the violence tendency levels of athletes. The violence tendency scale in team sports can be used in studies that examine the differences of violence tendency among sports branches and in mixed-method studies that examine the causes of violence tendency of team athletes in depth. Also, using the same scale to compare two groups of athletes competing in team sports as amateur and professional may be valuable in terms of revealing the situation in both areas. In the future, developing a scale to measure the violence tendency of individual athletes may contribute to this field. Besides, it is important to examine the test-retest reliability of the current scale, and its relationship with other scales with proven validity and reliability can also be examined to determine the compliance validity of the scale. This research has some potential limitations. Validity and reliability studies of the scale were carried out in line with the data obtained from the participants who actively continue their sports life in the Marmara region. Considering some variables such as regional differences, only professional or amateur athletes, or age ranges, it is thought to be beneficial to repeat the validity and reliability of the scale.

REFERENCES

- Adıbelli, D., Saçan, S., Türkoğlu, N. (2018). Üniversite Öğrencilerinde Şiddete Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 19(2), 202-209. doi:10.5455/apd.274483
- Akın, A., Yıldız, B., Basha, E. (2016). Şiddete Yönelik Tutum Ölçeğinin Türkçe Versiyonunun Geçerliliği ve Güvenilirliği. *Route Educational and Social Science Journal*, 3(1), 53-61.
- Aslan, Ş., Geyik, B. (2018). Futbol ve Basketbol Taraftarlarının Sporda Şiddet ve İstenmeyen Davranışlara Bakışlarının İncelenmesi. *Eurasian Research in Sport Science*, 3(1), 1-14. Doi: 10.22396/ERISS.2018.31
- Atman, Ü. C. (2003). Kadına yönelik şiddet; Cinsel taciz/ırza geçme. *Sted Dergisi*, 12(9), 333-335.
- Avcı, Ö. H., Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde şiddet eğilimi, yalnızlık ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(29-1), 157-168.
- Ayan, S. (2007). Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8(3), 206-214.
- Aydın, P., Ersoy, A., Aktaş, N. (2015). Aktif Spor Yapan ve Yapmayan 12-14 Yaş Ortaokul Öğrencilerinin Şiddet Eğilimlerinin İncelenmesi. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-9.
- Bulgu, N. (2005). Sporda şiddet ve alt-kültür. *Spor Bilimleri Dergisi*, 16(4), 229-250.
- Bulgu, N. (2012). Futbolda Şiddetin Erkeklik Anlamları. *Spor Bilimleri Dergisi*, 23(4), 207-219.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı* [Manual of data analysis for social sciences], (17th Edition). Ankara: Pegem Publishing.
- Bryman, A., Cramer, D. (2001). *Quantitative Data Analysis with SPSS Release 10 for Windows: A Guide for Social Scientists*. Taylor & Francis. Hove, England, 295.
- Cengiz, R. (2008). *Profesyonel Futbol Kulübü Yöneticilerinin Dönüştürsel Liderlik Stilleri ile kulüplerinin Örgüt Sağlığı ve Futbolcuların Yıldıma (Mobbing) Yaşamları Arasındaki İlişki* [The Relationship Between Transformational Leadership Styles of Professional Football Club Managers and Organizational Health of their Clubs and Mobbing Lives of Football Players] (Doctoral Dissertation). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Council of Europe Integrated Project (2002). The prevention of violence in sport. Integrated Project "Responses to Violence in Everyday Life in a Democratic Society". Manuel Comeron, Council of Europe Publishing.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, Ş. (2010). *Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları* [Multivariate Statistics SPSS and LISREL Applications], (1st Edition). Ankara: Pegem Publishing.
- Danilewicz, C. (2012). Violence in youth sport: Potential preventative measures and solutions. (UNLV Theses, Dissertations, Professional Papers, and Capstones. 1332. University of Nevada, Las Vegas.
- Demirbağ Bolat, S. (2010). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Şiddete Yönelik Tutum ve Zorba-Mağdur Olma Durumlarının Aile İçi Şiddet Açısından İncelenmesi* [The Situation Examination of the 6th Grade Primary School Students to Attitudes Towards Violence and Bully-Victim in Terms of Domestic Violence]. (Master's Thesis). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Deveci, H., Karadağ, R., Yılmaz, F. (2008). İlköğretim Öğrencilerinin Şiddet Algıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(24), 351-368.
- Duda, J. L., Olson, L. K., Templin, T. J. (1991). The relationship of task and ego orientation to sportsmanship attitudes and the perceived legitimacy of injurious acts. *Research quarterly for exercise and sport*, 62(1), 79-87.
- Eraslan, M., Karafil, A. Y., Akgül, M. H., Korkmaz, S. (2019). Üniversiteler Arası Spor Müsabakalarına Katılan Muay Thai Sporcularının Şiddet Eğilimlerinin Değerlendirilmesi-Assessment of Violence Tendency of Muay Thai

Athletes Participating in Intercollegiate Sport Competitions. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(22), 404-412. doi:10.20875/makusobed.359528

Erdoğan, E., Karataş, Ş. (2019). Kadın Sporcuların Şiddet Eğilimi ile Psikolojik Durumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 37-46.

Erkuş, A. (2012). Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme-1: temel kavramlar ve işlemler [Measurement and scale development in psychology-1: basic concepts and operations], (1st Edition). Ankara: Pegem Publishing.

Fields, S. K., Collins, C. L., Comstock, R. D. (2010). Violence in youth sports: hazing, brawling and foul play. *British Journal of Sports Medicine*, 44(1), 32-37. doi:10.1136/bjism.2009.068320

Florea, M. (2013). Media Violence and the Cathartic Effect. *Procedia-social and behavioral sciences*, 92, 349-353. doi: 10.1016/j.sbspro.2013.08.683

Gemici, İ. (2008). *İlköğretim Kurumlarında Görülen Şiddetin Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Yönetici ve Öğretmen Görüşleri [Administrators and Teachers' Views Regarding the Reasons and Prevention of Violence in Primary Education Institutions]. (Master's Thesis). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.*

Haskan, Ö. Yıldırım, İ. (2012). Şiddet Eğilimi Ölçeği'nin geliştirilmesi [Development of Violence Tendency Scale]. *Eğitim ve Bilim*, 37(163), 165-177.

Hooper, D., Coughlan, J., & Mullen, M. R. (2008). Structural equation modelling: Guidelines for determining model fit. *Electronic journal of business research methods*, 6(1), 53-60.

Işiker, F. (2011). Televizyon Yayınlarında Şiddet [Violence in Television Broadcasts]. (Expertise Thesis). T.C. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara.

Karagöz, Y. (2016). SPSS ve AMOS 23 uygulamalı istatistiksel analizler [SPSS and AMOS 23 applied statistical analysis], (1st edition). Ankara: Nobel Publishing.

Kline, R. B. (2016). Principles and practice of structural equation modeling. The Guilford Press, New York: NY.

Nucci, C., Young-Shim, K. (2005). Improving socialization through sport: An analytic review of literature on aggression and sportsmanship. *Physical Educator*, 62(3), 123-129.

Özen, Ü., Eygü, H., Kabakuş, A.K. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Sporda Şiddet ve Saldırganlık Algıları. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 4(7), 323-342.

Özgür, G., Yörükoğlu, G., Baysan-Arabacı, L. (2011). Lise öğrencilerinin şiddet algıları, şiddet eğilim düzeyleri ve etkileyen faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(2), 53-60.

Özkan, Y., Uysal, M., Topçu, G., Sevin, M. D., Koçak, Y.E. (2018). Şiddete İlişkin Tutumlar Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlamasının Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22(4), 821-844.

Öztürk, Y. M. (2019). *Aktif Spor Yapan ve Yapmayan Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Sporda Şiddet Eğilimi ve Saldırganlık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi [Investigation of The Views of The Students of The Faculty of Sport Sciences with and Without Active Sports on The Tendency of Violence and Aggression Behaviors in Sports]. (Master's thesis). Bartın Üniversitesi, Bartın.*

Pehlivan, M. (2008). *İstanbul İli Kadıköy İlçesi liselerindeki okul içi şiddet algısı ve şiddete karşı alınan önlemler ilişkisi [Perception of School Violence at High Schools in Kadıköy, İstanbul and The Relationship Between School Violence and Violence Prevention Strategies]. (Master's Thesis). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.*

Şahin, H. M., (2003). Sporda Şiddet ve Saldırganlık [Violence and Aggression in Sports], (1st edition). Ankara: Nobel Publishing.

Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik [Reliability and validity in social and behavioral measures], (1st edition). Ankara: Seçkin Publishing.*

Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. (2015). *Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı [Using Multivariate Statistics], (Translation from the 6th Edition)*. Ankara: Nobel Publishing.

Tavşancıl, E. (2006). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayın

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1998). *Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet*. Bilim Serisi: 113. Ankara: Prime Ministry Printing House.

Tenenbaum, G., Stewart, E., Singer, R. N., Duda, J. (1997). Aggression and violence in sport: an ISSP position stand. *International Journal of Sport Psychology*, 27(3), 229-236.

Terry, P. C., Jackson, J. J. (1985). The Determinants and Control of Violence in Sport. *Quest*, 37(1), 27-37.

Tunay, Ş., Soygüt, G. (2009). Türk Üniversite Öğrencileri Üzerinde Endişe Şiddeti Ölçeği'nin Güvenirlik ve Geçerliliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1), 68-74.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Araştırma Komisyon Raporu (2013). *Sağlık Çalışanlarına Yönelik Artan Şiddet Olaylarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 24. Dönem, 3. Yasama Yılı, Erişim adresi: https://www.tbmm.gov.tr/arastirma_komisyonlari/saglik_calisanlari/docs/ss45_4.pdf. Son Erişim tarihi: 02.05.2020*

Urzeală, C., Teodorescu, S. 2018. Violence in Sports. *Discobolul-Physical Education, Sport and Kinetotherapy Journal*, 14(3), XIV, no. 3(53), 17-24.

Ünsal A. (1996). Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi. *Cogito Dergisi*, 06, 07(1), 29-30.

Vahip, I., Doğanavşargil, Ö. (2006). Aile içi fiziksel şiddet ve kadın hastalarımız. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(2), 107-114.

Var, L., Cihan, B. B. (2019). Thoughts of Secondary, High School and University Students about Unwanted and Violent Behaviors in Sports. *Universal Journal of Educational Research*, 7(1), 266-271. doi:10.13189/ujer.2019.070134

Yaşlıoğlu, m. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.

Yetim, A. A. (2011). *Sosyoloji ve Spor [Sociology and Sport], (1st Edition)*. Ankara: Berikan Publishing House.

Yücel, A. S., Atalay, A., Gürkan, A. (2015). Factors affecting violence and aggression in sports. *International Journal of Psychiatry and Psychological Researches*, 2(2), 68-90. doi:10.17360/UHPPD.201529603

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.835649

Geliş Tarihi (Received): 04.12.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 15.06.2021

Online Yayın Tarihi (Published): 30.06.2021

OTURMAYA MI GELDİK ! COVID-19 SÜRECİNDE GENÇ KADINLARIN HEDONİK TABANLI BOŞ ZAMANLARINA İLİŞKİN BİR FOTOSES ARAŞTIRMASI

Halime DİNÇ^{1*}, Esra Çetin İZMİRLİOĞLU², Okan ÜNVER³, Metin ARGAN⁴

¹Afyon Kocatepe Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, AFYONKARAHİSAR

²Pamukkale Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, DENİZLİ

³Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, ÇANAKKALE

⁴Eskişehir Teknik Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, ESKİŞEHİR

Öz: Bu araştırma, koronavirüs salgını sırasında evde daha güvenli kalarak yaşamlarını ve davranışlarını uyarlamak zorunda olan genç kadınların ev içerisinde gerçekleştirdikleri haz tabanlı boş zaman aktivitelerini içermektedir. Bu çalışma, araştırma amacına uygun olarak nitel araştırma yöntemlerinden fotoses tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya Ege bölgesinde bulunan bir il merkezindeki 15-20 yaş aralığındaki (ORT= 17.6; SS= ±1.42) genç kız/kadınlar gönüllü olarak katılmıştır. Katılımcılardan 163 fotoğraf ve hikaye toplanmış; katılımcılarla beraber ön görülen temalar için 48 fotoğraf belirlenmiş ve bu fotoğraflar arasından 11 adet fotoğraf ve hikayesi temalarla ilişkilendirilmiştir. Elde edilen veriler aracılığıyla 4 ana tema ve 11 alt tema oluşturulmuştur. Bu temalar; Bilişsel Haz, Sosyal Haz, Üretici Haz ve Tekilci Haz olarak belirlenmiştir. Çalışma sonucunda ortaya çıkan bulgular genel olarak değerlendirildiğinde; genç kadınlar pandemi kısıtlılıkları içerisinde ulaşılabilir aktiviteleri kendilerini geliştirici, eğlendirici ve dinlendirici olarak çeşitlendirebilmektedir. Ayrıca pandemi sürecinin getirdiği kısıtlılığı ve artan boş zamanı fırsata çevirme eğiliminde oldukları söylenebilir. Bu araştırmanın bulguları, araştırmaya katılan kadınların salgın sırasında boş zamanların değerlendirilmesi hakkında fikir verecek ve ilgili davranış ve algı değişikliklerini izleyecektir. Sonuç olarak, bulgular, acil durum koşullarının (COVID-19 salgını) haz arayışlarını nasıl etkilediği hakkında yeni bilgilere katkıda bulunacaktır.

Anahtar Kelimeler:: Hedonizm, boş zaman, COVID-19, fotoses

WILL WE JUST SIT IDLY ! PHOTOVOICE RESEARCH ON HEDONIC-BASED LEISURE TIME IN THE COVID-19 PROCESS

Abstract: This research includes the pleasure-based leisure activities performed by young women who have to adapt their lives and behaviors by staying safer at home during the corona virus epidemic. In accordance with the research purpose, this study was carried out by using photovoice technique that is one of the qualitative research methods. Young girls / women between the ages of 15-20 (AVG = 17.6; SD = ± 1.42) in a city center in the Aegean region voluntarily participated in the study. 163 photographs and stories were collected from the participants and 48 photographs were determined for the planned themes together with the participants. Lastly, 11 of these photographs and their stories were associated with themes. 4 main themes and 11 sub-themes were formed through the data obtained. These main themes include; Cognitive Pleasure, Social Pleasure, Productive Pleasure, and Singular Pleasure. When the findings of the research are evaluated in general; Young women can diversify accessible activities as enriching, entertaining and relaxing, within the constraints of the pandemic. In addition, it can say that they tend to turn the constraints brought by the pandemic process and the increased leisure time into opportunities. The findings of this research will provide information with the use of leisure time by the women participating in the study during the epidemic and will observe relevant behavioral and perception changes. As a result, the findings will contribute to new information about how emergency conditions (the COVID-19 pandemic) affect the pursuit of pleasure.

Key Words: Hedonism, leisure, COVID-19, photovoice

GİRİŞ

Wuhan, Çin'de açıklanamayan bir pnömoni vakası kümesi olarak ortaya çıkan yeni koronavirüs hastalığı resmi olarak Dünya Sağlık Örgütü tarafından Corona Virüs Hastalığı 2019 (COVID-19) olarak adlandırılmıştır (Adhikari ve ark., 2020). Bugüne (03 Aralık 2020) kadar 64,781,137' den fazla teyit edilmiş vaka ve bu hastalığa atfedilebilen 1,497,840 ölüm bildirilmiştir (Worldometers, 2020). Bu küresel sağlık krizinin ardından COVID-19'un yayılmasını engellemek için sıkı halk sağlığı önlemleri uygulanmıştır (Adhikari ve ark., 2020). COVID-19 pandemisi olarak isimlendirilen bu durum iş, seyahat ve yaşamla ilgili her alanda etkisini göstermiştir. COVID-19 salgını neredeyse tüm bölgelerde gelişmeye devam ettikçe, yetkililer tarafından okulların ve üniversitelerin kapatılması, seyahat, karantina, kültürel ve sportif etkinliklerle sosyal toplantıların yasaklanması da dahil olmak üzere çeşitli koruyucu önlemler uygulamaya konulmuştur (Parnell ve ark., 2020; Orgilés ve ark., 2020). Bu durum dünya çapında milyonlarca insanın, çalışma ve eğitim modellerinde dönüşüme ve genel yaşam tarzında değişikliklere neden olmuştur (Buheji ve ark., 2020). COVID-19 sürecinde Türkiye'de alınan önlemler kapsamında İç İşleri Bakanlığının yayınladığı genelge ile 20 yaş altına ve 65 yaş üzerine sokağa çıkma kısıtlamaları getirilmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2020). Birçok kişi kendi kendini izole etmek ve evde kalmak için resmi tavsiyeye uyum göstermektedir ancak bu eylemlerin insanların fiziksel aktivite davranışlarını olumsuz yönde etkileyeceği, televizyon izlemek için daha fazla zaman harcayacaklarını, fiziksel sağlığı, refah düzeyini, uyku düzenlerini ve yaşam kalitesini etkileyeceğini düşündürmektedir (Hammami ve ark., 2020). COVID-19'un boş zaman ve rekreasyon açısından insanların zaman bölümlendirmesinde de derin değişimlere neden olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, COVID-19, küresel olarak fiziksel aktivite davranışları üzerinde büyük bir etkiye sahip olarak görünmektedir (Hammami ve ark., 2020).

İnsanlar var oluşundan itibaren doğası gereği zevk aldığı davranışları yapma eğilimindedir ve arzu ettiği şeylere ulaşmaya çalışmaktadır (Ünal ve Ceylan, 2008). Boş zaman terimi özgürleşmeden denetime uzanan geniş bir anlam içeriği bulundurmaktadır. Boş vakit, "kaçış", "özgürlük", "seçme/tercih" ve "spontanelik" anlamlarıyla dolaylı olarak ilişkilidir (Hibbins, 1996, akt. Aytaç, 2004). Rekreasyonel aktiviteler ile eğlence ve dinlenme ihtiyacı karşılanabilmektedir (Cheung ve ark., 2009). Ev içerisinde sahip olunan boş zaman diliminde kişilerin kendi istekleri doğrultusunda ve zevk alacakları aktiviteleri uygulama istekleri düşünülerek bu çalışma hedonizm yaklaşımıyla ele alınmıştır. Hedonizm kökü Antik Yunan'a kadar dayanmakta olan bir kavram olup milattan önce dördüncü yüzyılda gelişmiştir (Odabaşı, 2006). Hedonizm kavramı haz ve heyecana yönelik bir yönelim, zevkli deneyimlere açıklık ve kişinin kendi arzularını tatmin etme isteği ile açıklanabilmektedir (Hamzah ve ark., 2014). Yukarıda altı çizilmeye çalışılan boş zaman geçirme tercihi, zevk ve hedonizme yönelik aktivite, tutum ve davranışların pandemi döneminde nasıl evrildiğini ortaya koymak literatüre olumlu bir katkı sağlayacaktır.

Normal yaşam koşullarının kapalı ortam, sosyal izolasyon ve sokağa çıkma kısıtlaması kapsamında kadınlar birçok zorluğa maruz kalmıştır (WHO, 2020). Toplumsal cinsiyet perspektifi ile ele alındığında kadın üzerine biçilen roller süreci oldukça zorlaştırmıştır (UN, 2020). Dolayısıyla pandemi sürecinde en çok etkilendiği bilinen kadınlar ve toplumsal cinsiyet rol ve kalıplarının küçük yaş gruplarından itibaren yerleştirilmesi (Ulusal, 2021) dikkate alınarak araştırma grubu genç kadınlar olarak belirlenmiştir. Bu araştırma toplumsal cinsiyet perspektifi ve 20 yaş altına getirilen kısıtlamalar doğrultusunda genç kadınların boş zaman aktivitelerinden haz almaya yönelik uğraşlarının neler olduğunu belirlemeyi amaçlamıştır. Her ne kadar ortaya çıkışından itibaren COVID-19 sürecinde yapılan boş zaman aktivitelerini

kapsayan çalışmalar bulunsa da, hiçbiri pandemi sürecinde bireylerin hazzal aktivitelerini ortaya koymamıştır. Bu açıdan mevcut çalışmanın alanyazına katkısının önemli olacağı düşünülmektedir. Araştırma COVID-19 sürecinde sokağa çıkma yasağı getirilen yaş gruplarından 20 yaş altı kadınların ev içerisinde yapmaktan zevk aldıkları boş zaman aktivitelerinin neler olduğunu ortaya koymak ve pandemi sürecine özel olarak hedonizm çerçevesinde oluşabilecek boyutları belirlemektir. Ayrıca bu grubun boş zamanda hedonizm kavramını görsellerle nasıl ifade ettiklerine ışık tutarak literatüre katkı sağlamaktır. Bu çalışma, 15-20 yaş aralığındaki kadınların COVID-19 sürecinde ev içerisinde yapmaktan zevk aldıkları boş zaman aktivitelerini tanımlayan ilk fotoses çalışması olma niteliği taşımaktadır.

Literatür

Pandemik Boş Zaman

Boş zaman aktivitelerinin doğal afetler ve pandemi olayları sonrasında terapatik yönüyle kullanıldığı bilinmektedir. Örneğin Japonya'nın Tōhoku bölgesinde 2011 yılında meydana gelen Tōhoku depremi ve tsunamisi sonrası gönüllüler tarafından afet mağdurlarına boş zaman aktiviteleri kullanılarak (yemek yapmak, sohbet ortamları oluşturmak, bitki yetiştirmek, seyahat vb.) bu kişilerin yaşadıkları travmalar iyileştirilmeye çalışılmıştır (Kono, 2018). Sars salgınına bakıldığında normalde, ortak boş zaman etkinlikleri arasında alışveriş, yemek, alışveriş merkezlerinde gezinmek ve çok sayıda başka uğraş yer alırken bu süreç sırasında insanlar kalabalık alanlardan kaçınırken, kapalı mekan aktivitelerine açık hava alternatifleri oluşturulmuştur (Marafa ve Tung, 2004). Yine Sars pandemisinde eğlence ve rekreasyon, insanların yaşam tarzının önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Ayrıca, psikografik faktörler de önemli bir rol oynamıştır. Özellikle aile ortamı, insanların çoğunun kendi kendine karantina yaşam tarzını benimsediği merkez nokta olmuştur (Zabriskie, 2001).

Boş zamanlarda yapılan faaliyetler, stres ve olumsuz dış etkiler karşısında tehdit edilen bedensel ve psikolojik sağlığı koruyabilmek ve bu sırada keyif ve haz duymak için yapmış olduğu, zorunlu gereksinimleri dışındaki boş zamanda gönüllü bir şekilde yapılan faaliyetlerdir (Koçyiğit ve Yıldız, 2014). Pandeminin ortaya çıkması ile beraber büyük bir boş zaman dilimi de ortaya çıkmıştır ve bugün pandemi süreci içerisinde ve yaşanan kısıtlamalarla birlikte boş zaman etkinliklerine duyulan ihtiyacın önemi bir kez daha anlaşılmıştır. Sosyal mesafe kuralları, karantina uygulamaları, evde kal çağrıları, okul, avm vb. yerlerin kapatılması (Şengel ve ark., 2020) ile beraber kişilerin sahip olduğu boş zamanın normalden daha fazla olması kendiliğinden gerçekleşmiştir (Gümüştül ve Aydoğan, 2020).

Pandemi Temelli Hedonik Boş Zaman

Hedonizm, mutluluk ve mutluluğun hayattaki en büyük fayda olarak görüldüğü bir kavramdır (Heijden, 2004). Hedonizm birçok yönüyle hiçbir nesnel geçerliliği olmayan bireyin keyfi tercihlerini veya hoşnutsuzluklarını kriter alması nedeniyle ne akıl ne de bilgiye dayanır (Subaşı, 2014).

Salgın hastalıkların baş gösterdiği süreçte alınan tedbirler arasında olan karantina süreci kişilerin kapalı mekanlarda nasıl vakit geçireceği sorununu da tetiklemektedir (Gümüştül ve Aydoğan, 2020). Kişilerin normal yaşam tarzları salgın hastalık süreçlerinde değişiklik göstermektedir. İnsanlar yaradılışından bu yana, doğası gereği neyi yapmaktan zevk alıyorsa o davranışta bulunmayı daima yeğlemiştir. Çünkü insanlar arzularına göre hareket etme ve arzularını gerçekleştirmek için çaba gösterme eğilimindedir (Ünal ve Ceylan, 2008). Dolayısıyla karantina sürecindeki boş zamanlarında da bireyler haz ihtiyaçlarını kapalı (ev içi) ortamlara göre şekillendirerek bu ihtiyaçlarını giderme eğilimi gösterebilmektedir. Pandemi sürecinde insanların haz almak amaçlı yaptıkları aktivite eğilimleri merak konusu olmuştur.

Zorunluluktan ortaya çıkan bu durumda kişilerin kendilerine zevk ve mutluluk veren aktiviteleri de kendiliğinden ortaya çıkmıştır. COVID-19 pandemi sürecinde yapılan araştırmalar içerisinde, internette yapılan aktiviteler arasında görüntülü konuşmanın sıklıkla kullanıldığı ve bunun yansısı Netflix, Blutv gibi servislerin içeriklerinde sıkça vakit geçirildiği, Youtube ve TikTok gibi uygulama içerikleri ile beraber sosyal medyada boş zaman değerlendirme yöntemlerinden olduğu görülmüştür (Türdü, 2020). Pandemi sürecinde kişilerin vakitlerini geçirebilmeleri için sanal müzeler girişe açılmış, bazı sanatçılar evden konser vermiş, öğretmenler branşına yönelik uygulamaları ücretli veya ücretsiz olarak görüntülü konuşma imkanı sağlayan uygulamalar üzerinden gerçekleştirmişlerdir. Akademisyenler ev içerisinde yapılabilecek fiziksel aktivite ve rekreasyonel aktiviteler üzerine katalog ve yayınlar çıkarmışlardır (Gümüşgül ve Aydoğan, 2020; Uslu ve ark., 2020; Eskişehir Teknik Üniversitesi, 2020). Pandemi süreci içerisinde hedonizm yaklaşımı değerlendirilirken; bireylerin yalnızca aktiviteler oluşturarak veya katılım göstererek değil aynı zamanda bu sürecin mizahını da yaparak keyifli içerikler ürettikleri de görülmektedir. (Subölen, 2020; Küçükşen, 2020; Bayrakçı, 2021).

Pandemi Döneminde Genç Kız/Kadınlar ve Hedonik Boş Zaman

Power (2020) Pandemi döneminde en fazla etkilenen gruplardan birinin kadın olduğunu ifade etmektedir. Bunun temel nedenleri arasında pandemi sürecinde ev işleriyle ilgilenim, çocuk bakımı, çalışan kadınlar için ev-temelli esnek çalışma vb. durumları saymak olasıdır. Yapılan bazı araştırmalar kadınların pandemide yaşadıkları zorlukların altını çizmektedir. Kısıtlamaların yoğun olarak getirildiği dönemlerde aile içi şiddet ve istismar vakalarının arttığı görülmüştür. Kadınlar bir yandan virüse kapılmamak için kısıtlamalara uymaya çalışırken, güvenlikleri için kalmaları gereken evlerinde de yaşam tehlikesi ile baş başa kalmıştır (Dünya Sağlık Örgütü, 2020; Fazraningtyas ve ark., 2020). Başka bir çalışmada kadınların kaygı, korku, yalnızlık ve yetersizlik hissine kapıldığı ve bu durumlara sebebiyet veren temel durumların adaletsiz ev işi bölümü ve ev içi sorumluluklar olduğu, okul ve kreşlerin kapanması ile beraber çocuk bakımı sorumluluğu aynı zamanda ailesinin sağlığı için duyduğu kaygılar olduğu olarak belirlenmiştir (Öztürk ve ark., 2020). Hamile kadınlarda ise psikolojik rahatsızlıkların arttığı görülmüştür ve en sık rastlanan mental hastalıkların anksiyete ve depresyon olduğu saptanmıştır. Bu hastalıkların oluşmasında ise hamile kadınların kendi sağlığı, bebeklerinin sağlığı, yeterli hamilelik bakımı alamama, sosyal izolasyon ve virüse ilgili tehditlerin neden olduğu görülmektedir (Purwaningsih, 2020).

Sağlık açısından bakıldığında araştırmalar COVID-19 hastalığında erkeklerin kadınlara kıyasla daha fazla ölüm oranı olduğunu göstermekte (Spagnolo ve ark., 2020; Wenham ve ark., 2020; Walter ve Mcgregor, 2020; Yıldırım, 2020) fakat toplumsal sorunlar olarak ele alındığında ise kadınların bu durumdan daha fazla etkilendiği görülmektedir (Yasin, 2020; Dünya Sağlık Örgütü, 2020). Tüm bu zorluk içerisinde kadınların varlık bulmak için haz temelli birtakım faaliyetlere yöneldikleri görülmektedir. Yapılan araştırmalarda pandemi sürecinde hedonik görüşlü kadınların stres seviyelerinin düşük (Bodecka ve ark., 2020) geleceğe bakışlarının ise daha umutlu olduğu görülmüştür (Sobol ve ark., 2020). Pandemi sürecinde genç kız/kadınların kendini geliştirmek için değerlendirdikleri, yeni ürünler ortaya çıkardıkları, konserve hazırladıkları, bitki yetiştirdikleri de bilinmekte ve keyifli zaman geçirdikleri de görülmektedir. Pandemi sürecinde evde eğlence, sosyal medya buluşmaları ve online oyun aktiviteleri vb. keyifle yapılan diğer boş zaman aktiviteleri olarak saymak mümkündür (Argan ve ark., 2020; Stodolska, 2020). Ayrıca pandemi dönemindeki karantina süreci genç kadınların eğlence ile ilgili ulaşılabilen nesnelere (oyun kartları, oyun taşları, teknolojik aletler vb.) yardımıyla basit zevkler ile kendilerine neşe ve memnuniyet kattığı söylenebilir. Pandemi süreci insanlara boş zamanlarını nasıl değerlendirebileceğini öğretmekte ve kişilerin daha önce farkında

olmadıkları keyif alabilecekleri unsurların anlamlarını keşfetmelerinde etkili olmuştur (Stodolska, 2020).

Boş zaman aktivitelerine katılımında kadınlar ve erkekler arasında fırsat eşitliği bulunmamakta, kadınların erkeklere göre daha az olanağının olduğu ve bazı sosyolojik nedenlerin ise kamuya açık alanlardaki faaliyetlere katılımında kısıtlılıkların yer aldığı literatürde yer almaktadır (Henderson ve Bialeschki, 1993; James, 1995; Bulut ve Koçak, 2016). Ayrıca COVID-19 pandemisi sürecinde evde izolasyon ve karantina önlemleri ile birlikte, kadınların ev içi sorumluluklarının paylaşımında cinsiyet temelli eşitsizliğin derinleştiği görülmektedir. Online eğitime geçilmesi, uyulması gereken hijyen önlemlerinin artırılması, temizlik, yemek gibi ev işleri ve artan ev işi yükü kadınlara atfedilen sorumluluklardan sayılabilir (Ünal ve Gülseren, 2020). Dolayısıyla var olan toplumsal cinsiyet algısı üzerine pandemi kısıtlamalarının eklenmesi ile beraber genç kadınların boş zamanlarını ne şekilde değerlendirdiği bir merak unsuru olmuştur. Bu doğrultuda araştırmamız kadınların pandemi kısıtlamalar içerisinde boş zamanlarını hedonizm perspektifi ile ele alarak ne şekilde değerlendirdiğini ortaya koymayı ve pandemi şartlarının haz olgusuna getirdiği boyutları ortaya koymayı amaçlamıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışma, araştırma amacına uygun olarak nitel araştırma yöntemlerinden fotoses tekniği kullanarak gerçekleştirilmiştir. Fotoses, en temele indirgenmiş tanımlama ile imge ve kelimelerin bir araya gelerek kazandığı anlam veya anlamlardır. Bu nitel yöntem insanların, kendi gerçeklerini belgeleyebilmesi, eleştirel bakış açılarını yansıtabilmeleri ve değişimin öncüsü olabilmeleri adına onlara bir kamera verilmesini önermektedir (Wang, 1999; Milne ve Muir, 2019). Literatürde birbirini destekleyen birçok tanım olmakla birlikte en geniş kapsamlı fotoses tanımı; “bir grup ya da topluluğun problemlerini kaydetmek ve yansıtmak için bu problemlere ilişkin eleştirel tartışmaları gün yüzüne çıkarmak, fotoğraflarla ilgili tartışmalar aracılığıyla kolektif bilgiyi üretmek ve sonuç olarak politika yapıcı ve karar vericileri etkileyerek problemlerin değişimi için eylem planı” olarak kabul edilebilir (Wang, 1999). Verilerin ortaya çıkmasını sağlayan araştırma grubu aynı zamanda araştırma katılımcısı olarak dahiliyet kazanmaktadır. Diğer bir deyişle katılımcıların araştırma konusu olmak yerine, süreç boyunca araştırma ortağı veya ortak araştırmacı olmalarını sağlamasıdır (Benedict, 2019). Bu durum fotosesin benzersizliğinin önemli bir vurgusu olarak görülmektedir.

Palibroda ve ark 'a (2009) göre fotoses, ifade etme durumu için yeni bir örnek olarak değerlendirilmesi ve her teknikte olduğu gibi bu tekniğin de kendine has özellikleri ve aşamalarının olduğunu ifade etmiştir. Literatürde fotoses yönetiminin uygulama sürecine ilişkin dokuz (Wang, 1999), sekiz (Latz, 2017) ve altı aşamalı (Povee ve ark., 2014) süreçlerden söz edilmektedir. Yöntemin adımları üzerinde duran bu ve benzeri yaklaşımlar farklı gibi görünse de büyük benzerlikler taşımaktadır. Bu çalışma Povee ve arkadaşları (2014) tarafından çerçevesi çizilmiş yaklaşım üzerinde durularak, fotoses uygulama süreci altı aşama esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Bunlar: “grubun oluşturulması”, “katılımcılarla birlikte temaların tanımlanması”, “fotoğrafların çekilmesi”, “fotoğraf seçimi ve bağlamaştırma”, “temaları, sorunları ve teorileri kodlama” ve “grup dışı karar vericileri hedefleme”dir.

Araştırma Grubu

Pek çok nitel fotoses araştırmada (Cheezum ve ark., 2019; Ripat ve ark., 2020) ve nitel araştırmada olduğu gibi araştırma olasılıksız örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme tekniği yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Amaçlı, örnekleme yönteminde, örnekleme dahil

edilecek birimleri, araştırmacı önceki bilgi, deneyim ve gözlemlerinden hareketle araştırmacının amacına uygun olarak kendi yargısıyla belirlemektedir (Ural, 2011). Dolayısıyla araştırmacı tarafından belirlenen amaç kapsamında araştırma grubu seçilimi Ege bölgesinde bulunan bir il merkezindeki 15-20 yaş aralığındaki (ORT= 17.6; SS= ±1.42) gönüllü olarak katılım sağlayan genç kadınlardan oluşturulmuştur (Tablo 1). Çalışmanın uygulanabilmesi için birinci sırada yer alan yazarın bağlı bulunduğu üniversitenin Sosyal ve Beşeri Bilimleri Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından 17.08.2020 karar tarihli ve 2020/125 sayılı karar ile etik kurul alınmıştır. Katılımcılar arasında 18 yaş altında olan genç kadınlar için ebeveyn onam formu pandemi sebebi ile telefon dosya uygulamaları ile iletilerek onay alınmıştır. Katılımcılar soyadı kullanılmaması dâhilinde isimlerinin paylaşılabilmesi hususunda onay vermişlerdir. Dolayısıyla rumuz kullanma durumuna gidilmemiştir. Katılımcılar lise veya üniversitede öğrenim gören ve ailesi ile birlikte yaşayan genç kadınlardan oluşmaktadır. Fotoses tekniği, kişinin yansıtmak istediği görseli fotoğraflaması ve fotoğraflanan görsele yüklediği anlamı aktarma biçimi olarak ifade edilebilir. Bu çalışma fotoses tekniği aracılığı ile araştırma grubunun deneyimlerini ele alırken hem kendileri tarafından çekilen fotoğrafları hem de çektikleri fotoğraflara ilişkin öznel öykü anlatılarının birlikteliği olduğu için, elde edilen veriler ayrıcalıklı bir öneme sahiptir.

Tablo 1. Katılımcılara ait demografik özellikler

<i>Katılımcı</i>	<i>Yaş</i>	<i>Ev Tipi</i>	<i>Birlikte yaşadığı Kişi sayısı</i>	<i>Balkon var mı?</i>	<i>Oda sayısı</i>	<i>Kardeş sayısı</i>	<i>Hane Geliri</i>
<i>Ayşe</i>	18	Apartman	4	var	4	2	8.000
<i>Beyza</i>	18	Apartman	6	var	5	4	5.750
<i>Birgül</i>	17	Apartman	3	var	3	1	3.000
<i>Busenur</i>	17	Müstakil	4	var	4	2	4.000
<i>Cemile</i>	18	Apartman	9	var	3	5	3.500
<i>Çiğdem</i>	17	Apartman	6	var	5	3	6.000
<i>Ecem</i>	20	Apartman	3	var	4	2	2.800
<i>Gamze</i>	16	Apartman	4	var	4	3	3.000
<i>Nisanur</i>	17	Apartman	4	var	4	3	5.500
<i>Rabia</i>	18	Apartman	5	var	4	3	8.000
<i>Sudenur</i>	16	Apartman	3	var	3	2	6.000
<i>Seda</i>	16	Bahçeli	3	var	4	2	4.000
<i>İrem</i>	19	Apartman	3	var	5	1	7.500
<i>Sıla</i>	18	Bahçeli	6	var	3	1	2.324
<i>Sude nur</i>	15	Bahçeli	2	var	3	2	3.000
<i>Gamze</i>	20	Apartman	3	var	4	1	4.500
<i>Tuğba</i>	19	Müstakil	4	yok	5	3	2.200

Veri Toplama Araçları

Fotoses katılma süreci, katılımcıların deneyimleri üzerine eleştirel bir şekilde düşünmelerini, topluluk ortamında potansiyel baskı ve güç kaynaklarını ele almalarını ve sosyal değişimin gerçekleştirilmesinin yollarını tartışmalarını sağlar (Janes ve ark., 2015). Bireylerin ve toplulukların deneyimlerini doğrudan yansıtmalarını ve iletişim kurmalarını sağlar, görüntüler aracılığıyla erişilebilir ve esnek bir iletişim aracı sağlar ve katılımcıların deneyimlerini anlamak için farklı bir ortam sağlar (Lorenz, 2010; Hergenrather ve ark., 2009). Fotoğraf çekmek için elektronik cihazların kullanımı, genç bireylerin günümüz iletişim biçimlerine iyi entegre edilmiştir. Dolayısıyla katılımcıların; Snapchat, Instagram, metin mesajları ve benzerleri aracılığıyla anları, ruh hallerini ve kimliğini yakalamak için fotoğrafları kullanma konusunda deneyimli olduğu varsayılmaktadır.

Veri Toplama Süreci

Bu çalışmanın veri toplama süreci araştırmanın amacı gereği pandemi süreci içerisinde gerçekleştirildiğinden dolayı aşağıdan anlatılan araştırma süreci de bu kısıtlılıklar kapsamında gerçekleştirilmiştir. Ele alınan 6 aşamalı fotoses sürecinin ilk aşamasında (grubun oluşturulması), İletişim ve görüşmeler için teknolojik iletişim araçları (sosyal medya, internet, cep telefonu ve bilgisayar) kullanılmıştır. İlk aşama olarak sokağa çıkma yasağının dahil olduğu gruplardan olan 20 yaş altı genç kadınlar araştırmaya tabi tutulmuştur. Katılımcılarla teknolojik iletişim araçları kullanılarak ve ayrı ayrı görüşmeler yapılmıştır. Gönüllü olarak çalışmaya katılmayı kabul eden kişilerle araştırmaya devam edilmiştir. Bu kişilerle cep telefonu üzerinden gerekli bilgilendirmeler ve çalışmanın etiklik ile ilgili önemli unsurları anlatılmıştır. İkinci aşamada ise (katılımcılarla birlikte temaların tanımlanması), kişilere pandemi sürecinde neler yapmaktan zevk aldıkları süreci nasıl keyifli hale getirdiklerine yönelik sorular sorularak ne hakkında fotoğraf çekimi ve çekilen fotoğrafa ilişkin hikayelerini yazmaları hakkında açıklama yapılmıştır. Üçüncü aşamada ise (fotoğrafların çekilmesi), kişilerin verileri oluşturmaları için özgür bir zaman tanınmış Veriler kendini tekrar edene kadar görüşmeler devam etmiştir. Araştırma katılımcılarının kendi görüşleriyle paylaşmak istedikleri fotoğraflar hikayeleri ile birlikte toplanmıştır. Dördüncü ve sonraki iki aşama ise (4.fotoğraf seçimi ve bağlamaştırma, 5. temaları, sorunları ve teorileri kodlama ve 6. grup dışı karar vericileri hedefleme) fotoses sürecinin analiz kısmında yer almaktadır.

Verilerin Analizi

Araştırma amacına yönelik katılımcılardan, karantina süreci boyunca keyif aldıkları aktiviteleri fotoğraflamaları ve fotoğraflara ilişkin hikayelerini yazmaları istendi. Veri analizi manuel olarak gerçekleştirildi. İlk olarak 163 fotoğraf ve hikaye araştırmacıya iletildi. Araştırmacı tarafından hem fotoğraflar hem de eşlik eden hikaye metinlerinin incelenerek bir ön temalandırma yapıldı. Araştırmacı tarafından oluşturulan temalar katılımcılarla sunuldu. Katılımcılardan istenilen fotoğraf ve hikayeler ile oluşturulan temalar ve alt temaların uygunluğu üzerine tartışıldı. Katılımcılardan, gönderilen fotoğraflar içerisinde onları en iyi yansıtan fotoğrafları belirlemeleri istendi. Böylece “enler” olarak tabir edilebilen 48 fotoğraf ve hikaye belirlendi. Bu aşamadan sonra katılımcılara (5 kadın) araştırmacı tarafından oluşturulan temalar ile yapılan eşleştirilmelerin temsil ettiği temalandırmaya uygunluğu tartışılarak ortak görüşlerle temalandırmalar düzenlendi. Kategorize etme süreci araştırmacılar tarafından sanal ortamda gerçekleştirilen toplantı uygulaması üzerinden görüş birliği ile son halini aldı. Elde edilen fotoğraf ve hikayeler araştırmacı ve katılımcılar tarafından değerlendirildi. Temsil ettiği görüşüne varılan 48 görsel sonucunda nihai temalar oluşturuldu. Kararlaştırılan temalar; 4 tema ve bu dört temaya bağlı olarak 11 alt tema elde edildi. Bu temalar; literatürdeki boş zaman aktiviteleri sınıflandırmasından yararlanarak haz ile ilişkilendirilip; Bilişsel Haz (Cheung ve ark, 2009: Shikako ve ark., 2012), Sosyal Haz (Ragheb, 1980), Üretici Haz (Cheung ve ark, 2009: Shikako ve ark., 2012) ve Tekilci Haz (Lemon ve ark., 1972) temaları elde edilmiştir.

İnanılrlık

Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik/inanılrlık (trustworthiness) araştırmanın bulgu ve raporlamasına anlam katan iki temel kavramdır. Geçerlilik olgusu, özellikle görüşme ve gözlem tekniklerinin kullanıldığı nitel araştırmalarda üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Maxwell (2005), nitel araştırmada geçerlilikle ilgili sekiz strateji üzerinde durmaktadır. Bunlar: Zengin veri, yöntem çeşitleme, uzun dönemli ve yoğun ilgililik durumu, cevaplayıcının güvenilirliği, müdahale, farklı kanıt ve negatif örnekleri araştırma, istatistik benzeri yöntem ve analogi ve karşılaştırmadır. Bu stratejilerden zengin veri, yoğun ilgililik, cevaplayıcı güvenilirliği, farklı kanıt ve analogi ve karşılaştırmalardan yararlanılmıştır. Bu

bağlamda, araştırma ile elde edilen fotoğraf ve bunlara ilişkin hikayeler karşılaştırılmış, zengin veri bakımından verilerin birbirini destekleyip desteklemediği konusu sınıanmış, katılımcılar ve onlardan gelen fotoğraflar ve hikayeler karşılaştırılmıştır. Ayrıca cevaplayıcı güvenilirliği sağlamak için pandemi sürecinde evde kalan kadınlar ile enformal olarak yapılan görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında veri elde edilmemiştir. Araştırma sürecinin pandemiye denk düşmesi nedeniyle görüşmecilere ilişkin direkt gözlem yapılamamış, bunu desteklemek için ikincil elden kaynaklara (youtube videoları, televizyon haberleri, sosyal medya postları vb.) ulaşılmış ve dolaylı gözlem çıkarımlarda bulunulmuştur.

Lincoln ve Denzin (2003), katılımcı teyidinin (membercheck) bazı nitel araştırmalarda güvenilirliği/inanılrlığı (trustworthiness) sağlamak için en önemli teknik olarak kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Porter (2007) da katılımcı teyidi prosedürü kullanılarak nitel araştırmalarda güvenilirlik/inanılrlığın (trustworthiness) desteklenebileceğinin altını çizmektedir. Gerçekleştirilen bu fotoses çalışmasında elde edilen bulguların 5 katılımcıya teyit ettirilerek araştırmanın güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır. Destekleyici olarak da Zoom ortamında gerçekleştirilen toplantılar aracılığıyla elde edilen tema ve alt tema isim ve sayısı kodlayıcılar arası güvenilirliğe tabi tutulmuş, elde edilen oran önerilen oranın (> 0.80) üzerinde gerçekleşmiştir.

BULGULAR

Çalışma kapsamında fotoses tekniği için katılımcılardan toplam 163 fotoğraf ve anlatım elde edilmiştir. Katılımcılar tarafından gönderilen bu veriler kendilerini en çok temsil eden fotoğraf ve anlatımların kısıtlanması sonucunda 48 veri olarak son halini almıştır. Analize tabi tutulan 48 fotoğraf ve hikayeler analize tabi tutulmuş ve ana tema ile alt temalar belirlenmiştir. Ana tema ve/veya alt temalar toplam 11 fotoğraf ve hikaye aracılığıyla rapor edilmiştir. Elde edilen nihai sonuçlar doğrultusunda belirlenen temalara aşağıda yer verilmiştir.

Bilişsel Haz

Araştırmacılara ulaşan bu tema için varsayılacak ödev, ders, puzzle, kitap vb. içeriğine sahip toplamda 21 görsel elde edilmiştir. Kişilerin pandemi süreci boyunca haz alma odaklı yaptıkları aktiviteler incelendiğinde zihinsel yeteneklerin kullanımı ile bu süreçten keyif almaya çalıştıkları gözlenmiştir. Elde edilen tema 3 alt tema ile açıklanmaya çalışılmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Bilişsel hazza ilişkin alt tema fotoğrafları ve hikayeler

<i>Zaruri Haz</i>	<i>Düşsel Haz</i>	<i>Holistik Haz</i>
		
<i>“Bu karantina günlerinde test çözmek çok zevkli. Çünkü hem zaman geçiyor, canım sıkılmıyor, hemde faydalı.”</i> (Sıla, 18)	<i>“Kitap okuyorum. Kitap okumak çok zevkli kitap kendine çok bağlıyor ve bırakasım gelmiyor şimdiden sonu için çok heyecanlıyım.”</i> (Cemile, 18)	<i>“Puzzle yapıyorum eğlenceli vakit geçiriyorum yapması çok zevkli geliyor ve sonunda ulaşacağım tablonun güzel manzarası beni yapmak için daha çok bağlıyor kendine”</i> (Rabia, 18)

Zaruri Haz: Yapılan görüşmelerde katılımcılar pandemi öncesi hayatlarında bir zorunluluk halini almış ödev ve çalışma uygulamalarının, pandemi döneminde ise boş zaman fazlalığına vurgu yapmışlardır. Pandemi sürecinde ödev benzeri uygulamaların varlığından hoşnut olduklarını, artık bu durumun haz verdiğini çünkü zaman geçirmelerinde yardımcı olduğunu ve sıkılmalarını önlediklerinden söz etmişlerdir.

Düşsel Haz: Bireylerin boş zamanlarında ya da bilinçli vakit ayırarak kitap, dergi vb. kaynakları okudukları bilinmektedir. Özellikle kitap okumanın birçok sebebinin olmasıyla birlikte pandemi sürecinde ise durum olayları canlandırma betimleme okuma sırasında gelişen bilişsel aktivitelerin haz verdiği görülmüştür.

Holistik Haz: Bütüne ait parçaların bir araya gelerek yine bütünü oluşturmasından alınan hazzı ifade etmek için holistik haz alt teması kullanılmıştır. Bu alt temayı destekleyen örgü örme, mandala yapmak gibi görseller de iletilmiştir. Kişilere küçük parçaların bir araya gelerek anlamlı bir ifade bırakması ya da bu yolla sonuç üzerine yoğunlaşarak motive olması ve bütünü oluşturma çabası pandemi sürecinde görülen haz veren aktiviteler arasında görülmektedir.

Sosyal Haz

İnsanın sosyal bir varlık olduğu görüşü herkes tarafından kabul görmektedir. Ailesi, arkadaşları, komşusu kısacası bulunduğu çevre ile sürekli bir iletişim içerisinde. Pandemi sürecinde getirilen kısıtlılık günlük yaşamdaki sosyal çevreden farklılaşmış kişiler bu dönemi evlerinde geçirmişlerdir. Aktif çevre ile iletişimin sağlık amaçlı sonlandığı günlerde kişiler aynı ortamda bulunduğu bireylerle çeşitli aktivitelerde bulunmaya çalışmış ve bu ihtiyaçlarını gidermişlerdir. Sosyal haz başlığı altında aile bireyleri ile yapılan aktiviteler (okey oyunu, iskambil), online oyunlar vasıtasıyla arkadaşları ile aktivitede bulunma, birlikte kahvaltı yapabilmek, aile bireyleri ile Yeşilçam filmleri izleme ve eski fotoğraflara bakma sosyal haz teması altında işlenmiş ve bu temaya ait 3 alt tema oluşturulmuştur (Tablo 3).

Tablo 3. Sosyal haza ilişkin alt tema fotoğrafları ve hikayeler

<i>Fırsat Yaratma</i>	<i>Sanal Buluşma</i>	<i>Mazi ve Nostalji</i>
		
<i>“Annemle beraber kahve içiyoruz ve sohbet ediyoruz. Hem annemle daha fazla vakit geçirme şansım oluyor hem de kahve içmeyi seviyorum.”</i> (Birgül, 17)	<i>“Bu karantina günlerinde bana en iyi gelen şey sanırım oyun. Hem arkadaşlarımla beraber bir etkinlik hem de vakit geçirici daha güzeli olamazdı...”</i> (Sıla, 18)	<i>“Ailemle beraber eski fotoğrafları inceleyip albümler oluşturuyoruz. Birlikte daha fazla zamanlar geçiriyoruz ve bu beni daha çok motive ediyor.”</i> (Beyza, 18)

Fırsat Yaratma: Bu alt temada yer verilen anlam için başka bir katılımcı *Annemle beraber kahvaltı hazırlıyorum. “Sürekli okulda ve kurslarda olduğum için aile kahvaltısı yapamıyordum*

bu zamanlar çok iyi geldi. (Beyza, 18)” şeklinde bir anlatım iletmiştir. Kişiler bu süreçte daha önce aile üyeleri ile yapması gereken sorumluluklardan dolayı bir araya gelmekte zorlanırken, artık bu sorumluluklara katılım gösteremedikleri için vakit ayırmak kolaylaşmış ve durumdan hoşnut olduklarını iletmişlerdir.

Sanal Buluşma: Katılımcılar sokağa çıkma yasağı kapsamında arkadaşları ile vakit geçirmeyi özlemiş ve bu özlemi sanal buluşma ortamları ile gidermeye çalışmışlardır. Arkadaşları ile vakit geçirme isteklerini online oyunlar vasıtasıyla eğlenceli hale getirmişlerdir.

Mazi ve Nostalji: Nostalji öğeleri ile karşılaşılan bu alt temada katılımcılar aile üyeleri ile beraber yapabilecekleri aktivite içerisine geçmişini anmayı da eklemişlerdir. Bu süreç onları geçmişini anımsaması, anımsamak için eski fotoğraf film vb. yararlanarak aktivite oluşturmaları nostaljik bir haz olarak kendini göstermiştir.

Üretici Haz

Katılımcılar ile yapılan görüşmeler ve elde edilen fotoğraflar aracılığıyla oluşturulan diğer tema “Üretici Haz” temasıdır. Üretici Haz teması kişilerin ulaşılabilir imkanlar dahilinde ortaya koydukları yenilikleri ve becerileri içermektedir. Bu tema için: Keşfedilen Yetenek ve Artan Zaman olmak üzere iki farklı alt tema oluşturulmuştur (Tablo 4).

Tablo 4. Üretici hazza ilişkin alt tema fotoğrafları ve hikayeler

<i>Keşfedilen Yetenek</i>	<i>Artan Zaman</i>
	
<p>“Genelde mutfak işleriyle uğraşıyorum. Çünkü hem yemek yapması hem de yemesi beni inanılmaz mutlu ediyor.” (Buse, 17)</p>	<p>“Duvara parmaklarımla baskı yapmak çok eğlenceli ve vakit geçiriciydi.” (Gamze, 20)</p>

Keşfedilen Yetenek: Çalışmada katılımcılar vakit geçirmeyi eğlenceli bir hale getirmek için yeni tarifler, mutfakta uzun zamanlar harcayarak yeni tatlar ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Bu tema için farklı çayları bir araya getirerek demleme, meyve kurutma, pasta yapımı gibi görsellerde diğer iletilen fotoğraflardandır.

Artan Zaman: Ev ortamında şekil değişiklikleri yapmak, odalarının yerleşimini değiştirmek, duvarlara pano, fotoğraf askısı ve kendi el izleri ile baskılar yapmak bu alt tema içerisinde yer alan görsellerdir. Katılımcılar evdeki boş vakitlerini bu tür aktiviteler ile eğlenceli hale getirmeye çalışmıştır.

Tekilci Haz

Katılımcıların yalnız kalmaktan hoşlandığı ve yalnızken kendileri için eğlenceli olarak tanımladığı aktiviteleri içermektedir. Kişiler bu tema kapsamında değerlendirilen görsellerde bireysel olarak gerçekleştirdiği ev içi sorumluluklarından uzak oldukları zamanlarda keyif aldıkları aktiviteleri fotoğraflayarak çalışma bulgularına sunmuştur (Tablo 5).

Tablo 5. Tekilci hazzla ilişkin alt tema fotoğrafları ve hikayeler

<i>Aynasal Döngü</i>	<i>Öze Dönüş</i>	<i>Ritim ve Eğlence</i>
		
<i>“Dışarı çıkamaz kuaföre gidemsek de evde makyaj yaparız. Kendimizi güzel ve daha iyi hissederiz.” (Seda, 16)</i>	<i>“ve çoğu zamanımı yıldızlara bakarak geçiriyorum çünkü yıldızlara çoğu şeyimi anlatır ve onların beni anladığına, dinlediğine inanırım çoğu zaman da hayaller kurarım” (İrem, 20)</i>	<i>“6 çeşit renklendirmesi ve şarkı ile dans edip şarkılar söyledim odamda tek başıma eğlendim, uyurken yıldızların altında gibi hissettim.” (Gamze, 20)</i>

Aynasal Döngü: Katılımcılar bu süreçte dışarı çıkamadığı için normal rutinlerinde olan dışarıya çıkmak için yaptıkları hazırlıkları yapamadıkları için görünüşlerini zamanın zaman rutinden çıkarmak istemişlerdir. Bu alt temada katılımcılar öz bakımların uzun sürmesi, evde makyaj yapmak, saç düzleştirmek kişilerin kendini iyi hissettiği forma ulaşmak için geçirilecek zamanın haz verdiğini ifade etmişlerdir.

Öze Dönüş: Kalabalıklardan uzaklaşma, bireyin kendi kendine kalma hissi ve yalnızlıktan alınan hazzı görselleyen bu verilere bu tema başlığı altında yer verilmiştir. Katılımcılar tarafından bu temaya ilişkin uyku bandı, kahve, tavandaki lamba ve balık görselleri de araştırmaya iletilen veriler arasındadır. Yalnızlık noktasında kendileriyle baş başa kalarak düşünce ve düşlerini bir araya getirdikleri bu zaman diliminden haz aldıklarını ifade etmişlerdir.

Ritim ve Eğlence: Katılımcılar kendi kendilerine kaldıkları süreçte dans ettiklerini, şarkılar söylediklerini içeren fotoğraflar göndermişlerdir. Tema içerisinde karaoke mikrofonları, kulaklıklar ve müzik uygulamaları olan görsellerde bu tema için varsayılan diğer görsellerdendir. Kişiler yalnız kaldıklarında ilgili aktivitelerde bulunarak eğlenceli vakitler geçirmeye çalışmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın amacı, normal yaşam koşullarının kapalı ortam, sosyal izolasyon ve sokağa çıkma kısıtlaması kapsamında kadınların COVID-19 pandemi sürecindeki boş zaman aktivitelerinden haz almaya yönelik uğraşlarının neler olduğunu belirlemeyi amaçlamıştır. COVID-19 pandemi sürecinde karantina zorunluluğu getirilen genç kadınların buldukları kısıtlı alan içerisinde haz alma, eğlenme keyifli vakit geçirme isteklerini giderme ihtiyaçlarının ortaya çıkışı hedonizm yaklaşımı ile açıklanmıştır. Araştırma bu süreçte haz ihtiyacının spesifik olarak hangi aktiviteler ile giderilmeye çalışıldığının altını çizmiş bu yönü ile boş zaman, rekreasyon ve haz literatürüne önemli bir katkı sağlamaktadır.

Bilişsel haz; Zaruri Haz, Düşsel Haz ve Holistik Haz alt temaları ile açıklanmıştır. Bireylerin karantina öncesi zorunluluktan yaptığı uğraşlar (Ödev, temizlik, yemek vb.) karantina süresince artan boş zaman içerisinde vakit geçirmelerinde yardımcı olan ödevler, şarkı ve dans yaparak yapılan temizlik zaruri haz alt temasını oluşturmuştur. Yine bireylerin okudukları karakterleri veya betimleyici yazılardan oluşan paragrafları okuduklarını zihinde canlandırmaları düşsel haz teması olarak incelenmiştir. Aksoy (2020) tarafından yapılan araştırmada evde keyif alarak yapılan etkinlikler arasında kitap okuma olduğu bulgusu çalışma sonucu ile uyumludur. Parçaların birleşerek anlamlı bir bütün oluşturması düşünüldüğünde kişilerin puzzle yapması ve puzzle sonunda elde edecekleri ana resmi oluşturma istekleri yine aynı alt tema içerisinde kişilerin ip örerek ürün ortaya çıkarmaya istekleri holistik haz alt teması verilerek değerlendirilmiştir. Bilişsel haz teması içerikleri Anderson (2020) pandemi sürecinin bireyleri düşünmeye, problem çözmeye yaratıcı olmaya teşvik ettiği düşüncesini destekler niteliktedir.

Araştırma kapsamında oluşturulan sosyal haz temasına ait alt boyutlar: Fırsat Yaratma, Sanal Buluşma ve Mazi ve nostalji olarak üç alt tema başlığı içerisinde incelenmiştir. İlk olarak Fırsat Yaratma alt teması, bireylerin karantina öncesi yüklü olduğu sorumluluklar veya aile bireyleri ile beraber olmalarında engel olabilecek zaman dilimlerinin bütünüyle kalkması ve gelen kısıtlamalarla tüm gün evde olmaları aile fertleri ile daha fazla zaman paylaşma fırsatı tanıdığı görülmektedir. Ergül ve Yılmaz' ın (2020) çalışmasında pandemi sürecinde aile etkileşimlerinin arttığı, bu süreçte birbirlerini destekledikleri ve birbirlerine uyum sağladıkları tespit edilmiştir. Benzer şekilde Stodolska (2020) arkadaşlarla bir araya gelmenin kısıtlı olduğu pandemi sürecinde aile bireyleri ile bir araya gelme tercihinin sıklıkta olduğunu ifade yapılan bu araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Sanal Buluşma alt teması pandemi dönemi içerisinde dışarı çıkamayan bireyler arkadaşları ile sosyal medya, online oyunlar sayesinde bir araya gelerek sosyalleşme ihtiyaçlarını eğlenceli olarak ifade ettikleri aktiviteler sayesinde giderdikleri görülmektedir. King ve arkadaşları (2020) bireylerin pandemi sürecinde internet kullanımının sosyalleşmek amacıyla artış gösterdiğinin vurgusunu yapmıştır. Karantina süreci ayrıca maziye özlem duyurmuş ve eski resimleri inceleme, yeşilçam filmleri izleme aile içinde etkinlik olarak ortaya çıkmıştır.

Çalışmada elde edilen Üretici Haz temasını: Keşfedilen Yetenek ve Artan Zaman alt temaları ile açıklanmıştır. Bireylerin bu süreçte farklı tarif ve tatlar denemiştir. Aynı zamanda odalarını dekore etmiş, çiçekler yetiştirmişlerdir. Karantina sürecinde ortaya çıkan bu boş zaman kişiler rutin işleri olduğunda zaman ayıramadıkları aktiviteleri gerçekleştiremediği bu süreçte vakit geçirebilmek adına yeni tarifleri uygulaması, odasına kendi el baskısı ile dekore etmenin düşünülmesi pandemi sürecine özgü olarak düşünüldüğünde vakit geçirmek için yapılan aktivitelerin üretici olduğu düşünülmektedir. Elde edilen görseller keyif alınan aktiviteleri içermekle birlikte genç kadınların yer aldığı bu çalışmada toplumsal cinsiyetin izleri bu alt tema altında kendini göstermektedir. Toplumsal cinsiyete göre kadınlara büyük ölçüde atfedilen ev

sorumluluklarının (Saraç, 2013) kadınlar tarafından yerine getirilmesi, haz teması bağlamında yapılan bu araştırmaya eğlenerek yapıldığı söylenerek gönderilen fotoğraflarda görülmektedir. Gerek bu alt tema içerisinde bulunan gerekse bu tema içerisinde yer almayan fakat gelen görseller içerisinde dans ederek temizlik yapma görselleri bu durumu açıklayabilmektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen son tema tekilci haz olarak değerlendirilmiştir. Tekilci haza ait alt temalar; Aynasal Döngü, Öze Dönüş ve Ritim ve Eğlence olarak adlandırılmıştır. Kişilerin kendilerine yaklaşımlarını, yalnızlıktan ve yalnız bulunduğu ortamlarda tek kişilik ortaya çıkardıkları uğraşları içeren, kişilerin kendi isteklerine göre şekillendirdiği, tek başına kaldıklarında sorgulanmadan yaptıkları ve haz aldıklarını ifade ettikleri kişisel aktiviteler pandemi sürecinde evde vakit geçirme eylemleri arasında görülmüştür. Stodolska (2020) pandemi sürecinde insanların kendilerine ait özel alanlara sahip olması gerektiğini yalnızlığın tadının çıkarılması gerektiğini ve bu durumun akıl sağlığını korumada rolü olduğunu ifade etmiştir. Bireylerin bu aktiviteleri hazzal bir ihtiyaç ile birlikte kendiliğinden ortaya çıkardıkları bu çalışma sonuçları doğrultusunda öngörülebilir bir çıkarımdır. Ayrıca bu çalışma için kullanılan Fotoses tekniği, imge ve kelimelerin bir araya gelerek kazandırdığı anlamlar ile temaların oluşumunda güçlü bir rol oynamıştır. Katılımcıların kendilerini ifade ediş biçimlerini özgürleştirmiş bizzat katılımcılar tarafından sağlanan fotoğraflar sayesinde sürece yönelik görsel çıktılar ve hikayeleri ile çalışma bulgularına açıklık getirmiştir.

Sınırlılıklar ve Gelecek Araştırmalar

Birçok nitel çalışma bulgularında olduğu gibi bu araştırmada da gerek kısıtlamalar gerekse veri elde etme imkanları ile ilgili sınırlılıklar yer almaktadır. Ulaşılabilen literatür doğrultusunda yasak getirilen bireylerin COVID-19 süreci içerisinde hedonik tabanlı aktivitelerini inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu araştırma içerisinde bulunan süreç sebebiyle ulaşılan kişi sayısı ve verileri değerlendirme ortamı gibi durumlar pandemi sınırlılıkları içerisinde gerçekleşmiştir. Çalışma örneklem grubunun temsil ettiği özellikler göz önünde bulundurulması çalışma çıkarımları için dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla, araştırma sonuçları yorumlanırken bulguların geniş yaş grubunu ortaya koyan kadınları temsil etmediğinin altının çizilmesi gerekmektedir. Elde edilen bulgular ülkemizdeki nüfus olarak önemli bir yer tutan gençleri ve özelde de genç kız/kadınları temsil etmektedir. Bu nedenle, belirlenen bireylerin çeşitliliğinin sağlanması, daha çok sayıda farklı sosyodemografik özellikteki bireylerin incelenmesi pandemi sürecindeki hedonik aktivitelerin değişimini gözlemleyebilmek için yararlı olacaktır. Gelecek araştırmalarda pandemi sürecinde kadın, erkek ve beraber yaşanan aile üyelerinin birlikte araştırmaya dahil edilmesi daha anlamlı sonuçlar verebilecektir. Zira ev temelli rekreasyonel etkinliklerde elde edilen haz olgusu aile üyelerinin etkileşiminden önemli oranda etkilenebilmektedir. Gelecekteki araştırmaların, farklı kültürlerdeki salgınlar sırasında hedonizm tabanlı aktiviteleri incelemesi de çalışma önerilerindedir.

KAYNAKLAR

Adhikari, S. P., Meng, S., Wu, Y. J., Mao, Y. P., Ye, R. X., Wang, Q. Z., ... Zhou, H. (2020). Epidemiology, causes, clinical manifestation and diagnosis, prevention and control of coronavirus disease (COVID-19) during the early outbreak period: a scoping review. *Infectious diseases of poverty*, 9(1), 1-12.

Aksoy, S. (2020). Kültür endüstrisi güdümünde boş zaman pratiklerinde tektipleşme:" Keyif" etiketi ile yapılmış instagram paylaşımları üzerine bir inceleme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (31), 601-622.

Anderson, J. (2020, Kasım 30). *Brave new world the coronavirus pandemic is reshaping education*. <https://qz.com/1826369/how-coronavirus-is-changing-education/>

- Argan, M., Pakiş, ř., Kesim, Ü., Argan, M. T. (2020). Flow in home-based leisure during the covid-19 lockdown: A case study for people aged 65 and over in Turkey. *Uluslararası Rekreasyon ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 5-17.
- Aytaç, Ö. (2004). Kapitalizm ve hegemonya ilişkileri bağlamında boş zaman. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi C*, 28, 115-138.
- Bayrakçı, O. (2021). Covid-19 Pandemi sürecinde oluşturulan capslerin analizi. *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(Pandemi Özel Sayısı), 1-1.
- Benedict, D. (2019). *Photovoice: Illuminating the impact of inclusive education practices in United States Public Schools*. Master Thesis, University of Washington.
- Bodecka, M., Nowakowska, I., Zajenkowska, A., Rajchert, J., Kaźmierczak, I., Jelonkiewicz, I. (2020). Gender as a moderator between Present-Hedonistic time perspective and depressive symptoms or stress during COVID-19 lock-down. *Personality and Individual Differences*, 168, 110395.
- Buheji, M., Hassani, A., Ebrahim, A., da Costa Cunha, K., Jahrami, H., Baloshi, M., Hubail, S. (2020). Children and coping during COVID-19: A scoping review of bio-psycho-social factors. *International Journal of Applied*, 10(1), 8-15.
- Bulut, M., Koçak, F. (2016). Hazırlık öğrenimi gören kadın üniversite öğrencilerin rekreatif etkinliklere katılmalarını engelleyen faktörlerin belirlenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 61-71.
- Cheezum, R.R., Rosso, M.T., Niewolak, N., Cobb, T. (2019). Using photovoice to understand health determinants of formerly homeless individuals living in permanent housing in Detroit. *Qualitative health research*, 29(7), 1043-1055.
- Cheung, M. C., Ting, W., Chan, L. Y., Ho, K. S., Chan, W. M. (2009). Leisure participation and health-related quality of life of community dwelling elders in Hong Kong. *Asian Journal of Gerontology and Geriatrics*, 4(1), 15-23.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2020, Kasım 29). "COVID-19 and violence against women." <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331699/WHO-SRH-20.04-eng.pdf>
- Ergül, B., Yılmaz, V. (2020). COVID-19 salgını süresince aile içi ilişkilerin doğrulayıcı faktör analizi ile incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 38-51.
- Eskişehir Teknik Üniversitesi (2020, Kasım 28). *Ev içi fiziksel ve rekreasyonel aktiviteler kataloğu* [https://eskisehir.edu.tr/uploads/anadolu/ckfinder/web/files/ESTU%CC%88%20EV%20I%CC%87C%CC%A7I%CC%87%20FI%CC%87ZI%CC%87KSEL%20VE%20REKREASYONEL%20AKTI%CC%87VI%CC%87T%20KATALOG%CC%86U-min\(1\).pdf](https://eskisehir.edu.tr/uploads/anadolu/ckfinder/web/files/ESTU%CC%88%20EV%20I%CC%87C%CC%A7I%CC%87%20FI%CC%87ZI%CC%87KSEL%20VE%20REKREASYONEL%20AKTI%CC%87VI%CC%87T%20KATALOG%CC%86U-min(1).pdf) (Erişim Tarihi: 01 Aralık 2020),
- Fazraningtyas, W.A., Rahmayani, D., Fitriani, I.R. (2020). Kejadian kekerasan pada perempuan selama masa pandemi COVID-19. *Dinamika Kesehatan: Jurnal Kebidanan Dan Keperawatan*, 11(1), 362-371.
- Gümüşgül, O., Aydoğan, R. (2020). Yeni tip koronavirus-covid 19 kaynaklı evde geçirilen boş zamanların ev içi rekreatif oyunlar ile değerlendirilmesi. *Spor Eğitim Dergisi*, 4(1), 107-114.
- Hammami, A., Harrabi, B., Mohr, M., Krustup, P. (2020). Physical activity and coronavirus disease 2019 (COVID-19): specific recommendations for home-based physical training. *Managing Sport and Leisure*, 1-6.
- Hamzah, S.R.A., Suandi, T., Krauss, S.E., Hamzah, A., Tamam, E. (2014). Youth hedonistic behaviour: moderating role of peer attachment on the effect of religiosity and worldview. *International journal of adolescence and youth*, 19(4), 419-433.
- Henderson KA, Bialeschki MD. (1993). Negotiating constraints to women's physical recreation. *Society and Leisure*, 16(2), 389-412.

Hergenrather, K.C., Rhodes, S.D., Cowan, C.A., Bardhoshi, G., Pula, S. (2009). Photovoice as community-based participatory research: A qualitative review. *American Journal of Health Behavior*, 33(6), 686-698.

James, K. (1995). *Ownership of space: Its impact on recreational participation of young women*. Department of Leisure Sciences, Edith Cowan University. Perth, Western Australia

Janes, N., Cowie, B., Bell, K., Deratnay, P. ve Fourie, C. (2015). Revealing and acting on patient care experiences: exploring the use of Photovoice in practice development work through case study methodology. *International Practice Development Journal*, 5, 1-12.

King, D. L., Delfabbro, P. H., Billieux, J., Potenza, M. N. (2020). Problematic online gaming and the COVID-19 pandemic. *Journal of Behavioral Addictions*, 9(2), 184-186.

Koçyiğit, M., Yıldız, M. (2014). Yerel yönetimlerde rekreasyon uygulamaları: Konya örneği. *International Journal of Sport Culture and Science*, 2(Special Issue 2), 211-223.

Kono, S. (2018). Constraining, negotiating, and facilitating leisure after disaster: A case of the great east japan earthquake and tsunami. *International Journal of the Sociology of Leisure*, 1(2), 171-195.

Küçükşen, K. (2020). Covid-19 Günlerinde “Ev Halleri” Nin Karikatürlere Yansıması Göstergibilimsel Bir Analiz. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(6), 38-57.

Latz, A.O. (2017). *Photovoice research in education and beyond: A practical guide from theory to exhibition*. New York, NY: Taylor Francis.

Lemon, B.W., Bengtson, V.L., Peterson, J.A. (1972). An exploration of the activity theory of aging: activity types and life satisfaction among in-movers to a retirement community. *J Gerontol*, 27, 511-23.

Lincoln, Y.S., Denzin, N.K. (Eds.). (2003). *Turning points in qualitative research: Tying knots in a handkerchief* (Vol. 2). Rowman Altamira.

Lorenz, L.S. (2010). Visual metaphors of living with brain injury: Exploring and communicating lived experience with an invisible injury. *Visual Studies*, 25(3), 210-223.

Marafa, L.M., Tung, F. (2004). Changes in participation in leisure and outdoor recreation activities among Hong Kong people during the SARS outbreak. *World Leisure Journal*, 46(2), 38-47.

Maxwell, J.A. (2005). *Qualitative Research Design. An Interactive Approach*. Second Edition, Sage Publication Inc., California, pp. 109-114.

Milne, E.J., Muir, R. (2019). *Photovoice: A critical introduction*. In *SAGE Handbook of Visual Research Methodologies* (pp. In-Press). In D. Mannay, L. Pauwels (Eds.), *SAGE Handbook of Visual Research Methodologies* (pp. (In-Press)). London: SAGE Publications.

Odabaşı, Y. (2006). *Tüketim Kültürü*. Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Orgilés, M., Morales, A., Delvecchio, E., Mazzeschi, C., Espada, J.P. (2020) Immediate psychological effects of the COVID-19 quarantine in youth from Italy and Spain. <https://doi.org/10.31234/osf.io/5bpfz>. Accessed on: 23/5/2020.

Öztürk, Y., Üstünelan, D., Metin, B. (2020). Pandemi sürecinde kadınların ev içindeki deneyimleri ve evde kalmanın duyguları. *Feminist Tahayyül*, 1(2), 185-225.

Palibroda, B., Krieg, B., Murdock, L., Havelock, J. (2009). *A practical guide to photovoice: Sharing pictures, telling stories and changing communities*. Winnepeg, Manitoba: Prairie Women’s Health Centre of Excellence (PWHCE).

Parnell, D., Widdop, P., Bond, A., Wilson, R. (2020). COVID-19, networks and sport. *Managing Sport and Leisure*, <https://doi.org/10.1080/23750472>, 1-7.

Porter, S. (2007). Validity, trustworthiness and rigour: reasserting realism in qualitative research. *Journal of Advanced Nursing*, 60(1),79-86.

Povee, K., Bishop, B.J., Roberts, L.D. (2014). The use of photovoice with people with intellectual disabilities: reflections, challenges and opportunities. *Disability Society*, 29(6), 893-907.

Power, K. (2020). The COVID-19 pandemic has increased the care burden of women and families. *Sustainability: Science, Practice and Policy*, 16(1), 67-73.

Purwaningsih, H. (2020). Analisis masalah psikologis pada ibu hamil selama masa pandemi Covid-19: Literature review. In *Call For Paper Seminar Nasional Kebidanan*, 1(1), 9-15.

Ragheb, M.G. (1980). Interrelationships among leisure participation leisure satisfaction and leisure attitudes. *Journal of leisure research*, 12(2), 138-149.

Ripat, J., Woodgate, R. L., Bennett, L. (2020). Attitudes faced by young adults using assistive technology as depicted through photovoice. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 15(3), 314-321.

Saraç, S. (2013). Toplumsal cinsiyet. *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları*, Editörler Lerzan Gültekin, Gül Güneş, Ceylan Ertung, Aslı Şimşek, Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara, 27-32.

Shikako-Thomas, K., Dahan-Oliel, N., Shevell, M., Law, M., Birnbaum, R., Rosenbaum, P., Majnemer, A. (2012). Play and be happy? Leisure participation and quality of life in school-aged children with cerebral palsy. *International journal of pediatrics*, 2012: 387280.

Sobol, M., Blachnio, A., Przepiórka, A. (2020). Time of pandemic: Temporal perspectives related to compliance with public health regulations concerning the COVID-19 pandemic. *Social Science & Medicine*, 265, 113408.

Spagnolo, P.A., Manson, J.E., Joffe, H. (2020) Sex and Gender Differences in Health: What the COVID-19 Pandemic Can Teach Us. *Annals of Internal Medicine*, 173(5), 385-386.

Stodolska, M. (2020). # QuarantineChallenge2k20: Leisure in the time of the pandemic. *Leisure Sciences*, 1-8.

Subaşı, Y. (2014). *Erich Fromm ve Türkiye’de sosyal bilgiler eğitimi* (Master's thesis, Adıyaman Üniversitesi).

Subölen, S. (2020). Covid 19 pandemisi sürecinde stresle baş etme yöntemi olarak sosyal medyada mizah olgusu: cezmikalorifer ve saykodelipaylaşımlar isimli instagram hesaplarının analizi. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 11(42), 123-142.

Şengel, Ü., Genç, K., Işkın, M., Ulema, Ş., Uzut, İ. (2020). Turizmde “sosyal mesafe” mümkün mü? Kamp ve karavan turizmi bağlamında bir değerlendirme. *Electronic Turkish Studies*, 15(4).

T.C. İç İşleri Bakanlığı. (2020, Ekim 25). 65 yaş ve üzeri/20 yaş altı/kronik rahatsızlığı bulunan kişilerin sokağa çıkma kısıtlaması istisnası genelgesi <https://www.icisleri.gov.tr/65-yas-ve-uzeri20-yas-altikronik-rahatsizligi-bulunan-kisilerin-sokaga-cikma-kisitlamasi-istisnasi-genelgesi>

Türdü, N. (2020, Kasım 25) *Corona virüs salgınına bakış açısı [Araştırma Raporu]* <https://webrazzi.com/2020/04/02/corona-virus-salginina-bakis-acisi/>

Ulusal, D. (2021). Covid-19 pandemi döneminde kadın sağlık çalışanlarının yaşadıkları sorunların analizi. *Journal of International Social Research*, 14(77).

United Nations (UN) (2020). Policy brief: *The impact of covid-19 on women*. United Nations entity for gender equality and the empowerment of women (UN Women). United Nations Secretariat.

Ural, A., Kılıç, İ., (2011). Bilimsel araştırma süreci ve spss ile veri analizi. Detay Yayıncılık, Ankara.

Uslu, S., Karavelioğlu, M. B., Gümüşgöl, O. (2020). Geleneksel rekreatif oyunlar: Yeni koronavirüs (covid-19) salgını sürecinde boş zaman değerlendirme önerileri. *Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*, 2(Özel Sayı 1), 14-25.

- Ünal, B., Gülseren, L. (2020). COVID-19 pandemisinin görünmeyen yüzü: Aile içi kadına yönelik şiddet. *The hidden side of COVID-19 pandemic: Domestic violence) Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23, 89-94.
- Ünal, S., Ceylan, C. (2008). Tüketicileri hedonik alışverişe yönelten nedenler: İstanbul ve Erzurum illerinde karşılaştırmalı bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(2), 265-283.
- Van der Heijden, H. (2004). User acceptance of hedonic information systems. *MIS Quarterly*, 28(4), 695-704.
- Walter, L.A., Mcgregor, A.J. (2020) Sex- and gender-specific observations and implications for COVID-19. *West J Emerg Med*, 21(3), 507-509.
- Wang, C. (1999). Photovoice: A participatory action research strategy applied to women's health. *Journal of Women's Health*, 8(2), 185-192.
- Wenham, M., Smith J., Morgan, R. (2020). COVID-19: The gendered impacts of the outbreak. *Lancet*, 395(10227), 846-848.
- World Health Organization. (2020). Gender and COVID-19: advocacy brief, 14 May 2020 (No. WHO/2019-nCoV/Advocacy_brief/Gender/2020.1). World Health Organization.
- Worldometers. (03, Aralık, 2020). COVID-19 Coronavirus Pandemic. <https://www.worldometers.info/coronavirus/>
- Yasin, Y. (2020). Kırılgan gruplar ve Covid-19; Kadınlar. *Türk Tabipler Birliği-Covid-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu*, 432-436.
- Yıldırım, C. (2020). COVID-19: Cinsiyet bağlamında değerlendirme. *Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını*. Temmuz-Aralık 2020. 94-97.
- Zabriskie, R.B., Estes, C.A. (2001). Family recreation: How can we make a difference?. *Parks Recreation*, 36(10), 30-36.

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.840413

Geliş Tarihi (Received): 14.12.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 04.06.2021

Online Yayın Tarihi (Published): 30.06.2021

İŞ TATMİNİ VE ÇALIŞAN PERFORMANSI ÜZERİNE İÇSEL PAZARLAMANIN ETKİSİ: SPOR – FITNESS MERKEZLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA*

Hüseyin CAN¹ , Ersin ESKİLER^{2**}

¹İstanbul Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü, Mali İşler Birimi, İSTANBUL

²Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, SAKARYA

Öz: Spor-fitness merkezlerinin en önemli sermayesi ve kaynağı hizmet personelinin kendisi yani müşteriler ile yakın ilişkide bulunan çalışanlarıdır. Çalışanlar aynı zamanda işletmelerin mükemmel hizmet kavramının ana pazarlamacıdır. Nitekim çalışanların performansı müşteri memnuniyeti yaratır, işletme performansını artırır ve geliştirir. Bu bağlamda spor-fitness merkezi yöneticilerinin, çalışanların işlerinden tatmin olmalarını ve operasyonel sinerjiyi geliştirebilmeleri için içsel pazarlama kavramını agresif bir şekilde kullanmaları gerekmektedir. Ayrıca içsel pazarlamayı başarılı bir şekilde yürütebilmeleri için üst düzey yöneticiler tarafından içsel pazarlama uygulamalarının desteklenmesi ve teşvik edilmesi gerektiği konusunda akademisyenler fikir birliğine sahiptir. Bu çalışmada dünyada ve Türkiye’de birçok insan tarafından farklı kişisel nedenlerden dolayı spor yapmak amacıyla kullanılan spor işletmelerinden biri olan spor-fitness merkezlerinde hayata geçirilen içsel pazarlama uygulamalarının iş tatmini ve çalışan performansına etkisi incelenmiştir. Nicel araştırma yaklaşımlarından korelasyon türü ilişkisel tarama modelinde yürütülen bu araştırmanın çalışma grubunu İstanbul ilinde hizmet sunan spor- fitness merkezlerinde spor eğitmeni olarak görev yapan 211 erkek ve 71 kadın oluşturmaktadır. Çalışma grubuna uygulanan anket formlarından toplanan verilerin analizleri sonucunda, içsel pazarlama uygulamalarının çalışan performansı üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu saptanmış olup, iş tatmininin içsel pazarlama uygulamaları ile çalışan performansı arasındaki ilişkiye de aracılık ettiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İş Tatmini, Çalışan Performansı, İçsel Pazarlama, Fitness, Spor Merkezleri.

THE EFFECT OF INTERNAL MARKETING ON JOB SATISFACTION AND EMPLOYEE PERFORMANCE: A STUDY ON SPORTS - FITNESS CENTERS

Abstract: The most important capital and resource of sports-fitness centers is the service personnel themselves, that is, their employees who are in close contact with the customers. Employees are also the main marketer of the business concept of excellent service. In fact, employee performance creates customer satisfaction, increases and improves business performance. In this context, sports-fitness center managers should use the internal marketing concept aggressively to ensure that employees are satisfied with their jobs and improve operational synergy. Additionally, academicians have a consensus that internal marketing practices should be supported and encouraged by senior managers in order to successfully conduct internal marketing. In this research, the effects of internal marketing practices implemented in sports-fitness centers, which are used by many people in the world and in Turkey to perform sports for different personal reasons, on the job satisfaction and employee performance were examined. This research carried out by the correlation type scanning model which is one of the quantitative research approaches. The study group of this research consisted of 211 men and 71 women who work as sports trainers in sports-fitness centers in Istanbul. As a result of the analysis of the data collected from the questionnaire forms applied to the study group, it was determined that the indirect effect of internal marketing practices on employee performance was significant, and the job satisfaction also mediated the relationship between internal marketing practices and employee performance.

Key Words: Job satisfaction, employee performance, internal marketing, fitness, sports centers.

*Bu çalışma yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

GİRİŞ

Dünyada endüstri ve teknoloji alanlarındaki gelişmeler birçok alana etki ettiği gibi çalışma hayatına da etki etmektedir. Çağımızda yaşanan gelişmelerin çalışma hayatına entegrasyonu ile iş verimliliğindeki artışlar bireylerin eskiye kıyasla çalışma sürelerinin azalmasına imkân sağlamıştır. Diğer yandan ise değişen çalışma koşulları insanları yoğun bir iş temposuna sevk etmekte dolayısıyla çalışanlar hareketsiz bir yaşantıya maruz kalmaktadır. Bu tür durumlar insanların boş zamanlarında fiziksel, zihinsel ve sosyal ihtiyaçlarını giderecek aktivitelere ilgilerinin artmasına neden olmaktadır (Argan, 2007). Bireylerin boş zamanlarını ne şekilde değerlendirecekleri isteklerine, ihtiyaçlarına ve beklentilerine göre farklılık arz etmektedir. Bireylerin boş zamanlarındaki artışı gözlemleyen iş insanları yeni ticari sektörler oluşturma çabası içerisinde girerek dünyada her geçen gün hızla artan sağlıklı yaşam gereksinimini karşılamak amacıyla spor–fitness merkezlerinin bir işletme olarak ortaya çıkmasını sağlamışlardır (Yetim ve Argan, 2018). Bu merkezler, sporun eğitim durumu, yaş, cinsiyet ve bazı fiziksel becerilere bakılmaksızın toplumun her kesimi tarafından benimsenmesi ve düzenli bir şekilde hayat boyu uygulanması için önemli görevler üstlenen işletmelerden biri konumundadır (Açak ve Karataş, 2016). Diğer bir ifade ile spor–fitness merkezleri toplumun spor yapma ihtiyacını karşılamakla birlikte sosyal ihtiyaçların da karşılanmasına fayda sağlayan bir işletme türüdür (Ekenci ve İmamoğlu, 2002). Spor–fitness merkezleri tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sayıları hızla artan bir hizmet sektörü haline gelmiştir (Eskiler ve Altunışık, 2018; 2021). Bu merkezlerin dünyada ve Türkiye’de önemli bir hizmet sektörü haline gelmesi sebebiyle araştırma konuları bu sektör özelinde irdelenmektedir.

Günümüz rekabet ortamında faaliyetlerini tam zamanında, en az maliyetle ve doğru yapabilen işletmeler aynı zamanda müşteri tatminini sağlayabildikleri sürece varlıklarını devam ettirebilirler. İşletmeler ürettikleri mal ve hizmetleri eski dönemlerde olduğu kadar rahat satamadıklarından dolayı pazar paylarını korumak ve arttırmak için tüm pazar değişimlerini takip etmekte ve yönetsel kararlarını bu değişimlere bağlı olarak almaktadırlar (Eynullayev ve Özler, 2012). Bu bağlamda işletmelerde değişimin yaşandığı önemli konulardan birisi de pazarlama anlayışıdır. Pazarlama gelişim süreci içerisinde dış müşteriyi odak noktasına alan işletmeler günümüzde çalışanlarının da müşteri olarak kabul edildiği daha gelişmiş bir anlayışı benimsemekte ve bu yeni anlayış *içsel pazarlama* olarak adlandırılmaktadır (Dündar ve Güneri Fırlar, 2006). Pazarlama ve insan kaynakları yönetimi alanında yeni bir bakış açısı olarak görülen içsel pazarlama kavramı genel itibarıyla “her seviyede motive olmuş ve müşteri odaklı personel sahibi olmak” şeklinde özetlenebilir. İçsel pazarlama kavramında çalışanlar (iç müşteriler), işletmenin ilk ve öncelikli pazarı olarak görülmektedir (Ewing ve Caruana, 1999). Başarılı bir pazarlama stratejisinin oluşturulmasında en etkili kaynaklardan biri olarak insan faktörünün işletme amaçları doğrultusunda hareket edebilmesi için motivasyon, memnuniyet ve örgütsel bağlılık düzeylerinde artış sağlanmalıdır. İşletme çalışanlarında bu artışın gözlenebilmesi için içsel pazarlama faaliyetlerinin etkin bir şekilde uygulanması gerektiği önemle vurgulanmaktadır (Reynoso ve Moores, 1995). İşletmelerin diğer tüm girişim ve çabalarına paralel olarak içsel pazarlama uygulamalarında da ulaşmak istediği esas hedef; dış müşteri tatminini arttırarak işletmenin rekabet gücünü (pazar payı, karlılık vb.) yükseltmektir (Candan ve Çekmecelioğlu, 2009). Bu hedefler kapsamında uygulamaya geçirilmesi beklenen en önemli düzenleme işletmede çalışan tatmininin sağlandığı yönetsel süreci oluşturmak ve uygulamaktır (Candan ve Çekmecelioğlu, 2009; Reynoso ve Moores, 1995).

İçsel pazarlamanın erken gelişim evresinde yapılan çalışmaların önemli bir kısmı çalışan motivasyonu ve çalışan tatmini konusuna odaklanmıştır (Back ve ark., 2010; Ewing ve Caruana, 1999; Shiu ve Yu, 2007). Çoğu bilim insanı müşteri tatmininin oluşabilmesi için çalışan

tatmininin sağlanması gerektiği hükmüne odaklanır (Pantouvakis, 2012). Bunun yanında işletmelerin başarılı olabilmesi çalışan tatmininin sağlanmasıyla mümkündür (Davis, 2001) şeklindeki ortak görüşler işletmelerin çalışan tatmini kavramını dikkatle ele almaları gerektiğini göstermektedir. İçsel pazarlama kavramının çok yönlülüğü göz önünde bulundurulduğunda içsel pazarlama uygulamalarının işletme çalışanlarının performansını artırma konusunda ortak amaçlar taşıdığı gözlemlenmektedir. İçsel pazarlama kavramının alt boyutlarında bulunan çalışan geliştirme ve güçlendirme süreci, çalışanların işe katılımlarını daha ileri bir seviyeye taşımayı hedefler. Personel geliştirme; çalışanların bilgi ve becerilerini artırma, personelin yetki ve sınırları içerisinde karar verme ve harekete geçme isteklerini sağlama sürecidir (Çetin, 2013). Bu süreçte çalışanların performanslarını artırmak, onların istekle çalışmalarını ve çalıştıkları kurumla bağ kurmalarını sağlayabilmek için çalışanların gelişimlerinin desteklenmesi önem arz etmektedir (Back ve ark., 2010). Bu bağlamda içsel pazarlama kavramı, işletme çalışanlarında performansın artması ve yüksek kaliteli hizmetin sunulması açısından önemli katkılar sağlamaktadır.

Genel çerçevede içsel pazarlama uygulamaları ile işletme yönetimlerinin; mal ve hizmet kalitesini arttırmak, müşteri memnuniyeti sağlamak, sadık müşteriler oluşturmak, çalışanların performansını arttırmak, uzun süre işletmede tutulabilen mutlu ve motivasyonu yüksek çalışanlar elde etmek gibi kazanımları amaçladığı anlaşılmaktadır. Buradan hareketle tüm işletmeler için önemli olduğu düşünülen iş tatmini ve çalışan performansı kavramlarına içsel pazarlama uygulamalarının etkilerinin araştırılmasının kritik öneme sahip olduğu ifade edilebilir. Bu araştırma ile birçok insanın farklı kişisel nedenlerden dolayı spor yapmak amacıyla kullandığı spor-fitness merkezlerinde hayata geçirilen içsel pazarlama uygulamalarının iş tatmini ve çalışan performansına etkisi incelenmiştir.

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

İçsel Pazarlama Kavramı

Tarih boyunca pazar dinamiklerindeki değişimler (gelir düzeylerindeki artış, yeni işletmelerin kurulması, sermaye ve rekabetin artması, yeni mal ve hizmetler vb.) ile pazarlamanın önemi artmış bu gelişmeler pazarlama düşüncesinin gelişmesine de hizmet etmiştir (Torlak ve Barca, 2018). Pazarlama anlayışı üretim ve ürün odaklılıktan pazar ve müşteri odaklılığa doğru evrilmiştir. 1980'lerden itibaren tüm dünyada büyüme ve gelişme gösteren pazarlama anlayışı sonrasında işletmeler ürünlerinin sunulmasında aksaklıklar yaşamış ve bu tarz problemler birebir ilişkilerin önemini ortaya koymuştur (Mucuk, 2012; Torlak ve Barca, 2018). Yaşanan gelişmelere paralel olarak içsel pazarlama anlayışı ile birlikte geçmişte sadece dış müşteriler hedef alınarak gerçekleştirilen pazarlama çabaları yerine, işletme çalışanlarının da müşteri olarak kabul gördüğü uygulamalara odaklanılmıştır.

İçsel pazarlama; işletmelerin belirledikleri amaçlara ulaşabilmeleri için, yetenekli çalışanlara sahip olması, bu çalışanların uzun süre işine devam etmelerinin sağlanması ve yüksek motivasyona sahip çalışanların dış müşteriler ile iletişime geçerek müşteri tatmininin sağlanmasına yönelik işletmenin sahip olduğu imkanlar dahilinde yapılan çalışmaların tamamıdır (Yapraklı ve Özer, 2001). Başka bir tanıma göre içsel pazarlama, bir organizasyonun içinden bireylerin o organizasyonu nasıl gördüklerine dair algılarını içerir (Schwarz ve Hunter, 2010). Tanımlar incelendiğinde, bir işletmenin sadık müşteri kitlesini arttırmasında ve buna bağlı olarak finansal başarısında içsel pazarlamanın öneminin vurgulandığı görülmektedir. Nitekim işletmelerdeki içsel pazarlama uygulamaları ile çalışanların iç müşteri olarak değerlendirilmesinin işletmeye birçok faydası olduğu ifade edilmektedir. Örneğin, üretilen mal ya da hizmetin iç müşteriler tarafından denenmesinin ardından piyasaya sürülmesi işletmelere

kalite, zaman, maliyet gibi birçok açıdan fayda sağlayacak ve işletmenin imajını şekillendirmeye yardımcı olacaktır (Schwarz ve Hunter, 2010). Ayrıca, mal veya hizmetin son kullanıcıya ulaşmadan önce iç müşteri tarafından denenmesi aracılığı ile olası sorunlar ve dış müşteri kaybının yaşanması engellenebilir (Dündar ve Güneri Fırlar, 2006). Urk (2015)'a göre, içsel pazarlama uygulamaları gerek kar amacı gütmeyen örgütler ve kamu kurumları, gerekse imalat ve hizmet sektörleri gibi hemen hemen bütün organizasyonlar açısından önemli ve hayata geçirilebilir bir olgu niteliği taşımaktadır.

Çalışan Performansı Kavramı

Türk Dil Kurumuna (TDK) göre performans “başarım, yapılan iş, uygulama, icraat” olarak ifade edilmektedir. Kaplan (2007)'a göre nitel veya nicel olarak belirtilen değerlerin belirlenen amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilmesine performans denir. Diğer bir tanımda ise performans, amaçlara ulaşmada gösterilen verimlilik veya etkinliktir (Çöl, 2008). Bu tanımlarda performans kavramının bireysel açıdan değerlendirildiği dikkat çekmektedir. İşletmeler açısından ise işletmenin belirli bir süre içerisinde ortaya çıkardığı mal ve hizmet performans olarak nitelendirilebilir. Performans, gerçekleştirilen bir etkinlik sonrasında elde edilen sonuç düzeyidir. Bu düzey, ulaşılmak istenen amaçlar doğrultusunda verilen görevin ne derecede yerine getirildiğini gösterir (Schermerhorn ve ark., 1985). Bir çalışanın örgütsel hedeflere hem doğrudan hem de dolaylı olarak katkıda bulunduğu davranışların örgüte kattığı toplam değer performans olarak tanımlanmaktadır (Rich ve ark., 2010). Bu kapsamda işletmeler açısından performansın temel belirleyicisi insan faktörüdür. Kuruluş amaçları mal veya hizmet üretmek olan işletmeler verimlilik ve etkinlikleri hakkında bilgi sahibi olmak isterler. Bu bağlamda işletmeler belirli aralıklarla performans değerlendirmesi yaparak elde ettikleri verileri değerlendirirler. İşletmelerde performans değerlendirmesi yapılmasındaki temel amaçlardan biri işletme hedeflerinin ne derece yerine getirildiğini anlamak ve aksayan yönler hakkında gerekli tedbirleri almaktır (Fındıkçı, 2006).

Çalışanların örgüt hedeflerine sağladığı katkılar işletme için performans kavramını ifade eder. Sürekli değişen rekabet koşullarında çalışanların, bilgi, beceri ve ilgisi stratejik uygulamaların başarısını belirlemektedir (Torlak ve Barca, 2018). Bu kapsamda işletmelerde performans kavramının gelişmesi çalışanların performanslarındaki artışla doğru orantılı olacaktır. Dolayısıyla yönetim kademesindeki personellerin en önemli görevlerinden biri de işletmenin türü ve iş kolu ne olursa olsun çalışanların performansını geliştirmek olmalıdır. Diğer bir ifade ile değişen ve gelişen rekabet ortamında işletmelerin rakip işletmelerle mücadele etmesini sağlayan en önemli unsur insan gücü yani çalışan performans seviyeleridir. Bu durum çalışan performansına duyulan ihtiyacı ve çalışan performansını yükseltecek uygulamaların hayata geçirilmesinin önemini ortaya koymaktadır.

İş Tatmini Kavramı

Tatmin, bir faaliyet, iş veya durumdan haz almak ve doyum sağlamak olarak değerlendirilebilir. İş tatmini ise bireyin çalıştığı işten isteklerini ve beklentilerini karşılayabilmesinden dolayı duyduğu hazdır (Locke, 1969). Daha geniş bir tanımla iş tatmini, çalışanların yaptıkları işler için üstlendikleri roller karşılığında edindikleri haz duygusu ve çalışanlarda oluşan olumlu tutumlardır. Örneğin, terfi olanakları, ücret seviyesindeki artışlar, pozitif yönetim tarzı, çalışma arkadaşlarıyla kurulan olumlu ilişkiler ile çalışmaların üstleneceği görev ve sorumluluklar tatmini etkileyen unsurların başında gelmektedir (Vroom, 1964). Modern yönetim yapısındaki işletmelerde iş tatmini ve örgütsel bağlılık kavramlarının planlanması ve uygulanması öncelik arz etmektedir. Tatmin duygusu az olan örgütlerde çalışanların iş veya işletmeyle alakalı psikolojik sorunlar yaşadığı gözlemlenmektedir (Karcıoğlu ve Akbaş, 2010). Anafarta (2015)'ya göre yaptıkları işten tatmin olan çalışanların örgütsel bağlılıklarında artışlar

yaşanırken işe devamsızlık oranlarında azalma görülmektedir. Bu kapsamda iş tatmini, işteki çalışma koşulları, gözetim veya işe girdikten sonra ortaya çıkan ücret, güvenlik gibi durumların çalışan tarafından değerlendirilmesi sonucu oluşan tutumlardır (Scheider ve Snyder, 1975). Başka bir deyişle çalışanın işletmeden beklediği maddi ve manevi ödüller ile performansı benzer seviyede olmalıdır. Aksi takdirde beklenen durum ile gerçekleşen durum arasında fark çalışmada iş tatminsizliği yaratacaktır (Erdil ve ark., 2004). Konu ile ilgili verilen bilgilerden yola çıkarak iş tatmini kavramını sağlıklı bir şekilde hayata geçiren işletmelerin birçok avantaja sahip olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda işletmelerin iş tatmini ile ilgili planlama yaparken iş tatminini etkileyen ve iş tatmininden etkilenen birçok faktörü göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

İlgili literatür değerlendirmesi sonucu dört hipotez oluşturulmuş ve aşağıda verilmiştir.

H₁: İçsel pazarlama uygulamalarının iş tatmini üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H₂: İçsel pazarlama uygulamalarının çalışan performansı üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H₃: İş tatmininin çalışan performansı üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H₄: İçsel pazarlama uygulamaları ile çalışan performansı arasındaki ilişkide iş tatmininin aracılık etkisi vardır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışmada nicel araştırma yaklaşımlarından korelasyon türü ilişkisel tarama modelinden yararlanılmıştır. Bu tür çalışmalarda, araştırma değişkenlerinin birlikte değişim gösterip göstermedikleri ve bir değişim söz konusu ise bu değişimin derecesi belirlenmeye çalışılmaktadır (Karasar, 2014).

Araştırma Grubu

İstanbul ili sınırları içerisinde kalan spor-fitness merkezlerinde görev yapan 211'i (%74.8) erkek 71'i (%25.2) kadın olmak üzere toplam 282 kişi anket formunu doldurarak çalışmaya katılmıştır. Bu bağlamda çalışmaya katılanlar, yargısal (kasti) örnekleme yöntemi ile seçilmiş olup gönüllülük kriteri göz önünde bulundurulmuştur. Katılımcılar 21-40 yaş aralığında ($\bar{X}_{\text{yaş}}=27.7$) olup, bu kişilerin %77.3'ü bekârdır. Katılımcılardan 20 (%7.1) kişi lise, 36 (%12.8) kişi ön lisans, 196 (%69.5) kişi lisans ve 25 (%8.9) kişi lisansüstü eğitim almıştır. Katılımcıların aylık kişisel gelir ortalamaları 6.142,65 ₺ ve meslek deneyimlerinin 1 yıl ile 20 yıl ($\bar{X}=5.47$) arasında olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 1. Demografik bilgiler

Cinsiyet	Sıklık	%	Medeni Durum	Sıklık	%
Erkek	211	74.8	Evli	64	22.7
Kadın	71	25.2	Bekâr	218	77.3
Yaş	\bar{X}	Ss	Eğitim Durum	Sıklık	%
21 - 40 yaş arası	27.7	4.35	Lise	20	7.1
Aylık Kişisel Gelir	\bar{X}	Ss	Ön lisans	36	12.8
2000₺ - 15000₺ arası	6142.65	3015.07	Lisans	196	69.5
Meslek Yılı	\bar{X}	Ss	Lisansüstü	25	8.9
1 - 20 yıl arası	5.47	4.02			

Veri Toplama Araçları

Verilerinin toplanmasında çalışmanın amacına uygun olarak anket tekniği kullanılmıştır. Gerekli literatür taraması sonucu oluşturulan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde aşağıda ayrıntıları yer alan ölçek maddeleri, ikinci bölümde ise katılımcıların sosyodemografik özelliklerini tespit etmek için seçmeli sorular yer almaktadır.

İçsel pazarlama (Internal marketing) ölçeği, Foreman ve Money (1995) tarafından geliştirilmiştir ve 3 alt boyut (vizyon, ödül, gelişim) 15 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe versiyonu geçerlik ve güvenilirliği farklı araştırmalarda test edilerek (Candan ve Çekmecelioğlu, 2009; Kurşunluoğlu Yarimoğlu ve Ersönmez, 2017) ölçeğin 15 madde ve tek bir boyuttan oluştuğu ortaya konulmuştur. Bu çalışmada Kurşunluoğlu Yarimoğlu ve Ersönmez (2017)'in çalışmalarında yer verdiği maddeler kullanılmıştır. İlgili çalışmada açıklanan toplam varyans değeri %60.371 ve güvenilirlik katsayısı .952 olarak rapor edilmiştir. Mevcut çalışmada ölçek Cronbach'ın alfa katsayısı .876 olarak bulunurken (Nunnally, 1978), gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi (DFA) sonucunda, CFI uyum indeks değerlerinin önerilen eşik değerin altında kaldığı tespit edilmiştir (χ^2/sd : 106.820/90=1.187, RMSEA=.026, CFI=.886, GFI=.951). Modelde iyileştirme yapmak adına önerilen modifikasyonlar incelenmiştir. İki madde arasında ("Bu kurum çalışan performansını ölçer ve ödüllendirir" ile "Bu kurum çalışanlardan topladığı verileri onların işlerini ilerletmek için kullanır") gerçekleştirilen modifikasyon sonucu, model uyum iyiliği değerlerinin iyi/kabul edilebilir uyum düzeyine ulaştığı tespit edilmiştir (χ^2/sd : 102.441/89=1.151, RMSEA=.023, CFI=.909, GFI=.953) (Gürbüz, 2019; Hu ve Bentler, 1999). Ölçek, 5=Kesinlikle Katılıyorum, ..., 1=Kesinlikle Katılmıyorum şeklinde puanlanmış, beşli likert tipinde derecelendirilmiştir.

Çalışan performansı (Performance) ölçeği, çalışanların performansını ölçmek amacıyla Kirkman ve Rosen (1999) ile Sigler ve Pearson (2000) tarafından yürütülen araştırmalarda kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe uyarlama çalışması Çöl (2008) tarafından gerçekleştirilmiştir. Tek faktörlü olan ölçek 4 maddeden oluşmakta olup, içsel pazarlama ölçeğinde olduğu gibi 5'li likert tipinde derecelendirilmiştir. Ölçekten alınan puan ortalamasının artması, iş performansının arttığını göstermektedir. Mevcut çalışmada ölçeğe ait Cronbach'ın alfa katsayısı .706 olarak tespit edilmiştir (Nunnally, 1978). DFA analizi sonucu, modelin uyum iyiliği değerlerinin iyi uyum düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir (χ^2/sd : .953/2=.476, RMSEA=.001, CFI=.999, GFI=.998) (Hu ve Bentler, 1999).

Minnesota iş tatmini (Minnesota Job Satisfaction) ölçeğinin uzun (100 madde) ve kısa (20 madde) olmak üzere iki farklı formu bulunmaktadır. Bu çalışmada ilgili ölçeğin kısa formu kullanılmıştır. Weiss, Dawis, England ve Lofquist (1967) tarafından geliştirilen bu ölçek, Baycan (1985) tarafından Türk diline uyarlanmıştır (Weiss, Dawis, England ve Lofquist, 1967'den akt. Baycan, 1985). 20 maddenin yer aldığı Minnesota iş tatmini ölçeği kısa formu çalışanların üç tatmin düzeyini (içsel tatmin, dışsal tatmin ve genel tatmin) belirleyici özelliklere sahiptir. Mevcut çalışma kapsamında gerçekleştirilen ilk DFA sonucu ölçüm modeli için çeşitli uyum indeks değerlerinin önerilen eşik değerlerin altında kaldığı tespit edilmiştir (χ^2/sd =12.063, RMSEA=.119, SRMR=.023, TLI=.953, CFI=.966, GFI=.917). Modelde iyileştirme yapmak adına önerilen modifikasyon indeks değerleri incelenmiştir. Bu kapsamda toplam beş maddenin aşamalı olarak analiz dışı bırakılmasına karar verilmiştir. Modifikasyonlar sonrası uyum iyiliği değerlerinin iyi/kabul edilebilir uyum düzeyine ulaştığı tespit edilmiştir (χ^2/sd : 111.384/91=1.224, RMSEA=.028, CFI=.900, GFI=.952) (Gürbüz, 2019; Hu ve Bentler, 1999). Cronbach'ın alfa katsayısı değerinin (α =.844) Nunnally (1978) tarafından önerilen eşik değerin üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Olumsuz ifadenin yer almadığı

ölçek 1=Hiç memnun değilim, ..., 5=Çok memnunuz şeklinde beşli derecelendirme tipine sahiptir.

Araştırmada kullanılan ve yukarıda açıklamaları verilen ölçeklere ait tanımlayıcı istatistiklere ait bilgiler Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Araştırmaya konu olan ölçeklere ait tanımlayıcı istatistikler

	\bar{X}	Ss	Çarpıklık (Skewness)	Basıklık (Kurtosis)
İçsel Tatmin	4.23	.29	-.327	.356
Dışsal Tatmin	3.84	.41	-.611	.809
Genel Tatmin	4.07	.26	-.349	.371
İçsel Pazarlama	3.54	.39	-.123	.933
Çalışan Performansı	4.29	.43	-.401	-.179

Kişisel bilgi formu, katılımcıların sosyodemografik özelliklerini belirlemeye yönelik seçmeli sorulardan (*cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim durumu, kişisel aylık gelir, meslek yılı*) oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma için Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Etik Kurulu (Sayı: 36762342/100/) etik uygunluk onayı alınmasının ardından, araştırmaya katılım hususunda spor-fitness merkezlerinden izin alınmıştır. Anket formları spor-fitness merkezlerinin fiziki imkanları ve çalışan kapasiteleri göz önünde bulundurularak katılımcılara iş yerlerinde bireysel olarak veya kurum içi eğitimler ile federasyon seminerleri esnasında hazır bulunan gruplara uygulanmış olup, anket formlarının doğru bir şekilde cevaplandırılması konusunda hassasiyet gösterilmiştir. Katılımcılara veri toplama araçları sunulmadan önce araştırmanın amacı ve önemi ile ilgili kısa bir bilgilendirme yapılmıştır. Veriler 17.01.2020 - 17.02.2020 tarihleri arasında araştırmacı tarafından yüz yüze anket tekniği ile toplanmıştır.

Araştırma verilerinin istatistiksel analizi, SPSS programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Değişkenlerin normal dağılım sergileyip sergilemediğini belirlemek için normallik sınaması, çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 2 aralığında olma kriteri dikkate alınarak test edilmiştir (Tablo 2) (George ve Mallery, 2016). Buna göre araştırma değişkenlerine ilişkin verilerin normal dağılım sergilediği ve parametrik testler için uygun olduğu tespit edilmiştir. Daha sonra Pearson korelasyon analizi ve Bootstrap yöntemini temel alan regresyon analizi (Process v3.4 makro) yapılarak istatistiksel değerlendirmede bulunulmuştur. Bu analiz yapılırken Bootstrap yönteminde 5000 yeniden örneklem seçeneği tercih edilmiştir (Gürbüz, 2019; Hayes, 2013). Araştırmaya ait bulguların değerlendirilmesi ve yorumlanmasında 0.05 anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır.

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, gerçekleştirilen analiz bulgularına yer verilmiştir. Araştırma hipotezlerinin ve aracılık etkisinin belirlenmesinden önce değişkenler arası ilişkiler (Baron ve Kenny, 1986) pearson korelasyon analizi ile incelenmiştir.

Tablo 3. Yaş, kişisel gelir, iş tecrübesi ve araştırma değişkenleri arası ilişki analizi sonuçları

		İçsel Tatmin	Dışsal Tatmin	Genel Tatmin	Çalışan Performansı
Yaş	r	.095	-.018	.052	-.040
	p	.119	.765	.388	.505
Kişisel Gelir	r	.167*	.087	.165*	.054
	p	.017	.218	.018	.443
İş Tecrübesi	r	-.009	-.079	-.055	-.029
	p	.885	.208	.384	.641
İçsel Pazarlama	r	.203**	.191**	.257**	.133*
	p	.001	.001	.000	.026
Çalışan Performansı	r	.161**	.081	.159**	1
	p	.007	.177	.006	

N=282; **p<.01, *p<.05 (2-yönlü)

Tablo 3' te, katılımcıların içsel tatmin, dışsal tatmin, genel tatmin ve çalışan performans düzeyleri ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir ($p>.05$). Katılımcıların içsel tatmin ve genel tatmin düzeyleri ile kişisel gelir değişkeni arasında istatistiksel olarak pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir (sırasıyla; $r=.167$; $r=.165$; $p<.05$). Ancak katılımcıların dışsal tatmin ve çalışan performansı düzeyleri ile kişisel gelir değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir ($p>.05$). Diğer yandan, katılımcıların içsel tatmin, dışsal tatmin, genel tatmin ve çalışan performansı düzeyleri ile iş tecrübesi değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir ($p>.05$). Katılımcıların içsel tatmin, dışsal tatmin ve genel tatmin düzeyleri ile içsel pazarlama değişkeni arasında istatistiksel olarak pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir (sırasıyla; $r=.203$; $r=.191$; $r=.257$; $p<.01$). Ek olarak katılımcıların içsel pazarlama değişkeni ile çalışan performansı düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde çalışan performansı ile içsel pazarlama değişkeni arasında istatistiksel olarak pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir ($r=.257$; $p<.05$). Son olarak, çalışan performansı değişkeni ile içsel ve genel tatmin değişkenleri arasındaki ilişki incelendiğinde değişkenler arasında istatistiksel olarak pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir (sırasıyla; $r=.161$; $r=.159$; $p<.01$). Ancak çalışan performansı ile dışsal tatmin arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir ($p>.05$).

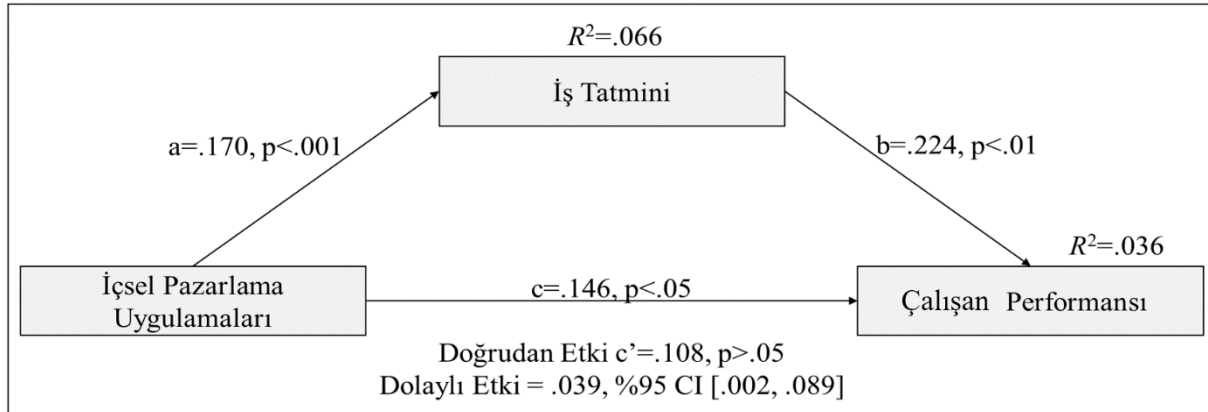
Değişkenler arası ilişkiler incelendikten sonra, spor-fitness merkezleri içsel pazarlama uygulamalarının çalışan performansına etkisinde, iş tatmininin aracılık rolü olup-olmadığını test etmek amacıyla bootstrap yöntemini temel alan (5000 yeniden örneklem seçeneği ile) regresyon analizi yapılmıştır. Analizin gerçekleştirilmesinde Hayes (2013) tarafından geliştirilen Process v3.4 makro kullanılmıştır. Analiz sonucu elde edilen değerler Tablo 4 ve Şekil 1'de özetlenmiştir.

Tablo 4. Araştırma hipotezleri ve aracılık testine ilişkin regresyon analizi sonuçları

Tahmin Değişkenleri	Sonuç Değişkenleri					
	İş Tatmini			Çalışan Performansı		
	<i>b</i>	<i>SH</i>		<i>b</i>	<i>SH</i>	
İçsel Pazarlama	a	.170***	.038	c'	.108	.068
İş Tatmini	-	-	-	b	.224**	.102
Sabit	i _M	3.472***	.136	i _Y	2.991***	.422
	R ² =.066			R ² =.036		
	F _(1, 280) =19.796; p<.001			F _(2, 279) =4.966; p<.01		

Not: N=282; *p<.05, **p<.01, ***p<.001; *SH*: Standart hata. Standardize edilmemiş beta katsayıları (*b*) raporlanmıştır.

İçsel pazarlama değişkeninin iş tatmini (a yolu) üzerinde pozitif, orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir (a=.170, p<.001). Ek olarak, iş tatminindeki değişimin yaklaşık %7'sinin bağımsız değişken içsel pazarlama tarafından açıklandığı görülmektedir (R²=.066, p<.001). Bu sonuç araştırmanın ilk hipotezinin (H₁) kabul edildiğini ortaya koymaktadır. İçsel pazarlamanın çalışan performansı üzerine doğrudan etkisi (c' yolu) incelendiğinde, bu etkinin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı tespit edilmiştir (c'=.108, p>.05). Bu durum H₂ hipotezinin reddedildiği anlamına gelmektedir. Diğer yandan iş tatmininin çalışan performansı üzerine etkisinin incelendiği b yolu dikkate alındığında, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde pozitif, orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir (b=.224, p<.01). Elde edilen sonuç H₃ kabulüne ilişkin kanıt sunmaktadır.

Not: Standardize edilmemiş beta katsayıları raporlanmıştır. R² değerleri, açıklanan varyansı göstermektedir.

Şekil 1: İçsel pazarlama uygulamaları-çalışan performansı ilişkisinde iş tatmininin aracılık rolü

Son olarak iş tatmini değişkeninin aracılık etkisinin olup-olmadığı incelendiğinde, bulgular içsel pazarlama uygulamalarının, çalışan performansı üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğunu, dolayısıyla iş tatminin iki değişken arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini göstermektedir (b=.039, %95 BCA CI [.002, .089]). Nitekim, bootstrap analizi neticesinde düzeltilmiş yanlılık ve hızlandırılmış güven aralığı değerleri (BCA CI) sıfır (0) değerini kapsamadığı belirlenmiştir (Gürbüz, 2019; Hayes, 2013). Aracılık etkisinin tam standardize etki büyüklüğü (K²) değeri .035 olup bu değer düşük bir etki büyüklüğü değeri olduğu ve H₄ hipotezinin kabul gördüğü ifade edilebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Spor-fitness sektöründe müşteriler ile sıklıkla etkileşimde bulunan spor eğitmenleri, müşterilerine mükemmel hizmet sunarak işletmelerine rekabet avantajı kazandırmada kritik bir

rol oynamaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın amacı, spor-fitness merkezleri özelinde içsel pazarlama uygulamalarının, çalışan tatmini ve performansı üzerindeki etkisini araştırmaktır. Bulgular, içsel pazarlama ile çalışanların tatmini ve performansları arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. İçsel pazarlama ile içsel tatmin, dışsal tatmin ve genel tatmin arasındaki ilişkiler incelendiğinde, yapılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu çalışmaya ait bulgulara istinaden, turizm/konaklama (Huang ve Rundle-Thiele, 2014; Tsai ve ark., 2010), bankacılık ve sigorta (Al-Hawary ve ark., 2013; Haghhighikhah ve ark., 2016; Shiu ve Yu, 2007), sağlık (Ahmad ve Al-Borie, 2012; Iliopoulos ve Priporas, 2011), özel güvenlik (Şenol, 2019) ve spor okulları (Yıldız, 2011) gibi hizmet sektörünün farklı alanlarında yürütülen çalışmalar incelendiğinde, içsel pazarlama ile çalışan tatmini arasında benzer sonuçların elde edildiği görülmektedir. Bu sonuçlar, içsel pazarlamanın çalışanların iş tatmini üzerinde olumlu etkisi olduğunu ortaya koyan önceki çalışmaların bulgularını doğrular niteliktedir. Bu bağlamda, işletmeler içsel pazarlama uygulamalarına gerekli önemi vererek hem içsel pazarlama kavramının işletmelere sağladığı birçok faydadan yararlanabilecekleri, hem de işletme çalışanlarının iş tatmin düzeylerini arttırabileceklerini söylemek mümkündür. Ayrıca, içsel pazarlama ile çalışan performansı arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmış olmasına rağmen içsel pazarlamanın çalışan performansı üzerine doğrudan etkisinin anlamlı olmadığı görülmektedir (Tablo 4, Şekil 1, c' yolu). Bulgular, içsel pazarlama ve çalışan performansına ilişkin geçmiş araştırma (Ahmed ve ark., 2003; Lytle ve Timmerman 2006) sonuçlarını doğrulamaktadır. Bu bağlamda, işletmelerin hayata geçirdikleri içsel pazarlama uygulamaları ile çalışan performanslarında artışın dolaylı yoldan sağlanabileceğini söylemek mümkündür. Benzer şekilde çalışan performansı ile çalışanların iş tatmin düzeyleri arasında pozitif anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Tsai ve ark., (2010) iş tatmini ile performans arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ancak çalışanların iş tatmin düzeylerinin performansı doğrudan etkilemediğini, örgütsel bağlılığın aracılık rolü sayesinde iş tatmini ile performans arasında bir ilişki olduğunu vurgulamışlardır. Diğer yandan, Biçen (2019) ile Fu ve Deshpande (2013) yaptıkları araştırmalarında iş tatmini ile çalışan performansı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Geçmiş çalışmalar ile bu çalışma bulguları birlikte değerlendirildiğinde, işletmelerin çalışanlarının tatmin seviyelerini yükseltecek uygulamalar ile çalışanlarının performansını arttırabilecekleri söylenebilir. Bir bütün olarak bu araştırma, içsel pazarlama, iş tatmini ve çalışan performansı arasındaki pozitif ilişkiler için geçmiş çalışma sonuçlarına dikkate değer şekilde ampirik destek sağlamaktadır.

Çalışmanın bir diğer amacı da çalışan tatmininin, içsel pazarlama ile çalışan performansı arasındaki ilişkiye aracılık edip etmediğini kontrol etmektir. Bu çalışma, spor-fitness sektörü özelinde içsel pazarlama ile çalışan performansı arasındaki ilişkide çalışan tatmininin aracılık etkisini kontrol etmek için alanın ilk örneği olarak kabul edilebilir. Sonuçlar önerilen hipotezleri desteklemekte ve çalışan tatmininin, içsel pazarlama ile çalışan performansı arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini göstermektedir. Geçmiş çalışmalar (Back ve ark., 2010; Iliopoulos ve Priporas, 2011, Ahmad ve Al-Borie, 2012; Haghhighikhah ve ark., 2016) çalışan tatmininin nasıl artırılabilirini açıklamak için güçlü teorik ve kavramsal temeller sağlamıştır. Bu çalışma, bir adım ileri giderek uygulanan içsel pazarlama yaklaşımının, istenen düzeyde çalışan performansı elde etmede aracılık rolü oynayan çalışan tatminine katkıda bulunarak ampirik kanıt sağlamaktadır. Çalışan tatmininin içsel pazarlama ile çalışan performansı arasındaki ilişkiye aracılık ettiği öne sürüldüğünde, içsel pazarlama uygulamalarının çalışan performansı için önemli bir parametre olduğu söylenebilir. Diğer bir ifade ile yöneticilerin arzu ettiği performans standartlarına ulaşmanın yolu çalışan tatmininin sağlanabilmesine bağlıdır. Nitekim dışsal (müşterilere yönelik) pazarlama uygulamalarına benzer şekilde, içsel pazarlama uygulamaları da çalışanların ihtiyaç, istek ve arzularına odaklanmakta ve bunları çalışanların tatmin olacağı

şekilde karşılamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, bir işletmedeki çalışan tatminini olumlu yönde etkileyecek içsel pazarlama uygulamaları çalışan performansında olumlu değişimlere yol açacaktır.

ÖNERİLER

Spor-fitness merkezleri özelinde işletmelerin müşterileri ile yakın ilişki kuran ve ana pazarlama unsuru olan çalışanların performanslarındaki artış müşteri memnuniyeti yaratacaktır. Buradan hareketle spor-fitness merkezi yöneticileri çalışanlarında iş tatminini geliştirebilmeleri için içsel pazarlama stratejilerini etkin bir şekilde kullanarak çalışanlarında ve işletmelerinde performans artışı sağlayabilirler. Diğer bir ifade ile, bu çalışma yöneticilerin optimum ve kalıcı çalışan performansına ulaşmak için içsel pazarlama uygulamalarını kullanmaları için çıkarımlara sahiptir. İçsel pazarlama uygulamalarını içerisinde barındıran işletmeler araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiyi göz önünde bulundurarak ilgili kavramların birbirleriyle entegre olduğu bir süreç dizayn ederek işletmeye beklenilenin üzerinde fayda sağlayabilirler. Çalışan tatmini ve performansı işletmelerin özellikle insan kaynakları departmanlarının temel konuları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, işletmelerde departmanlar arası koordinasyonunun sağlanmasının içsel pazarlama strateji ve uygulamalarının yürütülmesini ve geliştirilmesini olumlu yönde etkileyebileceği unutulmamalıdır.

Bu çalışma, Türkiye’de spor-fitness hizmetlerinin en hızlı ve istikrarlı gelişme gösterdiği İstanbul ilinde gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, spor-fitness sektörünün oldukça büyük bir coğrafyaya yayıldığı ve bu nedenle sonuçların doğrudan genelleştirilemeyeceğini ifade etmek gerekir. Aynı zamanda sonuçların, diğer hizmet sektörleri (sağlık, turizm, yemek vb.) içinde genelleştirilmesi doğru olmayacaktır. Ayrıca araştırmanın Türkiye örnekleminde daha büyük bir kitleye uygulanması, farklı kültürel yapıların karşılaştırılmasına olanak sağlayacak ve bu çalışmanın bulgularını daha anlamlı hale getirecektir. Diğer yandan içsel pazarlama ve içsel pazarlama uygulamalarının doğurabileceği sonuçlara ilişkin sınırlı sayıda çalışma olması nedeniyle, farklı hizmet sektörlerini içene alan daha genel nitelikteki çalışmalar ile sektörler arası karşılaştırmalı analizlerin gerçekleştirileceği çalışmalar kavramlar arası ilişkilerin daha net bir şekilde ortaya koyulmasına fayda sağlayabilir. Daha önce belirtildiği üzere iş tatmini ile çalışan performansı arasında örgütsel bağlılığın aracılık ettiği, değişkenler arası dolaylı bir etkileşimin olduğu (Tsai ve ark., 2010) bilinmektedir. Bu bağlamda gelecek çalışmalarda iş tatmininin, çalışan performansı üzerine etkisini kuvvetlendirebilecek (örn; örgütsel bağlılık) değişkenlerin ve içsel pazarlama uygulamalarının performans dışında işletmeye değer katacak olumlu/olumsuz tutum ve davranışlar (örn; örgütsel vatandaşlık, yaratıcı performans, işten ayrılma niyeti) üzerindeki etkisi test edilebilir.

KAYNAKLAR

Açak, M., Karataş, Ö. (2016). Malatya’da spor merkezlerine devam eden bireylerin spordan ve spor merkezlerinden beklentilerinin karşılanma düzeylerinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 11(18), 215-226.

Ahmad, A. M.K., Al-Borie, H.M. (2012). Impact of internal marketing on job satisfaction and organizational commitment: a study of teaching hospitals in Saudi Arabia. *Business and Management Research*, 1(3), 82-94.

Al-Hawary, S. I. S., Al-Qudah, K. A. M., Mash’al Abutayeh, P., Mash’al Abutayeh, S., Al-Zyadat, D. Y. (2013). The impact of internal marketing on employee’s job satisfaction of commercial banks in Jordan. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 4(9), 811-826.

Anafarta, N. (2015). The relationship between perceived organizational support and the intention to quit: the mediatory role of job satisfaction. *İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi*, 26(79), 112-130.

- Argan, M. (2007). *Eğlence Pazarlaması*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Back, K. J., Lee, C. K., Abbott, J. (2010). Internal relationship marketing: Korean casino employees job satisfaction and organizational commitment. *Cornell Hospitality Quarterly*, 52(2), 111-124.
- Baron, R. M., Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of personality and social psychology*, 51(6), 1173.
- Baycan, F. A. (1985). *Farklı Gruplarda Çalışan Kişilerde İş Doyumunun Bazı Yönlerinin Analizi*. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Biçen, G. (2019). *İşgören mutluluk düzeylerinin iş tatmini ve iş performansı üzerine etkileri: konaklama işletmelerinde bir inceleme*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Candan, B., Çekmecelioğlu, H. G. (2009). İçsel pazarlama faaliyetlerinin örgütsel bağlılık unsurları açısından değerlendirilmesi: bir araştırma. *Yönetim Dergisi*, 20(63), 41-58.
- Çetin, C. (2013). *Toplam kalite yönetimi*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Çöl, G. (2008). Algılanan güçlendirmenin işgören performansı üzerine etkileri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9(1), 35-46.
- Davis, T. R. V. (2001). Integrating internal marketing with participative management. *Management Decision*, 39(2), 121-130
- Dündar, İ. P., Güneri Fırlar, B. (2006). İçsel pazarlama ve toplam kalite yönetimi Türkiye'deki ulusal basın işletmelerinin değerlendirilmesine yönelik bir araştırma. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 131-153.
- Ekenci, G., İmamoğlu, F. A. (2002). *Spor işletmeciliği*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Erdil, O., Keskin, H., İmamoğlu, S. Z., Erat, S. (2004). Yönetim tarzı ve çalışma koşulları, arkadaşlık ortamı ve takdir edilme duygusu ile iş tatmini arasındaki ilişkiler: tekstil sektöründe bir uygulama. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 5(1), 17-26.
- Eskiler, E., Altunışık, R. (2018). Spor hizmetlerinde müşteri memnuniyeti ve davranışsal bağlılık arasındaki ilişkide ilişkisel değiştirme maliyetinin aracılık etkisi. *Spormetre*, 16(4), 52-60.
- Eskiler, E., Altunışık, R. (2021). The moderating effect of involvement in the relationship between customer behavioral intentions and its antecedents. *Sage Open*, 11(2), 1-12.
- Ewing, M. T., Caruana, A. (1999). An internal marketing approach to public sector management: the marketing and human resources interface. *International Journal of Public Sector Management*, 12(1), 17-26.
- Eynullayev, C., Özler, C. (2012). Kurum performansının değerlendirilmesinde iç ve dış müşteri memnuniyetinin ölçülmesi ve yönetilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(4), 31-64.
- Fındıkcı, İ. (2006). *İnsan kaynakları yönetimi*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Fu, W., Deshpande, S. P. (2013). The impact of caring climate, job satisfaction, and organizational commitment on job performance of employees in a China's insurance company. *Journal of Business Ethics*, 124, 339-349.
- Foreman, S. K., Money, A. H. (1995). Internal marketing: concepts, measurement and application. *Journal of marketing management*, 11(8), 755-768.
- George, D., Mallery, P. (2016). *IBM SPSS statistics 23 step by step*. Routledge.
- Gürbüz, S. (2019). *Sosyal bilimlerde aracı, düzenleyici ve durumsal etki analizleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Haghighikhah, M., Arabi, M., Khadang, M. (2016). Internal marketing: employee satisfaction and word of mouth in Gulan's Saderat Bank. *International Journal of Marketing Studies*, 8(2), 147-158.
- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. New York: The Guilford Press.
- Hu, L. T., Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6, 1-55.
- Huang, Y., Rundle-Thiele, S. (2014). The moderating effect of cultural congruence on the internal marketing practice and employee satisfaction relationship: an empirical examination of Australian and Taiwanese born tourism employees. *Tourism Management*, 42, 196-206.
- Iliopoulos, E., Priporas, C. (2011). The effect of internal marketing on job satisfaction in health services: a pilot study in public hospitals in Northern Greece. *BMC health services research*, 11(261), 1-8.
- Kaplan, M. (2007). *Motivasyon teorileri kapsamında uygulanan özendirme araçlarının işgören performansına etkisi ve bir uygulama*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri: Kavramlar, teknikler ve ilkeler* (27. ed.). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Karcıoğlu, F., Akbaş, S. (2010). İşyerinde psikolojik şiddet ve iş tatmini ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(3),139-161.
- Kirkman, B. L., Rosen, B. (1999). Beyond self-management: antecedents and consequences of team empowerment. *Academy of Management Journal*, 42(1), 58-74.
- Kurşunluoğlu Yarımoğlu, E., Ersönmez, N. (2017). İçsel pazarlama faaliyetlerinin iş tatmini ve örgütsel bağlılık üzerindeki doğrudan etkisi: bir kamu bankası örneği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 18(1), 79-98.
- Locke, E. (1969). What is job satisfaction?. *Organizational behavior and human performance*, 4(4), 309-336.
- Lytle, R. S., Timmerman, J. E. (2006). Service orientation and performance: an organizational perspective. *Journal of Service Marketing*, 20(2), 136-147.
- Mucuk, İ. (2012). *Pazarlama ilkeleri*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Nunnally, J. C. (1978). An overview of psychological measurement. *Clinical diagnosis of mental disorders*, 97-146.
- Pantouvakis, A. (2012). Internal marketing and the moderating role of employees: an exploratory study. *Total Quality Management*, 23(2) 177-195.
- Reynoso, J., Moores, B. (1995). Towards the measurement of internal service quality. *International Journal of Service Industry Management*, 6(3), 64-83.
- Rich, B. L., Lepine, J. A., Crawford, E. R. (2010). Job engagement: antecedents and effects on job performance. *Academy of management journal*, 53(3), 617-635.
- Scheider, B., Snyder, R. A. (1975). Some relations between job satisfaction and organizational climate. *Journal of Applied Psychology*, 60(3), 318-328.
- Schermerhorn, J. R., Hunt, G., Osborn, R. N. (1985). *Managing organizational behavior*. New York: Sons Pub.
- Schwarz, E., Hunter, J. (2010). *Advanced theory and practice in sport marketing*. Routledge.
- Shiu, Y., Yu, T. (2007). Internal marketing, organisational culture, job satisfaction, and organisational performance in non-life insurance. *The Service Industries Journal*, 30(6), 793-809.

Şenol, Ş. (2019). *İçsel Pazarlama Uygulamalarının Çalışanların İş Tatmini Üzerine Etkisi ve Örgütsel Adaletin Aracılık Rolü*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sigler, T. H., Pearson, C. M. (2000). Creating an empowering culture: examining the relationship between organizational culture and perceptions of empowerment. *Journal of quality management*, 5(1), 27-52.

TDK. (2021). Türkçede batı kökenli kelimeler sözlüğü, URL: <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim tarihi: 14.05.2021.

Tsai, M., Cheng, C., Chang, Y. (2010). Drivers of hospitality industry employees' job satisfaction, organizational commitment and job performance. *African Journal of Business Management*, 4(18), 4118-4134.

Torlak, Ö., Barca, M. (2018). Pazar dinamiklerindeki değişim, stratejik düşünme ve pazarlama düşüncesinin gelişimi. Editör: Torlak, Ö., Altunışık, R. *Pazarlama Stratejileri, Yönetmel Bir Yaklaşım*. 3. Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayım.

Urk, M. (2015). *İçsel pazarlama uygulamalarının çalışan bağlılığı ile müşteri ve şirket performansına etkisinin analizinde kişilik özelliklerinin düzenleyici rolü*. Yayımlanmış Doktora Tezi. Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Vroom, V. H. (1964). *Work and motivation*. New York: John Wiley & Sons.

Yapraklı, Ş., Özer, S. (2001). Çağdaş pazarlamada yeni bir yaklaşım: içsel pazarlama. *Pazarlama Dünyası*, 15(2001-6), 58-62.

Yetim, G., Argan, M. (2018). Boş zaman ilgilenim faktörleri ile fitness merkezine yönelik tatmin ve sadakat arasındaki ilişki. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 49-62.

Yıldız, S. M. (2011). İçsel pazarlama, iş tatmini ve örgütsel bağlılık ilişkisi: Spor okullarında görev yapan antrenörler üzerine bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 13(2), 216-225.

FUTBOL HAKEMLİĞİ İLE İLGİLİ MAKALELER ÜZERİNE BİR İÇERİK ANALİZİ*

Ferhat GÜNDOĞDU^{1}**
Serbest Araştırmacı, ANKARA

Öz: Global bir spor dalı olarak futbola olan ilgi her geçen yıl artmaktadır. Bu ilgiden en çok etkilenen paydaşlardan biri de sahadaki hakemlerdir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye adresli araştırmacılar tarafından futbol hakemliği ile ilgili yayınlanan makalelerin değerlendirmesini yapmaktır. Bu amaç doğrultusunda 1995-2020 yılları arasında yayınlanmış makaleler incelenmiştir. ULAKBİM ve Google Scholar veri tabanları üzerinde tarama yapılarak futbol hakemliği ile ilgili makaleler seçilmiştir. Tarama sonucunda ulaşılan 92 makale; konularına, yıllarına, yazarlarına, araştırma yöntemlerine ve desenlerine, veri toplama araçlarına, örneklemelerine ve veri analiz yöntemlerine göre sınıflandırılarak incelenmiştir. İçerik analizi ile elde edilen ve kategorilere ayrılan veriler nicel betimleyici analiz yöntemlerinden frekans ve yüzde kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre; en fazla “karar verme” (%14) konusunun seçildiği, futbol hakemliği çalışmalarına 2016 yılından (%12) sonra artan düzeyde ilgi gösterildiği, makalelerde en çok nicel araştırma yönteminin (%89) ve veri toplama aracı olarak en çok anket ve ölçeğin (%67) kullanıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Futbol hakemliği, makale, içerik analizi

A CONTENT ANALYSIS ON ARTICLES RELATED TO FOOTBALL REFEREEING

Abstract: Interest in football as a global sport is increasing year by year. One of the stakeholders most affected by this interest is the referee on the field. The aim of this study is to evaluate the articles published by researchers in Turkey on football refereeing. For this purpose, articles published between 1995 and 2020 were examined. Articles on football refereeing were selected by scanning the ULAKBİM and Google Scholar databases. 92 articles obtained as a result of the scan were classified and evaluated according to their topics, years of publication, authors, research methods and designs, data collection tools, samples and data analysis methods. The data obtained by content analysis and divided into categories were analyzed using quantitative descriptive analysis methods such as frequency and percentage. According to the results of the analysis, it was determined that the most selected topic was "decision making" (14%), there is an increasing interest in football refereeing studies after 2016 (12%), quantitative research method (89%) was the most used method in the articles and the most used data collection tools were surveys and scales (67%).

Key Words: Football, football refereeing, review

* Bu çalışma 07-09 Kasım 2020 tarihleri arasında online olarak düzenlenen 18. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Global bir spor dalı olarak futbola olan ilgi her geçen yıl artmaktadır. Artan ilgi ile beraber futbol pazarının ekonomik anlamdaki getirisi de büyümektedir. Bununla birlikte, başlangıçta bir tören, kutlama, fiziksel aktivite, eğlence gibi görülen futbol günümüzde dünya çapında bir iş kolu haline gelmiştir (Hamil ve Chadwil, 2010, s. 3). Sadece Avrupa liglerinde dahi pazar geliri 28,9 milyar Euro ile 2018/19 sezonunda bir önceki sezona göre %2'lik bir büyüme göstermiştir (Deloitte, 2020). 2008-2009 sezonunda bu pazarın 13,6 milyon Euro olduğu

düşünüldüğünde futbolun önemli bir endüstri kolu haline dönüştüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

Futbol oyunundaki önemli aktörlerinden biri olan hakem en yalın haliyle, insanların oyun oynamalarına yardımcı olan görevli olarak bilinir. Başka bir bakış açısıyla hakem her seferinde adil ve doğru karara ulaşmak için, birbirinden farklı durumların her birinde, yerine göre diplomatik bir davranış, resmi bir otorite, yetişkin davranışı ve çözüm üretebilme kapasitesine sahip olan görevlidir (Grunska, 1999). Futbol hakemliği, tüm oyun ve spor dallarına göre, birçok yönden en zor ve en popüler olanıdır. Futbol oyununun dinamikliği, ekonomisi, izleyici kitlesi, yarattığı haz (seyir zevki), fanatizm unsurları, medya ilgisi, kuralları, hızı gibi özellikleri bu oyunun yönetim sorumluluğunu üstlenen hakemi diğer tüm branşlardan ayrı bir konuma taşımaktadır. Ekonomik boyutuyla birlikte futbol oyununa olan ilgideki artış sebebiyle futbol sektörü hızlı bir gelişim göstermekte ve futbol hakemliği de bundan etkilenmektedir. Gerek hakemlerin maçlardaki performansları üzerine yapılan televizyon programları, gerek ulusal ve uluslararası hakem komitelerinin elit hakem yetiştirmek için harcadığı kaynaklar, geliştirdiği programlar ve gerekse hakemlere ödenen ücretlerdeki büyük artışlar bu etkilere verilebilecek en belirgin örneklerdir.

Yakın zamanlara kadar hakemin bir maçta verdiği kararlarda %60 doğruluk oranı kabul görmekteyken günümüzde hakemlerden nerdeyse sıfır hata beklenmektedir. Hakemlerin en küçük hataları üzerine günlerce görsel ve yazılı medyada gündem oluşturulmakta ve programlar yapılmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak hakemler üzerindeki baskı da her geçen gün artmaktadır. Yapılan hataları azaltmak ve futbolun marka değerini arttırmak amacıyla yeni teknolojik araç ve uygulamalar oyunun bir parçası haline gelmiştir. Bunlar; 2000 yılında kullanılmaya başlanan “*sinyal veren bayraklar*”, 2003 yılında kullanılmaya başlanan “*telsiz iletişim sistemi*”, 2009 yılında müsabakalarda görevlendirilmeye başlanan “*ilave yardımcı hakemler*”, 2012 yılında kullanılmaya başlanan “*gol çizgisi teknolojisi*” ve en son 2016 yılında uygulamaya geçilen “*video yardımcı hakemliği (VAR)*” sistemidir.

Futbol alanında yapılan bilimsel çalışmaların daha çok profesyonel futbolcuların müsabakalardaki aktivite profilleri ve fizyolojik durumları üzerine olmakla birlikte futbol hakemliği ile ilgili araştırmalar 1990 ile 2000’li yıllarda sonra belirginleşmeye başlamıştır. Bu dönemde araştırmacıların dikkati futbol hakemlerinin hareket ve fizyolojik durumlarına ve hakem eğitimine çekilmiştir (Helsen ve Bultynck, 2004; Samuel, 2015). 2010’lu yıllarından sonra ise özellikle elit seviyede futbol hakemlerinin daha çok fiziksel, psikolojik ve profesyonel yetkinliklerine yönelik çalışmalar önerilmiştir (Samuel, 2015). Son dönemdeki çalışmalarda da üst seviyede bir hakemin karakteristik özellikleri tanımlanmaya çalışılmaktadır (Ekmekçi, 2011). Üst seviye hakemlerden beklenen temel konular; eksiksiz kural bilgisi, üst düzey fiziksel performans, sahada iyi yer alma ve standart uygulamadır. Ancak futbolun geldiği noktada, artık hakemlerden bu konuların dışında psikososyal alanları içeren pek çok olguyu bilmesi ve uygulaması beklenmektedir. Bu kapsamda iyi bir hakemin özellikleri olarak; tutarlı ve uyumlu olmak, denge, kararlı olmak, dürüstlük, güvenilirlik ve motivasyon sayılmaktadır (Ekmekçi, 2011). Grunska’da (1999) etkili zaman yönetimi ve görseelliğe etki eden hakemlik stiline sahip olmanın iyi bir hakem özelliklerinden olduğunu vurgulamıştır.

Futbol hakemliğinin spor yönetimi alanının alt konularından biri olduğu yaklaşımdan hareketle; spor yönetimi alanında yapılan çalışmaların değerlendirmesi yapılmış olmakla birlikte doğrudan futbol hakemliğini hedef almış bir değerlendirmenin olmayışı bu çalışmanın ortaya çıkmasına etken olmuştur. Ayrıca Dünya’da ve Türkiye’de her geçen gün futbol hakemliğine olan ilginin artması ve popülerliği de bir başka etkendir. Futbol hakemliği ile ilgili olarak hangi

konularda çalışmalara ihtiyaç olduğunu belirlemek ve araştırmacıların bu yöne ilgisini çekmek için bir içerik analizi çalışması yapılmasına karar verilmiştir. Bu konuda daha sonra yapılacak çalışmalara yol göstermesi için araştırmada aşağıda ayrıntılandırılan sorulara cevap aranmıştır:

Türkiye adresli yazarların futbol hakemliği ile ilgili yayınladığı makalelerin;

- Konularına,
- Yıllara,
- Yazar sayılarına,
- Yazarlarının kurumlarına,
- Araştırma yöntem ve desenlerine,
- Veri toplama araçlarına,
- Örneklemelerine,
- Veri analiz yöntemlerine göre

dağılımları nasıldır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmanın yöntemi nitel, deseni durum çalışması olarak kurgulanmıştır. Futbol hakemliği ile ilgili makaleler incelenerek bu çalışmalardaki eğilimleri tespit etmeye yönelik içerik analizi yapılmıştır. Büyüköztürk ve ark. (2019) içerik analizini, belirli kurallara dayalı olarak yapılan kodlamalar ile bir metnin sözcüklerini daha küçük içerik kategorileri ile özetleyen sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlamaktadır. Bu yapısı ve sosyal bilimler alanında sıklıkla tercih edilmesi nedenleriyle bu çalışmada içerik analizi modeli kullanılmıştır.

Evren-Örneklem

Araştırmanın evrenini ULAKBİM ve Google Scholar veri tabanlarında Türkiye adresli yazarların futbol hakemliği ile ilgili yayınlanan makaleler oluşturmaktadır. Bu alanda 2020 yılına kadar yayınlanmış ve ULAKBİM ve Google Scholar veri tabanlarında erişime açık olan 92 makaleye ulaşılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler literatürde çeşitli alanlarda kullanılan ve “yayın sınıflama formu” olarak tanımlanan formdaki başlıklar esas alınarak oluşturulan Excel formatında oluşturulan tabloda toplanarak kategorize edilmiştir. Bu tabloda makalelerin tanımlayıcı bilgileri (konu, yıl, kurum, yazar sayısı) ile yöntemle yönelik bilgiler (yöntem, desen, veri toplama aracı, örneklem, veri analiz yöntemi) yer almaktadır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada ULAKBİM ve Google Scholar veri tabanlarında 2020 yılına kadar Türkiye adresli yazarların futbol hakemliği ile ilgili yayınlanan makaleler incelenerek on bir başlık altında analiz edilmiştir. İncelenen makaleler; konu, yıl, yazar sayısı ve kurumları, araştırma yöntem ve desenleri, veri toplama araçları, örneklemeleri ile veri analiz yöntemleri bazında sınıflandırılmıştır. İnceleme sırasında bazı makalelerin yöntemi, deseni, veri toplama araçları ve veri analiz yöntemleri hakkında bilgiye rastlanmadığından bunlar için “belirtilmemiştir” ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca makalelerin konuları kategorize edilirken ikinci bir uzman görüşüne başvurulmuştur. Bu şekilde elde edilen veriler betimsel analiz yöntemlerinden frekans ve yüzde kullanılarak yorumlanmıştır.

BULGULAR

Türkiye adresli yazarların hazırladığı ULAKBİM ve Google Scholar veri tabanlarında 2020 yılına kadar yayınlanan futbol hakemliği ile ilgili 92 makalenin analiz sonuçları on bir başlıkta incelenmiştir.

Makalelerin konularına göre incelenmesi sonucunda (Tablo1) en çok “hakemlik ve sorunları” (n=20; %22), “karar verme” (n=13; %14), “fizyolojik özellikler” (n=12; %13) ve “mesleki doyum ve tükenmişlik” (n=10; %11) konularında makale yayınlandığı görülmektedir. “İletişim becerileri” (n=2; %2) ile “takım çalışması” (n=1; %1) en az çalışılan konular olmuştur.

Tablo 1. Hakemlik üzerine yazılan makalelerin konularına göre dağılımı

Konular	f	%
Hakemlik ve sorunları	20	22
Karar verme	13	14
Fizyolojik özellikler	12	13
Mesleki doyum ve tükenmişlik	10	11
Performans ve fiziksel aktivite	8	9
Öz yeterlilik	5	6
Mobing/şiddet	4	4
Stress	4	4
Eğitim	3	3
Empati	3	3
Futbol paydaşları	3	3
İletişim becerileri	2	2
Takım çalışması	1	1
Diğer (sos.med., yaratıcılık, kültürel zekâ, yaşam doyumunu)	4	5
Toplam	92	100

Makalelerin yayınlandığı yıllara bakıldığında (Tablo 2), futbol hakemliği ile ilgili ilk makalelerin 1995 yılında yayınlandığı, 2010’lu yıllara kadar bu konuda çok az makale yayınlandığı, 2010-2015 yılları arasında makalelerin biraz artış gösterdiği ve 2016 yılından sonra fark edilir bir artış olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Hakemlik üzerine yazılan makalelerin yayımlandığı yıllara göre dağılımı

Yıllar	f	%
1995	2	2
1999	3	3
2000	3	3
2001	1	1
2003	1	1
2004	2	2
2005	2	2
2007	1	1
2008	2	2
2009	2	2
2010	4	4
2011	5	5
2012	4	4
2013	3	3
2014	7	8
2015	5	5
2016	11	12
2017	11	12
2018	12	13
2019	11	12
Toplam	92	100

Makalelerin yazar sayısına göre yapılan incelemede (Tablo 3), en çok üç yazarlı (n= 29; %32) ve iki yazarlı (n=28; %30) yayınların olduğu, daha sonra dört yazarlı (n=15; %16) ve tek yazarlı (n=13; %14) yayınların tercih edildiği, beş ve daha fazla yazarlı makalelerin az olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Hakemlik üzerine yazılan makalelerin yazar sayısına göre dağılımı

Yazar Sayısı	f	%
1 yazarlı	13	14
2 yazarlı	28	30
3 yazarlı	29	32
4 yazarlı	15	16
5 yazarlı	4	4
6 yazarlı	2	2
7 yazarlı	1	1
Toplam	92	100

Makale yazarlarının kurumlarına göre yapılan incelemede (Tablo 4) bazı makalelerin birden çok yazarlı olduğu dikkate alınarak kategorize edilmiştir. Kurumu üniversite olmayan yazarlar “serbest araştırmacı” olarak, yurt dışı bir üniversite görevli Türkiye adresli bir yazar da “diğer” olarak tanımlanmıştır. Buna göre bu konudaki makaleler en çok Marmara Ü. (n=7; %8), Muğla Sıtkı Koçman Ü. (n=6; %7), İstanbul Ü. (n=5; %6), serbest (n= 4; %5) ve Gazi Ü. (n=3; %4)’deki araştırmacılar tarafından yayınlanmıştır.

Tablo 4. Hakemlik üzerine yazılan makalelerin yazar kurumlarına göre dağılımı

Üniversiteler	f	%	Üniversiteler	f	%
Adnan Menderes Ü.	2	2	İstanbul Aydın Ü.	1	1
Ahi Evran Ü.	1	1	İstanbul Ü.	5	6
Akdeniz Ü.	1	1	İTÜ	1	1
Anadolu Ü.	1	1	K.Maraş Sütçü İmam Ü.	2	2
Ankara Ü.	1	1	Kafkas Ü.	1	1
Atatürk Ü.	2	2	Karabük Ü.	1	1
Bahkesir Ü.	2	2	Karamanoğlu Mehmet Bey Ü.	2	2
Başkent Ü.	1	1	Kocaeli Ü.	1	1
Bolu Abant İzzet Baysal Ü.	1	1	Marmara Ü.	7	8
Celal Bayar Ü.	1	1	Medipol Ü.	1	1
Çankaya Ü.	2	2	Mersin Ü.	1	1
Çukurova Ü.	1	1	Muğla Sıtkı Koçman Ü.	6	7
Diğer	1	1	Munzur Ü.	1	1
Dumlupınar Ü.	1	1	Mustafa Kemal Ü.	1	1
Ege Ü.	1	1	Niğde Ü.	1	1
Erciyes Ü.	1	1	Okan Ü.	1	1
Eskişehir Teknik Ü.	1	1	Ondokuz Mayıs Ü.	2	2
Fırat Ü.	2	2	Ömer Halisdemir Ü.	1	1
Gazi Ü.	3	4	Pamukkale Ü.	1	1
Gaziosmanpaşa Ü.	1	1	Sakarya Ü.	2	2
Gümüşhane Ü.	1	1	Selçuk Ü.	1	1
Hacetepe Ü.	1	1	Serbest araştırmacı	4	5
Haliç Ü.	1	1	Siirt Ü.	1	1
Hitit Ü.	1	1	Süleyman Demirel Ü.	1	1
Iğdır Ü.	2	2	Trakya Ü.	1	1
Işık Ü.	1	1	Uludağ Ü.	1	1
İnönü Ü.	1	1	Toplam	83	100

Makalelerin yöntem ve desenlerine göre yapılan incelemede (Tablo 5 ve Tablo 6), çalışmaların çok büyük oranda nicel olduğu (n=82; %89), gerek nitel (n=7; %8) gerekse karma (n=3; %3) araştırma yöntemlerine ilginin çok az olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Hakemlik üzerine yazılan makalelerin araştırma yöntemlerine göre dağılımı

Araştırma Yöntemleri	f	%
Nicel	82	89%
Nitel	7	8%
Nicel/Nitel	3	3%
Toplam	92	100%

Bu çalışmalarda çok büyük oranda nicel araştırma yöntemlerinden tarama deseni (n=38; %41) tercih edilmiştir. Araştırmada desenin belirtilmediği büyük oranda (n=32; %35) makaleye rastlanılmıştır. Daha sonraki tercih deneysel desen (n=6; %7) olmuştur. Diğer araştırma desenlerine olan tercihin yaklaşık oranlarda (n=1-n=5; %1-%5) olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Hakemlik üzerine yazılan makalelerin araştırma desenlerine göre dağılımı

Araştırma Yöntemleri	Araştırma Desenleri	f	%
Nicel	Tarama	38	41
	Belirtilmemiş	32	35
	Deneysel	6	7
	Ölçek Geliştirme	5	5
	Korelasyon	1	1
	Durum Çalışması	3	3
Nitel	Olgubilim	2	2
	Belirtilmemiş	1	1
	Olgu Bilim	1	1
Nicel/Nitel	Karma	3	3
Toplam		92	100

Makalelerin veri toplama araçlarına göre yapılan incelemede (Tablo 7), çalışmalarda veri toplamak için büyük oranda ölçek (n=39; %42) ve anket (n=23; %25) kullanıldığı, daha sonra ise ölçüm araçlarının geldiği (n=17; %18) görülmektedir.

Tablo 7. Hakemlik üzerine yazılan makalelerin veri toplama araçlarına göre dağılımı

Veri Toplama Araçları	f	%
Ölçek	39	42
Anket	23	25
Ölçüm Araçları	17	18
Doküman	6	7
Görüşme	4	4
Diğer	3	3
Toplam	92	100

Makalelerin örneklem sayıları ve düzeylerine göre yapılan incelemede (Tablo 8 ve Tablo 9), en çok 1-50 arası (n= 25; %27) ve 51-100 arası (n=25; %27), daha sonra 101-150 arası (n=16; %17) ve 151-200 arası (n=11; %12) örneklem sayısının kullanıldığı görülmektedir. 201'den daha fazla örneklem sayısının az görüldüğü tespit edilmiştir. Örneklem sayısının belirtilmediği makaleler örneklemsiz ve diğer çalışmalardır.

Tablo 8. Hakemlik üzerine yazılan makalelerin örneklem sayısına göre dağılımı

Örneklem Sayısı	f	%
1-50	25	27
51-100	25	27
101-150	16	17
151-200	11	12
201-300	4	4
301-400	5	5
401'den fazla	2	2
Belirtilmemiş	4	4
Toplam	92	100

Örneklemelerin düzeylerinde ise büyük oranda klasman hakemleri (n=51; %34), daha sonra yakın oranlarda il hakemleri (n=28; %19), üst klasman hakemleri ve bölgesel hakemler (n=24; %16) olarak görülmektedir. Önemli miktarda çalışmada ise (n=18; %12) örneklem düzeyi belirtilmemiştir. Aday hakemler ise en az tercih edilen örneklem düzeyi (n=4; %3) olmuştur.

Tablo 9. Hakemlik üzerine yazılan makalelerin örneklem düzeyine göre dağılımı

Örneklem Düzeyi	f	%
Klasman Hakemleri	51	34
İl Hakemleri	28	19
Üst Klasman Hakemleri	25	17
Bölgesel Hakemler	24	16
Belirtilmemiş	18	12
Aday Hakemler	4	3
Toplam	150	100

*Hakem ve yrđc. hakemler bir arada belirtilmiştir.

Makalelerin örneklem yöntemlerine göre yapılan incelemede (Tablo 10), örnekleme belirtilmeyen çalışmanın en fazla kategorisinde olması (n=41; %45) dikkat çekici bir tespittir. Daha sonra rastgele/seçkisiz örneklem seçme yönteminin (n=24; %26), daha sonra amaca uygun (n=11; %12) ve kolayda (n=9; %10) örneklem yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir. Örneklemsiz makale (n=3; %3)'tür.

Tablo 10. Hakemlik üzerine yazılan makalelerin örnekleme yöntemine göre dağılımı

Örneklem Seçme Yöntemi	f	%
Belirtilmemiş	41	45
Rastgele/seçkisiz	24	26
Amaca uygun	11	12
Kolayda	9	10
Evrenin tamamı	3	3
Örnekleme yok	3	3
Kasti örneklem	1	1
Toplam	92	100%

Makalelerin veri analiz yöntemlerine göre yapılan incelemede (Tablo 11), en çok ortalama/standart sapma (n=31; %24) ile frekans/yüzde (n=30; %23), daha sonra T-testi (n=19; %15)'nin kullanıldığı görülmektedir. En az kullanılan teknikler ise, faktör analizi, regresyon ve nitel betimsel analiz teknikler olmuştur (n=1; %1). İki makalede veri analizi kullanılmamıştır (n=2; %2).

Tablo 11. Hakemlik üzerine yazılan makalelerin veri analiz yöntemlerine göre dağılımı

Veri Analiz Yöntemleri	f	%
Ortalama/Standart Sapma	31	24
Frekans/Yüzde	30	23
T-testi	19	15
Anova	13	10
Nicel		
Korelasyon	12	9
Non-Parametrik Testler	10	8
Faktör Analizi	1	1
Regresyon	1	1
Diğer	4	3
Nitel		
İçerik Analizi	6	5
Betimsel Analiz	1	1
Yok		
Toplam	130	100

TARTIŞMA VE SONUÇ

En çok izlenen ve takip edilen spor branşı olan futbol sporunun hakemliği ile ilgili makalelerin sayılarında ve buna bağlı olarak konularında da son yıllarda artış gözlenmektedir. En çok çalışılan konu olan “hakemlik ve sorunları” (n=20); meslek yaklaşımıyla hakemlik hakkında bilgi vermesi ve bu mesleğin sorunlarını irdelemesi açısından beklenen bir sonuçtur. Aynı bakış açısı ile “mesleki doyum” ile ilgili makaleleri de (n=10) bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. Elmas ve ark.'nın (2019) sporda sosyal alanlar makalelerini incelemesinde de “iş-yaşam doyum ve tükenmişlik” konulu çalışmaların öne çıktığını tespit etmiştir. Yine en çok çalışılan konulardan olan “karar verme” (n=13), iyi bir hakemde bulunması gereken özelliklerden (Ekmekçi, 2011; Guillén ve Feltz, 2011) biri olması ve devamlı geliştirilmesi gereken bir özellik olması (Grunska, 2011) nedeniyle nitelikli hakemliğe yol gösterici çalışmalar olarak değerlendirilebilir. En çok çalışılan diğer konulardan olan “fizyolojik özellikler” (n=12) ile “performans ve fiziksel aktivite” (n=8) üst seviye bir futbol hakeminin saha performansı açısından önemli konulardandır (Helsen ve Bultynck, 2004; Guillén ve Feltz, 2011). “Öz yeterlilik” (n=5), “mobing/şiddet” (n=4), “stres” (n=4), “eğitim” (n=3), “empati” (n=3), futbol paydaşları” (n=3) ve “iletişim becerileri” (n=2) konularındaki çalışmalar daha az tercih edilmiştir. Spor yönetimi alanındaki akademik çalışmaların incelenmesi sonucunda da benzer şekilde eğitim ve iletişim konularının diğer konulara nazaran daha az tercih edilen konular olmuştur (Yavuz ve ark. 2018). Birçok sporda olduğu gibi futbol hakemliğinde de çok önemli olan “takım çalışmasının” (Grunska, 2011; Schnyder ve Hossner, 2016) sadece bir makalede incelenmesi araştırmacıların henüz dikkatini çekmediğini düşündürmektedir.

Uluslararası literatürde futbol hakemliği konulu makaleler 1990’lı yıllara kadar çok az sayıda yer almakta, bu yıllardan sonra artış gözlenmektedir. Türkiye adresli yazarlar da ilk olarak 1995 yılında bu konuya ilgi göstermeye başlamış (Müniroğlu, 1995; Sunay, 1995) ancak 2015’li yıllara kadar bu konuda az sayıda makale yayınlanmıştır. 2016 yılından sonra fark edilir bir artış olduğu görülmektedir. Bu konuda benzer bir bulgu spor yönetimi alanında yapılan araştırmaların incelenmesinde de karşımıza çıkmaktadır. Bu araştırma kapsamında yayınlanan makalelerin 2015 yılından sonra önemli bir artış gösterdiği tespit edilmiştir (Atalay, 2017). Ayrıca futbol hakemliği ile ilgili makalelerin bu yıllardan sonra artmasını Türkiye Futbol Federasyonunun 2015 yılında profesyonellik uygulaması başlatması ile ilişkilendirmek mümkündür. Profesyonel hakemlik uygulaması ile futbol hakemliğine olan ilginin artması beklenen bir sonuç olarak görülmektedir.

Yapılan analizde daha çok üç yazarlı (n= 29) ve iki yazarlı (n=28) çalışmaların tercih edildiği, beş ve daha fazla yazarlı çalışmaların da en az tercih edildiği görülmüştür. Spor yönetimi alanında yapılan araştırmaların incelemesinde de benzer şekilde iki ve üç yazarlı çalışmaların en çok tercih edildiği ve sadece bir beş yazarlı yayının olduğu tespit edilmiştir (Atalay, 2017). Birden fazla yazarlı makaleleri, yazarların işbirliği yaparak süreci kolaylaştırma ve akademik kariyerler kriterlerini sağlayabilme isteklerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Futbol hakemliği ile ilgili makaleler çok büyük bir çoğunlukla (78 yazar) üniversiteler bünyesindeki araştırmacılar tarafından yapılırken serbest araştırmacılar olarak nitelendirilen üniversite dışındaki araştırmacıların da alana katkı sağladığı (n=4) görülmektedir. Üniversite düzeyinde en çok Marmara Ü. (n=7), Muğla Sıtkı Koçman Ü. (n=6), İstanbul Ü. (n=5) ve Gazi Ü. (n=3)'deki araştırmacılar tarafından yayınlanmıştır. Atalay (2017)'da benzer bir çalışmada incelediği 56 makaleden 36'sının Marmara, İstanbul, Gazi, Ankara, Fırat, Ardahan ve Gaziantep üniversitelerinden yayımlandığı tespit etmiştir.

Yapılan analiz sonucunda çok büyük oranda nicel araştırmaların (n=82) tercih edildiği, nitel (n=7) ve karma (n=3) araştırma yöntemlerine olan ilginin çok az olduğu görülmektedir. Bu bulguyu destekler şekilde, spor yönetimi alanındaki akademik çalışmalarda (tez, makale ve bildirimler) %70 nicel, %28 nitel ve %2 karma yaklaşım kullanıldığı tespit edilmiştir (Yavuz ve ark., 2018). Benzer şekilde Elmas ve ark. (2019)'da sporda sosyal alanlar makalelerinin araştırma yaklaşımlarının incelenmesinde, incelenen 400 makalenin %78'inde nicel araştırma yöntemleri, %13,2'sinde nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı tespit etmiştir. Yine spor yönetimi disiplini yapılan çalışmaların incelemesinde en fazla (%72.1) nicel araştırma yöntemine rastlanılmış, daha sonra nitel araştırma yöntemi (%22.3) ve karma araştırma yönteminin (%5,5) kullanıldığı görülmüştür (Biricik, 2020). Spor yönetimi bilimi ile ilgili yapılan benzer çalışmalar da çok büyük oranlarda nicel araştırmaların tercih edildiği görülmüştür (Bal ve Pepe, 2016; Tuncel, 2008; Yerlisu ve ark., 2018)

Futbol hakemliği ile ilgili makalelerde nitel araştırma yönteminin azlığı görülmekle birlikte bu konuda artış azalış ile ilgili bir bulguya rastlanılmamıştır. Ancak uluslararası alanda spor psikoloji dergileri üzerine yapılan bir inceleme, 1990'lardan 2009'lu yıllara kadar yayınlanan nitel çalışmaların yüzdesinde yaklaşık %68'lik (%17,3'den %29'a) bir artış olduğunu göstermektedir (Culver ve ark., 2012).

Futbol hakemliği ile ilgili makalelerin desenlerine göre incelenmesinde çok büyük oranda nicel araştırma yöntemlerinden tarama deseninin kullanıldığı (n=38) görülmektedir. Elmas ve ark.'nın (2019) çalışması da bu bulguyu destekler yönde, tarama deseninin her dönemde en fazla tercih edildiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte desenin belirtilmediği makale sayısı da ihmal edilebilecek sayıların çok üzerindedir (n=32). Çalışmalarında benzer bulguya karşılaşılan Yerlisu ve ark. (2018) gibi Atalay'da (2017) bu durumu alanda durum tespiti yapmayı hedefleyen yayınların tercih edildiğini değerlendirmekle birlikte, sosyal, sağlık, eğitim bilimleri ile diğer alanlardaki bilimsel çalışmaların hangi araştırma yöntemi ile yürütüldüğüne dair bilgilerin eksiksiz olarak aktarıldığını tespit etmiştir.

DeneySEL desenli çalışmalarda az da olsa artış olduğu yönünde bulgular (Elmas ve ark., 2019) olmakla birlikte futbol hakemliği ile ilgili makalelerde az sayıda deneySEL desen kullanıldığı görülmektedir (n=6). Futbol hakemliği ile ilgili makalelerde diğer araştırma desenlerine olan tercih yaklaşık oranlarda (n=1-n=5) ve az sayıdadır.

Makalelerin veri toplama araçlarına göre yapılan incelemede (Tablo 7), spor bilimleri alanındaki diğer çalışmalarda (Atalay, 2017; Biricik, 2020; Elmas ve ark., 2019; Yavuz ve ark., 2018) olduğu gibi bu çalışmada da veri toplamak için büyük oranda ölçek (n=39) ve anket (n=23) kullanıldığı görülmüştür. Dikkate değer sayıda da ölçüm araçlarının (n=17) kullanılması, hakemlerin fizyolojik özellikleri (n=13) ile performans ve fiziksel aktivitelerine (n=9) yönelik önemli sayıda çalışmanın olması ile açıklanabilir. Bu kapsamda Culver ve ark. (2012) 2000 ile 2010 yılları arasında spor psikolojisi dergilerinde yayınlanan makalelerde görüşme tekniği ile yapılan çalışmaların bir önceki on yıla göre %78.1 oranında arttığını tespit etmiştir. Ulusal adresli yazarlar tarafından yapılan futbol hakemliği ile ilgili çalışmalarda görüşme tekniğinin çok az sayıda (n=4) kullanılmış olduğu görülmektedir. Görüşme tekniği ile yapılan çalışmaların azlığı gerek ilgili kurumlardan izin alma gerekse çalışmaya özgü örnekleme ulaşmanın zorluğu ile açıklansa da Culver ve ark.'nın (2012) bulgularına göre bu konunun alana özgü bir eksikliği olarak görmek mümkündür.

Makalelerin örneklem yöntemlerine göre yapılan incelemede; Atalay'ın (2017) Türkiye'de spor yönetimi araştırmalarındaki eğilimler adlı çalışmasına çok benzer şekilde çok sayıda çalışmada (n=41) hangi örnekleme yönteminin kullanıldığına dair bir bilgiye rastlanılmadığı ve daha sonra rastgele/seçkisiz örneklem seçme yönteminin (n=24) kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca yine çalışmalarında; farklı alan ve disiplinlerdeki yayınlarda örnekleme yöntemine ilişkin bilgilerin verildiği vurgulanmaktadır (Atalay, 2017). Amaca uygun (n=11) ve kolayda (n=9) örneklem yöntemlerinin de önemli sayıda kullanıldığı görülmekle birlikte bu bulgular Yavuz ve ark.'nın (2018) bulguları ile benzer yöndedir.

Araştırmada makalelerin örneklem sayılarına göre; en çok 1-50 arası (n= 25) ile 51-100 arası (n=25) örneklem sayısının kullanıldığı, örneklem düzeylerine göre ise büyük oranda klasman hakemleri (n=51) tercih edildiği görülmektedir. Daha çok batı illerinde olmak üzere Türkiye hemen hemen her ilde ve bölgede belirli oranlarda ve sayılarda futbol hakemine ulaşmak mümkündür. Klasman hakemi sayısı açısından da aynı şekilde bir dağılım söz konusudur. Bu açıdan bakıldığında araştırmacılar açısından 100 kişiye kadar oluşan bir örneklem sayısına ve klasman, bölgesel ve il hakemine ulaşmak nispeten daha kolay ve mümkündür. Üst klasman hakemleri için aynı değerlendirmeyi yapmak daha zor olacaktır. İllere ve bölgelere göre homojen bir dağılım göstermemesi ve ayrıca üst klasman hakemlerine ulaşmanın ve gerekli izinlerin zorluğu araştırmacıları bu seviyedeki hakemleri örnekleme dahil etmelerini zorlaştırdığı değerlendirilmektedir.

Futbol hakemliği konulu makalelerde veri analiz yöntemi olarak en çok betimsel analiz yöntemlerinden olan ortalama/standart sapma (n=31) ile frekans/yüzdenin (n=30) kullanıldığı görülmektedir. Bu alandaki benzer çalışmalarda da aynı sonucu destekleyen bulgular tespit edilmiştir (Atalay, 2017; Biricik, 2020). Betimsel analiz yöntemlerinden sonra daha çok T-testi (n=19), Anova (n=13), Korelasyon (n=12) ve Non-parametrik testlerin (n=10) kullanılmasını, spor hakemliği ile ilgili konuların betimlenmesi, grupların karşılaştırılması ve ilişkilerin incelenmesi ile açıklayabiliriz. Alandaki diğer bulgular da aynı yöndedir (Atalay, 2017; Bal ve Pepe, 2016; Biricik, 2020). En az kullanılan teknikler ise, faktör analizi, regresyon ve nitel betimsel analiz teknikler olmuştur (n=1). Bu sonucun nitel araştırmalara gösterilen az ilgiden kaynakladığını ifade edebiliriz.

Bu çalışmada; özellikle araştırma yöntem ve desenleri ile veri toplama teknikleri ve analiz yöntemleriyle elde edilen sonuçların, Yavuz ve ark.'nın (2018) spor yönetimi alanında yapılan çalışmalarda birbiriyle benzerlik vurgusu tespiti ile örtüştüğü görülmektedir. Alandaki çalışmaların özgünlüğüne yönelik eleştirilerin futbol hakemliği ile ilgili yapılan çalışmalar için

de geçerli olacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla beraber Atalay (2017) ve Tuncel'in (2008) çalışmalarında da alana yönelik metodolojik eleştirileri destekler yönde bulguya (araştırma deseni belirtilmeyen n=32) rastlanmıştır.

2016 yılından sonra pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de futbolun önemli bir unsuru olan Video Yardımcı Hakem (VAR) uygulaması ile ilgili bir çalışmaya rastlanılmamıştır¹. Bu sonucun; VAR sisteminin tüm paydaşları için bir anlaşılma ve içselleştirilme safahasında olması, ayrıca VAR uygulamalarının ve sonuçlarının halen izlenmesinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Ekip olarak yönetilen bir çok spor dalında olduğu gibi futbol hakemliğinde de başarı için takım çalışmasının önemi tartışılmaz bir unsurdur. Maçı yönetmek için atanan hakem ile birlikte en az iki yrd. hakem, bir 4. Hakem ve üst liglerde VAR ve AVAR hakemleri maçın hakemine yardımcı olmak üzere görevlendirilmektedir. Müsabakanın futbol oyun kurallarına göre başarılı ve adaletli bir şekilde yönetilmesi için iyi bir takım çalışması gerekir (IFAB, 2020). Bu önemli unsur üzerinde sadece Satman'a (2016) ait bir çalışma olması alanda önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir.

Futbol hakemliği ile ilgili yapılacak araştırmalara yol göstermesi açısından araştırmacılara;

- Başarılı hakem kriterleri,
- Takım çalışması,
- Profesyonel hakemlik ve
- VAR sistemi ile ilgili konulara yönelmek,

ayrıca,

- Nitel araştırmanın daha çok tercih edilmesi,
- Veri toplama teknikleri ile veri analizinde farklı yöntemlerin kullanılması önerilmektedir.

Bu çalışma ile Türkiye adresli yazarların futbol hakemliği ile ilgili çalışmalarını incelenerek bu alandaki ulusal literatür özetlenmiştir. Elde edilen sonuçlar ışığında ileride yapılacak çalışmalar için henüz az çalışılan ancak futbol hakemliği için önemli olduğu değerlendirilen konulara dikkat çekilmiştir. Bu çalışmadaki önerilerin değerlendirilmesi ile futbol hakemliği çalışmalarına konu ve metodolojik olarak katkı sağlanacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

Atalay, A. (2017). Türkiye'de spor yönetimi araştırmalarındaki eğilimler: Bir içerik analizi. *Journal of Turkish Studies*, 12(29), 107–128.

Bal, H., Pepe, K. (2016). Türkiye'de spor bilimleri derneği tarafından düzenlenen uluslararası spor bilimleri kongrelerinde sunulan bildirilerin içerik analizi açısından incelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(3), 443-452.

Biricik, Y. S. (2020). Türkiye'de spor yönetimi disiplininde yapılmış olan tezlerin içerik analizi. *Ekev Akademi Dergisi*, 24(81), 523–538.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2019). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi

Culver, D. M., Gilbert, W., Sparkes, A. (2012). Qualitative research in sport psychology journals: The next decade

¹ Bu çalışmanın sınırlandığı 1995-2020 yılları arasındanki zaman diliminde VAR konulu bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Ancak 2020 yılı itibariyle bu konuda çalışmalar görülmeye başlanmıştır.

2000-2009 and beyond. *The Sport Psychologist*, 26(2), 261–281. doi:10.1123/tsp.26.2.261

Deloitte. (2020). *Annual review of football finance*. <https://www2.deloitte.com/uk/en/pages/sports-business-group/articles/annual-review-of-football-finance.html> adresinden edinilmiştir.

Ekmekçi, R. (2011). İyi bir hakemin özellikleri. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*. 2(1), 01-05.

Elmas, S., Elmas, A. G., Aşçı, F. H. (2019). Sporda sosyal alanlar makalelerinin araştırma yaklaşımlarının incelenmesi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 30 (1), 39-52. doi:10.17644/sbd.372204

Futbol Oyun Kuralları Kitabı, 2020

Grunska, J., (1999). *Successful sports officiating*. Human Kinetics 1.

Grunska, J., (2011). Officiating Style. *Successful Sports Officiating*. USA: American Sports Education Program, 39-42.

Guillén, F., Feltz, D. L. (2011). A conceptual model of referee efficacy. *Frontiers in Psychology*, 2, 25. doi:10.3389/fpsyg.2011.00025

Helsen, W., Bultynck, J. B. (2004). Physical and perceptual-cognitive demands of top-class refereeing in association football. *Journal of sports sciences*, 22(2), 179–189. doi:10.1080/02640410310001641502

Hamil, S., Chadvik, S. (2010). *Managing Football*. Routledge.

IFAB, (2020). Futbol Oyun Kuralları Kitapçığı, <https://www.theifab.com/laws> adresinden edinilmiştir.

Müniroğlu, S. (1995). Ankara'daki klasman futbol hakemlerinin eğitimi. *Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 1(1), 22-24.

Samuel, R. D. (2015). A psychological preparation framework for elite soccer referees: a practitioner's perspective. *Journal of Sport Psychology in Action*, 6(3). doi:10.1080/21520704.2015.1065938

Satman, M. C. (2016). An investigation of the motivation, collaboration and satisfaction levels related to teamwork of Turkish football referees. *International Journal of Human Sciences*, 13(1), 1644-1650.

Schnyder, U., Hossner, E. J. (2016). Psychological issues in football officiating: An interview study with top-level referees. *Current Issues in Sport Science*, 1, 1-14. doi: 10.15203/CISS_2016.004

Sunay, H. (1995). Ankara bölgesi futbol hakemlerinin hakemliğe yönelmelerine etki eden motivasyonel etkenler üzerine bir araştırma. *Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 2(2), 18–23.

Tuncel, S. (2008). Uluslararası yayınlarda nitelik: bazı spor bilimleri dergilerine Türkiye'den gönderilen araştırmaların niteliği. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, VI(3), 125–127.

Yavuz, Y., Mirzeoğlu, N., Kaymakçı, Y. (2018). Türkiye'de spor yönetimi alanında yapılan akademik çalışmaların analizi. *Journal of Global Sport and Education Research*, 1 (1), 47-63.

Yerlisu, T. L., Köse, E., Günbayı, İ. (2018). Türkiye'de yapılan rekreasyonun araştırmaları: Sistemik bir derleme. *Spor Bilimleri Dergisi*, 29(2), 87-104.

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.858650

Geliş Tarihi (Received): 12.01.2021

Kabul Tarihi (Accepted): 01.06.2021

Online Yayın Tarihi (Published): 30.06.2021

MULTI CRITERIA DECISION MAKING APPROACHES FOR EVALUATION OF EQUIPMENT SELECTION PROCESSES IN ROWING

Şeyma BOZKURT UZAN^{1*}, Mustafa SUBAŞI², Merve VURAL ALLAHAM¹

¹İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İSTANBUL

²İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İSTANBUL

Abstract: The relevance and quality of the materials used in rowing, such as oars and rowing boats, directly affect the performance and success of the athletes in training and competitions. Using inappropriate and low-quality materials may cause the athlete to fail even if the athlete shows a very high performance. When procuring materials in rowing clubs, some factors such as the purpose of using the materials to be selected, the characteristics of the athletes and the budget of the club play a role in the selection of materials. At the material selection stage, the best quality material is preferred for high-level international athletes, and lower quality materials are preferred for intermediate and beginner athletes. In this sport's branch, the selection of the appropriate equipment to be used by the athletes appears as a decision-making problem because it involves many interacting factors and is very important for the success of the athletes. It is considered to use Multiple Criteria Decision Making (MCDM) techniques to solve this problem. In this article, an MCDM approach is proposed to solve such decision-making problems encountered in the rowing branch.

Key Words: Rowing, Equipment Selection in Rowing, Multi Criteria Decision Making, TOPSIS.

KÜREK SPORUNDA EKİPMAN SEÇİM SÜREÇLERİNİN ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME YAKLAŞIMLARI İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Öz: Kürek sporunda, sporcuların antrenmanlarda ve yarışmalardaki performansı ve başarısına kullanılacak kürek, tekne gibi malzemelerin uygunluğu ve kalitesi doğrudan etki etmektedir. Sporcu çok yüksek bir performans gösterse bile uygun olmayan ve kalitesiz malzemeler bu sporunun başarısız olmasına neden olabilmektedir. Kürek kulüplerinde malzeme tedarik edilirken seçilecek malzemelerin hangi amaçla kullanılacağı, sporcuların özellikleri, kulübün bütçesi gibi bazı etkenler malzeme seçiminde rol oynamaktadır. Üst düzey uluslararası sporcular için en iyi kalite malzeme seçilirken, orta düzey sporcular ve yeni başlayanlar için daha düşük kalite malzeme tercih edilmektedir. Bu spor branşında sporcuların kullanılacağı uygun ekipman seçimi sporcuların başarısı için çok önemli olduğundan ve birçok faktöre etki edebileceğinden dolayı bir karar verme problemi olarak ortaya çıkmaktadır ve bu durum ÇKKV teknikleri kullanılarak çözülebilir. Mevcut makale kürek branşında karşılaşılan bu tür karar problemlerini çözmek için bir ÇKKV yaklaşımı önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kürek Spor, Kürek Sporunda Ekipman Seçimi, Çok Kriterli Karar Verme, TOPSIS.

INTRODUCTION

In recent years, the importance of logistics is increasing with the rapid improvement of globalization and technology in the world. Firms that want to gain competitive advantage in every sector are trying to increase the quality of their goods and services while also trying to reduce the existing costs. Therefore, the decision they make in logistics activities has become important for companies that produce goods and services. New research has emerged about the logistics decisions made by companies and different sources have been added to the literature in this area.

Logistics activities have an important place in sports and sports organizations. Purchasing decisions within these organizations directly affects both the sportive success and the satisfaction of the participants in the organizations. Especially in sports such as rowing, where the quality of the material directly affects the success of the athletes. To achieve sportive success and in this case, the correct use of the club budget and financial opportunities, the decision to purchase the material, the evaluation of the criteria in the purchasing process and the selection of the most appropriate material are very important.

For this reason, the logistical decision-making process in sports clubs emerges as one of the most important problems to be solved. In this process, almost everyone within the club, such as managers, athletes, trainers, coaches and suppliers, can be considered as decision makers.

In this article, the problem of multi criteria decision making regarding the criteria of the rowing boat to be purchased for club use is investigated. When previous studies are examined, it is seen that multi criteria decision making problems in logistics related to rowing sports have been discussed, but no research has been done on material purchasing. With this study, the multi criteria decision making method for purchasing a rowing boat in a rowing club was applied for the first time and contributed to the literature.

SUPPLY AND DEMAND IN ROWING

Nowadays, sports have become more professional and the investments made in sports have become a big industry, not limited to investments made only in clubs and athletes. All sectors benefit directly or indirectly from sports by following the developments. (Dorukkaya, 2000).

In these conditions, if a sports club wants to be successful, it must be operated as a professional company. Just as companies want to minimize cost and maximize profits, sports clubs want to minimize cost and maximize their success. In the last decade, the importance of logistics for sports clubs has been recognized after the importance of the logistical process in companies has been well understood. It is seen that issues related to logistics management such as supplier selection, fleet management, reverse logistics and choosing the location of the logistics center are widely discussed with Multi-Criteria Decision-Making methods in the literature. The Multi Criteria Decision Making method has been proposed for the use of a flexible reverse logistics approach (Karaköprü and Kabadurmuş, 2019).

All kinds of sports equipments used in sports activities in the sports industry, commercial or public space are also investigated in terms of sub-sector (Üçışık and Ekren, 2000). Rowing is a team sport performed in areas such as lakes, rivers and seas, where boats move and athletes compete with each other with the help of oars specially produced for this sport. Only 1X (single scull) boat class is individual. In this sport, which is considered to be one of the most difficult sports in the world, athletes are prepared for races by increasing their technical and conditioning training performances throughout the year (Türkiye Kürek Federasyonu, 2020).

Rowing is an outdoor nature sport. Therefore, it is affected by all kinds of weather conditions such as wind and waves. The aim is to advance the boat on the water as fast as possible. For this reason, the equipment and materials used have great importance in terms of success and performance.

Materials such as boats and oars used in rowing sport are made using advanced technology materials such as Carbon, Kevlar and light wood. Race boats have three equipments, internal,

external and elbow equipment. External equipment; the shell part used on the outer surface of the boat, keel that keeps the boat balanced and running straight, rudder (available in some boat categories), safety ball on the head of the boat and numerator. Interior equipment materials are; foot stretcher, slide seat and a rail system that allows the seat to move back and forth. Hardware in outriggers which is a material made of metal or carbon extending towards the side of the boat and the "oarlock" system that attaches the oars mounted to this system and ensures its movement. These hardware systems on the boats reflect the power of the oarsman to the water, and the lever system of the boat provides the forward movement of the boat (Subaşı, 2019).

Purchasing is the supply of all necessary raw materials, machinery, needs etc. The purchasing activities are listed as follows (Tanyaş, 2009):

- Determination of all products and services that need to be purchased,
- Determination of the most suitable supplier,
- Making meetings with the supplier,
- Placing an order to the supplier,
- Tracking and controlling the order,
- Monitoring and evaluation of the purchasing process.

The aim is to minimize excess stock with "JIT: just in time", which is of great importance for businesses and manufacturers today. Thus, businesses tend to a more flexible production approach and reduce their stocks by meeting the demands and product variety quickly. This management understanding has increased the importance of stock management. In this way, some management functions such as determining the material needs, finding the materials needed, procuring them, and tracking the stock status have emerged (Lambert ve Stock, 2001).

Following the meetings with some managers and trainers in rowing clubs, the decision-making criteria that emerged during the process of purchasing the necessary equipment in rowing are as follows (Subaşı, 2019):

- Determination of needs,
- The budget and financial situation of the club,
- Features of club athletes (infrastructure-elite athletes, male-female athletes etc.),
- The sportive aim of the club,
- Evaluation of the demand of the athletes,
- Determination of the company that sells the needed material.

When the need for equipment (boats, oars) arises in rowing clubs, managers and trainers make the decision together. Once the needs have been identified, the budget and financial situation of the club are reviewed. After deciding what kind of material to purchase in line with the sportive purposes of the club, the material supply is carried out by negotiating with the material supplier to be purchased. Criteria such as; who will use the material to be purchased from the club athletes, for what purpose (sportive competitions, athlete training, etc.) are an important criterion in this selection process. For example; if the athletes who will use the boat are senior athletes, the boats and materials to be purchased are selected from those that can maximize the performance of these athletes. Even boat manufacturers have produced specially-designed boats according to the physical characteristics (height, weight, arm-leg length) of the athletes. However, if the boats to be purchased will be used by amateur athletes or more than one athlete and team, the boat dimensions are chosen as average. In addition, the demands and expectations of the athletes are taken into account in boat selections (Subaşı, 2019).

Another criterion in the preferences of the manufacturer and brand in the purchasing process of sports equipment is the reliability and references of the brand. The usage of the boat brand in high-level international races (such as the Olympics, the world championships) and the fact that successful athletes prefer these brands are an important factor in choosing these brands in purchasing. After the boat is purchased, backup parts and after-sales technical support provided by the manufacturer are another reason for preference. Some boat companies provide maintenance and repair services for their own boats in international races in the racing area (Subaşı, 2019).

LITERATURE REVIEW

Logistics activities in sports, sports organizations and sports clubs are a new field of study in the literature. When the literature studies on sports clubs are examined, it is seen that there is no study on multi-criteria decision making in purchasing materials. Studies using different techniques related to purchasing sports equipment were found in the literature review.

Subaşı (2019), examined the logistics activities in sports organizations with the Example of the National Rowing Races Organization, and investigated the effects of sports equipment purchasing and supply management on sports activities and organization success.

Karaköprü and Kabadurmuş (2019), used Electre and AHP method to examine the multi-criteria decision-making process in the selection of the bus to which athletes in football clubs will go to away matches.

Roscoe and Baker (2014) investigated the factors that affect supply chain segmentation when two sports equipment manufacturers in the sports equipment industry sell to consumers through retail chains.

Aytaç and Yenel (2012), examined the supporters of the three major football clubs in Turkey, in their purchase of products from their licensed product of the team they support.

Tarakçı and Baş (2018), investigated the extent to which sports sponsorship creates purchasing intention and brand awareness in consumers and the effects of the behaviors of the parties on purchasing decisions.

DEFINITION OF PROBLEM

As in rowing, the material selection and purchasing process is an important problem in sports branches where the materials used have a significant effect on the success of the athlete. After interviews with club managers and trainers who played a role in this decision-making process, 4 different boat brands and 7 criteria that are important in choosing these boat brands were revealed.

Since the characteristics of the athletes in the club may be different in every period, the boat purchased will be the ideal size and characteristics for the athletes of that year, but these features may not be suitable in the coming years. Therefore, the criteria determined in the multi-criteria decision-making research of each club and the leading boat manufacturers in the world are given in the table below (Table 1 and Table 2):

Table 1. Boat manufacturer companies

Rank	Boat Manufacturer	Code	Alternative
1	Filippi	P1	F
2	Empacher	P2	E
3	Hudson	P3	H
4	WinTech	P4	W

Table 2. Selection criteria in boat purchasing

Rank	Boat Selection Criteria	Code
1	Boat price	C1
2	Boat brand recognition	C2
3	Boat quality	C3
4	The purpose of use of the boat (sportive purpose)	C4
5	Characteristics of athletes (level, gender etc.)	C5
6	Boat delivery time	C6
7	Technical support (backup parts, maintenance and repair etc.)	C7

In rowing, the combination of many different groups of athletes such as female-male athletes, light weight category, amateur-elite athletes, and single scull (1X), double scull (2X), quad scull (4X), pair scull - pair with coxswain (2- / 2+), four scull - four wait coxswain (4- / 4+), and eight sculls (8+). Having eight different boat classes makes purchasing decisions very complicated. For example; when a lighter weight crew boat is used by heavyweight category crew, the friction will increase as the boat will sink further into the water, which will adversely affect the speed of the boat and therefore the performance of the athletes.

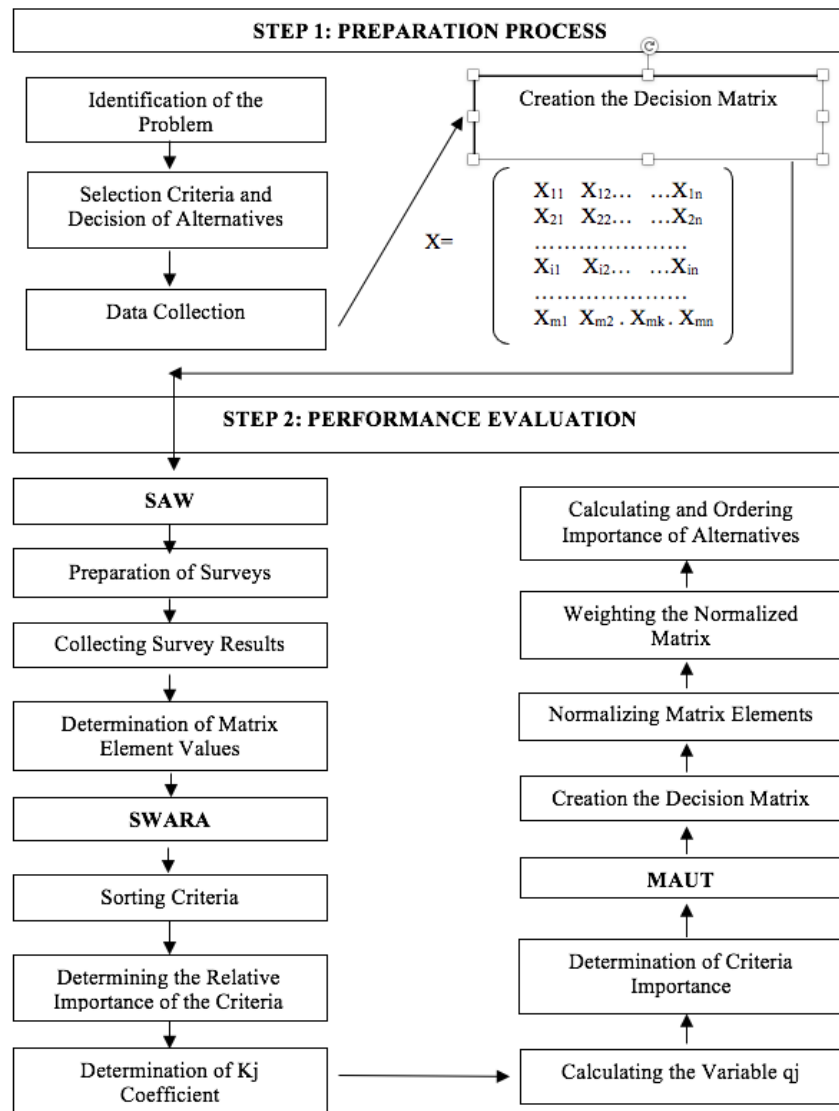
With the development of technology, the materials used in rowing (rowing-boats, oars etc.) are made of special materials that are very light and reduce friction. Therefore, when purchasing very expensive materials, all the conditions of the club are evaluated. When a boat purchased for elite athletes is used by amateur athletes and novices, there is a risk of damaging the boat, it is a great risk to use such high-level boats except for the athletes preparing for international races. However, cheaper boats are preferred for the amateurs, such boats are not very suitable for elite athletes.

This study was conducted to reduce the confusion and help the decision process in similar situations. In addition, it will be a guiding study for boat manufacturers in terms of boat marketing for rowing clubs.

METHOD

In this study, an integrated multi-criteria decision-making model is proposed to evaluate the selection of boats used in rowing sports consisting of Simple Additive Weighting (SAW), Step-wise Weight Assessment Ratio Analysis (SWARA) and Multi Attribute Utility Theory (MAUT) methods. Using the SAW method, the numerical values of the decision alternatives were determined according to the decision makers in the perspective of each selection criterion, then the relative weight values of the selection criteria were calculated using the SWARA method. Finally, the performance scores of decision alternatives were calculated using the MAUT method and the alternatives were ranked according to their importance. The implementation steps of the proposed model are shown in Figure 1:

Figure 1: Implementation steps of the proposed model

Simple Additive Weighting (SAW)

Simple Additive Weighting (SAW) is one of the methods used to convert verbal evaluation expressions to numerical values in cases where numerical values are not clear or verbal evaluation of decision makers is important. According to this approach, decision makers can score the importance values of the selection criteria from 1 to 9, allowing the significance values to be defined as numerical values. At the same time, decision makers allow obtaining numerical value by scoring the determined decision alternatives according to the selection criteria. The values obtained are used in weighting the selection criteria and ranking the decision alternatives in the next steps.

Step-wise Weight Assessment Ratio Analysis (SWARA)

The SWARA method is a "Multi Criteria Decision Making" method used to overcome the uncertainties in the process of evaluating the specified criteria and alternatives with verbal expressions. This method was first introduced in Keršulienė, Zavadskas and Turskis (2010). Relatively, it is preferred as a criterion weighting method in this study because it is easy to apply and offers decision makers more opportunities to set priorities. The method consists of five application steps as shown below:

Step 1: "Ranking of Criteria": Criteria are simply ordered in descending order, considering the order of importance in line with decision makers. If more than one decision maker will evaluate the criteria, a general ranking is formed by listing the criteria in descending order and taking the geometric averages of the criteria as a result of the evaluation made by each decision maker.

Step 2: "Determining the relative importance of each criterion": For this, it is determined how important the j . criterion is from $(j + 1)$ criterion, by comparing j . criterion with $(j + 1)$. For this comparison, the variable proposed by Keršuliene, Zavadskas and Turskis (2010) is denoted with S_j and named as "the comparative significance of the mean value".

Step 3: "Determining the coefficient k_j ": The coefficient k_j is calculated using equation

$$k_j = \begin{cases} 1 & j=1 \\ s_j + 1 & j>1 \end{cases} \quad (1)$$

Step 4: "Calculation of q_j variable": The variable q_j is calculated using equation 2.

$$q_j = \begin{cases} 1, & j=1 \\ \frac{k_j - 1}{k_j} & j>1 \end{cases} \quad (2)$$

Step 5: "Determining Criteria Importance": The relative weights of the evaluation criteria are calculated using equation 3. (w_j), (j). indicates the relative weight of the criterion.

$$w_j = \frac{q_j}{\sum q_j} \quad (3)$$

Multi Attribute Utility Theory (MAUT)

The MAUT method aims to provide maximum utility to problems that are inconsistent with each other and have multiple criteria (Ömürbek, Delibaş and Altın, 2017). In the MAUT method, the steps can be listed as follows (Zietsman, Rilett and Kim, 2006):

Step 1: Creating the Decision Matrix: In the fifth stage of the first model of the MAUT method, an $m \times n$ dimensional decision matrix is created. The column elements of the decision matrix show the selection criteria, while the row elements indicate the decision points. Decision matrix X is shown in equation 4.

$$X = \begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \dots & x_{1n} \\ x_{21} & x_{22} & \dots & x_{2n} \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ x_{m1} & x_{m2} & \dots & x_{mn} \end{bmatrix} \quad (4)$$

Step 2: Creating the Normalized Matrix: In the sixth step, the elements of the decision matrix are normalized by using equation 5.

$$u_i(x_i) = \frac{x_i - x^-}{x^+ - x^-} \quad (5)$$

After the operations, the normalized matrix U shown in equation 6 is formed.

$$U = \begin{bmatrix} u_{11} & u_{12} & \dots & u_{1n} \\ u_{21} & u_{22} & \dots & u_{2n} \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ u_{m1} & u_{m2} & \dots & u_{mn} \end{bmatrix} \quad (6)$$

Step 3: Creating the Weighted Normalized Matrix: At this stage, the normalized matrix elements are multiplied by the weight values defined for their columns, and the weighted normalized matrix U* is created as shown in equation 7.

$$U^* = \begin{bmatrix} w_1u_{11} & w_2u_{12} & \dots & w_nu_{1n} \\ w_1u_{21} & w_2u_{22} & \dots & w_nu_{2n} \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ \cdot & & & \cdot \\ w_1u_{m1} & w_2u_{m2} & \dots & w_nu_{mn} \end{bmatrix} \quad (7)$$

Step 4: Calculation of Result Distributions: In the last stage, the utility scores of decision alternatives are obtained by taking the sum of each row of the weighted normalized matrix U and the decision alternatives are listed starting from the highest value.

ANALYSIS

During the implementation process, first of all, decision-makers were asked about the race boats they used or were fully informed about, and they were also asked to list the selection criteria effective in the selection of these race boats. Subsequently, decision makers were asked to eliminate these alternatives and criteria. The final criteria and alternatives obtained were included in the evaluation process. Rowing clubs' managers and trainers have been determined as decision makers. These people are experts who have worked as athletes and trainers in rowing before and work in managerial positions.

Table 3. Factors affecting race boat selection and decision alternatives

Code	Selection Criteria (Factor)	Code	Alternative
C1	Boat price	P1	Brand-F
C2	Boat brand recognition	P2	Brand-E
C3	Boat quality	P3	Brand-H
C4	The purpose of use of the boat	P4	Brand-W
C5	Characteristics of athletes		
C6	Boat delivery time		
C7	Technical support		

Then, numerical values of selection criteria and decision alternatives were determined using the SAW method. Table 4 shows the mentioned weight values.

Table 4. Sorting criteria according to the SWARA method

Code	Criteria	Rank of Importance	Ordered Criteria	(Sj)	(kj)	(qj)	(wj)
C ₁	Boat price	4	C ₃	1	1.000	1.000	0.193
C ₂	Boat brand recognition	2	C ₂	2	0.10	1.100	0.909
C ₃	Boat quality	1	C ₄	3	0.15	1.150	0.791
C ₄	The purpose of use of the boat	3	C ₁	4	0.08	1.080	0.732
C ₅	Characteristics of athletes	5	C ₅	5	0.12	1.120	0.654
C ₆	Boat delivery time	7	C ₇	6	0.14	1.140	0.573
C ₇	Technical support	6	C ₆	7	0.10	1.100	0.521

After the weight values were calculated, MAUT method was used to rank the decision alternatives.

Table 5. Decision matrix X

	C ₁	C ₂	C ₃	C ₄	C ₅	C ₆	C ₇
P ₁	9	9	8	9	9	9	9
P ₂	8	9	9	9	8	7	9
P ₃	8	7	6	7	7	5	6
P ₄	9	5	4	5	5	3	4
w	0.193	0.176	0.153	0.141	0.126	0.111	0.101
u+	9	9	9	9	9	9	9
u-	8	5	4	5	5	3	4

As presented in Table 5, the smallest and largest values were determined for each selection criterion. Then, with the help of equation 5, the values of the decision matrix elements were normalized and a normalized matrix was formed (Table 6).

Table 6. Normalized matrix U

	C ₁	C ₂	C ₃	C ₄	C ₅	C ₆	C ₇
P ₁	1.000	1.000	0.800	1.000	1.000	1.000	1.000
P ₂	0.000	1.000	1.000	1.000	0.750	0.667	1.000
P ₃	0.000	0.500	0.400	0.500	0.500	0.333	0.400
P ₄	1.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000

In the next step, the element values in each column of the normalized matrix are multiplied by the calculated weight value (w_j) for its column, and the weighted normalized matrix is formed in Table 7.

Table 7. Weighted normalized matrix U

	C ₁	C ₂	C ₃	C ₄	C ₅	C ₆	C ₇
P ₁	0.176	0.176	0.140	0.176	0.176	0.176	0.176
P ₂	0.000	0.176	0.176	0.176	0.132	0.117	0.176
P ₃	0.000	0.088	0.070	0.088	0.088	0.059	0.070
P ₄	0.176	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000

Finally, the relative importance values of decision alternatives are calculated by taking the mean value of each row of the weighted normalized matrix. Based on this value, decision alternatives for racing boats are listed in Table 8.

Table 8. Performance scores and ranking of alternatives in race boat selection

Code	Selection Criteria (Factor)	Score	Rank
P ₁	Brand-F	1.194	1
P ₂	Brand-E	0.951	2
P ₃	Brand-H	0.462	3
P ₄	Brand-W	0.176	4

DISCUSSION

The results obtained show that the proposed model is an effective approach that can be used as a methodological framework to solve decision making problems in rowing and other branches. In the criteria weighting process, in addition to the order that decision makers initially predicted, their estimates for decision alternatives were confirmed. On the other hand, the proposed model is a model that can be easily applied by decision makers and at the same time has extremely simple and understandable application steps. In this respect, it can greatly facilitate the work of decision makers in complex and time-consuming decision-making processes, and can be easily applied by almost every decision-maker as it does not require high-level programming or mathematical skills. In addition to this, the model can be further developed and expanded by adding different methods to the proposed model for the solution of decision-making problems arising in the field of sports in future studies. At the same time, the sequencing performance of objective and subjective methods can be compared in future conflicts.

CONCLUSION

In the final evaluation of the results obtained, it is seen that the selection criterion with the highest degree of importance is the "Boat Quality" criterion with a C3 coded value of 19.3%. This is followed by the criterion "Boat brand recognition" C2 coded with 17.6% and "The purpose of use of the boat" C4 coded with 15.3%. Therefore, economic factors are not as important as technical factors. As a result, decision makers give priority to technical criteria more than economic factors in boat selection. The most important factor for decision makers is

winning races or performing high. It is highly possible that the factors that will ensure this are prioritized.

When the decision alternatives are examined, it is seen that the alternative with the highest relative importance value is Brand-F P1 coded, which ranks first with a performance score of 1.194, is followed by Brand-E with a score of 0.951. According to these results, the least preferred alternative brand with a performance score of 0.176 is the P4 coded Brand-W.

Rowing is a comprehensive sport practiced on multiple level of expertise. On one hand it's part of the Olympics, on the other hand universities and organizations organize races for their students and staff, also this sport is performed individually as a leisure activity. While performing rowing, it is important to use quality materials in order not to have an accident, considering that it is performed in various environmental conditions. The boat is the most valuable asset of the team, if the boat is not of good quality, the effort of the team for the race will not be sufficient. The Federation of Rowing Associations (FISA) sets certain standards for the boats to be used in races. At the same time, the federation has established a technical board to monitor and control the development of rowing equipment's. To ensure the safety of the athletes participating in the competitions, FISA pays attention to the quality of the equipment used in races, and reserves the right not to give the permission to the boats if the necessary conditions are not met. Which explains "boat quality" being the highest criteria in choosing equipments in our study.

A customer orders a boat for a specific purpose. The preferred hardness, weight and shape will vary according to the purpose of use. Since professional athletes need to have the highest quality equipment -unlike amateurs- boat quality and its purpose of use are closely related. It is logical that the customer who prioritizes quality, finds it important that the manufacturer brand is known. Well recognized brands are considered elite class boat manufacturers. They provide services as producing stylish and customized rowing boats which attract high-end customers. The durability of the product produced by the brand and the preservice of its value for many years is related to the reputation and recognition of the brand in that area. The fact that a brand is the manufacturer of rowing equipments used by the winning team in races may be a reason why this brand is preferred for other athletes. It is stated in some current sources that the boats produced by Filippi brand, which we determined to be the highest priority brand in our analysis results, are described as Ferrari among the other boats in this field. We think that the brand's emphasis on design has a great impact on this success. It is seen that the boats of the Filippi brand have won more than 400 medals in the Olympics in the past 20 years.

In first-class competitions, the characteristics that distinguish the winners from the losers are incomprehensible technical skills. Achieving this level of success and maintaining this level throughout the race makes rowing extremely attractive. In this study, the selection of equipment, which has a very important place in achieving success in rowing, has been discussed with a technique that has not been exemplified before in the literature.

As a result, the model used in this study has a form that can contribute to other studies. Therefore, it can be easily applied to decision-making problems encountered in the field of sports, especially rowing. In this respect, it has a quality level that can make important contributions to filling the gap in the literature related to similar sports fields.

REFERENCES

- Aytaç, K. Y., Yenel, İ. F. (2012). Taraftarların spor kulüplerindeki lisanslı ürün pazarlama faaliyetlerine ilişkin tutulan takım değişkenine göre satın alma tutumlarının incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9), 11-31.
- Devecioğlu, S. (2005). Türkiye’de spor sektörü stratejilerinin geliştirilmesi. *Verimlilik Dergisi*, 2, 117-134.
- Dorukkaya, Ş. (2000). Beden eğitimi ve spor istanbul olimpiyatları (Sekizinci beş yıllık kalkınma planı). *Özel İhtisas Komisyon Raporu, D.P.T.Yayınları*, Ankara.
- Karaköprü, U. O., Kabadurmuş, Ö. (2019). Using multi-criteria decision-making methods to make logistics decisions in sports clubs. *Alphanumeric Journal*, 7(1), 129-142.
- Keršulienė, V., Zavadskas, E. K., Turskis, Z. (2010). Selection of rational dispute resolution method by applying new step-wise weight assessment ratio analysis (SWARA). *Journal of Business Economics and Management*, 11(2), 243-258.
- Lambert, D. M., Stock, J. R. (2001). *Strategic Logistics Management*. Singapore: McGraw Hill International Edition.
- Ömürbek, N., Delibaş, D., Altın, F. G. (2017). ENTROPI temelli MAUT yöntemine göre devlet üniversiteleri kütüphanelerinin değerlendirilmesi. Selçuk Üniversitesi, *Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (13), 72-89.
- Özbek, A., Demirkol, İ. (2018). Lojistik sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin SWARA ve GİA yöntemleri ile analizi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 71-86.
- Roscoe, S., Baker, P. (2014). Supply chain segmentation in the sporting goods industry. *International Journal of Logistics Research and Applications*, 17(2), 136-155.
- Subaşı, M. (2019). *Spor organizasyonlarındaki lojistik faaliyetlerin katılımcı memnuniyetine etkisi: Sapanca kürek parkuru, ulusal kürek yarışları*. Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tanyaş, M. (2009). *Lojistik Kavram ve Terimler Rehber Kitabı*. Akademi Lojistik, Mersin Ticaret ve Sanayi Odası.
- Tarakçı, İ. E., Baş, M. (2018). Bütünleşik pazarlama iletişimde spor sponsorluğu ve tüketici satın alma davranışı üzerindeki etkisi. *Third Sector Social Economic Review*, 53(1), 291-326.
- Türkiye Kürek Federasyonu. (2020). Federasyon tarihçesi. Access link: <http://www.tkf.gov.tr/1/federasyontarihcesi-377.aspx>. Access Date: 12.04.2020
- Üçışık, H. F., Ekren, N. (2000). Spor sektörünün piyasa yapısı: teorik bir yaklaşım. *Marmara Üniversitesi, III. Spor Bilimleri Kongresi*, 11-13.
- Zietsman, J., Rilett, L. R., Kim, S. J. (2006). Transportation corridor decision-making with multi-attribute utility theory. *International Journal of Management and decision making*, 7(2-3), 254-266.